Manual pentru clasa a X-a

Ministerul Educaţiei şi Cercetării

Istorie

Mihaela Selevet
Ecaterina Stănescu
Marilena Bercea

CORINT

Manualul a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării cu Ordinul MEC nr. 3787/05.04.2005

Date despre autori:
Mihaela Selevet – prof. grd. I Colegiul Național „I.L. Caragiale" din București. A elaborat lecțiile de la paginile 5-37.
Ecaterina Stănescu – prof. grd. I, Colegiul Național „Mihai Eminescu". A elaborat lecțiile de la paginile 38-79.
Marilena Bercea – prof. grd. I, Liceul „Traian Vuia". A elaborat lecțiile de la paginile 80-130.

Referenți:
Lector dr. **Carol Căpiță**, Facultatea de Istorie, Universitatea din București.
Prof. dr. **Rodica Mihăilescu**, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr" din București.

Redactor: **Lia Decei**
Tehnoredactare și procesare computerizată: **Corina Roncea, Jora Grecea**
Coperta și grafica: **Walter Riess**

Hărțile au fost reproduse după M. Manea, A. Pascu, *Atlas școlar de istorie universală*, Ed. Corint, 2003 (istorie universală) și B. Teodorescu, *Mic atlas de istoria României*, Ed. Corint, 2002.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SELEVET, MIHAELA
Istorie: manual pentru clasa a X-a / Mihaela Selevet, Ecaterina Stănescu, Marilena Bercea. – București: Corint, 2008
ISBN 978-973-135-328-9

I. Stănescu, Ecaterina
II. Bercea, Marilena

94(100)"17/19"(075.35)

Editura CORINT
Redacția și administrația:
Str. Mihai Eminescu nr. 54A,
sector 1, București
Tel.: 021.319.47.97.
Tel./fax: 021.319.47.99

Difuzare:
Calea Plevnei nr. 145, sector 6, București, cod poștal 060012
Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33, 021.319.88.77.
Fax: 021.319.88.66
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.grupulcorint.ro

ISBN: 978-973-135-328-9
Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii CORINT,
parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.
2008

Deșteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureșanu
Muzica: Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt,
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

CUVÂNT ÎNAINTE

Lumea contemporană este complexă prin diversitatea civilizațiilor. Omul resimte această complexitate ca pe o provocare. El nu mai poate rămâne izolat, trebuie să se cunoască pe sine și să-i cunoască pe ceilalți.

Cunoașterea, și prin istorie, poate fi una dintre cheile prin care tânăra generație înțelege lumea, cu toate provocările ei. Profundele valențe educative ale istoriei sunt implicite învățării acesteia. Nu învățăm despre evenimentele istorice din dorința de a asimila informații, date, succesiunea lor etc. Trecută prin filtrul personalității tinerilor, este necesar ca toată informația acumulată să conducă la concluzii, la reflecții, la atitudini.

Studiind lumea contemporană, de exemplu, tânărul poate constata că atunci când oamenii au trăit în regimuri democratice care le-au respectat drepturile, au putut fi create valori în domenii variate, care au contribuit la ridicarea standardului de viață în țările respective. Este numai un exemplu dintre multe altele care evidențiază faptul că istoria nu este o disciplină care studiază trecutul de dragul trecutului, ci pentru a facilita înțelegerea viitorului.

Acest manual de istorie este un instrument prin care elevii din clasa a X-a, cu ajutorul profesorului sau individual, își pot forma și consolida competențele necesare unei gândiri deschise, care să conducă spre un comportament democratic și tolerant.

Manualul este alcătuit conform programei și prezintă istoria lumii moderne (secolele XVII-XX) și a lumii contemporane (secolul al XX-lea și începutul mileniului al III-lea). Istoria este un proces, iar delimitările epocilor sunt convenționale. Spre exemplu, trecerea de la lumea modernă la cea contemporană este marcată de primul război mondial, de formarea noilor state naționale, între care și România. Pentru datarea evenimentelor, a fost folosit stilul nou introdus prin calendarul gregorian.

Preocuparea autorilor a fost de a sublinia valențele actuale ale istoriei. Informația este accesibilă, cu deschidere către studiul aprofundat prin materialul suplimentar oferit: surse istorice, dicționar de personalități, tabel cronologic, bibliografie.

Tipurile de lecții sunt: lecția propriu-zisă, lecția de evaluare, studiul de caz. Structura lecției este gândită astfel încât să permită accesul la informații și să stimuleze interesul pentru descoperirea trecutului, recurgându-se și la noile tehnologii informatice, inclusiv Internetul. Componentele lecției sunt: textul de autor, dicționar, surse, cronologie, hartă, ilustrații, concluzii, teme de lucru și autoevaluare. Preocuparea autorilor de a sublinia actualitatea experienței istorice s-a concretizat în formularea unei concluzii, introdusă prin cuvântul „astăzi".

Manualul răspunde diversității profilurilor existente în învățământul liceal și prin formularea temelor de lucru; acestea sunt graduale, având în vedere aprofundarea, interdisciplinaritatea, dezvoltarea gândirii critice și a creativității.

Evaluarea este concepută prin forme și tehnici diferite, cu scopul de a evita răspunsul mecanic și de a stimula interesul tinerilor pentru investigația care să valorifice istoria locală. Lecțiile de evaluare au o ritmicitate determinată de rațiuni metodice, autorii având în vedere evaluarea continuă, formativă și exerciții intelectuale atractive, cum ar fi analiza unei scheme ori stabilirea cauzalității.

În conceperea acestui manual, autorii au pornit de la ideea că studiul istoriei întregește profilul cultural al tinerilor, contribuind la dezvoltarea spiritului civic al acestora și deci la integrarea lor în lumea contemporană.

Autorii

EPOCA MODERNĂ

Londra în secolul al XVII-lea, reconstruită după incendiul devastator din 1666

Cronologie

1558-1603: Elisabeta I Tudor.
1603-1625: Iacob I Stuart.
1625-1649: Carol I Stuart.
1642-1649: Războiul civil.
1649-1660: Republica.
1660-1688: Restaurația.
1660-1685: Carol al II-lea.
1685-1688: Iacob al II-lea.
1688: Revoluția glorioasă.
1689: *Declarația drepturilor.*
1689-1702: Wilhelm al III-lea.
1689-1694: Maria a II-a Stuart.

Dicționar

Actele de navigație – acte votate de Parlament în anii 1650 și 1651, prin care se interzice importul în Anglia al mărfurilor care nu erau transportate pe vase engleze sau ale țărilor producătoare; măsura asigură hegemonia comercială a Angliei.

REVOLUȚIA GLORIOASĂ. ANGLIA ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Regele domnește, nu guvernează...

În anul 1603, dinastia scoțiană a Stuarților urmează la tronul Angliei, prin Iacob I. Tendințele absolutiste ale guvernării aduc monarhia în conflict cu Parlamentul, care votează impozitele și are dreptul de a face observații cu privire la politica regelui. Divergențele politice sunt accentuate de tensiuni religioase: la curtea regelui influențele catolice sunt evidente și determină reacția calvină în forma austeră a puritanismului. Afirmarea opoziției, exprimată în *Petiția drepturilor* din anul 1628, primește ca răspuns din partea regelui dizolvarea Parlamentului (1629).

Eșecul guvernării absolutiste (1629-1640) a lui Carol I Stuart demonstrează puterea politică a opoziției. Parlamentul este convocat în anul 1640, iar conflictul dintre rege și acesta se transformă, în perioada 1642-1649, în război civil. Carol este învins, judecat, condamnat și executat, iar monarhia și Camera Lorzilor sunt desființate. Anglia se proclamă Republică, sub autoritatea lui Cromwell, dar la doi ani după moartea acestuia, în anul 1660, Parlamentul nou convocat restaurează monarhia. Regii *Restaurației* (1660-1688) sunt Carol al II-lea și Iacob al II-lea. Anglia cunoaște tensiuni determinate de opțiunile politice și religioase, divergente, dintre rege și opoziție. Convertit la catolicism și încercând să restabilească absolutismul, Iacob al II-lea este înlăturat de la tron fără război civil sau vărsare de sânge, prin *Revoluția glorioasă*.

DECLARAȚIA DREPTURILOR. Semnată de Wilhelm de Orania și soția sa, Maria, noii suverani ai Angliei, în anul 1689, *Declarația drepturilor* este documentul care marchează sfârșitul absolutismului. Este prima dată în Europa când Parlamentul limitează puterea regală. În practica guvernării întemeiate pe acest document se constituie treptat sistemul politic englez, devenit model de regim parlamentar. Parlamentul, putere legislativă, controlează executivul; prim-ministrul este ales din majoritatea parlamentară și conduce cabinetul, care este răspunzător în fața Parlamentului și dependent de votul acestuia. Puterea executivă responsabilă și unită reprezintă cheia guvernării engleze. În timpul Restaurației se constituie două grupări politice care se confruntă în lupta electorală: partidul *whig*, reprezentant al clasei mijlocii, și partidul *tory*, exponent al marilor proprietari funciari și al clerului anglican. Aceste două grupări politice dau sens guvernării parlamentare și trezesc interesul cetățenilor, care se bucură de garantarea libertății individuale prin *Habeas Corpus Act* din anul 1673, pa-văză împotriva arbitrariului regal. Din anul 1695 se renunță la cenzura presei, apar publicațiile *Tatler* și *Spectator*, iar controversele politice și religioase, transformate în pamflete, pătrund în mediile sociale, ținute până atunci departe de actul de guvernare. Puterea de care dispune regele se restrânge, dar caracterul ereditar al monarhiei se păstrează.

În anul 1701, prin *Actul de succesiune*, se stabilește dreptul la tron al Casei de Hanovra, iar din anul 1707 uniunea personală dintre Anglia și Scoția se transformă într-o uniune politică: Regatul Unit al Marii Britanii. Evoluția vieții politice a stimulat dezvoltarea economică; *Actele de navigație* (1650 și 1651),

dezvoltarea meșteșugurilor, activitatea Băncii Angliei aduc statului o poziție remarcabilă la nivel mondial. Revoluția glorioasă a înlocuit monarhia de drept divin cu monarhia parlamentară, absolutismul regal cu monarhia limitată. Într-o Europă dominată de regimuri absolutiste, sistemul englez devenea astfel un model politic de referință.

„Având în vedere faptul că abdicarea fostului (rege) Iacob al II-lea a lăsat tronul vacant, Alteța sa, prințul de Orania (care cu voia atotputernicului Dumnezeu a devenit uneąlta glorioasă a eliberării acestui regat de papism și de puterea arbitrară) (...)

În aceste împrejurări, sus-zișii lorzi (...) și Comunele (...), constituind împreună reprezentarea deplină a națiunii (...) declară mai întâi (...) pentru a-și asigura vechile lor drepturi și libertăți:

1. Că pretinsa putere a autorității regale de a suspenda legile sau executarea lor, fără consimțământul Parlamentului, este ilegală. 2. Că pretinsa putere a autorității regale de a acorda dispense de la lege sau de la executarea lor, așa cum pe nedrept s-a făcut în trecut, este ilegală. (...) 4. Că o contribuție bănească pentru coroană sau în folosul ei, sub pretext de prerogativă [regală], fără consimțământul Parlamentului (...), este ilegală. (...) 6. Că ridicarea și întreținerea unei armate în regat, în timp de pace, fără consimțământul Parlamentului, este contrară legii. (...) 9. Că libertatea cuvântului, precum și dezbaterile și procedurile în sânul Parlamentului nu pot fi limitate sau puse în discuție în fața nici unei curți [de justiție] sau a altui for, în afară de însuși Parlamentul. (...)

(*Declarația drepturilor*, 1689)

Wilhelm de Orania a devenit regele Angliei sub numele de Wilhelm al III-lea (1689-1702)

Concluzii

- În Anglia secolului al XVII-lea, regele are puteri limitate.
- Parlamentul deține puterea legislativă și controlează viața politică.
- Guvernul deține puterea executivă, este numit de rege și controlat de Parlament.
- Se constituie partidele politice.
- Dreptul de vot cenzitar permite participarea cetățenilor la viața politică.
- Presa contribuie la formarea opiniei publice.

ASTĂZI: În Anglia funcționează mecanismele, perfectibile, ale unui sistem politic viabil.

MONARHIA CONSTITUȚIONALĂ

REGE	PARLAMENT
– domnește conform Constituției	– legiferează
– numește demnitari de rang înalt	– stabilește impozite

Alegători

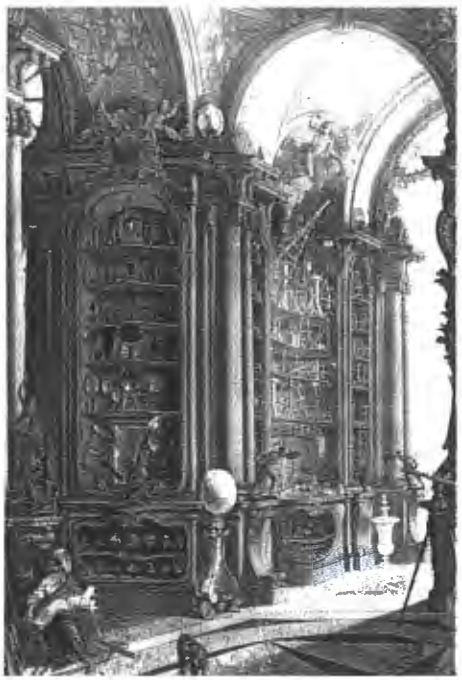
Exerciții

- Votată în februarie 1689, *Declarația drepturilor* pune bazele monarhiei parlamentare engleze. Citește textul și răspunde la următoarele întrebări:

1. Care sunt atribuțiile regelui?
2. Care sunt atribuțiile Parlamentului?
3. De ce a fost menținută monarhia în Anglia?
4. Ce drepturi cetățenești ar trebui să fie prevăzute în document pentru ca Parlamentul să fie în mod real o *reprezentare deplină a națiunii*?

Autoevaluare

- Am înțeles ce înseamnă Revoluția glorioasă.
- Știu care sunt trăsăturile monarhiei constituționale.
- Am înțeles cum a devenit Anglia o putere economică mondială.

Un cabinet de fizică în epoca luminilor: cunoașterea prin observație și experiment

Dicționar

Epoca luminilor – denumirea dată secolului al XVIII-lea, în care scrierile filosofilor iluminiști, în care apar principii precum libertatea personală, egalitatea, dreptul la fericire, contractul social sau separarea puterilor în stat, au influențat politica unor monarhi și au creat fundamentele statelor moderne.

René Descartes (1596-1650) – filosof și savant francez, întemeietor al raționalismului modern, conform căruia criteriul adevărului se afla în rațiune; scrieri importante: *Discurs asupra metodei* (1637) și *Meditațiile* (1641).

Baruch Spinoza (1632-1677) – filosof olandez, care acordă rațiunii un rol fundamental în procesul cunoașterii realității; scriere importantă: *Etica* (1677).

John Locke (1632-1704) – filosof englez, care consideră că la baza actului de cunoaștere stau simțurile și credința; scriere importantă: *Eseu asupra intelectului uman* (1690).

Denis Diderot (1713-1784) – filosof francez, coordonator al pregătirii și redactării *Enciclopediei*; scrieri importante: *Meditații filosofice* (1746), *Scrisori despre orbi în folosul celor care văd* (1749) și *Reflecții despre interpretarea naturii* (1754).

NOI PRINCIPII ȘI VALORI ÎN SOCIETATE

Filosofii schimbă lumea...

PROBLEMELE FUNDAMENTALE ALE SOCIETĂȚII EUROPENE, referitoare la sistemul politic, ordinea socială și economică, credință sunt puse în discuție încă din secolul al XVII-lea, iar critica societății în numele rațiunii se afirmă plenar în secolul al XVIII-lea, sub numele de *Iluminism*. Filosofii se angajează în viața publică, contestă valorile Vechiului regim și își propun să lumineze *tenebrele ignoranței și să călăuzească drumul spre fericire și progres al umanității*. Iluminiștii francezi sunt cei mai cunoscuți reprezentanți ai acestei mișcări intelectuale. Întemeiată pe raționalismul lui ***Descartes*** și ***Spinoza***, pe gândirea lui ***John Locke***, *filosofia luminilor* cuprinde întreaga Europă și oferă o viziune nuanțată în funcție de opțiunea personală a marilor gânditori, precum și în funcție de specificul istoric al fiecărei națiuni. Caracteristica ei este critica sistematică a realităților epocii. Existența lui Dumnezeu, creator și organizator al Universului, fără a interveni în evoluția lumii, este susținută cu puține excepții.

ILUMINIȘTII SUSȚIN PUTEREA RAȚIUNII, acceptă adevărul verificat prin observație și experiment, denunțând ignoranța și intoleranța. Forma de guvernare propusă este monarhia limitată, guvernare rațională care asigură progresul și prosperitatea societății. Rousseau preferă republica democratică și egalitatea socială, în timp ce Montesquieu, prin apărarea proprietății, susține egalitatea civilă. Agricultura este considerată fundamentul prosperității, iar meșteșugurile și comerțul se dezvoltă conform legii cererii și ofertei, fără intervenția statului. Munca, sub toate formele ei, este singura sursă a bogăției. Filosofii nu acceptă politica agresivă și critică cuceririle coloniale, dar expansiunea europeană continuă, iar comerțul cu sclavi cunoaște apogeul în secolul al XVIII-lea. Femeile din înalta societate sunt implicate în viața culturală și participă la dezvoltarea științelor. Filosofii își propun să schimbe lumea, așezând-o pe principii noi: dreptul natural contestă dreptul divin, egalitatea și libertatea se opun sistemului de privilegii, separarea puterilor în stat, suveranitatea poporului și contractul social combat absolutismului.

Paris: salonul doamnei Geoffrin, frecventat de aristocrație, artiști și scriitori

IDEILE ILUMINISTE SE RĂSPÂNDESC în academii, societăți științifice și literare, cluburi, loji masonice. Textele și autorii circulă, iar la nivel european se formează o elită intelectuală foarte influentă. Presa, broșurile și pamfletele răspândesc în mase noile idei, în timp ce rolul fundamental în cunoașterea ideilor iluministe îl capătă *Enciclopedia*, lucrare laborioasă la care contribuie peste 150 de autori și care cuprinde 24 volume de texte și 11 volume de planșe. ***Denis Diderot*** coordonează vasta activitate de redactare a lucrării; primul volum apare în anul 1751 și constituie o sinteză a cunoștințelor dobândite de omenire și o critică fermă a instituțiilor politice ale vremii, o contestare a pretențiilor Bisericii romano-catolice de a deține monopolul cunoașterii. *Enciclopedia* este un manifest și un simbol al Iluminismului.

ILUMINISMUL ESTE UN MOMENT DE REFERINȚĂ în evoluția gândirii politice; contestând structurile Vechiului regim și fundamentând principiile unei noi societăți, întemeiate pe libertate naturală și egalitate juridică, propunând un sistem de guvernare rațional. Iluminismul este un adevărat seism în conștiința politică europeană, iar primele exemple concrete ale noilor idei sunt *Constituția americană* și documentele Revoluției franceze.

„Libertatea constă în puterea pe care o are orice ființă inteligentă de a face ceea ce vrea, conform propriei determinări (...) Libertatea politică a statului este statuată prin legi fundamentale (...) Libertatea politică a cetățeanului este acea liniște a spiritului, pe care o dă opinia ce o are fiecare referitor la siguranța sa; și, pentru a avea această siguranță, trebuie ca guvernământul să fie în așa fel încât un cetățean să nu se teamă de alt cetățean. Legile civile și politice asigură această libertate; ea triumfă, de asemenea, când legile penale stabilesc pedeapsa în raport cu natura particulară a crimei."

(*Enciclopedia* sau Dicționarul rațional al științelor, artelor și meseriilor)

Concluzii

- Iluminismul contestă Vechiul regim.
- Principiile fundamentale ale Iluminismului sunt: dreptul natural, egalitatea, libertatea, contractul social, separarea puterilor în stat, suveranitatea poporului.
- Iluminismul realizează o schimbare fundamentală în gândirea social-politică europeană.

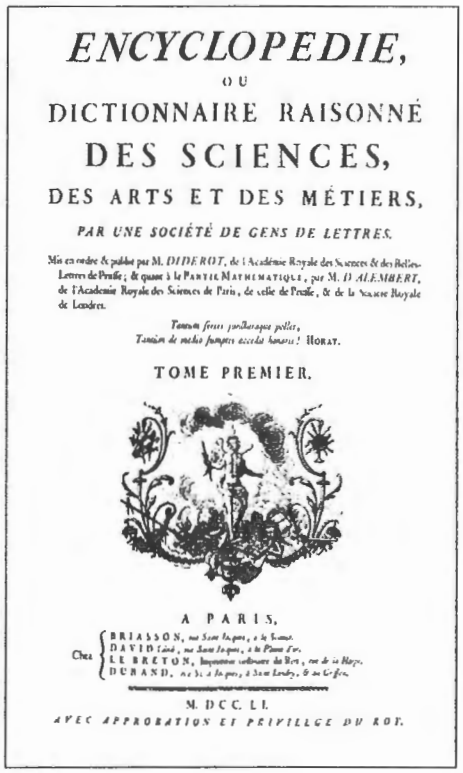
ASTĂZI: Ideile generoase ale Iluminismului își păstrează valabilitatea.

Exerciții

- Realizează diferența dintre libertatea absolută și libertatea politică a cetățeanului.
- Care sunt limitele libertății unui cetățean?
- De ce nu poate exista în societate libertate absolută?
- Cum ar arăta o societate în care fiecare cetățean ar pretinde libertate absolută?
- Ce faci tu pentru a respecta libertatea celorlalți?
- Este respectul legii conform cu libertatea politică?

Cronologie

1689-1755: Charles de Secondat, baron de Montesquieu, filosof francez; scrieri importante: *Scrisori persane* (1721) și *Spiritul legilor* (1748).
1712-1778: Jean-Jacques Rousseau, filosof francez; scrieri importante: *Discurs despre științe și arte* (1750), *Contractul social* (1762) și *Emil* (1762).
1751: apare primul volum al *Enciclopediei.*
1776: *Declarația de independență* a SUA (4 iulie).
1787: *Constituția SUA.*
1789: *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* (Franța).
1791: *Constituția franceză.*

ENCYCLOPEDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.
TOME PREMIER.
A PARIS,
M. DCC. LI.
AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROI.

Enciclopedia – pagină de gardă

Autoevaluare

- Știu care sunt principiile fundamentale ale Iluminismului.
- Am înțeles importanța acestui curent de gândire în evoluția societății.

ABSOLUTISMUL LUMINAT

Monarhul eficient...

Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a

1. „Conducătorul trebuie să-și repete adesea că este un simplu om, asemenea celui din urmă dintre supușii săi – primul judecător, primul general, primul finanțist, primul ministru. El nu este decât cel dintâi dintre slujbașii statului, obligat să acționeze cu înțelepciune și în mod dezinteresat, ca și când ar trebui în orice clipă să dea socoteală cetățenilor de felul în care administrează treburile."

(Frederic al II-lea – *Eseu despre formele de guvernământ*)

Cronologie

1740-1786: domnia lui Frederic al II-lea, regele Prusiei.
1762-1796: Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei.
1765-1790: domnia lui Iosif al II-lea, împăratul Austriei.
1790-1792: Leopold al II-lea, împăratul Austriei.

Dicționar

Nakaz (instrucțiuni) – document elaborat în mai multe etape; cuprinde principiile care, după opinia împărătesei, trebuie să stea la baza legilor rusești.
Carta de privilegii – document intrat în vigoare în anul 1785, cuprinzând statutul și privilegiile nobilimii ruse.

FILOSOFII SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI-AU PROPUS SĂ SCHIMBE SOCIETATEA. Ancorați în lumea ideilor, ei au influențat atitudinea și acțiunea unor monarhi, care au pus în practică principiile iluministe. Conceptul de absolutism luminat, care definește această politică, apare ca un paradox, căci, asociat cu abuzul de putere, absolutismul contrazice ideile generoase ale filosofiei luminilor. Cu toate acestea, este o realitate a secolului al XVIII-lea și se distinge prin întărirea autorității monarhului, politica de reforme limitate față de viziunea iluministă, fără înlăturarea structurilor social-economice, dar cu restrângerea puterii nobilimii și a clerului; această politică a dus la modernizarea și consolidarea statului.

Frederic al II-lea în Prusia, Ecaterina a II-a în Rusia, Iosif al II-lea și Leopold al II-lea în Austria întrețin corespondență și acordă protecție filosofilor, recunoscând influența acestora asupra actului de guvernare. Portugalia, Spania, Neapole, Toscana și Danemarca cunosc și ele reforme similare.

MONARHUL ÎȘI PĂSTREAZĂ PUTEREA, căci, scrie Ecaterina a II-a, *suveranul este absolut nu există altă autoritate decât cea care izvorăște din persoana lui.* Datoria suveranului este să-i protejeze pe cei săraci și umili. Inițiativa și decizia guvernării aparțin monarhului, care înființează un corp eficient de funcționari, atât la nivel central, cât și local.

DOMENIUL JURIDIC cunoaște și el transformări. Un sistem legislativ comun tuturor provinciilor prusace prevede egalitatea în fața legii, garantează drepturile civile și dreptul de proprietate și protejează libertatea religioasă, confirmând drepturile și distincțiile sociale ale nobilimii. *Codul penal* a lui Iosif al II-lea prevede aceleași pedepse pentru nobili, ca și pentru țărani. Ecaterina a II-a a elaborat ***Nakaz***-ul, instrucțiuni care cuprind o sinteză a ideilor iluministe și în care se afirmă că *toți cetățenii trebuie să se supună acelorași legi.* În anul 1785 însă, nobilimea primește o nouă ***Cartă de privilegii***, căci *este folositor pentru imperiu să fie păstrate distincțiile nobilimii.* Inconsecvența între principii și realitatea legislativă nu scade însă importanța progresului realizat de practica juridică, prin desființarea torturii sau prin unificarea legislației.

EDUCAȚIA este un alt domeniu în care se remarcă progresele: în Rusia și Austria se creează școli de stat cu frecvență obligatorie, elevii săraci sunt ajutați cu manuale gratuite și, fapt neobișnuit în epocă, se înființează pentru prima dată școli pentru fete sau, în Rusia, chiar școli mixte. În gimnaziile din Austria se acordă atenție disciplinelor practice. Frederic al II-lea sprijină Academia prusacă, iar în Rusia se întemeiază, în anul 1763, primul Colegiu de medicină și se fondează Academia de arte frumoase. Iluminiștii afirmau rolul educației în eliberarea de ignoranță și superstiții, dar, în viziunea monarhilor luminați, educația maselor nu trebuia să depășească anumite limite: *este suficient ca poporul să învețe să scrie și să citească puțin. Nu trebuie să învețe decât ceea ce este esențial pentru ei.* Deși foarte instruită, Ecaterina a II-a se opune educării șerbilor, care ar putea ajunge *să refuze să ne mai dea ascultare.* Politica în domeniul educației, în ciuda numeroaselor ei neajunsuri, rămâne o mare realizare: biserica pierde controlul asupra învățământului, școala intră în sfera de preocupări a statului, iar tineretul este crescut în spiritul loialității față de monarh.

REDUCEREA PUTERII BISERICII, constantă a politicii religioase a monarhilor luminați, se realizează prin scoaterea cenzurii și educației de sub controlul acestei instituții. Iosif al II-lea desființează mănăstiri, abolește zeciuiala, în timp ce preoții devin funcționari, salariați ai statului. Ecaterina a II-a confirmă exproprierea bunurilor bisericii făcută de Petru al III-lea, cu acordarea însă de mari despăgubiri. Toleranța religioasă apropie cel mai mult idealul iluminist de politica suveranilor epocii. Astfel, într-o Rusie ortodoxă, Ecaterina confirmă toleranța față de protestanți și catolici, pentru ca Iosif să-i declare pe protestanți egali în fața legii cu catolicii (1781). Edictul din anul 1782 se referă la evrei, iar Austria devine primul stat european care face un pas major pe calea emancipării acestora. Prusia și Rusia fac și ele concesii evreilor și musulmanilor. Toleranța religioasă este o formă de prevenire a dezordinilor în statele multinaționale și un atribut al statului modern, care-i transformă pe persecutați în cetățeni utili. Iosif al II-lea folosește banii obținuți de la biserică pentru a crea un sistem de asistență socială, care, vreme de un secol, nu va avea egal în Europa, monarhul asumându-și eficient misiunea de protector al celor defavorizați.

DESFIINȚAREA ȘERBIEI este o reformă care ar fi determinat schimbarea structurii sociale. Astfel, în termeni specifici filosofiei luminilor, suveranii se pronunță împotriva dependenței personale. *Șerbia este un lucru insuportabil și crud, contrar religiei creștine*, spune Ecaterina a II-a. Iosif al II-lea este însă singurul care, în anul 1781, emite decretul prin care șerbia este abolită în întregime. Frederic al II-lea protejează țărănimea de abuzurile proprietarilor de pământ, dar în Rusia, cu excepția domeniilor coroanei, condiția șerbilor se înrăutățește. Teama de răsturnări sociale, opoziția acerbă a nobilimii explică șovăiala și precauțiile din politica socială. Nobilimea este considerată un grup social loial, deține funcții superioare și este subordonată monarhului.

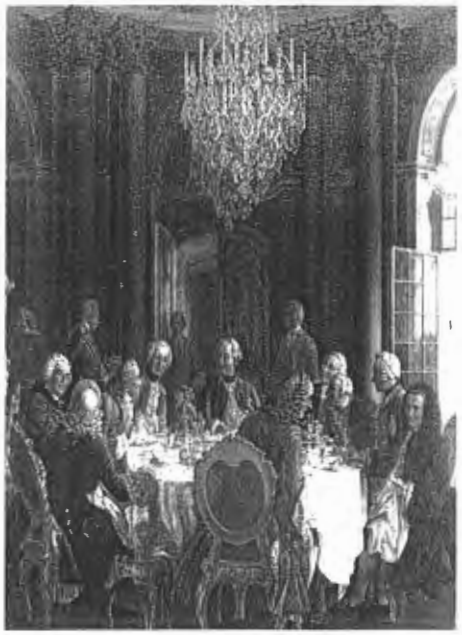
ABORDAREA PROBLEMELOR ECONOMICE este diferită, în funcție de realitățile fiecărui stat: în Prusia este preferată politica mercantilistă, în timp ce în Rusia se optează pentru liberul-schimb. Meșteșugurile și comerțul sunt încurajate, este fondată o bancă de stat (în Prusia), se dezvoltă flota comercială (în Rusia). Este încurajată imigrația calificată (în Rusia și Prusia), prin acordarea de pământ și scutiri de impozite, căci forța unui stat constă în numărul supușilor acestuia.

Fără a îndeplini integral idealul filosofilor vremii, guvernările monarhilor luminați dovedesc capacitatea reformatoare a suveranilor implicați în progresul și consolidarea statului. Seismul politic reprezentat de Revoluția din Franța îi sperie pe despoții luminați, care renunță la reforme.

Concluzii

- Absolutismul luminat reprezintă o ideologie și o metodă de guvernare specifice secolului al XVIII-lea.
- Autoritatea monarhului se consolidează.
- Monarhul realizează reforme ce determină modernizarea statului.
- Structurile social-politice nu se schimbă.

ASTĂZI: Analiza unui sistem de guvernare este un exercițiu politic actual.

Frederic al II-lea la Sans-Souci

2. „Nu aveți absolut nici un drept la inițiativă. Toate problemele trebuie să-mi fie raportate direct."

(Frederic al II-lea – *Ordin adresat miniștrilor săi*)

3. „Legea creștină ne învață să acționăm pentru Binele Reciproc. Suveranul este absolut; astfel nu există altă autoritate decât cea care izvorăște din persoana lui. Egalitatea cetățenilor constă în aceea că ei toți trebuie să se supună acelorași legi."

(Ecaterina a II-a – *Nakaz*)

Exerciții

- Citește textele **1**, **2** și **3**.

1. Prezintă concepția de guvernare așa cum reiese aceasta din fiecare text.
2. Compară rezultatele acestei analize.
3. Formulează explicații pentru contradicțiile constatate.

Autoevaluare

- Știu care sunt cei mai importanți monarhi luminați.
- Pot să fac o prezentare a principalelor reforme.
- Am înțeles contradicțiile acestei forme de guvernare.

Partida de ceai de la Boston (16 decembrie 1773)

CONSTITUIREA STATELOR UNITE ALE AMERICII

O națiune liberă...

La jumătatea secolului al XVIII-lea, pe coasta estică a Americii de Nord, între Oceanul Atlantic și Munții Alleghany, Anglia stăpânea 13 colonii. Relațiile între aceste teritorii erau nesemnificative în raport cu legăturile fiecăruia dintre ele cu ***metropola***.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A COLONIILOR ENGLEZE este diferită: în sud, folosind munca sclavilor negri, este practicată agricultura în sistemul marilor plantații, iar solicitarea acestei producții de către metropolă explică atașamentul proprietarilor față de Anglia; în coloniile din zona centrală și de nord, se dezvoltă agricultura cerealieră, în sistemul fermelor, și manufacturile. Producția, aflată în continuă creștere, este comercializată prin marile porturi. Coloniile ajung să rivalizeze cu metropola, iar negustorii, proprietarii manufacturilor și fermierii nu mai acceptă subordonarea propriilor interese față de metropolă. Mai mult, măsurile restrictive impuse de Anglia după 1763 declanșează opoziția fățișă a coloniștilor: de la refuzul de a accepta taxe la revoluție. În anul 1763, Anglia interzice colonizarea dincolo de Munții Alleghany, dar, pentru coloniști, pământurile din vest reprezentau tocmai soluția la problemele lor economice și sociale. Introduse în anul următor, legea venitului american și legea zahărului determină reacția câtorva state din nord, care își propun organizarea unui protest comun, ***boicotând*** comerțul cu Anglia. *Legea timbrului*, impozit indirect instituit în anul 1765, determină convocarea la New York a primului Congres panamerican. Aici reprezentanții coloniștilor se pronunță împotriva noii taxe, dar prezintă și principiile de drept pe care își întemeiază protestul; în felul acesta, problema taxelor devine una politică. Guvernul englez abrogă legea, dar, inflexibil la tumultul din colonii, declară că Anglia *are dreptul să adopte legi privind coloniile* și introduce noi taxe de import în 1766. Situația se deteriorează: pentru salvarea ei, guvernul de la Londra păstrează numai o taxă simbolică, pe ceai. Nesemnificativă financiar, aceasta este însă considerată de americani o încălcare a drepturilor lor, ceea ce dă naștere la incidente sângeroase – ***Partida de ceai de la Boston***. Congresul continental de la Philadelphia, ferm în privința drepturilor americanilor, oferă totuși posibilitatea concilierii cu metropola (5 septembrie-26 octombrie 1774).

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ se declanșează în anul 1775, căci, intransigent, regele Angliei George al III-lea trimite trupe în colonii, iar în America se organizează detașamente de voluntari; George Washington primește comanda armatei. În acest timp, cauza insurgenților este susținută și de statele europene rivale Angliei (Franța, Spania și Olanda). La 4 iulie 1776, Congresul de la Philadelphia proclamă independența SUA. Redactat în principal de Thomas Jefferson, documentul are la bază cele mai avansate idei politice ale secolului. În anul 1782, Parlamentul englez solicită încheierea conflictului, iar la 3 septembrie 1783, prin *Tratatul de pace de la Paris*, Anglia recunoaște independența SUA. Cu toate acestea, tânărul stat se confruntă cu o serie de dificultăți: inflație, speculă, chiar răscoale.

Cronologie

1607: colonia Jamestown devine prima așezare permanentă a englezilor pe continentul nord-american.
1770: masacrul de la Boston (ciocniri între populație și armata engleză).
1775-1783: războiul de independență.
1777: victoria americanilor la Saratoga.
1781: victoria americanilor la Yorktown.
1789: George Washington este ales președinte al SUA.

Dicționar

Metropolă – stat modern, care stăpânește colonii.
Boicot – întreruperea relațiilor (vânzarea și cumpărarea de bunuri etc.) cu un stat, în semn de protest față de anumite acțiuni ale acestuia.
Partida de ceai de la Boston – incident provocat la 16 decembrie 1773 de un grup de coloniști, care aruncă în mare încărcătura de ceai a unor vase engleze ancorate în portul Boston. Autoritățile ripostează prin legile represive și prin *Quebec Act*; americanii convoacă Congresul de la Philadelphia.

CONSTITUȚIA adoptată la 17 septembrie 1787 a pus bazele stabilității politico-sociale a noului stat. Întemeiată pe principiile iluministe, aceasta prevedea separarea puterilor în stat: *puterea executivă* aparține președintelui, ales pentru un mandat de patru ani, tot el numește și guvernul; *puterea legislativă* este deținută de un Parlament bicameral (Cameră Reprezentanților – deputați aleși proporțional cu numărul locuitorilor din fiecare stat – și *Senatul* – câte doi reprezentanți din fiecare stat); organul central al *puterii juridice* este reprezentat de Curtea Supremă de Justiție. Fiecare stat are identitate politică, în timp ce autoritățile federale au competențe financiare, militare și de politică externă.

Drepturile și libertățile cetățenești sunt cuprinse în cele zece amendamente votate în anul 1789 (*Declarația drepturilor americane*): sclavia nu este desființată, fiecare stat urmând să adopte în această problemă o legislație proprie; dintr-un număr de aproape 3 milioane de locuitori doar 120 000 au drept de vot. Integrarea în federație a fiecărui stat presupune în sine dificultăți, se mențin rivalități și tendințe separatiste. Cu toate limitele ei, Constituția americană este considerată un adevărat triumf al principiilor iluministe și are ecou internațional într-o perioadă în care, în Europa, dominau regimurile absolutiste.

Republica federală creată se va extinde teritorial între Atlantic și Pacific, iar evoluția va fi marcată de problema sclaviei negrilor și a intoleranței față de populația indigenă. Totodată, către SUA se îndreaptă europenii nemulțumiți. La sfârșitul secolului al XIX-lea statul american este o putere economică mondială.

„I. Membrii acestui congres, sincer devotați persoanei Majestății Sale și Guvernului său (...) consideră ca o datorie (...) să facă următoarea expunere a smeritei lor păreri cu privire la cele mai esențiale drepturi ale coloniștilor (...) II. Supușii Majestății Sale în aceste colonii sunt îndreptățiți la toate drepturile și libertățile proprii supușilor săi naturali, născuți în Regatul Marii Britanii. III. Ține de esența indivizibilă a libertății poporului și a dreptului de netăgăduit al englezilor de a nu fi impuse asupra lor taxe fără propriul lor consimțământ (...) VI. Toate subsidiile în favoarea Coroanei fiind daruri liber consimțite din partea cetățenilor (...) este incompatibil cu principiile și spiritul constituției britanice ca cetățenii Marii Britanii să acorde Majestății Sale ceea ce este proprietatea coloniștilor."

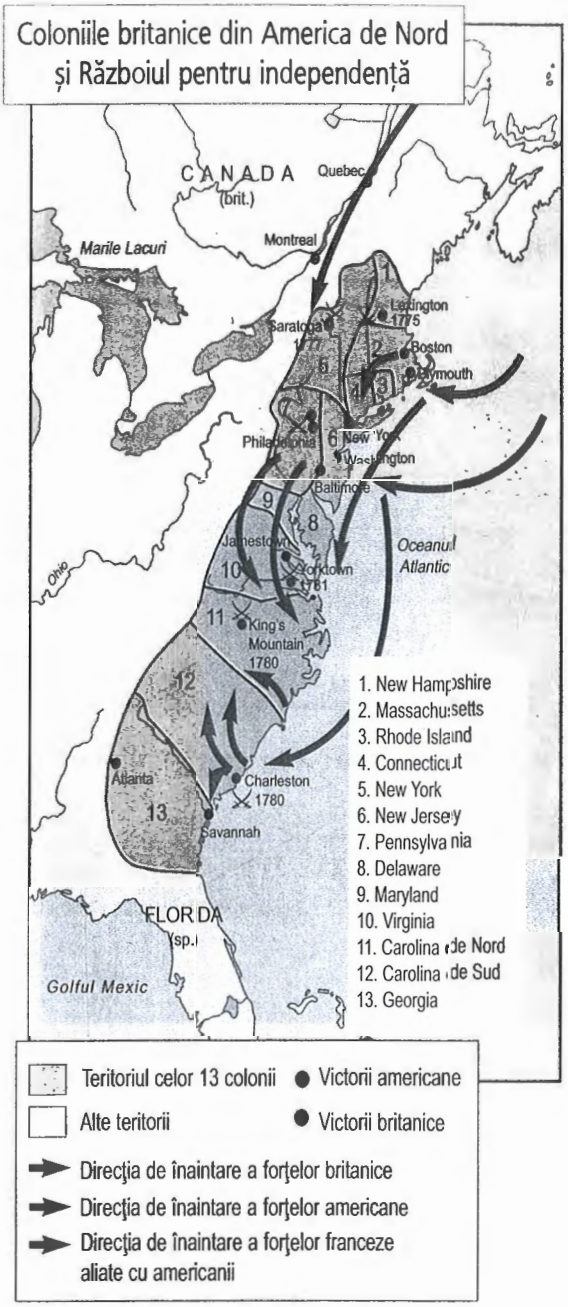
(*Hotărârile Congresului Legii timbrului*, 1765)

Concluzii

- La jumătatea secolului al XVIII-lea, coloniile engleze de pe coasta de est a Atlanticului ajung la o dezvoltare de sine stătătoare, concurând metropola.
- La 4 iulie 1776, coloniile engleze din America de Nord își proclamă independența.
- Anglia recunoaște noul stat prin *Tratatul de pace de la Paris*, semnat la 3 septembrie 1783.
- Adoptată la 17 septembrie 1787, Constituția americană este întemeiată pe principii iluministe, fără să abolească însă sclavia.

ASTĂZI: Poziția ocupată de SUA astăzi, la nivel mondial, face necesară cunoașterea începuturilor acestui stat.

Coloniile britanice din America de Nord și Războiul pentru independență

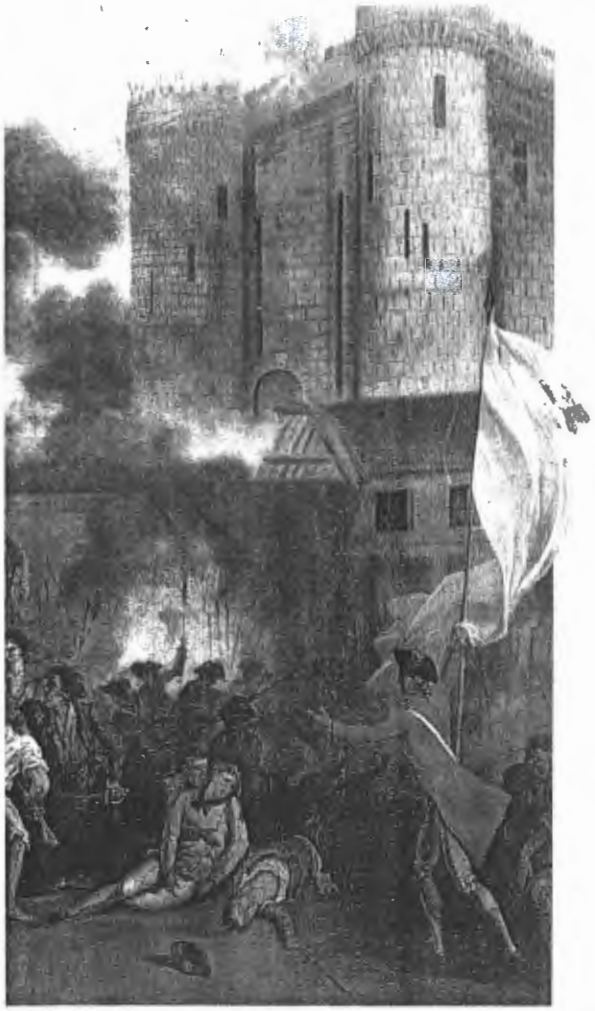

Exerciții

- Identifică în fiecare articol al textului argumentele formulate de delegații la Congres. Remarcă felul în care este construit logic documentul.

Autoevaluare

- Știu care sunt cauzele care au declanșat conflictul dintre Anglia și coloniile sale din America de Nord.
- Pot să prezint evoluția relațiilor dintre metropolă și colonii.
- Știu care sunt documentele importante legate de constituirea SUA.

Locuitorii Parisului iau cu asalt Bastilia (14 iulie 1789)

Dicționar

Stări sociale – în Evul Mediu, categorii sociale: *starea întâi* (clerul), *starea a doua* (nobilimea); *starea a treia* (țărănimea, muncitorii urbani, burghezia).

Adunarea Stărilor Generale – instituție specifică Evului Mediu; nu a mai fost consultată după anul 1614. Deputații sunt organizați și votează în cadrul fiecărei stări.

Comitetul Salvării Publice – organ executiv (constituit din 9-14 membri, aleși lunar), subordonat Convenției.

Comitetul Siguranței Generale – se ocupă de securitatea statului (urmărirea suspecților și trimiterea lor în fața Tribunalului Revoluționar); subordonat Convenției.

Tribunalul Revoluționar – instanță înființată în martie 1793, cu scopul de a-i judeca pe suspecții contrarevoluționari.

REVOLUȚIA FRANCEZĂ

Națiunea suverană...

Sfârșitul secolului al XVIII-lea anunță în Franța criza Vechiului regim. Iluminiștii evidențiază absurditatea structurii absolutiste, concretizată în existența ***stărilor sociale***; protejându-și privilegiații (clerul și nobilimea), refuză să acorde drepturi națiunii franceze, împiedicând de fapt progresul general al țării. Nemulțumirile se îndreaptă spre curtea regală, incapabilă să găsească soluția unei guvernări care să aducă stabilitate politică, dreptate socială și prosperitate. Eșecul unor reforme succesive agravează dezechilibrul financiar.

REGELE LUDOVIC AL XVI-LEA convoacă ***Adunarea Stărilor Generale*** (5 mai 1789). Reprezentanții *stării a treia* prezintă un program de reforme (constituție, limitarea puterii regale, desființarea privilegiilor, drepturi și libertăți cetățenești, soluționarea problemei agrare). În fața refuzului regelui de a accepta revendicările, starea a treia se declară Adunare Națională (17 iunie), apoi Adunare Națională Constituantă (9 iulie). Teama de a-și pierde puterea explică intenția regelui de a folosi armata împotriva deputaților. Populația Parisului iese în stradă pentru a-și apăra reprezentanții și idealurile, iar asaltul asupra Bastiliei devine simbolul victoriei asupra absolutismului și marchează trecerea revoluției într-o etapă violentă, în cursul căreia țăranii atacă reședințele seniorilor și își împart pământurile. În acest timp, prin intermediul cluburilor și al presei, starea de spirit revoluționară cuprinde întreaga țară.

ADUNAREA NAȚIONALĂ CONSTITUANTĂ consacră juridic, prin activitatea legislativă depusă, noile realități: este decretată abolirea privilegiilor feudale (4 august) și adoptată *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* (26 august). Întemeiat pe principii iluministe, documentul răstoarnă valorile celei mai importante monarhii europene, cunoscând un ecou neegalat de *Declarația drepturilor* (1689) sau *Declarația de independență* (1776). Adunarea Națională Constituantă secularizează domeniile bisericii, reformează justiția, administrația și armata: biserica este supusă noului stat, sunt sprijinite industria și comerțul, iar *Legea Le Chapelier* interzice reconstituirea organizațiilor de breaslă și grevele. În anul 1791, este adoptată *Constituția*, lege fundamentală care, întemeiată la rândul ei pe principii iluministe, limita puterea monarhiei. Franța și-ar fi putut găsi stabilitatea acum, când, prin Constituție, deveniseră statornicite noile raporturi politice și sociale, dar, sperând într-un ajutor extern pentru a-și recăpăta autoritatea, regele declară război Austriei (20 aprilie 1792). Armata franceză este nepregătită pentru confruntare, iar trupele austriece și prusace obțin victorii.

REPUBLICA este proclamată la 21 septembrie 1792, în urma arestării regelui (10 august 1792) și a alegerii prin vot universal a Convenției. Pe front se obțin victorii. În cadrul Convenției, cei 760 de deputați se grupează, în principal, pe două direcții politice: moderații (girondinii) și radicalii (iacobinii). Problemele aflate în divergență sunt: metodele de guvernare, continuarea războiului și atitudinea față de rege. Se creează noi organe revoluționare – ***Comitetul Salvării Publice***, ***Comitetul Siguranței Generale***, ***Tribunalul Revoluționar*** –, iar comisarii Convenției sunt trimiși în departamente și în armată cu puteri nelimitate. Judecarea și executarea regelui nu atenuează disensiunile. Nemulțumită de

guvernarea girondinilor, pe care îi suspectează de trădare, populația Parisului se revoltă. Insurecția de la 31 mai-2 iunie 1793 îi aduce pe iacobini la putere.

CONVENȚIA IACOBINĂ rămâne în istorie prin măsurile excepționale adoptate în toate domeniile și prin impunerea terorii ca metodă de guvernare. Robespierre, liderul iacobinilor, domină Comitetúl Salvării Publice. În iunie 1793, este adoptată *Constituția anului I*, care prevede votul universal, și o nouă *Declarație a drepturilor omului*. Trupele franceze repurtează succese pe front, la sfârșitul anului 1793 armatele străine fiind respinse dincolo de hotare, dar măsurile excepționale și excesele îndepărtează o parte a poporului de guvernarea iacobină. Opoziția profită și, la 9 thermidor (27 iulie 1794), iacobinii sunt înlăturați de la conducerea Convenției, conducătorii lor condamnați la moarte și ghilotinați.

THERMIDORIENII PREIAU PUTEREA. Această grupare moderată conduce Franța până în octombrie 1795, când este adoptată *Constituția anului III*, care acordă puterea executivă unui Consiliu de cinci directori și introduce votul cenzitar.

Criza financiară, instabilitatea politică, sărăcirea populației și îmbogățirea profitorilor de război reclamă însă o nouă organizare a puterii, iar aceasta va fi impusă de generalul Bonaparte.

„I. Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi, deosebirile sociale nu pot fi bazate decât pe utilitate publică. II. Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului; aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea și rezistența la opresiune. III. Națiunea este sursa esențială a principiului oricărei suveranități; nici o grupare, nici un individ nu pot exercita vreo autoritate care să nu emane de la ea. (...) VI. Legea este expresia voinței generale; toți cetățenii au dreptul să contribuie, personal sau prin reprezentanții lor, la alcătuirea ei; ea trebuie să fie aceeași pentru toți, fie că apără sau pedepsește. Toți cetățenii fiind egali în fața legii (...) XI. Comunicarea liberă a gândurilor și a opiniilor lor este unul din drepturile cele mai de preț ale omului (...) XV. Societatea are dreptul să ceară socoteală oricărui funcționar public pentru modul în care își îndeplinește funcția."

(*Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*, 26 august 1789)

Concluzii

- La sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Franța se declanșează criza Vechiului regim. Regele convoacă Adunarea Stărilor Generale, iar deputații stării a treia se declară Adunare Națională Constituantă, legiferând edificarea unei noi societăți.
- La 21 septembrie 1792, este proclamată Republica, condusă de Convenția Națională.
- În perioada iunie 1793-iulie 1794, gruparea radicală a iacobinilor conduce Convenția. Caracterizată de măsuri excepționale și teroare, guvernarea iacobină este însă aceea care contribuie la salvarea țării de pericolul extern.
- În anul 1795 intră în vigoare o nouă *Constituție*, care prevede desființarea privilegiilor, libertatea individuală și o guvernare reprezentativă.

ASTĂZI: Sistemele politice contemporane se întemeiază pe principiile Revoluției franceze.

Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului (26 august 1789)

Cronologie

1789: convocarea Adunării Stărilor Generale (5 mai); locuitorii Parisului iau cu asalt Bastilia (14 iulie).
1793: Ludovic al XVI-lea este executat (21 ianuarie).
2 iunie 1793-27 iulie 1794: guvernarea iacobină.
27 iulie (9 thermidor) 1794-26 octombrie 1795: guvernarea Convenției thermidoriene.
1795: instituirea Directoratului (26 oct.).

Exerciții

- Identifică ideile esențiale din textul *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului*. Care dintre aceste idei este actuală într-un sistem politic modern?
- Compară conținutul *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului* cu cel al *Declarației drepturilor*, dată în Anglia, în anul 1689.

Autoevaluare

- Știu care sunt cauzele Revoluției franceze.
- Pot să prezint principalele momente ale perioadei 1789-1795.
- Am înțeles amploarea schimbărilor aduse de Revoluția franceză sistemului politic și în mentalitatea oamenilor.

Bonaparte prim consul (tablou de J. Gros)

Dicționar

Maria-Luiza de Habsburg (1791-1847) – fiica lui Francisc al II-lea, împăratul Austriei; soția lui Napoleon și împărăteasa Franței (1810-1814).

Inamovibil – care nu poate fi înlocuit sau destituit din funcție.

Constituția civilă a clerului – promulgată în august 1790, declara clerul francez independent de Sfântul Scaun; biserica este subordonată statului.

Joseph Fouché – duce de Otrante (1759-1820), ministrul Poliției în timpul Directoratului, Consulatului, Imperiului și al Restaurației.

Codul civil al lui Napoleon

FRANȚA NAPOLEONIANĂ

Împăratul Revoluției...

PRELUAREA PUTERII POLITICE de către Napoleon Bonaparte are loc prin lovitura de stat din 9-10 noiembrie (18-19 brumar 1799). Directoratul, puterea executivă a Republicii, este dizolvat. În luna decembrie, o nouă lege fundamentală, *Constituția anului VIII*, îi acordă primului consul Napoleon Bonaparte puteri lărgite – dreptul de numire a funcționarilor (răspunzători numai în fața primului consul), inițiativa legislativă, comanda supremă a armatei și atribuții de politică externă –, ceilalți doi consuli păstrând doar un vot consultativ. Puterea legislativă este deținută de patru adunări: Consiliul de stat, Tribunatul, Corpul legiuitor și Senatul. Primul consul poate simplifica procedura legislativă complicată, prin trimiterea proiectului de lege direct la Senat. Dreptul de vot este universal, dar indirect. Printr-un regim de mână forte, Bonaparte părea că salvează republica și reinstalează ordinea în Franța. În anul 1802, un plebiscit îi consultă pe francezi în privința atribuirii lui Napoleon Bonaparte a titlului de consul pe viață și a dreptului de a-și desemna urmașul; este pasul făcut de la republică către monarhie. În anul 1804, un nou plebiscit îl consacră pe Napoleon Bonaparte împărat. Ceremonia instalării are loc la 2 decembrie 1804, când, în prezența papei Pius al VII-lea, Napoleon se încoronează el însuși, gest care arată lumii că, după ce entuziasmase o națiune și îngenunchease aproape un continent, soldatul devenit general își oferă puterea suverană. Prin căsătoria din anul 1810, cu ***Maria-Luiza***, el impune Franței o nouă dinastie, în locul celei de Bourbon.

GUVERNAREA NAPOLEONIANĂ pune bazele instituționale ale societății franceze ieșite din revoluție. *Codul civil* consacră desființarea privilegiilor, egalitatea în fața legii, libertatea individuală, dreptul de proprietate, dar și inferioritatea juridică a femeii. Este totuși asigurată libertatea economică, principiu fundamental al societății burgheze. Napoleon însuși considera *Codul civil* drept cea mai mare realizare a vieții sale. Legea a reprezentat o moștenire durabilă, ce a oferit Franței unitatea juridică și libertatea de care avea nevoie pentru a se descătușa de Vechiul regim. Europa secolului al XIX-lea are în *Codul Napoleon* un model de referință. *Codul comercial* și cel *penal* completau reforma legislativă. Organizarea administrativă relizată de Revoluție este integrată principiilor de guvernare napoleoniene: departamentele sunt conduse de prefecți numiți, care controlează întreaga putere locală. Se realizează o administrație centralizată și eficientă. Organizarea justiției urmează aceleași principii: judecătorii, numiți, sunt ***inamovibili***. Disensiunile religioase declanșate de revoluție sunt stinse prin ***Constituția civilă a clerului***, iar în iulie 1801 se încheie *Concordatul* cu papa Pius al VII-lea: catolicismul este recunoscut ca religie a majorității poporului francez și nu ca religie de stat, este autorizată practicarea liberă a cultului, iar clerul depune jurământ de fidelitate față de stat. Intransigent cu iacobinii, tolerant însă cu regaliștii, Napoleon permite, după anul 1802, revenirea acestora în țară, acceptați în urma unui jurământ de credință față de noul regim, astfel încât vechea și noua nobilime se întâlnesc la curtea imperială și restaurează eticheta din vremea Bourbonilor. Edificiul napoleonian se afla sub supravegherea strictă a poliției, organizată eficient de ***Fouché***, controlând și reprimând orice încercare de opoziție.

Cenzura reduce drastic numărul publicațiilor, libertatea de exprimare devenind o amintire, iar presa întrecându-se în glorificarea realizărilor regimului. Învățământul este supus aceluiași control sever: după anul 1802, se întemeiază licee care asigură educația tineretului epocii imperiale. Universitatea creată în anul 1808, a cărei conducere este numită de împărat, controlează învățământul francez. Intervenția statului în economie și subordonarea teritoriilor cucerite aduce Franței ani de prosperitate (1803-1811), fără să reușească totuși anularea decalajului față de principalul concurent, Anglia, și asta în ciuda unui succes pe termen scurt obținut prin *Blocada continentală*. Napoleon a continuat reformele începute în timpul revoluției și, din acest punct de vedere, este un continuator al spiritului ei.

ISTORIA EUROPEI ANILOR 1792-1815 este marcată de un lung șir de războaie, pornite de Ludovic al XVI-lea pentru a-și salva tronul și continuate de Napoleon pentru a-și edifica puterea și legenda. De teama revoluției, îngrozite apoi de *Marea Armată*, monarhiile europene se coalizează împotriva Franței. Războaiele contribuie însă la răspândirea ideilor revoluționare, dar dacă la început francezii sunt întâmpinați ca eliberatori, ulterior prezența lor trezește sentimentele naționale ale popoarelor cucerite. Napoleon își începe cariera militară într-o școală a Vechiului regim. Apără interesele revoluției la Toulon, în decembrie 1793. În 1796, Napoleon primește din partea Directoratului comanda armatei din Italia, într-o acțiune de importanță secundară în ansamblul operațiilor militare. În fruntea unor trupe prost echipate, lipsite de entuziasm, el traversează Alpii pentru a-i înfrunta pe austrieci în *Italia*: obține victorii remarcabile, la Lodi (10 mai 1796), Milano, Arcole, Rivoli (ianuarie 1797), încalcă neutralitatea unor state italiene (Parma, Modena, Toscana), încheie pace cu Piemontul, Neapole și suveranul pontif, reușind să dezmembreze Coaliția I. În anul 1797, încheie pace cu Imperiul habsburgic, impunând acestuia cedarea malurilor Rinului, a posesiunilor din Italia de nord și recunoașterea republicilor nou create în Italia. Spre indignarea patrioților italieni, Veneția este însă cedată Austriei.

1. „30. Cu atribuția guvernării sunt încredințați trei consuli, numiți pe 10 ani și nereligibili (...) 41. Primul consul promulgă legile; el numește și revocă după voința sa pe membrii Consiliului de stat, pe miniștri, ambasadori și alți agenți în străinătate, pe ofițerii de uscat și ai marinei, pe membrii administrațiilor locale și pe comisarii guvernului de pe lângă tribunale. El numește pe toți judecătorii în cauze criminale și civile, precum și pe judecătorii de pace și de apel, fără a-i putea revoca. 42. În celelalte acte de guvernământ, al doilea și al treilea consul au vot consultativ; ei semnează registrul acestor acte pentru a se constata prezența lor și dacă își consemnează opiniile, după care decizia primului consul rămâne suficientă (...) 52. Sub direcția consulilor, Consiliul de stat este însărcinat cu redactarea proiectelor de legi și a reglementărilor administrației publice. (...)"

(*Constituția anului VIII*, 13 decembrie 1799)

2. „Consulii republicii doresc, cetățene ministru, să aduceți la cunoștința antreprenorilor diferitelor teatre din Paris că nici o lucrare dramatică nu poate fi pusă sau repusă în scenă decât pe baza unei autorizații eliberate de dumneavoastră (...) Primul consul ar privi cu satisfacție interzicerea cupletului adresat lui personal din vodevilul «Tabloul Sabinelor»."

(Primul consul – *Nota trimisă ministrului Lucien Bonaparte*, 5 aprilie 1800)

Încoronarea lui Napoleon, 2 decembrie 1804 (tablou de L. David)

Cronologie

1793: Napoleon Bonaparte primește comanda artileriei la asediul Toulonului (16 septembrie).

1796: Napoleon Bonaparte primește comanda armatei destinate a-i înfrunta pe austrieci în Italia (23 februarie); *Tratat de pace franco-piemontez* (5 mai); *Bătălia de la Lodi* (10 mai); Napoleon Bonaparte organizează, din teritoriile Modenei și posesiunile papale cucerite, Republica Cispadană (15 octombrie).

1797: *Bătălia de la Rivoli* (14 ianuarie); *Tratatul de pace de la Tolentino*, cu papa Pius al VI-lea (19 februarie); *Tratatul de pace de la Campoformio*, franco-austriac (18 octombrie).

1798: formarea Coaliției a II-a (aprilie-decembrie); *Campania din Egipt* (mai).

1799: lovitură de stat; Napoleon Bonaparte devine prim consul (9-10 noiembrie).

1800: *Bătălia de la Marengo* (14 iunie).

1801: *Tratatul de pace de la Lunéville*, franco-austriac (9 februarie).

1802: *Tratatul de pace de la Amiens*, franco-englez (27 martie).

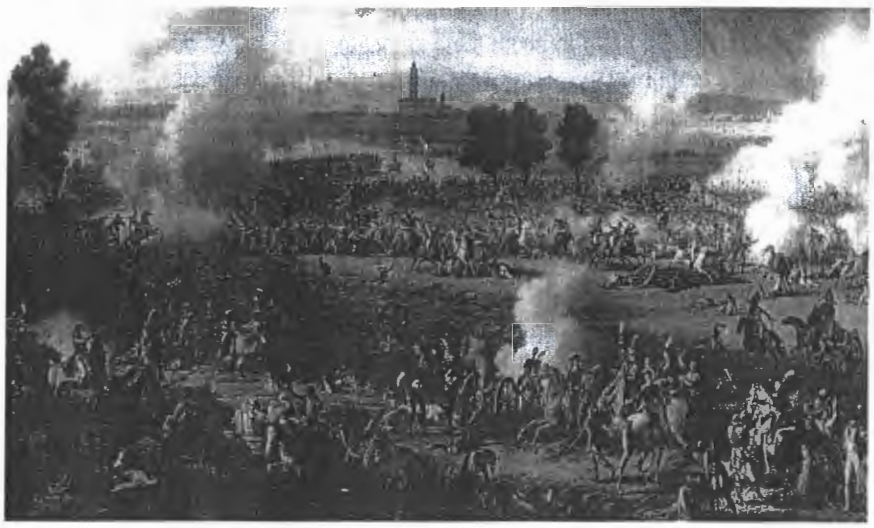
Napoleon Bonaparte la Arcole, 1796 (tablou de J. Gros)

PERIOADA 1798-1799 îl găsește pe Napoleon în fruntea campaniei falimentare din ***Egipt***, acolo unde, argumentând cu abilitate, își afirmă respectul pentru religia și tradițiile locurilor, dar obligă populația la întreținerea armatei franceze. Răscoala izbucnită în Egipt și refuzul Turciei de a accepta prezența străină ridică împotriva Franței cea de-a II-a Coaliție (1798). Întors la Paris, Napoleon preia puterea politică: primul consul pornește marșul spre Italia și se acoperă de glorie la Marengo (14 iunie 1800), încheie pace cu Austria în anul 1801, iar în anul următor cu Anglia. Părea că pe continent se așternuse liniștea, dar pacea franco-engleză era iluzorie.

Se formează Coaliția a III-a. Napoleon intră în Viena, înfrânge coaliția austriaco-rusă la Austerlitz (2 decembrie 1805), iar *Pacea de la Pressburg* obligă Austria la despăgubiri de război și la noi cedări teritoriale. În anul 1806, armata franceză ocupă Regatul Neapolelui și-l instalează pe tronul acestuia pe Joseph Bonaparte, în timp ce guvernarea Republicii Batave (Olanda) este atribuită lui Louis, un alt frate al împăratului. Crearea Confederației Rinului (16 state germane) marchează sfârșitul Sfântului imperiu german.

Coaliția a IV-a aduce armata franceză în confruntare directă cu Prusia, pe care o învinge. La 21 noiembrie 1806, aflat la Berlin, împăratul decretează *Blocada continentală*, încercând să îngenuncheze economic Anglia, prin controlul strict al pieței europene. În acest timp, continuă lupta împotriva Rusiei, intrând în ***teritoriile poloneze***, acolo unde este primit ca eliberator. Înfrângerea țarului duce la încheierea *Păcii de la Tilsit*, în urma căreia Prusia pierde jumătate din teritorii, în ținuturile poloneze se creează Marele Ducat al Varșoviei; teritoriile prusace de la vest de Elba formează Regatul Westfaliei (atribuit lui Jerôme Bonaparte).

Țarul ***Alexandru I*** recunoaște modificările teritoriale survenite și aderă la blocadă. Provocarea lansată însă de blocadă ține Franța pe picior de război: Portugalia, Statul papal și Spania sunt ocupate. Răscoala spaniolilor împotriva ocupanților oferă totuși Europei exemplul unei rezistențe înverșunate. Se formează Coaliția a V-a. Austria se înarmează, dar, învinsă la Wagram (1809), trebuie să accepte condiții umilitoare de pace. Provocat de nerespectarea blocadei de către țarul Alexandru I, Napoleon pornește campania din anul 1812 împotriva Rusiei: după o confruntare nedecisă, la Borodino, francezii intră în Moscova, dar Rusia, încă neînfrântă, refuză să trateze cu ocupanții. Retragerea Marii Armate se transformă într-un dezastru.

Bătălia de la Marengo (14 iunie 1800)

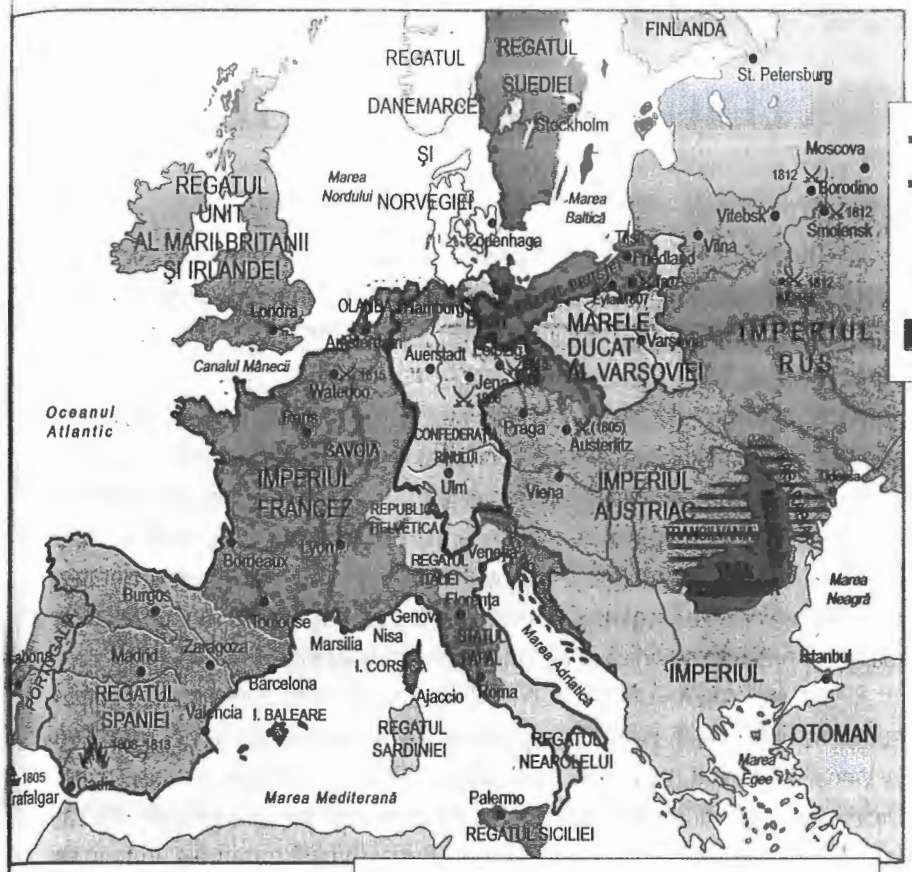
Dicționar

Italia – La sfârșitul secolului al XVIII-lea, cea mai mare parte a Italiei de azi era stăpânită de Imperiul habsburgic. Prin *Pacea de la Utrecht* (13 august 1713), se instalează dominația austriacă asupra statelor italiene: Milano, ducatul Mantovei, Regatul Neapolelui, Regatul Sardiniei (care este schimbată în anul 1720 cu Sicilia) și asupra posesiunilor spaniole din Toscana.

Egipt – din anul 1517, provincie a Imperiului otoman.

Teritoriile poloneze – Polonia a fost împărțită între Prusia, Austria și Rusia în anii 1772, 1793 (Austria nu participă la această împărțire) și 1795, astfel încât dispare ca stat de pe harta Europei.

Alexandru I – țarul Rusiei (1801-1825).

Europa și Imperiul lui Napoleon (1804-1815)

Cea de-a VI-a Coaliție îl înfrânge pe împărat la Leipzig (16-19 octombrie 1813), acesta abdică la 6 aprilie 1814 și este exilat pe insula Elba.

Concluzii

- Napoleon concentrează întreaga putere politică în mâna sa.
- Regimul napoleonian este întemeiat pe cenzură și controlat de poliție.
- Se realizează reforme în domeniul legislativ (*Codul civil, Codul penal, Codul comercial*), administrativ și juridic, în învățământ și în economie.
- Reformele consfințesc juridic transformările intervenite în societatea franceză în timpul Revoluției.
- În perioada 1792-1815, Europa cunoaște o succesiune de războaie începute de Franța în timpul Bourbonilor și continuate sub Directorat și Consulat.
- După anul 1796, un rol important în desfășurarea războaielor îl capătă Napoleon Bonaparte.
- Harta Europei este modificată; iau naștere state noi, puse sub protecția Franței.
- Marile puteri se coalizează împotriva Franței.

Exercitii

- Citește textul 1. Care sunt atribuțiile primului consul? Compară prevederile *Constituției anului VIII* cu principiile formulate în *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*, articolele II, III, VI, XV.
- Citește textul 2. Compară conținutul acestei note oficiale, trimisă de primul consul ministrului, cu articolul XI din *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului.*
- Realizând aceste comparații, formulează concluzii privind caracterul regimului politic instaurat de Napoleon după anul 1799.

Cronologie

1800: înființarea Băncii Franței.
1804: intrarea în vigoare a *Codului civil;* proclamarea lui Napoleon Bonaparte ca împărat al francezilor (18 mai); *Constituția anului XII* (mai); încoronarea lui Napoleon I (2 decembrie).
1805: Coaliția *a III-a* (aprilie-august); *Bătălia de la Austerlitz* (2 decembrie); *Tratatul de pace de la Pressburg*, franco-austriac (26 decembrie).
1806: Coaliția a IV-a (iulie); crearea Confederației Rinului (12 iulie); *Bătăliile de la Jena* și *Auerstedt* (14 octombrie); *Decretul Blocadei continentale* (21 noiembrie).
1807: *Tratatele de pace de la Tilsit*, franco-rus și franco-prusac.
1809: Coaliția a V-a (aprilie); *Bătălia de la Wagram* (5-6 iulie); *Tratatul de pace de la Viena* (*Schönbrunn*), franco-austriac (14 octombrie).
1812: Coaliția a VI-a (februarie-iulie); *Campania împotriva Rusiei* (24 iunie); *Bătălia de la Borodino* (7 septembrie).
1813: *Bătălia de la Leipzig* (16-19 oct.).
1814: prima abdicare a lui Napoleon (6 aprilie).
1815: *Cele 100 de zile:* Napoleon reia conducerea Franței (1 martie-22 iunie).

Autoevaluare

- Știu care sunt reformele legislative realizate în timpul guvernării napoleoniene.
- Am înțeles relația de continuitate cu realizările Revoluției.
- Știu care sunt principalele campanii napoleoniene.
- Pot să explic semnificația acestor războaie pentru evoluția continentului european.

CONGRESUL DE LA VIENA

O nouă Europă...

Klemens von Metternich, unul dintre inițiatorii Sfintei Alianțe

RESTAURAȚIA Bourbonilor este de scurtă durată, căci aventura *Corsicanului* nu se terminase. Revenit în Franța, restaurează imperiul, dar este învins la Waterloo de Coaliția a VII-a (18 iunie 1815). La 22 iunie, abdică din nou și este trimis în exil pe insula Sfânta Elena.

Harta continentului se modificase radical între timp: în anul 1811, la apogeul său, Imperiul napoleonian cuprindea 130 de departamente, o parte a statelor europene se aflau sub protectorat francez, în timp ce alte țări ajunseseră să fie guvernate de membri ai familiei Bonaparte. Această parte a Europei a cunoscut avantajele legislației franceze, cea care eliberase societatea de povara Vechiului regim, dar prezența francezilor devine un dezavantaj major, iar națiunile se ridică la luptă împotriva ocupanților.

REORGANIZAREA EUROPEI POSTNAPOLEONIENE este opera marilor puteri europene, întrunite în perioada septembrie 1814–iunie 1815, la Congresul de la Viena. Lucrările Congresului se desfășoară într-o atmosferă de suspiciune. Diplomații prezenți la Viena doresc să asigure statului pe care îl reprezintă cât mai multe avantaje. Anglia, Austria, Prusia, Rusia domină tratativele, în timp ce statele mici participante la victoria împotriva lui Napoleon sunt obligate să accepte decizia marilor învingători, iar Franța, umilită, nu are drept de vot. Talleyrand, fost ministru de externe în timpul Imperiului napoleonian, apără magistral interesele Bourbonilor și ale Franței.

Talleyrand propune ca principiile de drept să guverneze lucrările congresului; legitimitatea dinastică și echilibrul european se impun astfel, dar nu pentru a apăra interesele națiunilor, ci pe cele ale dinastiilor europene. Manevrând cu abilitate disensiunile dintre învingători, Talleyrand reușește să încheie o alianță secretă cu Anglia și Austria împotriva Prusiei și Rusiei la 3 ianuarie 1815. Acest succes diplomatic scoate Franța din izolarea politică.

Hotărârile forumului sunt concepute în spirit conservator, în disprețul dreptului la autodeterminare al popoarelor. Franța revine la hotarele din anul 1792 și ajunge sub ocupație militară. Prin unirea Olandei cu Țările de Jos care aparținuseră Austriei (Belgia și Luxemburg) se constituie Regatul Unit al Țărilor de Jos. Confederația germană întemeiată la 10 iunie 1815 cuprinde 39 de state (regate, principate, orașe libere). Prusia își sporește teritoriile, amenințând supremația Austriei în cadrul Confederației. Imperiul habsburgic domină centrul Europei, cuprinzând între granițele sale germani, slavi, maghiari, italieni, români. Italia rămâne divizată, o parte din provinciile ei intrând sub ocupație habsburgică. Rusiei i se recunoaște stăpânirea Finlandei, Basarabiei și Ducatului Varșoviei. Congresul de la Viena aduce Europei pacea dorită după 20 de ani de războaie crâncene. Pentru protecția deciziilor luate la Viena, monarhii Austriei, Rusiei și Prusiei creează *Sfânta Alianță*, căreia Franța i se alătură în anul 1818. Coaliția reacțiunii europene a organizat intervenția militară împotriva popoarelor care își revendicau drepturile sociale și naționale. Spiritul novator al Revoluției franceze a hrănit aspirațiile de libertate și unitate națională ale popoarelor europene. Trasată la Viena, harta Europei se va modifica în spiritul secolului al XIX-lea, prin crearea statelor naționale.

Cronologie

30 mai 1814: primul *Tratat de la Paris* semnat cu Franța după prima abdicare a lui Napoleon.

1 noiembrie 1814: deschiderea oficială a Congresului de la Viena.

3 ianuarie 1815: tratat de alianță defensivă încheiat între Anglia, Austria și Franța împotriva Prusiei și Rusiei.

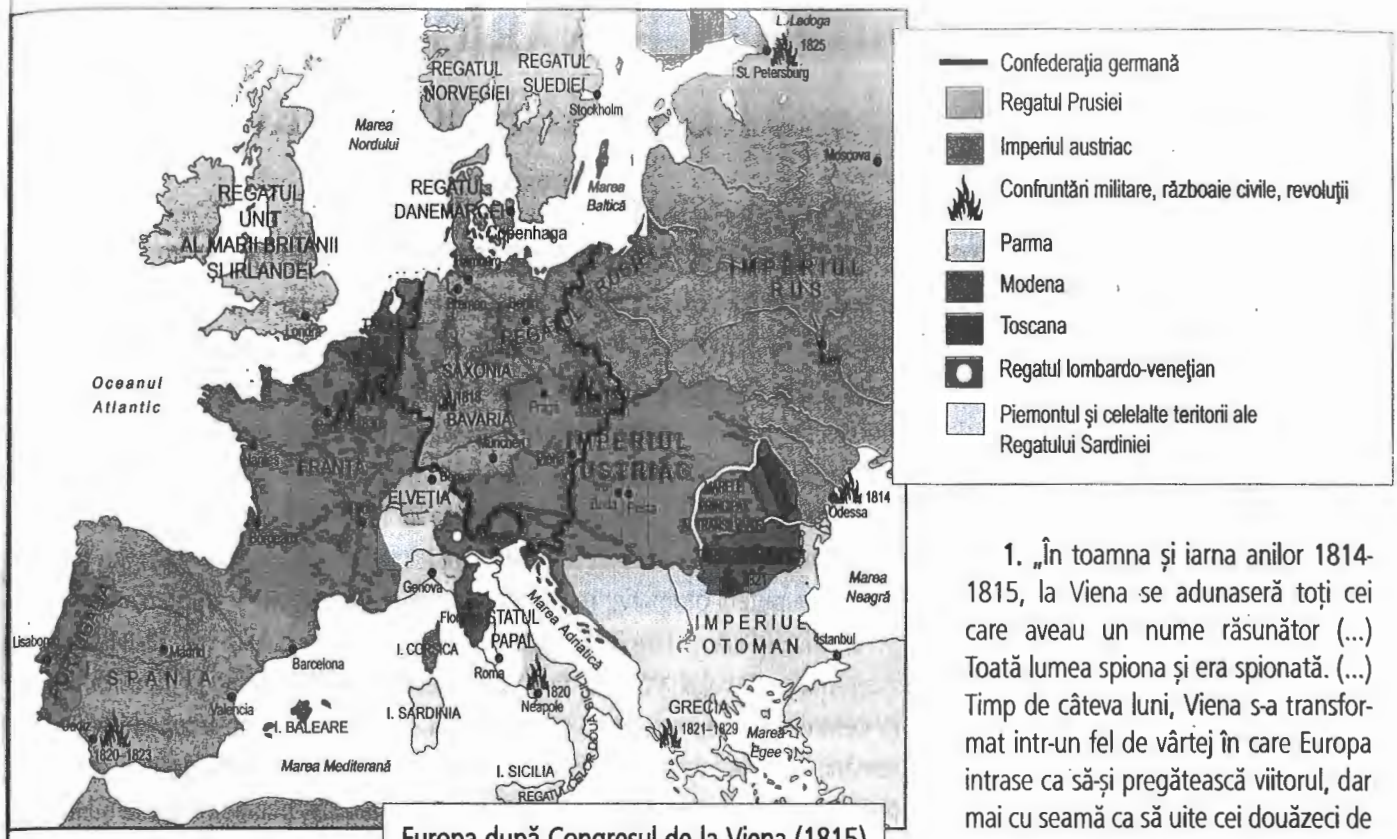
9 iunie 1815: semnarea *Actului final* al Congresului de la Viena.

10 iunie 1815: crearea Confederației germane.

26 septembrie 1815: *Tratatul Sfintei Alianțe* semnat de monarhii Rusiei, Austriei și Prusiei, la care subscrie și regele Angliei.

20 noiembrie 1815: al doilea *Tratat de la Paris*, semnat de Franța după înfrângerea lui Napoleon.

15 noiembrie 1818: primul Congres al Sfintei Alianțe la Aachen.

Europa după Congresul de la Viena (1815)

2. „Dacă aliații ar fi fost uniți, Franța ar fi fost sfâșiată. Numai înfiorătoarea lor lăcomie i-a salvat pe francezi, pentru că lăcomia îi dezbina."

(Jean Orieux – *Talleyrand, Sfinxul neînțeles)*

Concluzii

- Congresul de la Viena retrasează granițele europene în funcție de interesele monarhilor, fără să respecte dorința de libertate națională a popoarelor.
- Marile puteri creează Sfânta Alianță pentru a menține noua organizare politică a Europei.
- După Congresul de la Viena, continentul european este dominat de monarhii conservatoare.
- Conflictele dintre statele europene sunt limitate.

Autoevaluare

- Știu să explic principiile care stau la baza lucrărilor Congresului.
- Am înțeles importanța deciziilor luate la Congresul de la Viena pentru evoluția politică a continentului european.

Exerciții

- Citește textele **1** și **2**. Care este atmosfera în care s-au desfășurat lucrările Congresului de la Viena? Cum sunt prezentate în text relațiile între statele participante la Congres?
- Citește textul **3**. Identifică scopurile declarate de semnatarii actului.
- Compară concluziile formulate din analiza textelor.

1. „În toamna și iarna anilor 1814-1815, la Viena se adunaseră toți cei care aveau un nume răsunător (...) Toată lumea spiona și era spionată. (...) Timp de câteva luni, Viena s-a transformat intr-un fel de vârtej în care Europa intrase ca să-și pregătească viitorul, dar mai cu seamă ca să uite cei douăzeci de ani de spaimă, război, sărăcie, teamă de revoluție, de cotropire, de ruină și de moartea care bătea zilnic la toate ușile. Pentru Europa suveranilor, a celor mari, a bancherilor, a miniștrilor (...) Congresul de la Viena însemna sfârșitul nenorocirilor."

(Jean Orieux – *Talleyrand, Sfinxul neînțeles)*

3. „Uniunea intimă, stabilită între monarhii asociați prin principii, ca și prin interesul popoarelor lor, oferă Europei garanția cea mai sacră a liniștii viitoare (...) Suveranii, formând această uniune sfântă, au luat ca bază hotărârea lor nestrămutată de a nu se îndepărta niciodată, nici în relațiile dintre ei, nici în relațiile cu alte state, de la respectarea cea mai strictă a principiilor dreptului oamenilor, principii care, aplicate într-o anumită perioadă de pace, sunt singurele capabile să garanteze eficacitatea independenței fiecărui guvern și stabilitatea asociației generale (...)

(*Declarația puterilor membre ale Sfintei Alianțe*, 15 noiembrie 1818, Aachen)

Grigore al II-lea Ghica, domn fanariot

Cronologie

Războaiele ruso-austro-turce:
1683-1699: încheiat prin *Pacea de la Carlowitz.*
1716-1718: încheiat prin *Pacea de la Passarowitz.*
1735-1739: încheiat prin *Pacea de la Belgrad.*
1768-1774: încheiat prin *Pacea de la Kuciuk-Kainargi.*
1787-1791 / 1792: încheiat prin *Pacea de la Șistov* (1791) și *Pacea de la Iași* (1792).
1806-1812: încheiat prin *Pacea de la București.*

Dicționar

Secolul fanariot – secolul al XVIII-lea în Țările Române; unii domni numiți în Țările Române de Poarta Otomană sunt de origine greacă și provin din Fanar, un cartier al Istanbulului locuit de greci.

Partida națională – nume dat boierilor pământeni, care se afirmă în lupta politică pentru drepturi naționale.

Problema orientală – criză politică manifestată la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea, ca urmare a decăderii Imperiului otoman; se afirmă popoarele aflate sub dominația Porții Otomane, iar puterile europene se implică în spiritul echilibrului european.

SECOLUL FANARIOT. RĂZBOAIELE RUSO-AUSTRO-TURCE

Între supunere și libertate...

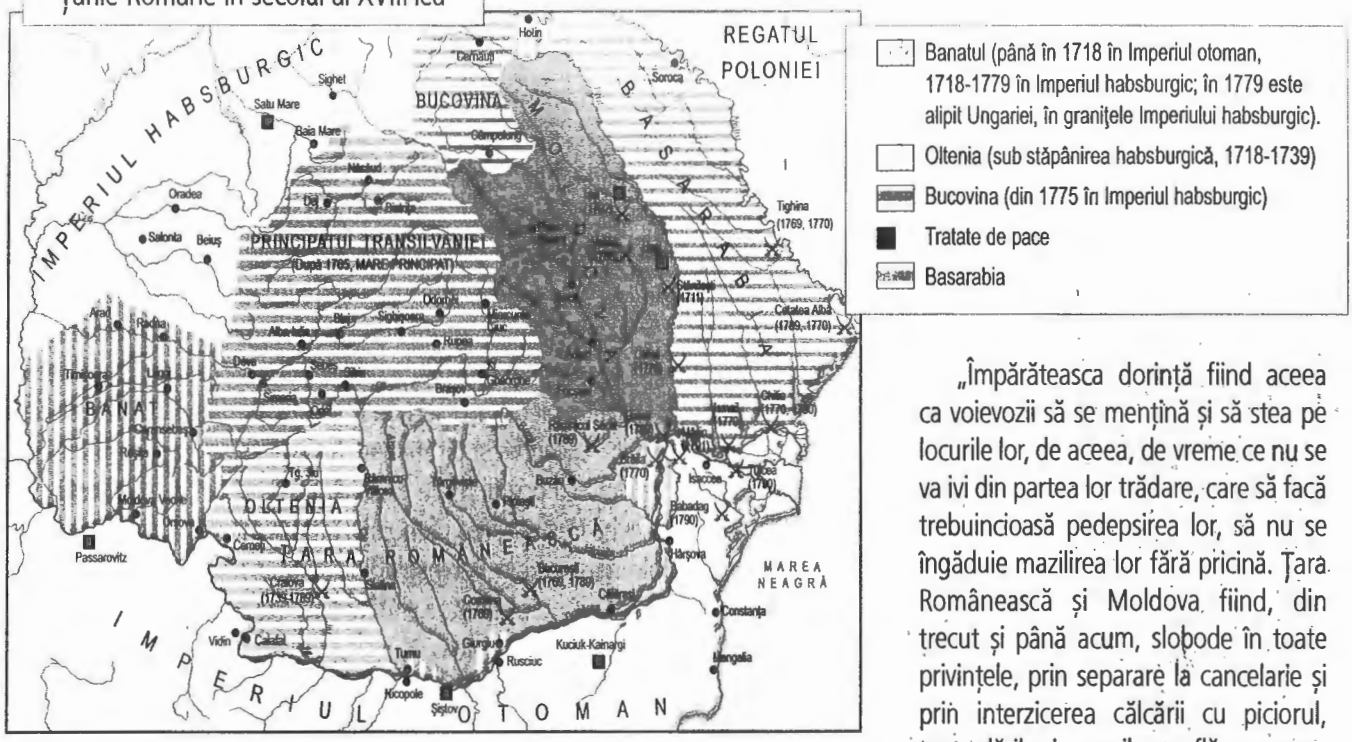
EPOCA FANARIOTĂ CUPRINDE SECOLUL AL XVIII-LEA din istoria Țării Românești și a Moldovei. Începutul perioadei este marcat, în Moldova, de anul 1711, iar în Țara Românească de anul 1716. Epoca ia sfârșit în anul 1821. Termenul în sine este controversat, iar conținutul istoric interpretat diferit, dar, dincolo de dispute, putem afirma că în acest secol se accentuează dominația otomană, guvernarea românească este integrată în epoca luminilor printr-un program de reforme, boierimea pământeană concepe un model politic conform idealurilor naționale, iar apelul la statele creștine (Rusia și Austria), pe fondul slăbirii puterii otomane, redefinește statutului juridic al Țărilor Române.

SCHIMBAREA SITUAȚIEI POLITICE la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, prin instalarea Austriei (stăpânind și Transilvania) în centrul Europei, creșterea puterii Rusiei, precum și infidelitatea domnilor români față de interesele otomane determină reacția Porții Otomane, care, pentru a compensa pierderile teritoriale și a-și stabiliza poziția, impune Țărilor Române un control strict, care tinde spre integrarea lor în sistemul politic și militar al Imperiului otoman.

DOMNII NUMIȚI DIRECT DE POARTA OTOMANĂ sunt asimilați unui pașă cu două tuiuri. Degradarea instituției în raport cu autoritatea sultanului este subliniată de schimbarea frecventă a domnilor și chiar de executarea celor considerați trădători. Titulatura folosită de cancelaria sultanului este semnificativă: principii de la nord de Dunăre nu mai sunt numiți stăpâni sau domni, ci *bei*, puterea autocrată a domnului păstrându-se însă în raport cu supușii. Gloria militară devine o amintire, armata Țărilor Române este desființată, iar apărarea țării este asigurată de un corp de gardă domnească și un număr mic de trupe turcești. Sistemul de obligații devine mai apăsător: tributul, peșcheșurile, cumpărarea și confirmarea domniei sunt împovărătoare, iar în anul 1751 este impus monopolul asupra comerțului. Stagnarea economică și ritmul lent al deschiderii către producția modernă sunt consecințele acestor impuneri.

AUTONOMIA ADMINISTRATIVĂ, legislativă și cea judecătorească nu sunt însă desființate, fapt care permite domnilor educați în spiritul epocii luminilor să introducă reforme: administrația, justiția și sistemul fiscal sunt modernizate, se întemeiază școli și tipografii, sunt inițiate lucrări edilitare, sunt întocmite coduri de legi după modelul austriac și cel francez. Constantin Mavrocordat desființează șerbia în Țara Românească (1746), apoi în Moldova (1749), dar țăranii liberi juridic continuă să presteze munci și să dea dijmă, căci pământul le aparține în continuare boierilor. Împotrivirea acestora din urmă și presiunile Porții Otomane conferă un caracter formal majorității reformelor, întârziind evoluția societății românești. Instalarea în scaunul domnesc a favoriților Porții Otomane explică prezența unor suite de acoliți străini, puși pe căpătuială rapidă.

Țările Române în secolul al XVIII-lea

BOIERIMEA PĂMÂNTEANĂ declanșează conflictul cu domnia deoarece este înlăturată de la conducerea țării și are resentimente față de fanarioți. ***Partida națională*** își expune programul în numeroase memorii și proiecte, majoritatea documentelor abordând forma de guvernare a domniei pământene, cu puteri limitate de controlul boierimii, reformele sociale propuse neafectând privilegiile stăpânilor de pământ. Partida națională se concentrează asupra înlăturării regimului fanariot și a consolidării autonomiei, în cadrul unora dintre proiecte formulând însă chiar ideea unirii și a independenței. Războaiele ruso-austro-turce întreține o activitate diplomatică febrilă, care permite boierimii pământene să facă apel la marile puteri creștine pentru a-și realiza programul. Confruntările militare, în timpul cărora teritoriul Țărilor Române devine teatru de război, le provoacă acestora pierderi însemnate. Subordonarea față de Poarta Otomană permite sultanului chiar cedarea unor teritorii românești: Oltenia (1718-1739), Bucovina (1775-1918), Basarabia (1812-1918). În același timp, Austria și Rusia elaborează și ele planuri de stăpânire a Principatelor, doar rivalitatea dintre marile puteri împiedicând transformarea intențiilor în realitate.

STATUL JURIDIC AL ȚĂRILOR ROMÂNE este reconsiderat de Poartă. Situația acestora devine o componentă a ***Problemei orientale***, subiect politic de anvergură europeană. În urma *Păcii de la Kuciuk-Kainargi*, o succesiune de acte oficiale stabilesc cuantumul obligațiilor materiale, limitarea prezenței turcești la nord de Dunăre, o durată minimă a domniei, dar și faptul că Țările Române nu fac parte din Imperiul otoman. În aceste condiții, Rusia devine putere protectoare. Pe fondul transformărilor determinate de reforme, forțele politice românești exploatează contextul internațional pentru a-și realiza programul național.

„Împărătească dorință fiind aceea ca voievozii să se mențină și să stea pe locurile lor, de aceea, de vreme ce nu se va ivi din partea lor trădare, care să facă trebuincioasă pedepsirea lor, să nu se îngăduie mazilirea lor fără pricină. Țara Românească și Moldova, fiind, din trecut și până acum, slobode în toate privințele, prin separare la cancelarie și prin interzicerea călcării cu piciorul, toate dările și arenzile se află pe seama voievozilor."

(Kanuname, *Carte de lege*, 1792)

Concluzii

- În secolul al XVIII-lea se accentuează dominația otomană asupra Țărilor Române.
- Țările Române își păstrează autonomia administrativă, legislativă și juridică.
- Unii domni fanarioți realizează reforme în spiritul epocii luminilor.
- Boierimea pământeană redactează memorii, în care formulează obiective naționale.
- Războaiele ruso-austro-turce provoacă pierderi uriașe Țărilor Române, iar situația acestora devine o componentă a Problemei orientale.
- Rusia devine putere protectoare.
- La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Poarta Otomană stabilește mai precis cuantumul obligațiilor datorate de Țările Române.

Exerciții

- Stabilește câteva trăsături specifice secolului fanariot.
- Interpretează formularea *interzicerea călcării cu piciorul.*
- Sunt Țările Române incluse în sistemul fiscal al Porții Otomane?

Autoevaluare

- Știu să definesc secolul fanariot.
- Pot să redau programul de reforme al Partidei naționale.
- Am înțeles cum a evoluat statutul juridic al Țărilor Române la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Tudor Vladimirescu (tablou de Th. Aman)

Cronologie

1821: Adunarea de la Padeș (23 ianuarie); Tudor Vladimirescu intră în București (21 martie); Tudor Vladimirescu se întâlnește cu Alexandru Ipsilanti (30 martie); intrarea trupelor otomane în Țara Românească și în Moldova (1 mai); Tudor Vladimirescu este judecat și executat din ordinul lui Alexandru Ipsilanti (27 mai).
1821-1822: Țara Românească și Moldova sunt sub ocupație militară otomană.

Dicționar

Eteria – societate secretă grecească creată în anul 1814, la Odessa, în vederea organizării luptei antiotomane.
Constituție – lege fundamentală a unui stat, alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice, care definește și fixează principiile și formele organizării sociale și ale statului, sistemul organelor acestuia, bazele juridice ale statutului cetățenilor.
Pandur – luptător în oastea lui Tudor Vladimirescu, provenit din rândul țărănimii libere.

ANUL 1821

Patria se cheamă poporul...

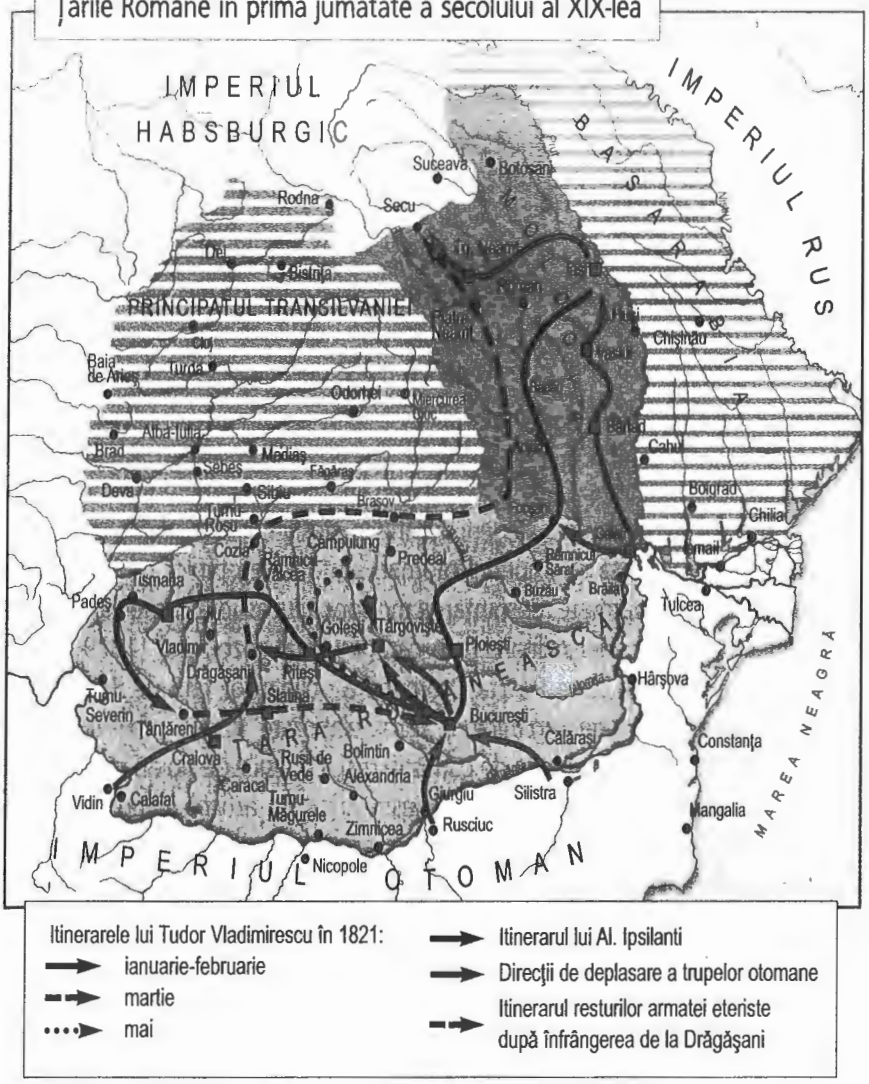
ANUL 1821 aduce în istoria românilor o acțiune politică plină de semnificație: sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, se declanșează lupta pentru recâștigarea vechilor privilegii ale țării, pentru schimbări dorite de toate categoriile sociale. Situația Țării Românești este definită în acest moment de dominația otomană, regimul fanariot, protectoratul rus, menținerea privilegiilor boierimii, situația grea a țăranilor și evoluția prea lentă spre producția modernă. Rezolvarea tuturor acestor piedici nu se poate realiza simultan; forțele sociale implicate, marea și mica boierime și țărănimea, au interese parțial comune, dar pot intra ușor în conflict. Cu poziții rivale în zonă, Rusia și Turcia manifestă prudență, încercând să evite declanșarea războiului într-un moment defavorabil lor, în timp ce popoarele creștine din Peninsula Balcanică, sârbii și grecii, își revendică libertatea națională. Complexitatea situației explică evoluția contradictorie a evenimentelor din Țara Românească.

TUDOR VLADIMIRESCU încheie o înțelegere cu ***Eteria*** la sfârșitul anului 1820, primind să sprijine răscoala antiotomană a grecilor, fără a accepta, se pare, subordonarea totală. Trei mari boieri îl învestesc cu declanșarea acțiunii militare (*te-am ales să ridici norodul cu arme și să urmezi precum ești povățuit*). În *Proclamația de la Padeș* (23 ianuarie 1821), discurs prin care dă semnalul începerii acțiunii, Tudor cheamă la luptă împotriva nedreptăților și a asupririi, fără să precizeze însă obiective antiotomane, pentru a nu determina intervenția Porții. Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei, intră în Moldova (22 februarie) cu un număr redus de trupe și anunță începutul războiului de eliberare a tuturor creștinilor de sub dominația otomană, precum și sprijinul acordat de Rusia. Aflat la un congres al Sfintei Alianțe, țarul nu poate însă recunoaște deschis susținerea luptei naționale a popoarelor balcanice și își face pu-blică dezaprobarea. Poziția Rusiei schimbă și condițiile desfășurării acțiunii lui Tudor Vladimirescu, care este convins că o confruntare cu Turcia este imposibilă fără sprijinul Rusiei. El ajunge în București (21 martie 1821), încheie o înțelegere cu boierii rămași în capitală și preia conducerea țării.

PROGRAMUL SĂU, intitulat *Cererile norodului românesc*, cuprinde: limitarea prezenței grecilor în funcțiile politice și religioase, înlăturarea abuzurilor și corupției din administrație și justiție, reînființarea armatei naționale, stimularea comerțului prin reducerea vămilor, modernizarea legislației, reforma școlară și elaborarea unei ***Constituții***, cu confirmarea Porții Otomane și susținerea Rusiei și a Austriei. Întâlnirea lui Tudor Vladimirescu cu Ipsilanti nu reușește să aplaneze dezacordul intervenit între cei doi o dată cu retragerea sprijinului rus, dar, se pare, cei doi conducători acceptă separarea teritorială a forțelor lor armate. Ipsilanti se retrage spre nord-est.

TRUPELE OTOMANE pătrund în țară (1 mai 1821), iar Rusia este de acord cu această intervenție. Tudor încearcă să ajungă la o înțelegere cu otomanii, dar eșuează și începe retragerea din București (15 mai 1821). Prins de Ipsilanti, este acuzat de trădare și executat în apropiere de Târgoviște (27 mai 1821). Oastea de ***panduri*** se risipește, trupele eteriste sunt înfrânte de turci, iar Țara Românească și Moldova sunt ocupate de trupele otomane. În septembrie 1822, Poarta renunță la guvernarea fanariotă și instalează în Principate domni pământeni.

Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Itinerarele lui Tudor Vladimirescu în 1821:
- ianuarie-februarie
- martie
- mai

- Itinerarul lui Al. Ipsilanti
- Direcții de deplasare a trupelor otomane
- Itinerarul resturilor armatei eteriste după înfrângerea de la Drăgășani

Cererile norodului românesc, programul nerealizat în anul 1821, corespunde ideilor formulate de boierimea pământeană în secolul al XVIII-lea, revendicările cu caracter social, politic și național devenind realitate în deceniile următoare.

Concluzii

- Tudor Vladimirescu elaborează un program, *Cererile norodului românesc*, cu un caracter antifanariot, național, dar care nu ridică problema agrară;
- Conjunctura politică dificilă, contradicțiile dintre forțele sociale implicate și inconsecvența liderilor determină eșecul acțiunii, care nu rămâne totuși fără urmări.
- În anul 1822, Poarta Otomană restabilește domniile pământene.
- Revendicările formulate de Tudor Vladimirescu se vor realiza în deceniile următoare.

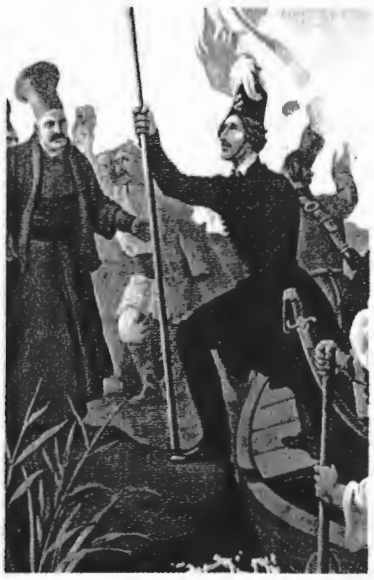
Exercitii

- Pe baza prevederilor programului *Cererile norodului românesc:*

1. Stabilește categoriile sociale sau politice care ar fi avantajate.
2. Stabilește categoriile sociale sau politice care ar fi dezavantajate.
3. Identifică în text cel puțin o cerere care să corespundă principiilor iluministe.
4. Găsește în text revendicări corespunzătoare proiectelor Partidei naționale.

„Domnul țării să nu aducă cu sine mai mulți boieri greci decât patru. (...) Toate scaunele arhierești și toate mănăstirile țării să fie evacuate de călugării greci. (...) Mănăstirile să fie obligate să țină școli la care tineretul națiunii române, sărac sau bogat, să aibă acces și să fie instruit pe cheltuiala Bisericii. Vămile, percepute de câtva timp în numele vistieriei asupra tuturor vitelor și mărfurilor, să înceteze în orașe și sate (...) Vama să nu se plătească decât la graniță (...) cum se obișnuiește la națiunile civilizate. Dregătoriile să nu se dea pe bani și să se aibă în vedere nu obârșia, ci meritul. Pentru apărarea țării de dușmani, spre fala orașelor, spre paza granițelor și spre stăvilirea molimelor care bântuie adesea, țara să fie autorizată a întreține 4 000 de panduri și 200 de arnăuți cu căpeteniile lor. Aceștia să fie scutiți de dăjdii și solda, dacă va fi să li se dea, să fie mică și să fie acoperită din veniturile mănăstirilor (...)."

(*Cererile norodului românesc*)

Eteriști trecând Prutul

Autoevaluare

- Am înțeles care este contextul intern și extern al desfășurării acțiunii lui Tudor Vladimirescu.
- Știu care sunt principalele revendicări formulate în *Cererile norodului românesc.*
- Am înțeles semnificația anului 1821 pentru istoria românilor.

REGULAMENTUL ORGANIC

Două țări, o constituție...

Hanul lui Manuc din București,
(desen din 1841 de Michel Bouquet)

Cronologie

1822: restabilirea domniilor pământene în Țara Românească și în Moldova (1 iulie).
1828-1829: război ruso-turc; trupele țariste ocupă Principatele (7 mai) până în anul 1834.
1829: *Tratatul de la Adrianopol* (14 septembrie).
1830: se încheie lucrările de elaborare a *Regulamentelor organice* (30 martie).
1834: Poarta Otomană numește domnii celor două Principate (3 aprilie): Alexandru Ghica în Țara Românească (1834-1842) și Mihail Sturdza în Moldova (1834-1849).

Dicționar

Raia – ținut sau cetate cu populație creștină, aflat sub stăpânire otomană.
Scutelnici – țărani scutiți de plata birului față de stat, în schimbul unor obligații suplimentare față de boier.
Poslușnici – slujitori boierești sau mănăstirești, scutiți de dări față de stat.
Listă civilă – sumă de bani oferită de stat pentru cheltuielile personale ale domnitorului.
Nart – normă zilnică de muncă, pe care țăranii clăcași erau obligați să o presteze pentru boier.

PRIMII DOMNI PĂMÂNTENI, Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828), în Țara Românească, și Ion Sandu Sturza (1822-1828), în Moldova, încearcă să redreseze situația țărilor prin reforme administrative și fiscale, dar, de teama pierderii poziției privilegiate, marea boierime se opune oricăror înnoiri. În acest timp, rivalitatea dintre Imperiul otoman și Rusia duce la declanșarea unui nou război, desfășurat în perioada 1828-1829.

TRATATUL DE PACE DE LA ADRIANOPOL cuprinde prevederi referitoare la Țările Române: consolidarea autonomiei prin limitarea suzeranității otomane la plata tributului și confirmarea alegerii domnului, desființarea ***raialelor***, recunoașterea Dunării ca graniță cu Imperiul otoman, autorizarea țărilor de a întreține un număr de gărzi înarmate, desființarea monopolului asupra comerțului românesc. În timpul ocupației militare ruse care a urmat războiului (1829-1834), garanție a achitării de către Poarta Otomană a obligațiilor față de Rusia, sunt redactate *Regulamentele organice*, a căror elaborare fusese prevăzută prin tratatul de pace. Supravegheate de comisari ruși, comisiile de boieri români trec la întocmirea primelor constituții românești. Printr-un articol adițional, Rusia, putere protectoare, a impus obligativitatea aprobării sale și a Porții Otomane pentru modificările ulterioare ale legii. Chiar dacă această condiție a constituit o încălcare gravă a autonomiei, ea nu a diminuat importanța celor două legi.

REGULAMENTELE ORGANICE AU UN CONȚINUT SIMILAR și recunosc necesitatea unirii Principatelor. Având la bază principiul separării puterilor în stat, mențin tradiția unei domnii puternice, domnitorul urmând a fi ales pe viață de către Adunarea obștească extraordinară, în timp ce puterea legislativă aparține unei Adunări obștești alese pentru o perioadă de cinci ani, prin vot cenzitar. Marea boierime deține majoritatea în adunare, dominând viața politică a țării. Sfatul administrativ, compus din 6-8 persoane numite de domnitor și responsabile în fața acestuia, prefigurează guvernul din sistemele politice moderne.

PUTEREA JURIDICĂ este constituită dintr-o ierarhie de instanțe: tribunale județene, divanul (două la număr în Țara Românească și doar unul în Moldova) și Înaltul Divan, ca instanță supremă, a cărei hotărâre devine definitivă, înlăturând pe această cale instabilitatea juridică medievală (redeschiderea unui proces sub o nouă domnie). Sunt eliminate tortura și pedeapsa cu moartea. Modernizarea sistemului juridic este marcată de constituirea procuraturii și a corpului de avocați. Cauzele de comerț sunt judecate de instanțe speciale. Atât în orașe, cât și la sate, puterea centrală își exercită controlul asupra administrației locale. Laicizarea statului se manifestă prin reducerea rolului clerului în problemele civile.

MILIȚIA NAȚIONALĂ, care se înființează pentru siguranța granițelor și asigurarea ordinii publice, este alcătuită din voluntari și pune bazele viitoarei armate naționale. Se organizează oficiul stării civile, arhivele pentru păstrarea documentelor publice, se iau măsuri de protecție și încurajare pentru întreprinzătorii economici. Se dispune înființarea de școli primare în capitalele de județ și de colegii la București și Iași. Învățământul național capătă contur, deși statul nu participă exclusiv la întemeierea școlilor și nu există încă un minister al învățământului.

FISCALITATEA, domeniu recunoscut al abuzurilor și arbitrariului, cunoaște modificări benefice: sunt desființate dările directe și indirecte, precum și categoriile ***scutelnicilor*** și ***poslușnicilor***, fiind introdus un impozit unic. Reglementarea cuantumului dărilor și a sistemului de percepere a acestora permite întocmirea bugetului, reper semnificativ în politica fiscală a statului modern. Separarea vistieriei statului de cămara domnească, prin introducerea ***listei civile*** pentru domnitor, și desființarea vămilor interne indică aceeași tendință. Cu toate acestea, clerul și boierimea își păstrează privilegiile fiscale, semn al caracterului contradictoriu al noii legi.

DOMENIUL RELAȚIILOR AGRARE rămâne fidel unor structuri perimate: boierul devine proprietar pe o treime din suprafața moșiei; țăranii, lipsiți de pământ, continuă să muncească pentru boier, primind totuși în folosință o suprafață arabilă, a cărei mărime era determinată de numărul de vite al lucrătorului; în schimbul lotului primit, țăranul este obligat la rentă în muncă; prin generalizarea ***nartului***, claca de 12 zile de muncă sporește la 56 de zile în Țara Românească și la 84 de zile în Moldova. Situația țărănimii se agravează, dar principalul agent al exploatării nu mai este statul, ci boierul. În lumea satului se păstrează abuzurile și contradicțiile, cele care fac din problema agrară una dintre cele mai grave probleme ale societății românești.

Cu toate limitele și imperfecțiunile lor, *Regulamentele organice* au constituit un pas înainte pe calea modernizării instituționale a Principatelor, ținând locul constituției țării până în anul 1858.

Mihail Sturza, domnitorul regulamentar al Moldovei (1834-1849)

„Articolul 371. Începutul, religia, obiceiurile și cea de un fel limbă a sălășluitorilor într-aceste două Prințipaturi, precum și cele deopotrivă trebuințe, sunt îndestule elementuri de o mai aproape unire, care până acum s-au fost poprit și zăbovit; numai după împrejurări întâmplătoare și cele urmate după dânsele bunile dobândiri și urmările folositoare ce ar odrăzli dintr-o apropiere a acestor două populе nu pot fi supuse la nici o îndoială; începuturile, dar, s-au așezat într-acest regulament prin cea de un fel clădire a temeiurilor administrative în amândouă țările.

Articolul 372. Căderea de a dobândi într-o țară sau într-alta proprietăți mișcătoare sau nemișcătoare este asemenea dată lăcuitorilor din amândouă Prințipaturile."

(Regulamentul organic)

Concluzii

- *Regulamentele organice* reprezintă primele constituții ale Principatelor; au un conținut similar; se întemeiază pe principii moderne: separarea puterilor în stat, organizarea unei ierarhii de instanțe, înlăturarea practicilor juridice perimate, impozitul unic; păstrează privilegiile boierimii și ale clerului; nu soluționează problema agrară (lipsa de pământ a țărănimii, exploatarea boierească).

ASTĂZI: Cunoașterea și analiza unei constituții te ajută să înțelegi principiile de funcționare a unui organism politic și să-i găsești neajunsurile.

Exerciții

- Pe baza textului *Regulamentului organic*:

1. Stabilește argumentele pentru a susține necesitatea unirii Principatelor.
2. Imaginează-ți un discurs pe care l-ai rosti ca om politic român, rus sau turc în momentul intrării în vigoare a *Regulamentului organic*.

- În ce a constat modernizarea sistemului juridic? Argumentează-ți afirmațiile.

Autoevaluare

- Cunosc contextul în care a fost elaborat *Regulamentul organic*.
- Pot să fac o prezentare a principalelor prevederi ale legii.
- Am înțeles importanța documentului pentru evoluția instituțională a Țărilor Române.

EVALUARE

A. Alege varianta corectă

1. Opoziția față de regele Carol I Stuart se afirmă în anul 1628 prin:
a. *Petiția drepturilor*; **b.** *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*; **c.** *Declarația drepturilor*; **d.** *Test Act.*

2. *Iluminismul* se întemeiază pe filosofia lui:
a. Friedrich Hegel; **b.** John Locke; **c.** Johann Gottlieb Fichte; **d.** Ludwig Andreas Feuerbach.

3. Constituția franceză adoptată în anul 1793 prevede ca formă de stat:
a. monarhia constituțională; **b.** monarhia parlamentară; **c.** republica; **d.** monarhia absolută.

4. În *Cererile norodului românesc* este cuprinsă următoarea revendicare:
a. reinființarea armatei naționale; **b.** desființarea șerbiei; **c.** independența politică; **d.** unirea Țării Românești cu Moldova.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Precizează data, locul și consecințele acestui eveniment.

Proclamarea independenței SUA

B. Datează și ordonează cronologic evenimentele

1. a. Adoptarea *Declarației de independență* a SUA; **b.** Adoptarea *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului*; **c.** Adoptarea Constituției iacobine; **d.** Adoptarea Constituției americane.

2. a. Căderea Bastiliei; **b.** Cedarea Bucovinei către Austria; **c.** Începutul domniilor fanariote în Moldova; **d.** Convocarea primului Congres panamerican la New York.

3. a. Proclamarea Imperiului napoleonian; **b.** Cedarea Basarabiei către Imperiul rus; **c.** Lupta de la Austerlitz; **d.** Decretarea Blocadei continentale.

4. a. Constituirea Sfintei Alianțe; **b.** Redactarea *Cererilor norodului românesc*; **c.** Redactarea *Regulamentului organic*; **d.** Lupta de la Leipzig.

C. Completează spațiile libere

1. Partidul whig reprezintă clasa...

2. Forma de guvernare propusă de majoritatea iluminiștilor este...

3. În Austria, *Codul penal* al lui Iosif al II-lea prevede aceleași pedepse pentru...

4. În secolul al XVIII-lea, domnii Țărilor Române sunt numiți de...

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. 1629; Carol I Stuart; *Petiția drepturilor.*

2. 1689; Wilhelm de Orania; *Declarația drepturilor.*

3. 23 ianuarie 1821; Tudor Vladimirescu; Eteria.

4. 1763; George al III-lea; boicot.

5. 4 iulie 1776; George Washington; independența.

6. 1799; Napoleon Bonaparte; plebiscit.

Analiza unei scheme politice

Schema ne permite să înțelegem cu ușurință un sistem politic.

• **Observăm *convențiile* folosite în schemă:**
A. *casetele* indică principalele instituții și atribuțiile lor;
B. *săgețile* indică raporturile între instituții;
C. *culorile* chenarelor reprezintă principalele puteri în stat.

• **Ne propunem să analizăm schema după un plan, urmărind câteva întrebări:**
1. Care sunt principalele instituții?
2. Ce rol are fiecare instituție în sistemul politic?
3. Care este relația de autoritate dintre principalele instituții?
4. Cum sunt împărțite puterile în stat?
5. Care sunt drepturile cetățenești?

• **În cazul Constituției adoptate în Franța în anul 1799,** răspundem la întrebările de mai sus:

1. Principalele instituții sunt: trei consuli, guvernul, patru adunări legislative și Curtea de Casație.

2. Răspunsul rezultă din citirea informațiilor din casete. Să urmărim atribuțiile primului consul, precum și rolul fiecărei instituții legislative.

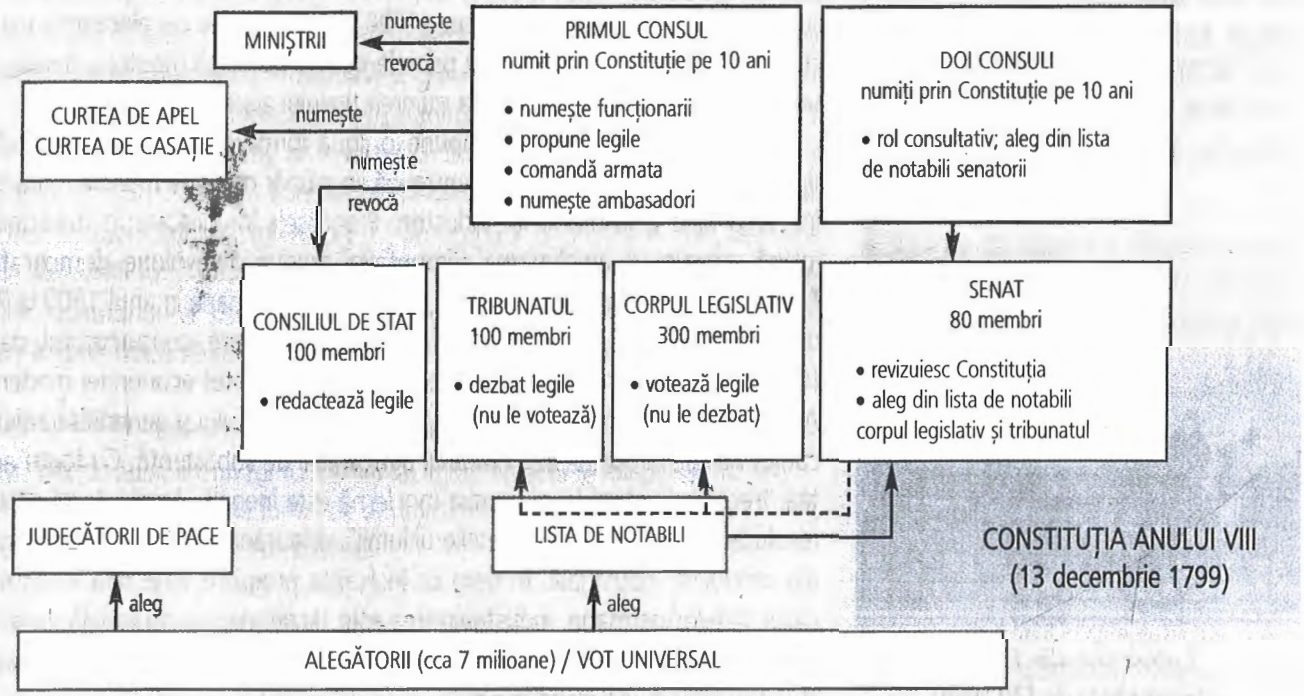
3. Răspunsul rezultă din observarea relațiilor indicate de săgeți. Să urmărim relația dintre primul consul și miniștri: primul consul–Consiliul de Stat; primul consul–Curtea de Apel.

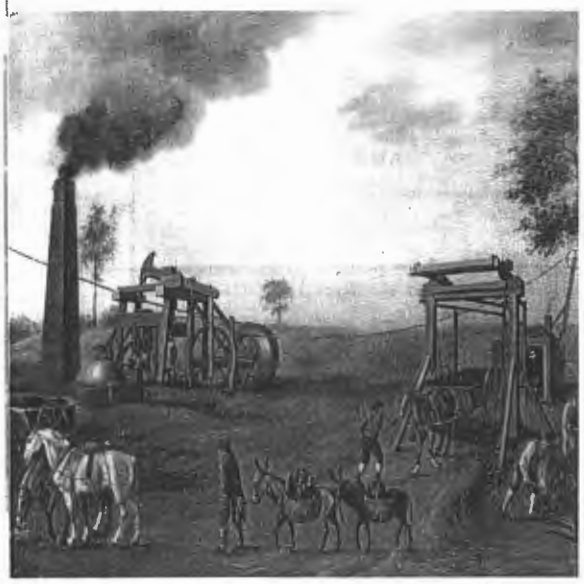
4. Puterile executivă, legislativă și judecătorească sunt reprezentate de instituții distincte, dar constatăm că primul consul are o poziție de autoritate în relația cu guvernul, Consiliul de Stat, Curtea de Casație.

5. Votul universal este un drept fundamental într-un sistem politic democratic. În cazul nostru însă, cetățenii nu-și aleg reprezentanții direct, ci desemnează candidați, din care vor fi aleși membrii instituțiilor sistemului legislativ.

Analiza schemei propuse ne conduce la concluzia concentrării puterii politice în mâna primului consul.
Pentru a completa informațiile, putem apela și la alte surse: textul Constituției, relatări ale vieții politice, memorii, scrisori, rapoarte ale poliției sau articole de presă.

• **Putem să formulăm câteva întrebări:**
1. Există opoziție politică?
2. Cum se manifestă opoziția politică?
3. Există libertatea cuvântului?
4. Există libertăți cetățenești, cum ar fi *dreptul de asociere*?
Pentru a înțelege mai bine o perioadă istorică, este necesar să apelăm la mai multe surse de informații.

Mină de cărbuni în Anglia (cca 1790)

Dicționar

James Watt – inventator scoțian (1736-1819), constructor al mașinii cu aburi perfecționate, brevetată în anul 1769.

George Stephenson – inginer englez (1781-1848), considerat întemeietor al transportului feroviar, constructor, începând din anul 1814, al mai multor tipuri de locomotive.

Robert Fulton – inventator american (1765-1815), constructor al submarinului și al primei nave acționate de un motor cu aburi (în anul 1807).

Samuel Morse – inventator american (1791-1872), realizator al unui aparat electromagnetic (brevetat în anul 1840) și al alfabetului care-i poartă numele.

Locomotivă din 1848 (atingea viteza de 120 km/h)

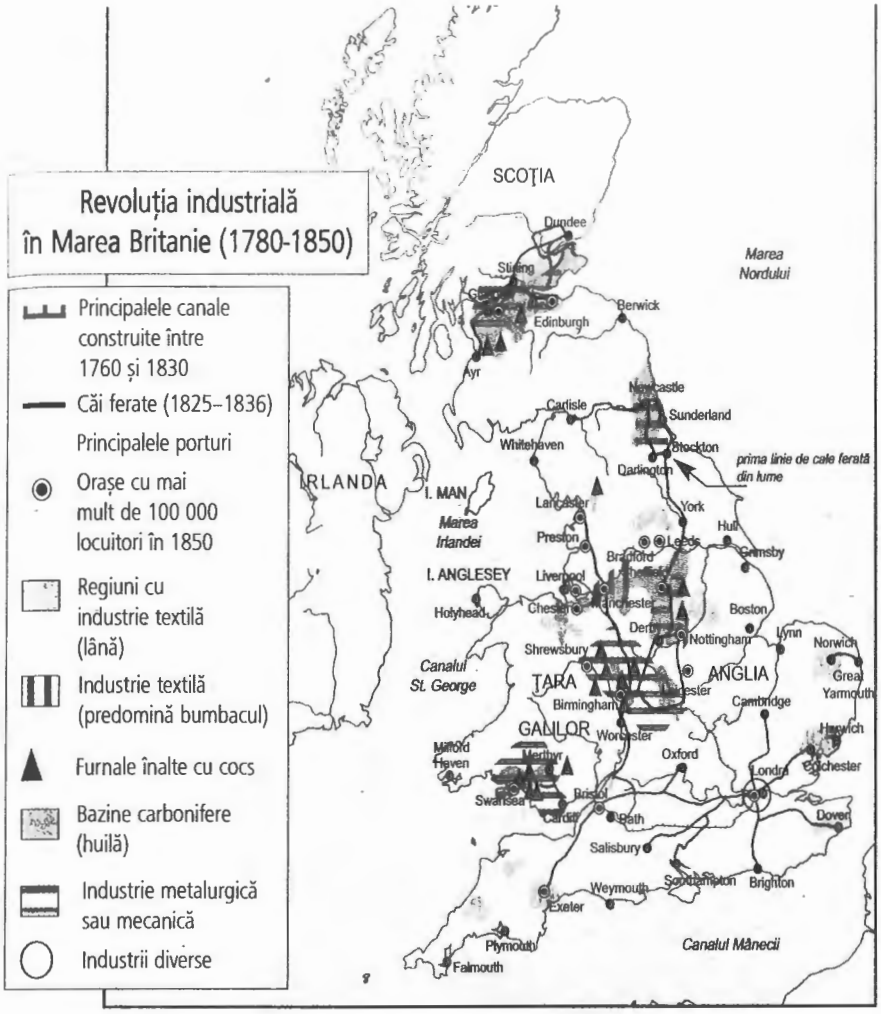
ȘTIINȚA, TEHNICA, ECONOMIA, SOCIETATEA

Regele abur...

PRIMA REVOLUȚIE INDUSTRIALĂ este declanșată de folosirea mașinii cu abur, care determină trecerea la producția mecanizată de fabrică. Utilizarea căilor ferate, creșterea demografică, revoluția agrară, investițiile de capital completează tabloul acestor schimbări. Ca urmare a revoluției industriale, Europa cunoaște în perioada 1760-1850 o dezvoltare economică fără precedent.

INVENTAREA MAȘINII CU ABUR este definitorie în progresul economic. ***James Watt*** perfecționează motorul cu aburi, făcând posibilă utilizarea acestuia în producția de masă. Industria capătă independența tehnică pe care nu i-o oferiseră sursele de energie anterioare. Cărbunele, „pâinea industriei", devine indispensabil producției moderne. În regiunile bogate în acest zăcământ, se dezvoltă cele mai reprezentative zone industrializate, cunoscute sub numele de *zone negre*. Producția de bumbac se desprinde prima de tradiția artizanală. Folosind materie primă din import, procurată la un preț avantajos, dispunând de o piață de desfacere largă, putându-se sustrage restricțiilor corporatiste, această ramură economică cunoaște inovații tehnice succesive, care creează producția de masă. Perfecționată permanent, mașina cu aburi aduce creșteri spectaculoase ale productivității. O altă ramură care a cunoscut progrese importante este siderurgia. Fonta și fierul oferă producția necesară pentru mașini-unelte, poduri și căi ferate, dezvoltarea acestora din urmă contribuind la accelerarea revoluției industriale. Construită de englezul ***George Stephenson***, locomotiva cu aburi înlocuiește tracțiunea cu cai a vagoanelor, în timp ce mașina cu abur începe să fie utilizată în transportul pe apă în anul 1807, atunci când americanul ***Fulton*** reușește această performanță tehnică. Deplasarea rapidă a călătorilor și a mărfurilor, asigurată de noile mijloace de transport, este o cerință a economiei moderne. Circulația informației se intensifică: telegraful vizual a lui Chappe (1790) este urmat de cel electromagnetic, creație a lui ***Morse***, sunt fondate primele agenții de presă (Reuters, Havas), iar utilizarea presei cu vapori duce la mărirea tirajului ziarelor.

REVOLUȚIA INDUSTRIALĂ impune o nouă formă de organizare a producției, *fabrica*, locul în care se concentrează un număr mare de muncitori. Băncile încep să riște plasamente în industrie. Progresele înregistrate în medicină și igienă, precum și ameliorarea alimentației produc o revoluție demografică. Populația continentului, care crește de la 192 de milioane în anul 1800 la 274 de milioane în anul 1850, reprezintă piața de desfacere, consumatorul, dar și forța de muncă, producătorul, adică tocmai stimulentul economiei moderne. Aplicarea metodelor rentabile de exploatare a pământului și generalizarea unor culturi noi permit depășirea nivelului agriculturii de subzistență. Cu toate acestea, trecerea Europei la economia modernă este inegală. Anglia, locul nașterii revoluției industriale, devine „atelierul lumii", asigurând, în anul 1850, jumătate din producția industrială, în timp ce în Franța progresul este mai lent, iar în cazul statelor germane, industrializarea este târzie, dar foarte rapidă. În restul continentului, industria își face apariția zonal, în câteva insule, pierdute însă în structuri economice tradiționale.

Vitalitatea producției de fabrică explică dezvoltarea rapidă a orașelor. Manchester, Liverpool, Birmingham și Londra cunosc creșteri spectaculoase ale populației, dar aglomerările urbane reflectă discrepanțele sociale, prin contrastul dintre cartierele sărace, dezolante și mizere, și zonele rezidențiale. Nepregătite să primească o populație numeroasă, orașele sunt lipsite de servicii publice eficiente.

STRUCTURILE SOCIALE NOI reprezintă o altă consecință a revoluției industriale. Obligați să trăiască și să muncească în condiții grele, muncitorii din fabrici se vor organiza în asociații profesionale și de ajutor mutual. Burghezia rentieră și cea aflată în serviciul statului își afirmaseră existența sub Vechiul regim, iar acum se impun burghezia industrială și cea comercială, care preiau controlul politic și promovează valorile liberale. Țărănimea continuă să reprezinte majoritatea populației, dar, în timp ce în vestul continentului se integrează economiei moderne, în sudul și estul Europei se menține în limitele sistemului seniorial. Vechea aristocrație își păstrează prestigiul, ocupă încă posturi în stat, dar veniturile din renta funciară scad. O parte a nobilimii își face intrarea în lumea afacerilor, adaptându-se sistemului. Pornind de la rolul definitoriu al mașinii cu abur, o lume nouă se conturează în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Concluzii

- Mașina cu aburi are un rol fundamental în declanșarea revoluției industriale.
- Fabrica devine principala formă de organizare a producției.
- Economia evoluează în ritm susținut.
- Populația se concentrează în mari centre urbane.
- Structura socială se modifică.
- Se afirmă mentalități și ideologii politice noi.
- La începutul secolului al XIX-lea, se conturează o lume nouă.

Cronologie

1765: J. Watt începe să perfecționeze *motorul cu aburi* inventat de Newcomen.
1793: E. Whitney inventează *mașina de egrenat bumbac.*
1795: J. Bramah construiește *presa hidraulică.*
1800: A. Volta construiește pila electrică.
1805: J.M. Jacquard perfecționează războiul de țesut, adăugându-i un dispozitiv de selecție pe bază de cartele perforate.
1830: B. Thimonnier brevetează *mașina de cusut.*
1839: J. Daguerre inventează procedeul de obținere a fotografiilor (daghereotipie).
1844: Morse transmite, prin telegraf, un mesaj de la Washington la Baltimore.

Creșterea populației urbane în Marea Britanie, în prima jumătate a secolului al XIX-lea

orașul	în anul 1801	în anul 1851
Londra	1 100 000	2 800 000
Liverpool	82 000	376 000
Manchester	75 000	303 000
Birmingham	71 000	233 000
Sheffield	46 000	135 000

Exerciții

- Compară datele care indică numărul de locuitori din fiecare centru urban.
- Cum ai caracteriza în câteva cuvinte ritmul de creștere al populației urbane?
- Ce legătură există între creșterea populației urbane și dezvoltarea economică?

Autoevaluare

- Știu să definesc revoluția industrială.
- Pot să prezint principalele progrese realizate de societate.
- Am înțeles felul în care dezvoltarea economică influențează evoluția întregii societăți.

Revoluția la Paris (lupte de stradă)

„Regimurile conservatoare reîntronate (...) după 1848 au ascuns adevărata semnificație a epocii revoluției europene. Structurile de tip *ancien* nu fuseseră brusc înlocuite prin noi instituții libere sau naționaliste (...) dar până la jumătatea secolului al XIX-lea răsturnarea vechilor regimuri și triumful sistemelor de stat moderne, în forme liberale (...) au devenit o certitudine."

(John R. Barber –
Istoria Europei moderne)

Cronologie

12 ianuarie 1848: începutul revoluției în Italia (Palermo).
25 februarie: proclamarea republicii în Franța.
13-15 martie: izbucnește revoluția la Viena.
15 martie: începe revoluția în Ungaria.
18 martie: revoluție la Berlin.
18-22 martie: revoluție antihabsburgică la Milano.
9 februarie 1849: proclamarea republicii la Roma.
20 martie-6 august: război austro-piemontez.
14 aprilie: Ungaria se proclamă independentă.
13 august: înfrângerea revoluției maghiare.

ASPIRAȚII LIBERALE ȘI NAȚIONALE ÎN EUROPA

Primăvara popoarelor...

CONGRESUL DE LA VIENA reorganizase granițele europene fără să țină cont de voința de libertate și unitate națională sau de dorința de reformare a sistemului politic și social, cerute de popoarele continentului. Formulările programatice ale Revoluției franceze prinseseră însă rădăcini. Ideea că *popoarele se individualizează pe temeiul evoluției lor istorice și nu pe principiul suveranității dinastice* se manifestă cu tărie. Revendicările sociale ale muncitorilor industriali se adaugă nemulțumirii față de un sistem politic anacronic. Un seism revoluționar de amploare marchează anul 1848, grăbit, în parte, și de criza economică din anul 1846.

ÎN FRANȚA, cresc nemulțumirile față de Ludovic Filip și prim-ministrul acestuia. În februarie 1848, regele trimite trupe împotriva demonstranților. Protestul se transformă în revoluție, se proclamă republica, iar guvernul provizoriu ia măsuri cu caracter democratic. Recunoașterea dreptului la muncă al fiecărui cetățean determină crearea Atelierelor Naționale. O gravă problemă socială părea rezolvată, dar guvernul nu investește în proiect pentru a dezvolta un sistem rentabil de fabrici. Populația nemuncitorească privește Atelierele ca pe o risipă a banilor publici în activități inutile. Adunarea Constituantă aleasă în luna mai ignoră problema muncitorească și închide Atelierele, protestele fiind reprimate cu violență în iunie 1848. Constituția din noiembrie și alegerile prezidențiale din decembrie restabilesc ordinea în favoarea burgheziei. Clasele mijlocii și țărănimea susțin noul regim, în timp ce muncitorii trebuie să găsească noi forme de organizare, care să le asigure respectarea drepturilor. Succesul revoluției în Franța a încurajat lupta întregului continent.

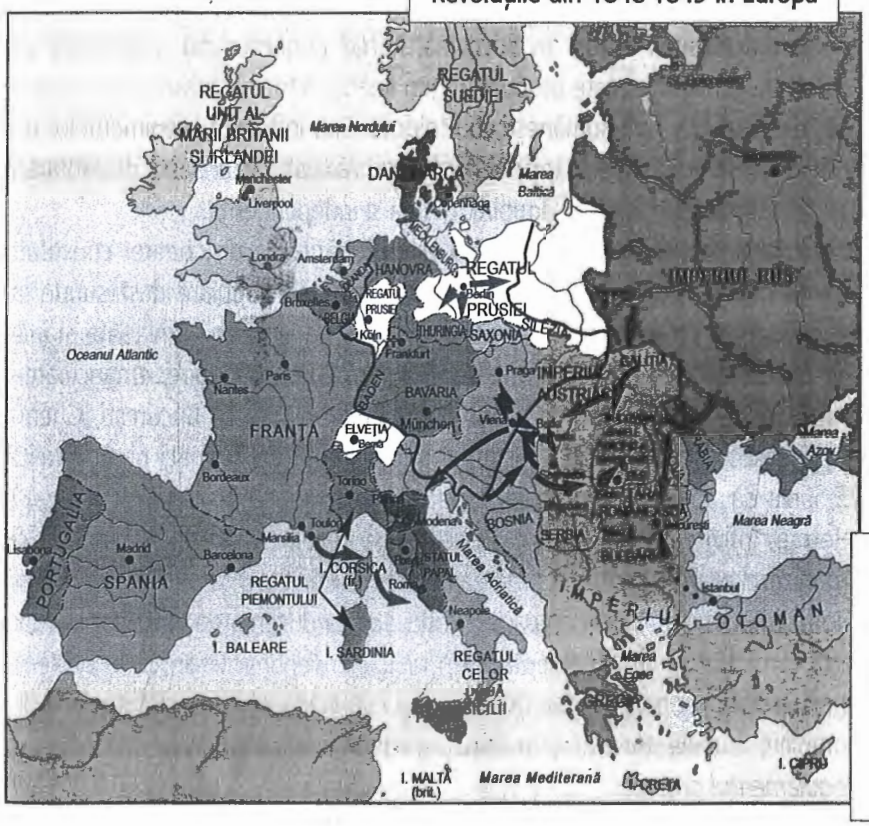
ÎN IMPERIUL HABSBURGIC, regimul polițienesc impus de Metternich nu poate împiedica națiunile să adapteze programul revoluționar la problemele lor specifice. La 13 martie, manifestanții din Viena obțin înlăturarea ministrului, libertatea presei și promisiunea unei constituții democratice. Legea fundamentală propusă de Ferdinand I nemulțumește însă populația, care iese din nou în stradă. În timp ce la Viena revoluționarii luptau pentru un regim liberal, existența imperiului era amenințată de cehi, maghiari, croați și italieni: populația din Boemia cerea autonomie și drepturi naționale, iar în Ungaria situația devenise dificilă, căci, prin legile emise la 15 martie, revoluția maghiară limita imixtiunea Austriei în guvernarea țării și vota reforme democratice. Națiunile excluse de la guvernare – croații, sârbii, românii și slovacii – rămân însă fidele Casei de Austria, care le garanta drepturile. În iunie 1848, armata austriacă zdrobește revoluția cehilor la Praga, restabilește autoritatea Habsburgilor în Italia, reprimă revoluția vieneză din octombrie, iar în august 1849, cu ajutorul trupelor țariste, înfrânge rezistența maghiarilor. Autoritatea imperială, considerată, alături de armată și biserică, elementul esențial al stabilității și unității statului multinațional, este restabilită. Reîntoarcerea la vechiul sistem social și politic este totuși imposibilă. *Constituția* din 4 martie 1849 oferă egalitate naționalităților, care își trimiteau reprezentanți în camera superioară a Parlamentului, în timp ce camera inferioară este aleasă prin vot cenzitar.

Împăratul păstrează controlul asupra puterii executive și dreptul de veto absolut asupra legilor votate de Parlament. Revoluția aduce sfârșitul regimului seniorial, în timp ce liberalizarea politică este un proces de durată.

STATELE DIN CONFEDERAȚIA GERMANĂ sunt cuprinse și ele de mișcarea revoluționară, suveranii din Baden, Bavaria, Hanovra, Saxonia și Prusia fiind constrânși să facă concesii liberale, să promită constituții. Tot în cursul anului 1848 este aleasă prin vot universal *Dieta de la Frankfurt*, adunare reprezentativă a statelor din Confederație; după discuții îndelungate, Dieta oferă coroana Imperiului german regelui Prusiei, Frederic Wilhelm al IV-lea, care nu o acceptă acum, pentru ca în deceniile următoare să impună prin forță unitatea statelor germane.

ITALIA, asemenea Germaniei, era în anul 1848 o realitate geografică. Tradiția revoluționară menținută prin activitatea societăților secrete explică declanșarea cu vigoare a luptei pentru reforme sociale, unitate și libertate națională. Austriecii sunt alungați din Milano și Veneția (martie 1848), iar la Neapole, Florența, Roma și Torino sunt promulgate constituții liberale. Carol Albert, regele Sardiniei, inițiază o acțiune militară împotriva Austriei, în scopul obținerii independenței statelor aflate sub stăpânirea Habsburgilor, deschizând astfel și calea unificării Italiei. Victoria Austriei (iulie 1848) va declanșa începutul represiunii, dar și reacția republicanilor. La Veneția, Florența și apoi la Roma, se proclamă republica. Cunoscut pentru opțiunile sale liberale, papa Pius al IX-lea este depășit de evenimente și părăsește Roma, care rămâne sub controlul lui Giuseppe Mazzini. Italia cunoaște revigorarea forțelor revoluționare, în timp ce în restul Europei reacțiunea câștigă teren. În anul 1849, lipsa de colaborare între revoluționari, precum și intervenția armatei austriece duc la eșecul republicilor italiene. Refluxul revoluționar cuprinde Europa, dar deceniile următoare vor redeschide problemele politice naționale și sociale.

Revoluțiile din 1848-1849 în Europa

Deplasări ale trupelor:
habsburgice
țariste
otomane
prusace
franceze
Confederația germană
Principalele centre revoluționare
Sesiunea Parlamentului statelor germane de la Frankfurt

Concluzii

- În anul 1848, popoarele europene se ridică la luptă pentru a obține drepturi social-politice și naționale: desființarea privilegiilor, egalitatea socială, democratizarea sistemului politic, unitatea națională și independența.
- Revendicările revoluționarilor sunt întemeiate pe ideologia iluministă și romantică, precum și pe un nou concept despre națiune.
- Revoluția este înfrântă, dar fiecare națiune conștientizează forța de care dispune și calea pe care o are de urmat pentru realizarea obiectivelor propuse.

ASTĂZI: Revoluția de la 1848 este un argument al istoriei comune a popoarelor europene.

Exerciții

- Citește textul de la pagina 32.

1. Ce concluzie formulezi privind importanța revoluției din anul 1848 dacă analizezi situația politică imediat după 1848-1849?
2. Ce concluzie formulezi dacă reiei analiza după trecerea unei jumătăți de secol?
3. Explică rezultatul diferit al concluziilor privind rolul revoluției.

Autoevaluare

- Știu care sunt cauzele revoluției de la 1848-1849.
- Pot să prezint principalele momente ale desfășurării revoluției.
- Am înțeles obiectivele formulate de revoluționari.
- Am înțeles semnificația anului 1848 pentru continentul european.

Grup de revoluționari la București (stampă de epocă)

„Poporul român (...) și-a dat, printr-o revoluție liniștită și plină de dignitate, o lege mai potrivită cu progresele civilizației (...), care nu aduce nici cea mai mică vătămare drepturilor oricărei puteri (...), această nouă stare a lucrurilor fiind o consecuență foarte naturală a independenții noastre din lăuntru, independența care trage cu sineși neapărat și dreptul de a modifica și chiar de a preface legislația țării."

(Guvernul provizoriu al Țării Românești – *Mesaj adresat împăratului Rusiei*, iunie 1848)

Dicționar

Romantism – mișcare artistică și literară apărută la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Anglia și răspândită ulterior în toată Europa; *romantismul românesc* este militant, patriotic, vizionar, cu predilecție pentru trecutul glorios.

Pașoptism – ideologie apărută în Țările Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea, definită prin caracterul ei militant; promovează ideile libertății naționale și sociale, ale luptei pentru unirea Țărilor Române și pentru crearea statului național.

ANUL 1848 ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Dreptate și frăție...

În anul 1848, Țările Române se integrează tumultului revoluționar european. Revoluția română este anticipată de încercări de răsturnare a regimului regulamentar. Generația care pregătește revoluția își întemeiază gândirea politică pe valorile europene ale Iluminismului și ***romantismului***. Literatura, teatrul și istoria educă în spiritul valorilor naționale, iar ziarele făuresc opinia publică. Tinerii care își fac studiile în Apus publică reviste cu nume programatice: *Curierul românesc* (1829 – Ion Heliade-Rădulescu), *Dacia literară* (1840 – Mihail Kogălniceanu), *Gazeta de Transilvania* (1838 – George Barițiu). Se naște un spirit care domină epoca: ***pașoptismul***. Toți românii, privilegiați și neprivilegiați, despărțiți temporar de granițe politice, formează națiunea, care, pentru a propăși, trebuie să pășească pe calea reformelor: democratizarea guvernării, drepturi și libertăți cetățenești, abolirea privilegiilor, rezolvarea problemei țărănești, autonomia reală și chiar unirea și independența. Revoluția este pregătită și condusă de boierimea liberală, deoarece în Principate, rămase în urmă din punct de vedere economic, burghezia nu este o clasă reprezentativă. Revoluția cuprinde toate țările locuite de români, revendicările sunt, în majoritatea lor, comune, revoluționarii întrețin legături permanente, dar evenimentele au, în fiecare țară, un curs deosebit.

ÎN MOLDOVA, revoluționarii dau un caracter pașnic și legal acțiunii lor. Întâlnirea politică de la Hotelul Petersburg (8 aprilie) este un bun prilej pentru a critica abuzurile regimului. Vasile Alecsandri redactează *Petiția-program*. Deși nu modifica fundamental structurile social-politice existente și formula în termeni foarte vagi reforma agrară, programul este respins de Mihail Sturdza, care declanșează represiunea. Numeroși revoluționari părăsesc Moldova și își continuă activitatea în exil. În Bucovina, Mihail Kogălniceanu redactează un proiect de constituție, care propune regim liberal, reformă agrară cu despăgubire, dar și unirea Țării Românești cu Moldova. Sub influența evenimentelor de la Blaj, moldovenii concep un nou program, radical, cuprinzând desființarea obligațiilor feudale fără despăgubire, unirea și independența.

ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ, revoluția este pregătită de un comitet constituit în luna martie. La Islaz, în cadrul unei mari adunări populare desfășurate la 21 iunie, este prezentat programul: domn ales pe cinci ani, din toate stările sociale, desființarea privilegiilor, reformă agrară cu despăgubire, emanciparea israeliților, desființarea robilor țigani, autonomie politică. La București, Gheorghe Bibescu acceptă inițial constituția și guvernul nou format, pentru ca la 25 iunie să abdice. Se instalează puterea revoluționară, care promovează reforme, înființează noi instituții, încearcă să rezolve problema agrară și să organizeze alegeri pentru Adunarea Constituantă. La cererea Rusiei, Poarta Otomană intervine. Suleiman pașa recunoaște conducerea de la București, dar țarul consideră situația inacceptabilă și obligă Imperiul otoman ca în septembrie 1848 să acționeze militar. După o scurtă confruntare cu un detașament de pompieri, trupele turcești pun capăt guvernării revoluționare și reintroduc *Regulamentul organic*.

ÎN TRANSILVANIA, revoluționarii își formulează obiectivele și acționează pe fondul situației complexe a afirmării naționalismului maghiar și a politicii duplicitare a Habsburgilor. Revoluția maghiară este primită cu simpatie de către români, dar cererea de alipire a Transilvaniei la Ungaria determină organizarea Marii Adunări de la Blaj. *Petiția națională* cere autonomie administrativă, participarea românilor la guvernarea Principatului, instituții reprezentative românești, reformă agrară, drepturi și libertăți cetățenești. Documentul se încheie cu propunerea de conviețuire pașnică cu celelalte naționalități, respingând însă ideea de unire cu Ungaria. La 29 mai, Dieta Transilvaniei, în care românii nu sunt reprezentați, votează totuși unirea, cele două mișcări situându-se astfel pe poziții divergente. La izbucnirea conflictului dintre Habsburgi și maghiari, românii îi susțin pe cei dintâi. Nicolae Bălcescu face încercări de conciliere între cele două mișcări revoluționare, dar abia în iulie 1849 Lajos Kossuth acceptă să acorde drepturi românilor. Avram Iancu oferă în schimb neutralitatea românească în confruntarea maghiarilor cu trupele de intervenție. Rusia acordă sprijin militar Austriei și forțele revoluționare maghiare sunt înfrânte.

ÎN BUCOVINA ȘI BANAT, celelalte provincii românești aflate sub stăpânire austriacă, românii își revendică drepturile naționale și cetățenești. Revoluția este înfrântă, dar evidențiază problemele reale ale societății românești. În emigrație, revoluționarii își continuă activitatea, susținând idealurile de la 1848, iar prin acțiunile întreprinse aduc la cunoștința opiniei publice europene și a elitele politice occidentale cauza românească.

Exerciții

- Documentul din pagina alăturată se referă la activitatea guvernului revoluționar de la București.

1. Cum este susținută legitimitatea guvernului de la București în document?
2. Considerați că teama autorităților ruse de evoluția evenimentelor este justificată?

Adunarea Națională de la Blaj (15 mai 1848)

Cronologie

20 martie 1848: întrunirea de la Paris a revoluționarilor români, care hotărăsc începerea revoluției în Țara Românească și Moldova.
8 aprilie: marea întâlnire politică de la Hotelul Petersburg din Iași.
9 aprilie: întâlnirea revoluționarilor din Moldova, care decid redactarea *Petiției-program.*
15 mai-17 mai: Marea Adunare Națională a românilor de la Blaj.
24 mai: revoluționarii moldoveni elaborează programul la Brașov *Principiile noastre pentru reformarea patriei.*
21 iunie: Adunarea de la Islaz.
august 1848: Mihail Kogălniceanu publică la Cernăuți programul *Dorințele Partidei naționale în Moldova.*

Concluzii

- În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Țările Române se afirmă o ideologie politică națională, întemeiată pe valorile europene ale iluminismului și romantismului.
- Revoluția de la 1848 formulează clar programul de revendicări esențiale pentru progresul societății românești.
- Românii din provinciile aflate sub dominație străină cer drepturi naționale.
- Revoluția cuprinde toate țările locuite de români, dar cunoaște o evoluție distinctă în fiecare caz.
- Revoluția este înfrântă, dar programul ei își păstrează actualitatea și va fi realizat în deceniile următoare.

Autoevaluare

- Știu care sunt cauzele care au declanșat revoluția română.
- Știu care sunt principalele momente în desfășurarea revoluției.
- Am înțeles cum se integrează revoluția română în mișcarea politică europeană.

Alexandru Ioan Cuza,
primul domn al Principatelor Unite

Dicționar

Congresul de pace de la Paris – hotărăște în legătură cu Principatele Române: menținerea suzeranității otomane, înlăturarea protectoratului rus, instalarea garanției colective a marilor puteri (Franța, Anglia, Austria, Rusia, Turcia, Prusia, Sardinia), stabilirea libertății navigației pe Dunăre, trecerea fluviului sub controlul unei Comisii europene, retrocedarea către Moldova a județelor Cahul, Bolgrad și Ismail.

Convenția de la Paris – hotărăște în legătură cu Principatele Române: numele statului, *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*, domn, guvern și adunare legislativă proprie, în fiecare principat, autonomie și neutralitate sub suzeranitatea Porții Otomane, garanția colectivă a marilor puteri, instituții comune, Curtea de Casație și Comisia Centrală de la Focșani, desființarea rangurilor boierești, drepturi electorale întemeiate pe un cens ridicat, instituirea responsabilității ministeriale.

ROMÂNIA

La legi nouă, om nou...

Unirea este subiectul în jurul căruia gravitează viața politică a Principatelor după revoluția de la 1848. Pentru români, aceasta *este soluția depășirii stării de înapoiere economică și de aliniere la Europa națiunilor.* Pentru puterile continentului, unirea Principatelor reprezintă însă o *problemă de stabilitate și echilibru* în zona Dunării de Jos, regiune în care menținerea unei Turcii slăbite este de preferat unei înaintări provocatoare a Rusiei. Emigrația română desfășoară o propagandă viguroasă în favoarea unirii, încercând să obțină sprijinul puterilor occidentale. Pornit ca o confruntare ruso-turcă, Războiul Crimeii (1853-1856) devine, prin intervenția statelor occidentale în favoarea Imperiului otoman, un război de interes european.

PROBLEMA PRINCIPATELOR este adusă în fața Europei de ***Congresul de pace de la Paris*** (1856). Pentru a exprima voința românilor în legătură cu viitorul lor politic, în Principate urmau să fie convocate două adunări reprezentative. Acestea sunt *Adunările ad-hoc*, care își încep lucrările la Iași și la București, în octombrie 1857. Constituite din reprezentanți ai tuturor claselor sociale, cele două adunări formulează cereri majore identice: unirea Principatelor într-un singur stat, cu numele de România, sub conducerea unui prinț străin, adunare obștească, în care să fie reprezentate toate interesele nației, autonomie și neutralitate. Convocată în anul 1858, pentru a definitiva statutul Principatelor, Conferința marilor puteri elaborează ***Convenția de la Paris***, care devine Constituție. În privința unirii, noua lege stipula o organizare politico-administrativă separată, numele statului, *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*, arătând că dorința de unire nu era pe deplin acceptată.

ALEGEREA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA în Moldova, la Iași, la 5 ianuarie 1859, și în Țara Românească, la București, la 24 ianuarie, dovedea respectarea prevederilor Convenției, dar și printr-o inițiativă magistrală, impunerea de către români a propriei voințe. În primii ani ai domniei, Cuza realizează unificarea administrației Principatelor. În decembrie 1861, Poarta Otomană acceptă unirea deplină, dar numai pe timpul domniei lui Cuza. După acest succes, domnitorul poate realiza reformele amânate până atunci. Mihail Kogălniceanu, aflat la conducerea guvernul, este, alături de Cuza, artizanul marilor prefaceri. În decembrie 1863, sunt secularizate averile mănăstirești, măsură prin care un sfert din fondul funciar al țării reintră în circuitul economic național. Opoziția Adunării față de propunerea prim-ministrului de emancipare a clăcașilor prin despăgubire determină suspendarea Adunării de către domn și promulgarea unei noi constituții, *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris.*

ÎNCEPUTUL GUVERNĂRII AUTORITARE este marcat de această inițiativă, iar puterea executivă a domnului sporește, în detrimentul puterii legislative. Lovitura de stat de la 14 mai 1864 permite adoptarea programului de reforme. *Legea instrucțiunii publice* introduce învățământul primar gratuit și obligatoriu, se întemeiază universitățile din Iași și București, precum și alte instituții de cultură. Este reorganizat sistemul judecătoresc, sunt adoptate *Codul penal* și cel *civil. Legea rurală* promulgată la 26 august 1864 împroprietărea țărănimea și desființa obligațiile față de stăpânul de moșie prin despăgubire. Marii proprietari

rămân, alături de stat, deținători a peste 70% din suprafața arabilă a țării, dar, cu toate limitele ei, reforma agrară contribuie la progresul societății românești, iar Cuza rămâne în memoria țărănimii ca *domnul eliberator de clacă*, cel *care le-a dat pământ*. În politica externă, Cuza a reprezentat statul cu demnitate și îndrăzneală, ignorând dependența față de turci, dar fără a-i provoca. Hotărârea cu care își impune autoritatea în mai 1864 și realizează marile reforme atrage însă nemulțumirea atât a liberal-radicalilor, cât și a conservatorilor. Aflate de obicei în opoziție, cele două grupări se coalizează și, cu ajutorul armatei, îl obligă pe Cuza să abdice (23 februarie 1866).

Cuza rămâne în istoria românilor ca *domn al Unirii și al reformelor*. Realizările guvernării sale au permis românilor să se integreze Europei secolului al XIX-lea și prin structurile instituționale și sociale.

1. „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că-i actul său individual, proprietatea sa exclusivă: Unirea este actul energic al întregii națiuni române (...) și de aceea, domnilor, nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur Unirea. Nu, domnilor, Unirea națiunea a făcut-o."

(Mihail Kogălniceanu – *Discurs în Adunarea Generală a României*, 9 februarie 1863)

2. „Linia noastră de purtare în oblăduirea Țării Românești nu o putem mai bine arăta, decât întrebuințând aceleași cuvinte ce am rostit la suirea noastră pe tronul Moldovei: vom fi domn constituțional, vom respecta toate drepturile Adunării elective; și toate stăruințele noastre vor avea de țel dezvoltarea noilor instituții ce ne-a recunoscut Europa și adevărata și temeinica punere în lucrare a reformelor, ce sunt menite de a introduce în societatea noastră marile principii ale staturilor moderne."

(Alexandru Ioan Cuza – *Proclamația către țară*, 20 februarie 1859)

Concluzii

- După anul 1848, Unirea devine obiectivul fundamental al românilor.
- Prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, națiunea română impune Europei voința ei politică.
- Sprijinit de un grup de colaboratori remarcabili, domnitorul Alexandru Ioan Cuza realizează reforme care corespund revendicărilor formulate de revoluționari în anul 1848.
- Prin aceste reforme, se constituie bazele statului român modern.

Exerciții

- Citește textul **1**. Care este ideea esențială a discursului lui Mihail Kogălniceanu? Găsește argumente care să ateste afirmația omului politic; recitește lecția *Anul 1848 în spațiul românesc*. Identifică evenimente ale contextului european care au favorizat evoluția politică a Principatelor în perioada 1850-1860.
- Citește textul **2**. Găsește argumente care probează afirmațiile domnitorului Al.I. Cuza. Identifică în evoluția vieții politice românești din perioada 1859-1866 evenimente politice în contradicție cu discursul lui Al.I. Cuza.

Cronologie

1853: începe Războiul Crimeii (16 octombrie).
1856: lucrările Congresului de pace de la Paris (25 februarie-30 martie).
1857-1858: lucrările Adunării ad-hoc a Moldovei (4 octombrie – 2 ianuarie).
1857: lucrările Adunării ad-hoc a Țării Românești (12 octombrie-22 decembrie).
1858: Conferința reprezentanților celor șapte puteri de la Paris, privind organizarea Principatelor Române (adoptarea *Convenției de la Paris*).
1859: Adunarea electivă a Moldovei alege în unanimitate ca domn pe colonelul Al.I. Cuza (5/17 ianuarie); Adunarea electivă a Țării Românești alege în unanimitate ca domn pe colonelul Al.I. Cuza (24 ianuarie/5 februarie).
1860: prima agenție diplomatică a Principatelor Române, la Paris (7 septembrie); inaugurarea Universității din Iași (7 noiembrie).

Proclamarea Unirii (tablou de Th. Aman)

Autoevaluare

- Știu care este contextul european care a permis alegerea lui Al.I. Cuza ca domn al Principatelor.
- Pot să prezint reformele realizate în perioada guvernării lui Al.I. Cuza.
- Am înțeles semnificația domniei lui Al.I. Cuza.

Wilhelm I este proclamat împărat al Germaniei (1871)

Dicționar

Naționalism – doctrină care afirmă că interesul națiunii primează față de interesele de grup, clasă etc.; mișcare politică a unor indivizi care doresc ca națiunea căreia îi aparțin să se impună în toate domeniile.

Telegrama de la Ems – telegramă trimisă de regele Wilhelm I cancelarului său, Bismarck, în care era relatată întrevederea suveranului cu ambasadorul Franței; intervenția lui Bismarck asupra textului, înainte de a o da publicității, a indignat Franța, care i-a declarat război Prusiei, o reacție așteptată de cancelar.

Realpolitik (realism politic) – termen folosit în Europa, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea; presupune acceptarea parțială a modernității pentru a păstra instituțiile tradiționale; în politica externă, propune promovarea intereselor unui stat prin forță, inclusiv cea militară, pentru a spori puterea sistemului de guvernare în interior, precum și autoritatea națiunii în exterior.

Federație (stat federal) – formă de organizare statală, care constă în asocierea mai multor state care admit o putere comună și, totodată, păstrează o anumită organizare proprie.

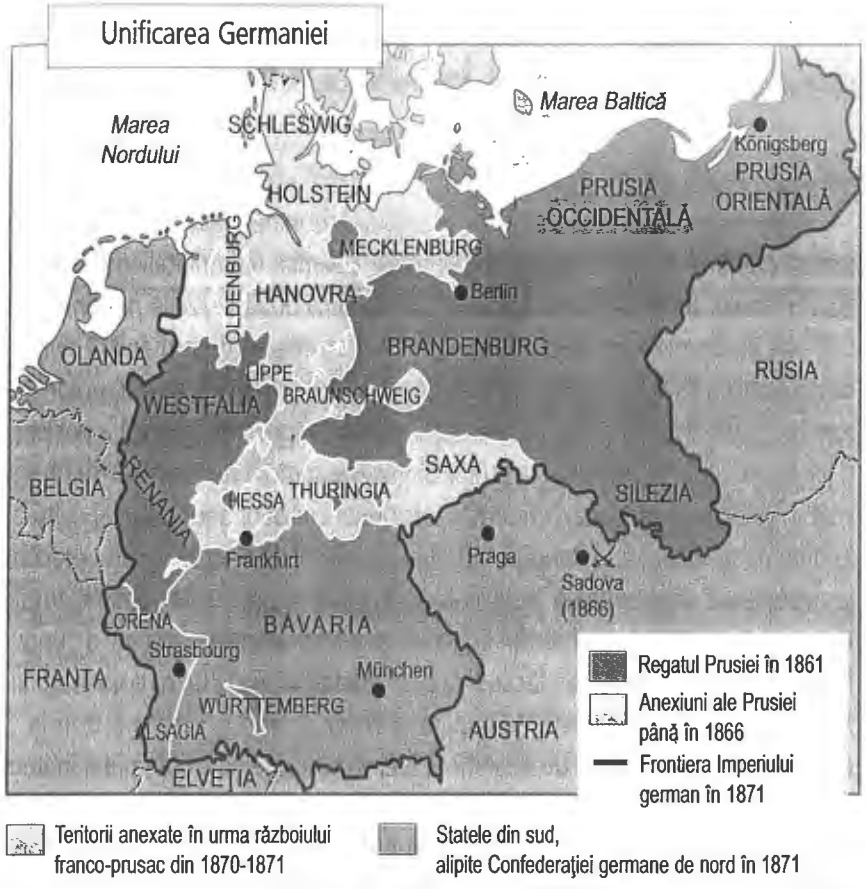
GERMANIA

Soluția prusacă în chestiunea germană...

Germania începe să existe ca stat din 1871. Înaintea acestui an, regiunea cunoscută sub numele de Germania era constituită din mai multe state separate, virtual independente. Idealul ***național*** al unificării Germaniei va fi realizat de Prusia, unul dintre cele mai conservatoare state germane. În anii '50 ai secolului al XIX-lea, Prusia are următoarele atuuri: Uniunea Vamală Prusacă (*Zollverein*), inițiată încă din anul 1818 și care înlătura numeroasele taxe vamale interne, înlocuindu-le cu un tarif perceput la frontiera de stat; armata, de a cărei modernizare a fost direct interesat regele Wilhelm I, și personalitatea lui Otto von Bismarck, prim-ministru începând din anul 1862. Von Bismarck a folosit magistral toate aceste avantaje. În plus, a știut să manevreze între interesele Rusiei, Marii Britanii și Franței.

ETAPELE UNIFICĂRII. Mai întâi, convinge Austria să participe la *o acțiune militară comună împotriva Danemarcei.* Ducatele Schleswig și Holstein se aflau sub dominație daneză de patru sute de ani. Populația din Schleswig era mixtă, danezi și germani, în timp ce în Holstein erau aproape numai germani. În ianuarie 1864, o armată prusaco-austriacă intervine în disputa dinastică deschisă în Danemarca. Prin *Tratatul de la Viena*, din octombrie 1864, încheiat după capitularea Danemarcei, regele acesteia renunță la drepturile asupra celor două ducate în favoarea Prusiei și Austriei, pentru a fi administrate în comun. În realitate, colaborarea dintre aceste state nu mai este posibilă. Confruntarea armată dintre ele începe fără o declarație formală și, datorită duratei sale, devine cunoscută drept *Războiul de șapte săptămâni.* Lupta decisivă s-a dat la Sadova, în podișul Boemiei; a fost o bătălie de amploare, la care au participat o jumătate de milion de oameni. Prin *Pacea de la Praga* este remodelat nordul Germaniei, unde se constituie Confederația germană de nord, dominată de Prusia și din care fac parte și Hessa, Nassau, Hanovra, Frankfurt, Schleswig-Holstein. Ea are la bază o Constituție în vigoare începând cu iulie 1867 și rămasă, în mare parte neschimbată, drept constituție a Imperiului german. Războiul cu Franța lui Napoleon al III-lea este văzut ca necesar pentru asigurarea unității confederației, iar Bismarck procedează în așa fel încât Franța să fie privită drept agresor (***Telegrama de la Ems***). Astfel, Prusia poate pretinde că este atacată și poate cere sprijinul statelor germane din sud. Înfrângerea de la Sedan, 2 septembrie 1870, costă Franța peste 100 000 de oameni și un împărat făcuți prizonieri, despăgubiri de război foarte mari, pierderea provinciei Alsacia și a unei părți din provincia Lorena. La acestea se adaugă umilința folosirii Galeriei Oglinzilor din Palatul de la Versailles drept loc de încoronare, la 18 ianuarie 1871, a lui Wilhelm, regele Prusiei, ca împărat (*Kaiser*) al Germaniei.

REZULTATELE UNIFICĂRII. După opt ani, trecând prin trei campanii militare glorioase și printr-o diplomație abilă (***Realpolitik***), sunt unificate în jurul Prusiei, condusă de regele Wilhelm I și de cancelarul Otto von Bismarck, toate teritoriile germane. Cu 41 de milioane de locuitori și întins pe o suprafață de 541 000 km², Imperiul german (Al Doilea Reich) reprezintă o ***federație*** formată din 25 de state, dintre care trei orașe cu statut special: Hamburg, Bremen și Lübeck.

Fiecare stat își păstrează constituția, guvernul, instituțiile și armata, aceasta din urmă subordonată totuși comandantului suprem, împăratul. Guvernul central se suprapune guvernelor locale; un rol important revine Camerei Deputaților *(Reichstag)*, aleasă prin vot universal, Consiliului Federal *(Bundesrat)* și, mai ales, cancelarului și împăratului.

Concluzii

- Prin fuziunea cu realismul politic de la sfârșitul secolului al XIX-lea, naționalismul devine una dintre cele mai importante forțe în istoria Europei moderne.
- Al Doilea Reich este rezultatul unei unități impuse, care nu corespunde, teritorial, națiunii germane: acesta cuprinde minorități naționale (polonezi, alsacieni), dar există și germani care trăiesc în afara granițelor (cei din Austria).
- Germania devine o forță în Europa secolului al XIX-lea; în schimb, Franța nu uită înfrângerea, iar Marea Britanie este din ce în ce mai îngrijorată de această situație; tensiunile cresc, momentele de criză se acumulează, ducând la declanșarea primului război mondial.

ASTĂZI: Germania, Franța și Marea Britanie sunt membre ale Uniunii Europene; deseori, primele două state împărtășesc o poziție similară în problemele de politică internațională.

Exerciții

- În *Proclamația de la Versailles* împăratul se referă la un eveniment care a avut loc în urmă cu șaizeci de ani. Precizează despre ce este vorba și de ce este luat ca termen de referință în acest moment foarte important pentru Prusia și pentru Germania.

Cronologie

1815: Constituirea Confederației germane.
1818: Uniunea Vamală Prusacă (*Zollverein*).
1848-1849: activitatea Parlamentului din Frankfurt.
1862: Otto von Bismarck devine prim-ministru al Prusiei.
1864: războiul cu Danemarca.
1866: războiul de șapte săptămâni, cu Austria.
1870: războiul cu Franța.
1871: proclamarea Imperiului german.

„Noi, Wilhelm, prin grația lui Dumnezeu, rege al Prusiei, și după ce principii germani și orașele libere au făcut apel la noi în unanimitate să reînnoim demnitatea imperială, care a fost înlăturată mai mult de șaizeci de ani (...) prin aceasta vă informez că noi considerăm că este datoria noastră față de Patria întreagă să răspundem chemărilor principilor germani aliați și cetăților libere și să ne asumăm titlul imperial german. Să dea Dumnezeu ca noi și urmașii noștri la coroana imperială să putem fi apărătorii Imperiului german în toate vremurile, nu prin cuceriri militare, ci prin opere pașnice, în sfera prosperității naționale, libertății și civilizației. (...)"

(*Proclamația* citită cu ocazia încoronării regelui Wilhelm I al Prusiei ca împărat al Germaniei, Versailles, 18 ianuarie 1871)

Autoevaluare

- Pot să apreciez puterea naționalismului la jumătatea secolului al XIX-lea.
- Știu care sunt etapele unificării statelor germane din inițiativa și sub autoritatea Prusiei.
- Am înțeles rolul celor două personalități aflate la conducerea Prusiei: regele Wilhelm I și cancelarul Otto von Bismarck.

*Împăratul Franz Joseph I,
bun administrator al imperiului,
la masa de lucru*

Dicționar

Stat multinațional – stat care cuprinde între granițele sale politice mai multe națiuni.

Naționalitate – apartenența unei persoane la o anumită națiune; comunitate de indivizi care au aceeași origine, o istorie comună și o limbă comună.

Minoritate națională – grup de oameni care se diferențiază, prin etnie și limbă, de majoritatea populației în mijocul căreia trăiesc.

Neoabsolutism – politică practicată de autoritățile habsburgice în perioada 1849-1860, caracterizată prin centralizare, sistem represiv, dar și prin reformism și modernizare economică.

Liberalism – regimul dintre anii 1860 și 1866, când Viena acceptă să transfere o parte a autorității unor organe locale reprezentative, cu atribuții executive și legislative.

Dualism – regim politic din perioada 1867-1918, instituit pe baza înțelegerii dintre statul austriac și cel maghiar, care au format în perioada respectivă Austro-Ungaria.

AUSTRO-UNGARIA

Mozaicul naționalităților...

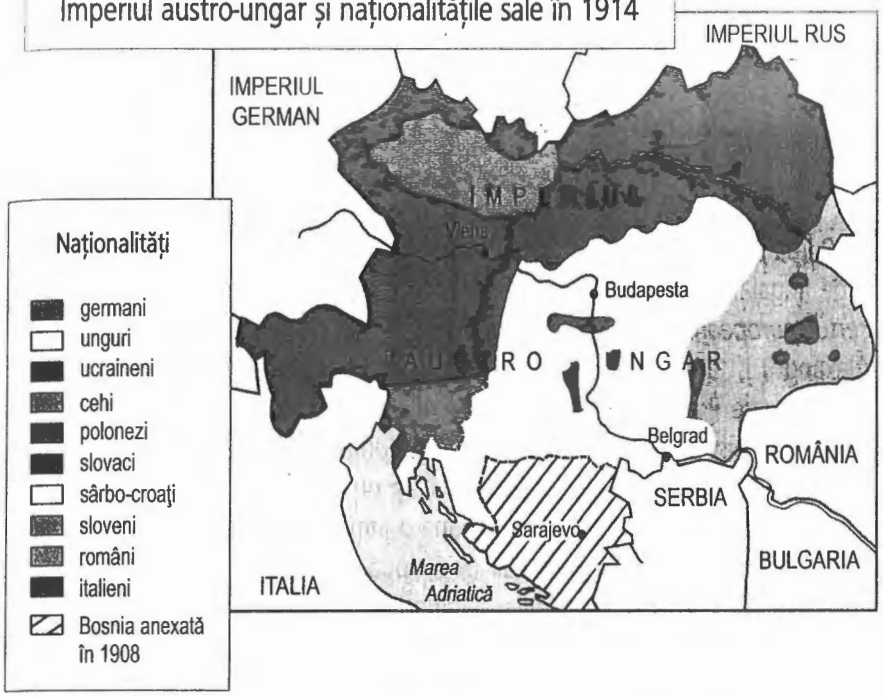
La jumătatea secolului al XIX-lea, Habsburgii domnesc asupra unor regiuni întinse din jurul Austriei – incluzând Ungaria, Boemia, teritorii italiene, poloneze, românești și ale slavilor sudici –, locuite de circa douăsprezece ***naționalități***. Din cele 35 de milioane de locuitori, cei mai numeroși sunt germanii (9 milioane), maghiarii (6,5 milioane) și cehii (5,5 milioane), urmați de slovaci, polonezi, români, sârbi, sloveni, croați, italieni etc. Larga răspândire geografică a posesiunilor habsburgice și diversitatea etnică din aceste teritorii reprezintă însă obstacole în calea unei guvernări eficiente. Lipsa unei coeziuni geografice și culturale determină scăderea autorității statului în problemele internaționale, precum și necesitatea unei anumite flexibilități în politica internă, care rămâne totuși una conservatoare, absolutistă. Imperiul își menține stăpânirea de-a lungul întregului secol al XIX-lea, făcând față formidabilei forțe a naționalismului. Autoritatea este întruchipată de împăratul Franz Joseph I. Urcat pe tron la 2 decembrie 1848, la vârsta de doar 18 ani, el va conduce autoritar, până în anul 1916, ca excelent administrator, fără să aibă însă, spun unii istorici, *stofă de mare om de stat*. Este de apreciat modul în care împăratul, bazat pe pilonii tradiționali (Biserica catolică, aristocrația, armata și birocrația), gestionează un stat multinațional, în care ***minoritățile*** sunt întotdeauna gata să se răzvrătească pentru a-și redobândi drepturile lor istorice, nerecunoscute.

ÎNTRE SOLUȚIILE POLITICE ALE HABSBURGILOR cea dintâi aplicată este ***politica neoabsolutistă***, promovată, din ianuarie 1849, de ministrul de interne, Alexander von Bach. Aceasta se traduce prin reprimare, centralizare și germanizare. Spre exemplu, principatul Transilvania redevine o unitate administrativă depinzând direct de Viena, Banatul, împreună cu Voivodina sârbească, alcătuiesc o singură provincie, cu capitala la Timișoara, iar Bucovina devine Mare Ducat, aflat sub jurisdicția directă a Vienei. În condițiile luptei naționale și ale unor eșecuri în politica europeană, această politică nu poate fi însă durabilă. Astfel, unificarea germanilor și a italienilor s-a făcut în defavoarea statului austriac. Drept urmare, acesta se reorientează în politica externă către sud-estul Europei, iar pe plan intern abordează formule noi: ***liberalismul***, în anul 1860, și ***dualismul***, începând din anul 1867.

CONSECINȚELE POLITICII DUALISTE sunt sintetizate în formarea unui stat *original*, dubla monarhie austro-ungară. Despărțite de Leitha, mic afluent al Dunării, Cisleithania (Austria) și Transleithania (Ungaria) sunt autonome în privința problemelor interne. Acest dualism, care îi avantajează pe maghiari, are drept scop perpetuarea subjugării celorlalte naționalități din imperiu: îi nemulțumește pe cehii care pretind un trialism și refuză, până în anul 1879, să participe la Parlamentul *(Landtag)* Boemiei; la rândul lor, românii protestează criticând dualismul prin *Pronunciamentul de la Blaj* (1868).

În Cisleithania, guvernul contelui Taaffe (1879-1893) știe să-i împace pe nobilii de diferite naționalități și acordă câteva concesii cehilor (folosirea, alături de germană, a limbii cehe, organizarea unei universități cehe la Praga).

Imperiul austro-ungar și naționalitățile sale în 1914

În Transleithania, doar croații beneficiază de câteva drepturi (Dieta de la Zagreb), iar guvernarea lui Tisza (1875-1890) duce o politică de maghiarizare, care înrăutățește situația naționalităților din zona care revenise maghiarilor: români, slovaci și sârbi.

În ciuda nemulțumirilor acumulate, Imperiul austro-ungar prezintă o fațadă strălucitoare, simbolizată de Viena, cu o bogată viață intelectuală și artistică. Într-un imperiu amenințat de nemulțumirii din toate părțile, coeziunea este menținută prin personalitatea lui Franz Joseph I.

Concluzii

- Insuccesele Austriei se datorează, în mare măsură, faptului că în prima jumătate a secolului al XIX-lea imperiul a fost în totală stagnare din punct de vedere politic, iar puterea supremă, care aparținea împăraților din dinastia de Habsburg, nu a avut nici caracterul, nici forța necesare pentru a propune și a face reforme.
- Dinastia de Habsburg a reușit să supraviețuiască folosind mai multe formule politice, aproape toate aparținând însă tendinței conservatoare.
- Austriecii și maghiarii au refuzat să acorde concesii numeroaselor minorități naționale; conducerea imperială a fost dominată de teama unor revolte ale minorităților naționale și a dezmembrării imperiului, care încerca să domine zona balcanică.

ASTĂZI: În zona balcanică, problemele etnice s-au menținut și au continuat să se manifeste în anii 1990.

Exerciții

- Pe baza textului alăturat, marchează pe o axă cronologică evenimentele la care se referă jurnalistul american.
- Realizează o analiză critică a acestei surse și apreciază dacă jurnalistul reprezintă o sursă credibilă sau face jocul diplomației din această perioadă a țării sale.

Cronologie

1815: Congresul de la Viena, dominat de Metternich; este reorganizată Confederația germană, sub autoritatea Austriei.
1848: revoluții în Imperiul habsburgic.
2 decembrie 1848: Franz Joseph I devine împărat.
1849-1860: regimul politic neoabsolutist
1859: războiul cu Piemontul.
1860-1866: politica liberală.
1866: războiul cu Prusia; înfrângerea de la Sadova.
1867-1918: dualismul austro-ungar.

„Revoluția din 1848, în timpul căreia s-a urcat pe tron, a neutralizat influența unei educații destul de liberale și i-a permis să aducă în loc încrederea sa în armată, biserică, poliție (...) Țarul Nicolae I i-a salvat tronul în 1849, trimițând o armată pentru a zdrobi insurecția lui Kossuth în Ungaria. În 1854-1855, când Rusia este angajată în Războiul Crimeii, Franz Joseph are ocazia să întoarcă serviciul. În schimb, el amenință Rusia (...) Franz Joseph va suporta tot timpul vieții sale consecințele ingratitudinii sale din 1854; l-au făcut incapabil să înlăture influența prusacă și să piardă pentru totdeauna speranța unei revanșe pentru înfrângerea de la Sadova. Conducător învins și discreditat, a rămas față în față cu popoarele sale, încercând să le domine cât mai bine, învrăjbindu-le unele cu altele și făcând din domnia lui un permanent exercițiu de oportunism dinastic."

(H. Wicklam Steed, corespondent al ziarului *Times* la Viena)

Autoevaluare

- Pot să caracterizez soluțiile politice la care a recurs Curtea de la Viena și le pot pune în relație cu evenimentele în care este implicat Imperiul habsburgic.
- Pot să stabilesc legături între aceste formule politice și lupta românilor din Transilvania pentru drepturi naționale.

LE REVEIL DE LA QUESTION D'ORIENT

Criza orientală (caricatură de epocă)

Dicționar

Concertul european – sistemul de alianțe realizat la începutul secolului al XIX-lea, din inițiativa cancelarului Austriei, von Metternich, pentru a preveni izbucnirea revoluțiilor; prima concretizare a concepției a constituit-o Sfânta Alianță. În anul 1914, concertul european reunea Franța, Marea Britanie, Germania, Austro-Ungaria, Rusia și Italia.

Echilibru european (politica echilibrului european) – principiu impus în relațiile dintre statele europene prin *Tratatul din Westfalia* (1648); dă dreptul de a acționa pentru a preveni creșterea exagerată a unui singur stat și transformarea acestuia într-o amenințare la adresa securității generale și a independenței celorlalte state.

Imperialism – politica unui stat care urmărește impunerea dominației proprii asupra altui stat; competiția dintre marile puteri pentru teritoriile coloniale.

Weltpolitik (politică mondială) – termen german, folosit pentru a desemna interesul pentru implicarea într-o politică externă foarte activă.

CONCERTUL EUROPEAN. SISTEMUL DE ALIANȚE

Alianțe și antagonisme...

Prima jumătate a secolului al XIX-lea este dominată de *sistemul de la Viena* și de angajarea forțelor conservatoare pentru a-l impune și menține prin ***concertul european***. Pactul semnat la Paris, la 26 septembrie 1815, de către Alexandru I, țarul Rusiei, Francisc I, împăratul Austriei, și Frederic Wilhelm al III-lea, regele Prusiei, statuează *Sfânta Alianță*. Aceasta a hotărât intervenția împotriva mișcărilor revoluționare din Neapole și Piemont (1821), Spania (1823) și împotriva polonezilor (1831). Deși nu a putut stăvili avântul revoluționar, alianța a eliminat, pentru aproape o jumătate de secol, conflictele dintre marile puteri europene. În cea de-a doua jumătate a secolului, națiunile europene nu pot menține relațiile tradiționale și, într-o epocă marcată de un naționalism militant, căutările în favoarea unui nou echilibru de putere duc la lupta pentru supremație.

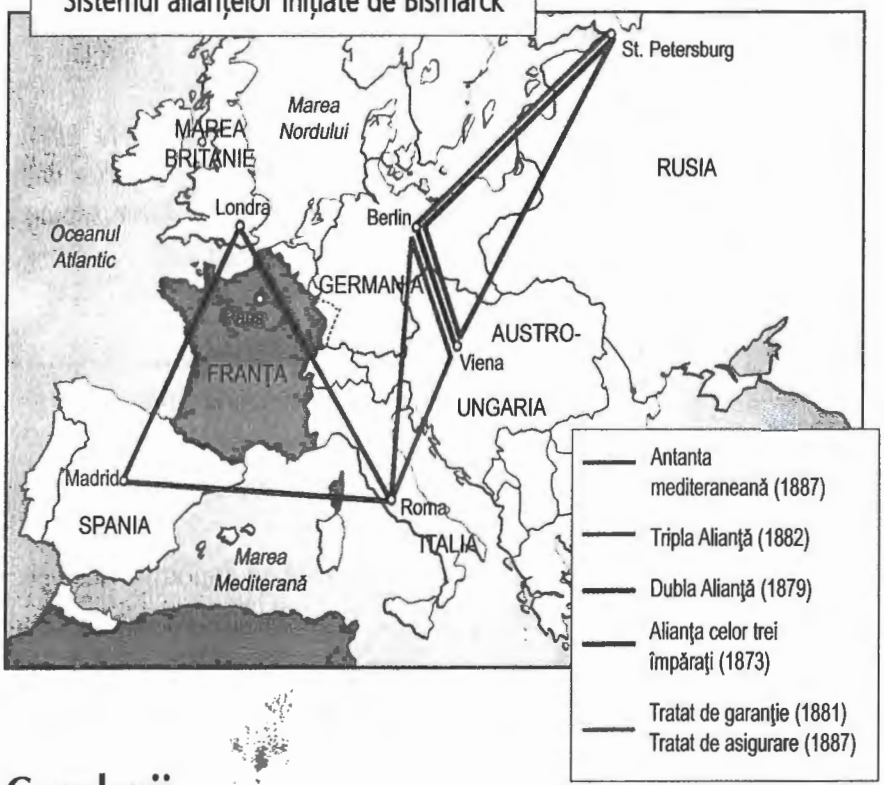
ECHILIBRUL EUROPEAN este modificat prin schimbarea ierarhiei statelor, fapt ce devine vizibil cu ocazia redeschiderii Problemei orientale, gestionată în anul 1856 de Franța, iar în cursul anului 1878 de Germania. Sub pretextul interesului major pentru *Locurile Sfinte* din Imperiul otoman, de fapt o nouă tentativă a Rusiei de a se impune în Peninsula Balcanică, aceasta declanșează Războiul Crimeii. Pretențiile Rusiei au făcut ca statele creștine Franța, Marea Britanie și Piemontul să se implice militar alături de statul musulman. Congresul de pace organizat la Paris, în anul 1856, sub președinția ministrului de externe al Franței, contele Walewski, reprezintă momentul de umilință pentru Rusia, dar de glorie pentru Franța, Napoleon al III-lea fiind practic arbitrul Europei. Este ocazia cu care se discută problema unirii românilor și începutul procesului prin care Principatele Române își vor realiza unitatea prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza.

Problema orientală se redeschide în anul 1875 și este prilejul folosit de Germania pentru a-și arăta autoritatea în Europa. Bosnia și Herțegovina se răscoală în acest an, urmate, în anul 1876, de bulgari. Tot în anul 1876 Serbia și Muntenegru declară război Turciei. După încheierea unei convenții militare cu România, pentru accesul prin teritoriul românesc spre frontul din Bulgaria, Rusia declară război Turciei, având ca pretext, de data aceasta, interesul pentru soarta celor răzvrătiți. La lupte au participat și românii, sârbii, muntenegrenii, grecii, bulgarii, macedonenii, bosniacii și albanezii. Tratatul de pace este semnat la San Stefano, la 3 martie 1878, și schimbă radical harta Balcanilor. Hotărârile luate de Rusia trezesc nemulțumirea popoarele balcanice, dar și pe aceea a marilor puteri: spre exemplu, Austro-Ungaria își manifestă voința de a ocupa Bosnia și Herțegovina. În vara anului 1878, este organizat, la Berlin, un nou congres. Acesta confirmă independența României, Serbiei și Muntenegrului. Bulgaria este împărțită în Principatul autonom bulgar și Rumelia orientală, teritoriu autonom sub autoritatea sultanului. Bosnia și Herțegovina trec sub administrație austro-ungară, iar Marea Britanie primește spre administrare insula Cipru. Incontestabil, Otto von Bismarck, cancelarul Germaniei, devine arbitrul problemelor majore în Europa.

SISTEMUL DE ALIANȚE creat de el cuprinde: *Alianța celor trei împărați*, realizată între Austro-Ungaria, Germania și Rusia, a cărei durabilitate este afectată de rivalitatea pentru zona balcanică dintre Austro-Ungaria și Rusia; *Dubla Alianță*, tratat secret, în aparență defensiv, semnat cu Austro-Ungaria și îndreptat de fapt împotriva Rusiei; *Tripla Alianță*, formată în urma tratatului de la Viena, din anul 1882, tratat defensiv, prin care Germania, Austro-Ungaria și Italia își promit ajutor pe plan economic, politic și militar în cazul în care Italia sau Germania ar fi atacate de Franța; la această ultimă alianță aderă și România, printr-un tratat secret semnat în 1883.

Concomitent cu problemele europene, marile puteri încep să acorde o atenție tot mai mare expansiunii coloniale (***imperialism***). Astfel, extinderea se face în afara Europei, spre Africa și Asia, regiuni unde nu pătrunseseră încă și numite de juriști *res nullius* (fără stăpânire). Pentru că nu numai Germania (***Weltpolitik***), ci și Franța, Rusia, Italia, Marea Britanie, SUA și Japonia se consideră îndreptățite să ducă o politică mondială, toate se pregătesc de război.

Sistemul alianțelor inițiate de Bismarck

Concluzii

- Mișcarea forțelor naționaliste modifică granițele și raportul de forțe în Europa; Napoleon al III-lea susține aceste forțe (în Principatele Române, Polonia, statele italiene), dar principalul beneficiar va fi Germania, cea care va face jocurile în Europa, cu scopul principal de a izola Franța.
- Principiul echilibrului european se manifestă prin intervenția puterilor apusene în crizele orientale din perioadele 1853-1856 și 1875-1878.
- Maturizarea economiei industriale și sistemul modern de state naționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea deschid o nouă eră imperialistă.

ASTĂZI: Asia, dar mai ales Africa, resimt în continuare consecințele dominației coloniale.

Cronologie

1856: Congresul de la Paris.
1873: Alianța celor trei împărați.
1878: Congresul de la Berlin.
1879: Dubla Alianță.
1882: Tripla Alianță.
1904: Antanta Cordială.
1907: formarea Triplei Antante.

„1. Dacă Franța va fi atacată de Germania sau de Italia susținută de Germania, Rusia va folosi toate forțele disponibile pentru a ataca Germania.

2. Dacă Rusia va fi atacată de Germania sau de Austro-Ungaria sprijinită de Germania, Franța va folosi toate forțele sale disponibile pentru a lupta impotriva Germaniei."

(*Convenția militară franco-rusă*, ratificată în 1892)

Exerciții

- Alege două dintre marile puteri europene și urmărește evoluția acestora în concertul european din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.
- Compară informațiile din cronologia și harta care însoțesc lecția. Evidențiază modul în care Germania domină Europa prin inițiativele cancelarului Bismarck.
- Documentează-te și află condițiile impuse României pentru ca independența ei să fie recunoscută de statele europene.

Autoevaluare

- Pot argumenta ascensiunea europeană a Germaniei după unificarea națională.
- Pot plasa momente din istoria națională într-un context european.
- Recunosc taberele care se vor confrunta în *Marele Război*, precum și interesele pe care le vor rezolvate pe această cale.

EVALUARE

A. Alege varianta corectă

1. Mașina cu aburi a fost folosită pentru prima dată în transporturile pe apă de:
a. Denis Papin; **b.** John Fulton; **c.** George Stephenson; **d.** James Watt.

2. În anul 1848 revoluționarii proclamă republica la:
a. Torino; **b.** Veneția; **c.** Berlin; **d.** Viena.

3. În Războiul de șapte săptămâni lupta decisivă s-a dat la:
a. Hanovra; **b.** Sedan; **c.** Sadova; **d.** Hessa.

4. Problema orientală se referă la:
a. extinderea influenței puterilor europene în Asia;
b. criza Imperiului otoman;
c. expansiunea Imperiului otoman în centrul Asiei;
d. împărțirea Orientului Apropiat între puterile europene.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Ce categorii de demnitari sunt prezenți la ceremonie?

Franz Joseph I în gara din Viena

B. Datează și ordonează cronologic evenimentele

1. **a.** Adoptarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirești; **b.** Recunoașterea Unirii depline a Principatelor Române; **c.** Începutul guvernării autoritare a domnitorului Al.I. Cuza; **d.** Promulgarea legii rurale.

2. **a.** Adunarea de la Islaz; **b.** Întâlnirea revoluționarilor de la Hotelul Petersburg din Iași; **c.** Adunarea revoluționarilor români de la Blaj; **d.** Instalarea Locotenenței domnești în Țara Românească.

3. **a.** Răscoala antiotomană a bulgarilor; **b.** Constituirea Alianței celor trei împărați; **c.** Aderarea României la Tripla Alianță; **d.** Încheierea unificării Germaniei.

4. **a.** Prezentarea *Pronunciamentului de la Blaj*; **b.** Introducerea politicii neoabsolutiste de Curtea de la Viena; **c.** Declanșarea Războiului de șapte săptămâni; **d.** Proclamarea Imperiului german.

C. Completează spațiile libere

1. Cel mai important progres în domeniul transmiterii informației în prima jumătate a secolului al XIX-lea este...

2. În perioada 1848-1849, Carol Albert, regele Sardiniei, inițiază acțiuni militare împotriva Austriei cu scopul...

3. Diversitatea etnică a posesiunilor habsburgice reprezintă o... în calea unei guvernări eficiente.

4. Dubla Alianță este un tratat semnat de Germania și Austro-Ungaria, îndreptat împotriva...

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. iulie 1848; Carol Albert; societăți secrete.
2. martie 1848; Giuseppe Mazzini; republică.
3. 30 mai 1848; Lajos Kossuth; Dietă.
4. 3-5 mai 1848; Avram Iancu; *Petiția națională*.
5. Războiul Crimeii; 1878; Otto von Bismarck.
6. 1848; Franz Joseph, politica dualistă.

Analiza cauzelor

Cel ce trece sub tăcere cauza, răpește tocmai ceea ce este caracteristic istoriei.

Polibiu

Identificarea cauzelor evenimentelor este un argument important în sprijinul vocației științifice a istoriei. Relația cauzală, mai curând decât consemnarea fiecărui fapt, ne conduce spre țelul istoriei, acela de a oferi o schemă inteligibilă a ceea ce s-a petrecut până astăzi. Cauzele sunt fapte, condiții, motive și decizii care se produc înaintea unui eveniment. Identificarea lor este esențială pentru înțelegera istoriei, dar și a vieții.

Pentru inițierea în *analizarea cauzalității*, propunem parcurgerea următorilor pași:

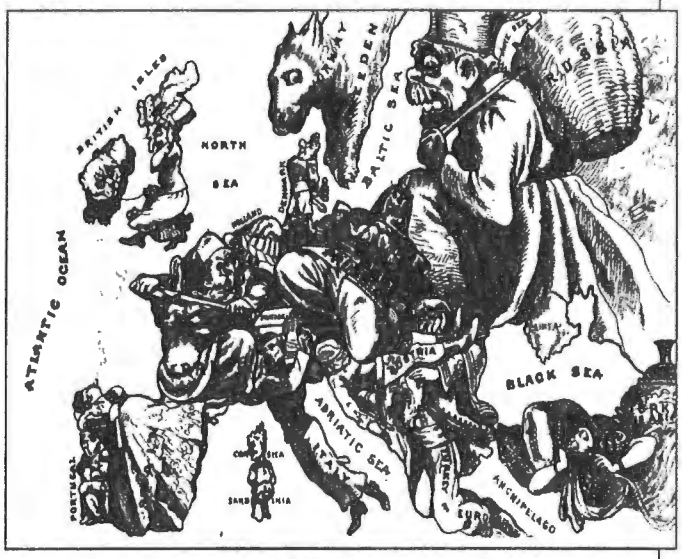
- formularea **marii întrebări**, pentru formarea unei *idei generale* cu privire la evenimentul discutat (de exemplu: *De ce tocmai Prusia a înfăptuit unificarea statelor germane în jurul său? De ce Imperiul austro-ungar a reușit să se mențină ca stat multinațional într-o epocă a afirmării naționale?*);
- crearea posibilității de a înțelege **contextul istoric** și, în special, *cauzele de lungă durată*, cele care pot avea o mare putere de explicație și pot facilita înțelegerea evenimentului;
- **ierarhizarea cauzelor**, în funcție de importanța lor;
- analizarea **mecanismelor de declanșare** a unui eveniment (de ce s-a întâmplat *tocmai atunci*).
- realizarea unui **tabel** sau a unei **diagrame**:

Europa în secolul al XIX-lea (caricatură de epocă)

Studiu de caz:

SOLUȚIILE POLITICE ALE HABSBURGILOR

„În condițiile luptei naționale și ale unor **eșecuri în politica europeană**, această **politică [neoabsolutistă]** nu poate fi însă durabilă. Astfel, **unificarea germanilor și a italienilor** s-a făcut în defavoarea statului austriac. Drept urmare, acesta se reorientează în politica externă către sud-estul Europei, iar pe plan intern abordează formule noi (...)"

În acest fragment din lecția *Austro-Ungaria* apar trei cauze (cauzalitate multiplă) ale adoptării unei noi politici de către Habsburgi, și anume:

a. conținutul politicii neoabsolutiste, o politică dură, bazată pe reprimare, centralizare și germanizare;
b. intensificarea luptei naționalităților din imperiu;
c. evenimente europene, în care Imperiul austro-ungar a fost implicat cu mari pierderi.

APLICAȚII

Pe baza informațiilor din lecție și a surselor istorice:

1. Stabiliți două cauze care au făcut din Prusia statul care a reușit unificarea statelor germane.
2. Formulați două cauze externe ale politicii de alianțe inițiate de cancelarul Otto von Bismarck.
3. Precizați care sunt cauzele imediate ale politicii dualiste a Curții de la Viena.

Turnul Eiffel
(R. Delaunay, pictură abstractă, 1910)

Dicționar

Industrializare – proces de extindere și de intensificare a activităților industriale; momentul în care producția industrială o depășește pe cea agricolă.

Mișcare socialistă – ansamblul acțiunilor care au ca scop răspândirea ideilor socialiste; *ideologia socialistă* propune un tip nou de societate, bazată pe proprietatea colectivă și egalitatea dintre oameni.

Mișcare sindicală – acțiuni ale organizațiilor constituite pe baze profesionale, în scopul apărării drepturilor și promovării intereselor profesionale ale salariaților.

La Belle Époque – primii ani ai secolului al XX-lea, în care vechiul și noul coexistau, aparent, fără să intre în conflict, în care progresul pașnic al umanității părea asigurat, iar burghezia, dominantă economic și politic, și aristocrația, lipsită de griji, profită laolaltă de bucuriile vieții.

Rasism – ideologie care susține inegalitatea raselor umane; atitudine ostilă față de o anumită categorie de persoane.

DIVERSITATEA EUROPEANĂ

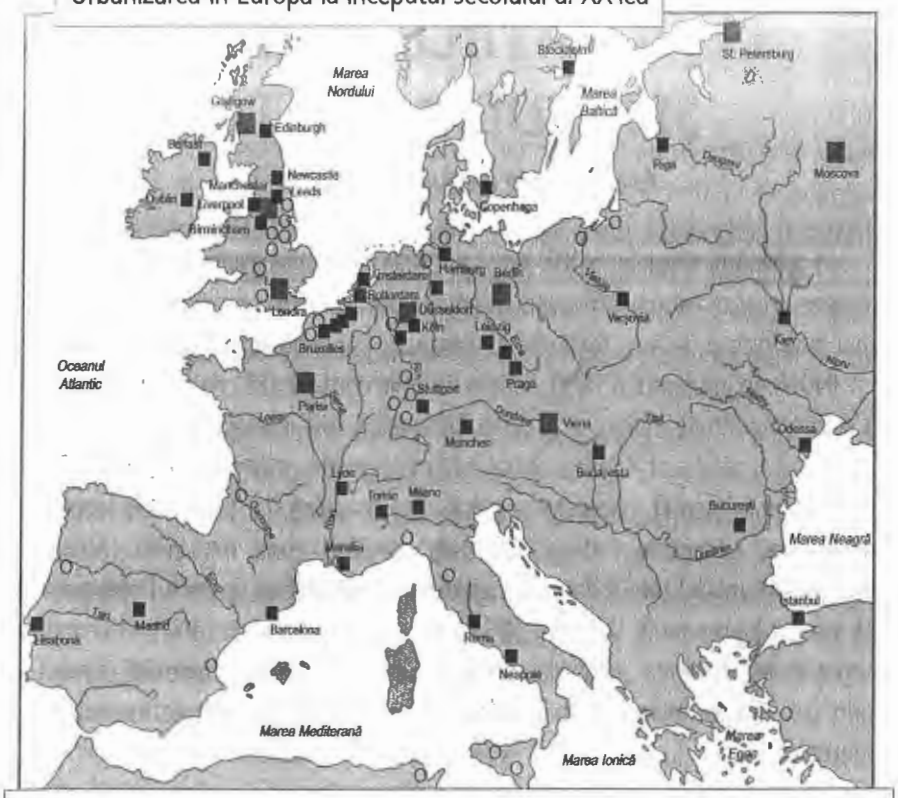
Societăți în contrast...

La sfârșitul secolului al XIX-lea, în Europa are loc *maturizarea economiei industriale*. Începând cu anii 1880, se manifestă cea de-a doua revoluție industrială, legată de folosirea a două noi surse de energie: petrolul și electricitatea. Ca urmare, se dezvoltă industria chimică și siderurgia, este inventat automobilul, se dezvoltă comunicațiile. Este perioada afirmării unor puteri noi, care au știut să folosească inovațiile tehnice, a căror expresie devine Turnul Eiffel, construit pentru Expoziția universală din anul 1889. La începutul secolului al XX-lea, Marea Britanie este depășită de SUA și Germania, iar în aceeași ierarhie a progresului Franța ocupă locul al IV-lea. În perioada 1873-1913, spre exemplu, producția de oțel a Germaniei sporește de 37 de ori, în timp ce aceea a Marii Britanii de numai 9 ori. După anul 1850, modernizarea industrială se extinde, prin centrul continentului, către sud și răsărit.

PREFACERILE SOCIALE sunt provocate de progresele aduse de ***industrializare***. Între anii 1870 și 1914, populația Europei crește de la 300 de milioane de locuitori la 450 de milioane. În orașele aflate în plină dezvoltare, clasele mijlocii continuă să câștige putere socială și politică, valorile lor (atașamentul față de proprietate, importanța acordată instrucției) ajungând predominante. Pe măsura extinderii industrializării și a urbanizării, muncitorii devin o forță socială majoră, mai ales în cele două țări puternic industrializate: Germania, unde se constituie cea mai puternică ***mișcare socialistă*** din Europa, și Marea Britanie, țară în care, în anul 1900, muncitorii își aleg primul reprezentant în Parlament, iar șase ani mai târziu formează Partidul Laburist. ***Mișcarea sindicală*** se consolidează la începutul secolului al XX-lea: *trade-union*-urile engleze se grupează în anul 1900, Confederația Generală a Muncii din Franța se reorganizează în anul 1902. Pentru marea burghezie europeană, sfârșitul de secol XIX înseamnă ***La Belle Epoque***.

ARTA ȘI ȘTIINȚA cunosc transformări mai profunde decât cele semnalate în sistemul socio-economic. În mod paradoxal, o mare parte a creațiilor literare, filosofice și muzicale din acești ani ilustrează ostilitatea față de consecințele industrializării și ale dominației burgheziei. Friedrich Nietzsche ia atitudine împotriva guvernării parlamentare și a democrației, căci, susține el, aceste procedee de participare a poporului la guvernare perpetuează mediocritatea și îi descurajează pe cei cu calități superioare în lupta pentru poziția cuvenită în fruntea societății. Este filosofia elitismului, exploatată de naționaliștii agresivi, chiar dacă Nietzsche însuși detesta ***rasismul*** și naționalismul. Marxiștii atacă și ei sistemul burghez, militând în favoarea înfăptuirii revoluției, care să desăvârșească modernizarea prin impunerea unei societăți a muncitorilor, lipsită de clase, în care autoritatea și avuția să fie împărțite în mod egal. Pictorii realizează o radicală cotitură culturală, abandonând normele care dominaseră continentul european încă din perioada Renașterii. *Impresioniștii* și *postimpresioniștii* (Manet, Monet și Cézanne, Gauguin, van Gogh) îndrăznesc să încalce flagrant regulile perspectivei și ale culorii. În anul 1905, Pablo Picasso începe să dezvolte stilul *cubist*, care pune accent pe suprafețele geometrice ale ființelor sau ale obiectelor și-și prezintă subiectele pictate ca și cum ar fi văzute simultan din mai multe unghiuri (*Domnișoarele din Avignon*).

Urbanizarea în Europa la începutul secolului al XX-lea

■ Oraşe cu o populaţie de peste 1 milion de locuitori ■ Oraşe cu o populaţie între 400 000 şi 750 000 de locuitori ○ Zone cu o populaţie între 200 000 şi 375 000 de locuitori

STRUCTURILE POLITICE sunt de asemenea marcate de transformări profunde. Contrar tradiției, la sfârșitul secolului al XIX-lea, statele permit participarea cetățenilor la treburile publice, extinzând dreptul de vot. În Marea Britanie, rolul politic al monarhiei se diminuează în favoarea rolului ei simbolic, iar regina Victoria (1837-1901) devine garantul instituțiilor țării. Prin Constituția din 1875, Franța celei de-a treia republici devine primul stat care adoptă un regim în cadrul căruia liberalismul (regimul parlamentar) se împletește cu democrația (votul universal). În Europa centrală și cea estică, regimurile politice autoritare (Imperiul german, Imperiul rus, Imperiul austro-ungar) se văd nevoite să înfrunte revendicările locuitorilor. Astfel, în speranța stăvilirii revendicărilor naționalităților, împăratul Franz Joseph acordă în anul 1906 votul universal.

La începutul secolului al XX-lea, Europa occidentală domină lumea prin puterea sa economică și prin supremația militară. Este o Europă fecundă, bogată, convinsă de misiunea sa civilizatoare.

Concluzii

- La începutul secolului al XX-lea, Europa este bogată, însă de o mare diversitate; bogate și puternice, câteva state din nord-vestul continentului dobândesc mari posesiuni coloniale, în timp ce în celelalte țări economia, organizarea socială și politică au rămas, în cele mai multe dintre cazuri, arhaice.
- Prin posibilitățile de a stabili legături, lumea a devenit *mai mică* la începutul secolului al XX-lea, dar a devenit *prea mică* pentru pretențiile unora dintre europeni.

ASTĂZI: Europa se dorește consolidată prin extinderea Uniunii Europene.

Cronologie

1851: Expoziția universală de la Londra.
1856: procedeul Bessemer, de turnare a oțelului.
1864: Asociația Internațională a Oamenilor Muncii.
1875: *Constituția* celei de-a treia republici franceze.
1876: Graham Bell brevetează telefonul.
1887: Gottlieb Daimler lansează primul automobil cu motor cu combustie internă.
1889: Expoziția universală de la Paris.
1894: Sigmund Freud expune concepția despre subconștientul uman.
1895: Wilhelm Conrad Röntgen descoperă razele X.
1897: Joseph Thomson identifică electronii din atom.
1899: Guglielmo Marconi transmite primul mesaj telegrafic din Franța în Anglia.
1905: Revoluția din Imperiul rus.
1906: formarea Partidului Laburist în Marea Britanie; acordarea votului universal în Imperiul austro-ungar.
1910: dirijabilul inventat de Ferdinand von Zeppelin realizează primul transport de pasageri.

Exerciții

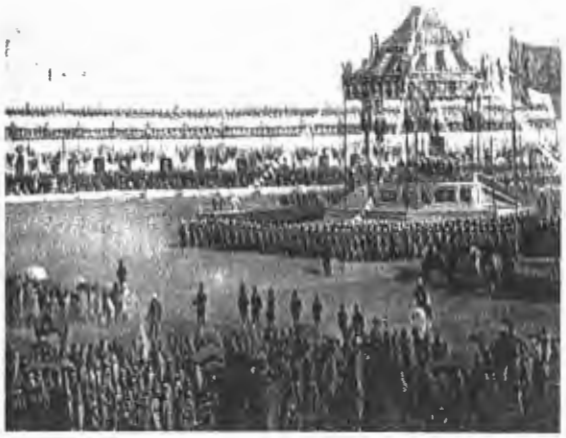
- Pe baza informațiilor din lecție și a cunoștințelor tale, formulează consecințele imediate și pe termen lung ale industrializării.
- Explică motivele acordării votului universal în Imperiul austro-ungar.

Autoevaluare

- Știu să formulez cauzele constituirii noii ierarhii economice europene.
- Știu să identific motivele ascensiunii sociale și politice a proletariatului.
- Pot să-mi exprim opinia față de noile curente culturale, mai precis asupra cubismului.

CIVILIZAȚIILE ASIATICE ȘI MODERNITATEA

Asia răspunde presiunii Occidentului...

Încoronarea reginei Victoria ca împărăteasă a Indiei (1877)

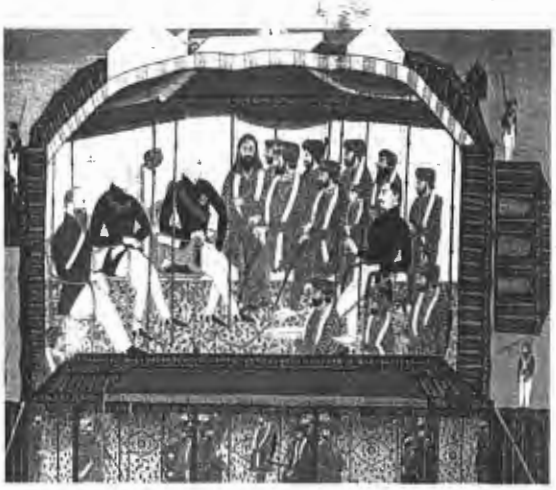
Dicționar

Colonialism – doctrină care are în vedere dominarea politică și exploatarea economică a unui stat de către un alt stat.

Extrateritorialitate (drept de) – regim aplicat în relațiile dintre state, prin care unele persoane și sedii oficiale sunt considerate a fi în afara jurisdicției țării în care se află.

Sferă de influență – regiune în care state străine controlează comerțul și investițiile la începutul secolului al XX-lea.

Era Meiji (guvernare luminată) – epocă din istoria Japoniei, cuprinsă între anii 1868 și 1912; începe o dată cu hotărârea împăratului Mutsuhito de a-și asuma întreaga autoritate ca suveran, inițiind reforme pentru modernizarea și dezvoltarea țării, după model occidental.

Negocieri între indieni și britanici (1846)

La cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea civilizațiile asiatice trebuie să formuleze un nou răspuns provocărilor lansate de Occident, provocări devenite tot mai puternice o dată cu formularea planurilor imperialiste ale acestuia.

INDIA. În jurul anului 1850, Marea Britanie controlează cea mai mare parte a subcontinentului indian: economia britanică a fost interesată de India de la începutul secolului al XVII-lea, inițial mai mult pentru potențialul ei, decât pentru profitul imediat. Aceasta explică de ce, până la începutul secolului al XIX-lea, Compania Indiilor Orientale conduce zone din India (actualul Bangladesh, sudul țării și zona Gangelui în nord), fără ca guvernul metropolei să intervină prea mult. Din anul 1858 însă, guvernul Marii Britanii preia conducerea Indiei, devenită „bijuteria coroanei", cea care asigură materiile prime și, prin cei 300 de milioane de locuitori, o piață de desfacere pentru industria metropolei.

Colonialiștii britanici investesc masiv; ca urmare, India deține a treia rețea de căi ferate din lume, o vastă suprastructură rutieră, telefon, telegraf, poduri, canale și diguri, care permit modernizarea economică. Asistența medicală se îmbunătățește, sunt organizate școli primare și colegii, iar prin stingerea conflictelor dintre conducătorii locali este asigurată ordinea în regiunile centrale. Controlul economic înseamnă însă restricții pentru industria autohtonă, achiziționarea recoltelor face ca numeroși indieni să păstreze cantități insuficiente de hrană și, deși există o poliție cu rolul de a face să fie respectate tradițiile, indienii resimt atitudinea de superioritate a funcționarilor britanici sau a misionarilor. Ei se confruntă cu un sistem care îi transformă în locuitori de rang inferior în propria țară: cei cu educație nu pot ocupa posturi importante, iar aceia care dețin o slujbă sunt mai prost plătiți decât europenii (un inginer indian are un salariu de 20 de ori mai mic decât cel al unui inginer englez). De aceea și nemulțumirile lor devin tot mai vehemente; cer modernizarea și un rol mai important în conducere. Sentimentele naționale duc la organizarea politică, în 1885 luând naștere Congresul Național Indian, iar în anul 1906 Liga Musulmană.

1. „Indienii au început să descopere că sub drapelul britanic, și numai sub el, se aflau în siguranță față de invaziile armate și formele mai brutale de opresiune internă. Pe aceasta se bizuie atât permanența, cât și justificarea suveranității britanice. (...)

În India, procesul începuse cu propășirea frumoaselor tradiții ale cârmuirii anglo-indiene printre soldați și funcționarii publici, dedicați nu câștigului personal, ci guvernării ca mijloc de pace și prosperitate pentru milioane de oameni."

(G.M. Trevelyan – *Istoria ilustrată a Angliei*)

CHINA, condusă de dinastia Qing, este un stat stabil și sigur în care oamenii își păstrează tradițiile de mii de ani. Economia este bazată pe agricultură, sursă de hrană pentru cei peste 300 de milioane de locuitori, iar activitățile extractive și manufacturiere oferă zeci de mii de locuri de muncă. Este o economie autosuficientă, de unde și dezinteresul față de comerțul cu Occidentul. Și totuși, acum este perioada în care este deschis portul Guangzhou (Canton), deoarece țara câștigă foarte mult pe această cale, mai ales din comerțul cu ceai. Aceasta în timp ce europenii au găsit un produs căutat de chinezi, opiul, întrebuințat de medici în tratamentele lor, dar intrat cu mult mai mult în uzul nonmedical.

Către anul 1835, aproximativ 12 milioane de chinezi sunt consumatori ai drogului, iar secretarul împăratului îi scrie reginei Victoria, cerându-i să oprească acest comerț. Opiul devine instrumentul de presiune la care europenii nu renunță și prin care vor câștiga chiar două războaie (1839-1842 și 1856-1860) și ***drepturi de extrateritorialitate*** în câteva porturi chineze, drepturi de care, printr-un tratat semnat în anul 1844, beneficiază și SUA. În plus, Marea Britanie primește în administrare insula Hong Kong.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, problemele Chinei se agravează, fără ca străinii să se afle exclusiv la originea acestei situații: populația crește foarte mult, hrana nu mai acoperă nevoile nici în anii cu recolte bune, iar aparatul administrativ, profund corupt, face prea puțin pentru marea masă de locuitori. Nemulțumirile populare capătă o formă organizată, la originea căreia se află o societate secretă, iar în anul 1900, sub deviza *Moarte diavolilor străini!*, cei aproximativ 20 000 de susținători, cunoscuți sub numele de *boxeri*, atacă Beijingul. Sunt înfrânți, dar reușesc să atragă atenția autorităților asupra nevoilor poporului și a prezenței străinilor.

Împărăteasa Cixi, cea care, cu o scurtă întrerupere, conduce țara în perioada 1861-1908, acceptă necesitatea reformelor. Pentru aceasta sunt trimiși, într-o călătorie de documentare, câțiva înalți funcționari chinezi. Reveniți în țară în 1906, ei propun și este introdusă modernizarea sistemului educațional, a serviciului diplomatic și a celui militar și se hotărăște construirea unor arsenale, în care sunt produse arme de foc. Este vorba de o mișcare de autoconsolidare, un elan care salvează China de la transformarea în colonie, insuficient însă pentru a asigura o modernizare reală. Drept urmare, Occidentul, căruia i se alătură și Japonia, dobândește un control din ce în ce mai extins asupra economiei chineze, prin constituirea unor ***sfere de influență.***

2. „Însă dezvoltarea ei normală a fost oprită de către dominația engleză. Dezvoltarea industriei a fost oprită și, drept rezultat, s-a oprit și dezvoltarea socială. Nu s-a putut ajunge la un echilibru, deoarece întreaga putere era concentrată în mâinile unui stat străin, care se baza pe forță."

(Jawaharlal Nehru – *Descoperirea Indiei*)

3. „Din acest edict să se știe cu adevărat de către toți negustorii și alte persoane din compania chineză pentru comerțul cu străinii că opiul se produce și importă în China prin contrabandă, pe corăbii străine."

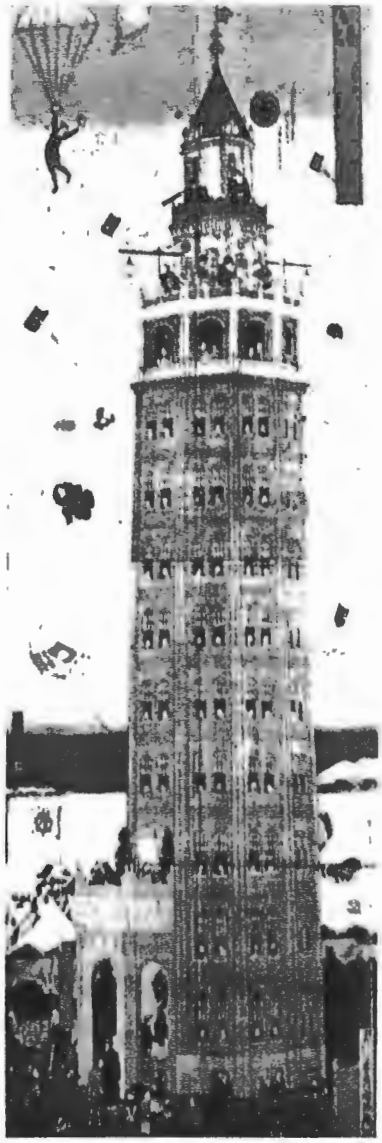
(*Edict de interdicție a importului de opiu în China*, 1807)

Răscoala boxerilor este înfrântă de un grup expeditionar străin (ilustrație de epocă)

Cronologie

1839-1842: primul război al opiului în China.
1842: *Tratatul de la Nanking* (Marea Britanie primește în posesie insula Hong Kong).
1844: tratat prin care SUA primesc drept de extrateritorialitate în alte patru porturi chineze.
1853: SUA trimit o escadră care obligă Japonia să deschidă două porturi comerțului cu Occidentul.
1857: Răscoala șipailor din India (soldați indieni ai trupelor organizate de Compania Indiilor Orientale).
1858: guvernul Marii Britanii preia conducerea Indiei.
1861-1908: China este condusă de împărăteasa Cixi, din dinastia Qing.

Primul zgârie-nori din Tokyo, Japonia

JAPONIA. La jumătatea secolului al XIX-lea, Japonia este un stat feudal și, de mai multe sute de ani, o societate închisă. La începutul secolului al XX-lea însă, țara deține o economie modernă, la nivel european. Spre exemplu, în anul 1875, producția de cărbune este de 500 000 de tone, iar în 1900 ajunge la 21 de milioane de tone. Este rezultatul unei angajări conștiente și hotărâte a acestui stat, care, din anul 1868, intră în ***era Meiji***, inițiată de împăratul Mutsuhito (în vârstă de doar 15 ani la urcarea pe tron, el va conduce țara alți 45) și sprijinită de popor. Împăratul știe că există o cale de a se opune imperialismului, și anume modernizarea, preluarea modelului occidental, dar păstrând spiritul japonez.

Occidentul este cunoscut Japoniei încă din secolul al XVI-lea, prin intermediul schimburilor comerciale, precum și prin activitatea misionarilor iezuiți. Neliniștite în fața acestei deschideri, autoritățile îi expulzează pe misionari și rup relațiile comerciale. Unul dintre răspunsurile Occidentului îl constituie escadra trimisă de SUA în anul 1853, obligând Japonia să permită accesul vaselor străine în două dintre porturile țării. Împăratul trimite oameni în Europa și America de Nord pentru a se documenta. Din Prusia este adoptat modelul guvernării puternic centralizate, al Constituției și al armatei, din Marea Britanie este preluat modelul flotei, iar din SUA este împrumutat sistemul educației publice.

Respectând tradițiile naționale, Japonia modernizează industria, sistemul financiar și pe cel fiscal: în anul 1871, este introdus yenul ca monedă națională, măsură urmată, în anul 1882, de organizarea Băncii Centrale.

În 1872 este construită prima cale ferată, între Tokyo și Yokohama, iar în anul 1889 este promulgată noua Constituție. Este propus un regim monarhic constituțional, cu două Camere alese prin vot cenzitar, dar cu prerogative restrânse în comparație cu executivul.

Viața politică se va organiza nu în jurul partidelor politice, ci va fi dominată de vechile familii sau va urma interesele cartelurilor industriale (Mitsui, Mitsubishi). Ca urmare, Japonia se simte puternică, egala națiunilor occidentale, și, asemenea lor, vede constituirea imperiului ca pe o cale de a-și asigura securitatea și interesele economice. În acest context, mândria națională devine și pentru ea o componentă a politicii promovate.

4. „Cap. I. Despre împărat

Art.1. Imperiul japonez este condus pe vecie de o dinastie imperială. (...)

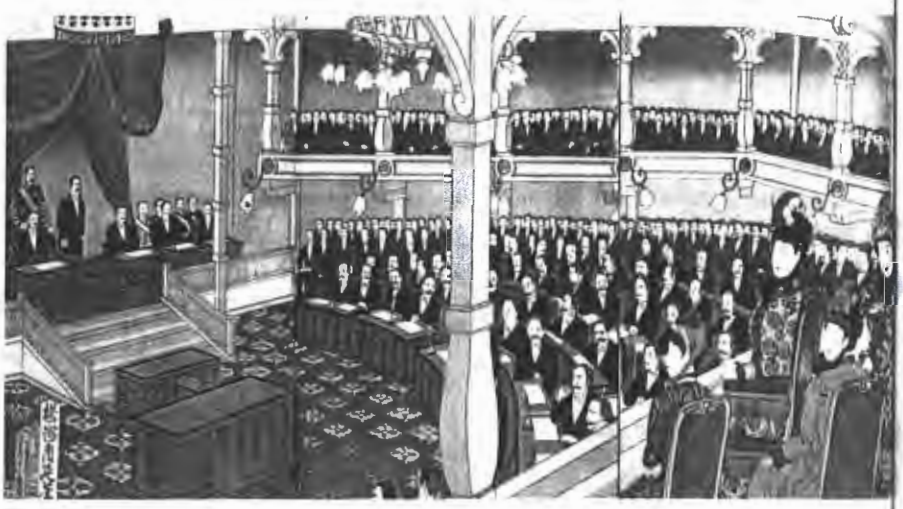
Art. 3. Persoana împăratului este sacră și inviolabilă.

Art. 4. Împăratul este șeful statului, el deține puterea suverană și o exercită în conformitate cu prevederile prezentei Constituții.

Art. 5. Împăratul dispune de putere legislativă, de comun acord cu Parlamentul imperial.

Art. 6. Împăratul confirmă legile și dispune promulgarea și executarea lor."

(*Constituția Imperiului japonez*, 1889)

Dieta imperială japoneză (1890)

Principalele imperii coloniale la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

- Imperiul britanic
- Franța și coloniile sale
- Statele Unite ale Americii și posesiunile lor
- Olanda și coloniile sale
- Spania și coloniile sale
- Germania și coloniile sale
- Italia și coloniile sale
- Belgia și coloniile sale
- Portugalia și coloniile sale
- Colonii ale Japoniei
- State fără colonii

Concluzii

- Statele asiatice au tradiții solide, care, uneori, sunt piedici în calea procesului de modernizare (cazul Indiei și, parțial, cel al Chinei), iar alteori îl susțin (situația Japoniei).
- Prima reacție a statelor asiatice este aceea de izolare, de înfruntare a Occidentului, de rezistență la schimbări; apoi, cu excepția Indiei, înnoirea este acceptată, chiar după modelul european, însă în tiparele tradiției.
- În India, procesul modernizării este declanșat de metropolă, dar numai în funcție de interesele acesteia.

ASTĂZI: Realitățile din spațiul asiatic își au rădăcinile, în cele mai multe cazuri, în trecutul său colonial sau în reușita procesului de modernizare.

Exerciții

- Stabilește modul în care a contribuit politica imperialistă la transformarea Indiei în colonie.
- Organizați în clasă un joc de rol: asumați-vă funcții de consilieri ai împărătesei Cixi, unii care refuză reformele, iar alții care sunt convinși de necesitatea acestora. Formulați argumente folosind informațiile din textul lecției și din sursa 3.
- Desenează a axă a timpului, pe care să marchezi momentele modernizării Japoniei. Ce rol are introducerea noii Constituții?

Autoevaluare

- Știu să explic și să compar reacțiile statelor asiatice față de provocările modernizării.
- Pot să formulez consecințele modernizării Japoniei.
- Înțeleg interesul europenilor contemporani față de tradițiile asiatice (*Feng Shui*, *yoga*).

Cronologie

1868-1912: *era Meiji.*
1871: în Japonia este introdusă moneda *yen.*
1872: prima cale ferată din Japonia.
1882: crearea Băncii Centrale a Japoniei.
1885: organizarea Congresului Național Indian.
1889: promulgarea noii Constituții a Japoniei.
1894-1895 războiul dintre Japonia și China.
1905: victoria Japoniei în războiul cu Rusia; Cixi, împărăteasa Chinei, trimite înalți funcționari într-un tur al lumii, pentru documentare în vederea inițierii unor reforme; organizarea în India a Ligii Musulmane; Marea Britanie hotărăște reorganizarea administrativă a Indiei pe baze religioase, declanșând proteste, în urma cărora revine asupra hotărârii.
1910: Japonia anexează Coreea.

CIVILIZAȚIILE AFRICANE ȘI MODERNITATEA

De la explorare la cucerire...

Comisari francezi și germani delimitând frontierele în Congo (ilustrație de epocă)

La jumătatea secolului al XIX-lea, popoarele Africii sunt împărțite în sute de grupuri etnice și lingvistice, care vorbesc peste o mie de graiuri. Existau imperii care reuneau mai multe grupuri etnice, cel mai mare dintre ele, situat în vestul continentului, fiind populat, în perioada de apogeu, de aproximativ 10 milioane de locuitori.

MODERNITATEA este întruchipată în Africa de oamenii și tehnologia statelor europene, care concurează pentru a cerceta și valorifica bogățiile acesteia. În jurul anului 1880, europenii controlează aproximativ 10% din teritoriul african, îndeosebi în zonele de coastă. Lipsiți de mijloacele tehnice pentru a naviga pe fluvii, în interiorul continentului, aceștia recurg la intermedierea asigurată de negustorii indigeni, așa cum se întâmplă cu tribul *Chokwe*, ajuns principal colector de fildeș în zona Angolei.

Interzicerea comerțului cu sclavi și apoi desființarea sclaviei îi determină pe negustori să caute produsele africane. Treptat, prin intermediul exploratorilor și al misionarilor, geografia fizică și umană a Africii este cunoscută temeinic. Cei care cercetează pământurile africane fac apel la guvernele lor, cerându-le sprijinul și protecția. Leopold al II-lea, regele Belgiei, îl angajează pe ziaristul Henry Stanley pentru explorarea bazinului fluviului Congo și pentru fondarea de așezări coloniale (1879-1884). Aflat în serviciul Franței, Savorgnan de Brazza străbate zona în anii 1875-1878 și 1879-1882. Descoperirea zăcămintelor de diamante (1867) și a celor aurifere (1886) în Africa de Sud accelerează febra colonială, căci nici una dintre puterile europene nu dorește să rateze competiția, care provoacă mari rivalități: între Marea Britanie și Franța, pentru zonele din nord, între Marea Britanie și Germania, pentru cele din sud-vest și est, între Marea Britanie și Italia, pentru teritoriile Sudanului și Abisiniei, între Franța și Italia, pentru regiunea Tunisiei, între britanici și ***buri*** în Africa de Sud.

Drept urmare, pentru a fi puse la punct modalitățile de ocupare a teritoriului african, este organizată Conferința colonială de la Berlin (1884-1885). Deși nu autorizează nici un partaj, întrunirea deschide calea cuceririi în interiorul continentului pentru cele 14 state participante. Rezultatele nu au întârziat să se arate: în anul 1914, singurele teritorii rămase în afara controlului european erau Liberia și Etiopia.

CUCERIREA IMPERIALISTĂ a Africii se explică printr-un complex de factori, și anume interesele europenilor, posibilitățile tehnice ale acestora și realitățile africane. Diversitatea uriașă de limbi și culturi face imposibilă încheierea alianțelor, războaiele interetnice sunt frecvente, iar tehnica posedată de africani este cu adevărat primitivă. Așa se explică înfrângerea răscoalelor sau recurgerea la rezistență prin mișcări religioase, asemenea ***mișcării Maji-Maji***, declanșate de locuitorii Africii germane de est, în anul 1905. Europenii se arată interesați de stăpânirea Africii, datorită bogăției resurselor, dar și pentru importanța strategică a continentului. La acestea se adaugă prestigiul dobândit prin deținerea coloniilor, precum și atitudinea ce are la bază ***darwinismul social***.

Dicționar

Buri – populație din Africa de Sud, constituită din urmașii coloniștilor europeni, mai ales olandezi, stabiliți aici în secolul al XVII-lea.

Mișcarea Maji-Maji – formă de protest a locuitorilor din Africa germană de vest; a răspândit credința că o apă fermecată cu care adepții mișcării își stropesc corpul îi apără de gloanțele germane (legendă infirmată în cursul atacului unui post de pază german, când, înarmați cu lănci și stropiți cu „apa magică", luptătorii africani au fost măcelăriți cu miile).

Darwinism social – doctrină care transpune legile evoluției biologice asupra societăților umane, propovăduind teza că acestea ar evolua prin selecție naturală și prin supraviețuirea celor mai dotați dintre membrii lor.

Dominion – termen care, începând cu secolul al XX-lea, desemnează fostele colonii ale Marii Britanii care se autoguvernează (Australia, Canada, Noua Zeelandă, Africa de Sud).

CONSECINȚELE sunt evidente în viața politică, organizarea socială și economică a popoarelor cucerite. Prin controlul indirect al metropolei, sunt folosiți conducătorii locali, cărora li se acordă prerogative limitate; sunt instruite elitele locale pentru profitul propriu (așa cum procedează Marea Britanie în Nigeria sau Franța în Tunisia și Maroc). Prin dominație directă, sunt folosiți funcționarii proprii, care își desfășoară activitatea în instituții create după modelul european (așa cum acționează Franța în Algeria, Germania în Tanganyka sau Portugalia în Angola).

Impactul dominației coloniale a alterat viața africanilor. Decăderea culturii tradiționale și problemele de identitate nu au putut fi compensate de beneficiile aduse de calmarea conflictelor locale, construirea spitalelor și a școlilor, de plasarea unor produse africane pe piața mondială, de rețeaua de căi ferate,

„Anii luării în stăpânire sunt cei mai întunecați (...) ai colonizării. Vechile structuri se prăbușesc, trăgând uneori după ele popoare întregi, în timp ce perspectivele unei lumi reînnoite și mai bune nu sunt încă vizibile îndărătul perdelei negre a cuceririi."

(Louis C.D. Joos – *Scurtă istorie a Africii negre*)

Coloniile europene din Africa

Concluzii

- Fără a ține seama de realitățile etnice sau politice ale Africii, europenii au împărțit-o și au organizat-o după propriul model, pentru a-i controla teritoriul, resursele și oamenii.
- Diversitatea etnică și lingvistică, vastitatea teritoriului, precum și tehnica primitivă au făcut imposibilă o rezistență cu șanse de reușită pentru locuitorii Africii.

ASTĂZI: Statele africane continuă să se confrunte cu probleme economice, sociale și politice, consecințe ale trecutului lor colonial.

Cronologie

1830: Franța cucerește Algeria.
1840: David Livingstone călătorește în Botswana.
1847: sclavii americani eliberați organizează statul Liberia (în Africa).
1848: Franța desființează sclavia în imperiul său.
1867: descoperirea primelor diamante în Africa de Sud.
1869: se deschide Canalul de Suez.
1871: întâlnirea lui David Livingstone cu Henry Stanley la Lacul Tanganyka.
1894-1896: Franța ocupă Madagascarul.
1899-1902: războaiele anglo-bure.
1910: Uniunea Sud-Africană devine *dominion* al Imperiului britanic.
1912: Franța ocupă Marocul.

Exerciții

- Crezi că europenii ar fi putut cuceri Africa dacă nu ar fi beneficiat de revoluția industrială? Formulează cel puțin două argumente.
- Organizați în clasă o dezbatere cu tema *Consecințele negative ale imperialismului sunt mai severe decât binefacerile aduse locuitorilor Africii.*
- Alcătuiește un *dosar al Africii*, în care să aduni informații pe care le vei acumula în lecțiile viitoare, referitoare la evoluția statelor de pe acest continent.

Autoevaluare

- Știu să formulez câștigurile pe care europenii le urmăreau prin stăpânirea Africii.
- Pot să explic de ce europenii au luat în stăpânire Africa, fără să întâmpine o rezistență masivă din partea locuitorilor ei.
- Știu că modernizarea ajunge în Africa mai ales prin intermediul europenilor, care profită pentru a-și atinge propriile interese, fapt vizibil, mai ales, o dată cu declanșarea procesului decolonizării.

Statuia Libertății

Dicționar

Imigranți – persoane care, voluntar sau impus, vin într-o țară străină pentru a se stabili aici.

Pionier – persoană care face parte dintr-un grup de coloniști sau de imigranți, care pune bazele unei vieți civilizate într-un ținut nelocuit; persoană care lucrează într-un domeniu nou, încă necercetat.

Trust – monopol în cadrul căruia proprietatea asupra unor întreprinderi este unificată.

Protecționism – politică economică a unui stat care urmărește încurajarea producției proprii, prin tarife vamale mari (taxele la care sunt supuse mărfurile trecute peste granițele unui stat).

Segregație – politică rasială care îi constrânge prin lege pe oamenii de culoare să trăiască separați de membrii comunității naționale din care fac parte.

Ku Klux Klan – societate secretă rasistă, creată după Războiul de secesiune, în teritoriile din sudul SUA, pentru a menține dominația albilor.

STATELE UNITE ALE AMERICII

Afirmarea polului american...

La începutul secolului al XX-lea, celor șase puteri care alcătuiesc concertul european – Franța, Marea Britanie, Germania, Austro-Ungaria, Rusia și Italia – li se alătură două state din afara Europei: Japonia și Statele Unite ale Americii. Încă din anii 1880-1890 economia britanică, tradiționalul „atelier al lumii", este depășită de cea nord-americană. Statele Unite întrec orice stat european la producția de grâu, cărbune și oțel, dar mai ales în sectoarele cele mai moderne: 70% din extracția mondială de petrol are loc pe teritoriul acestora, iar în anul 1914 ajung să producă de 12 ori mai multe automobile decât Franța, ocupantă a locului al II-lea. Răsturnarea produsă în ierarhia internațională atestă tranziția de la epoca victoriană la secolul al XX-lea, centrat pe modelul american.

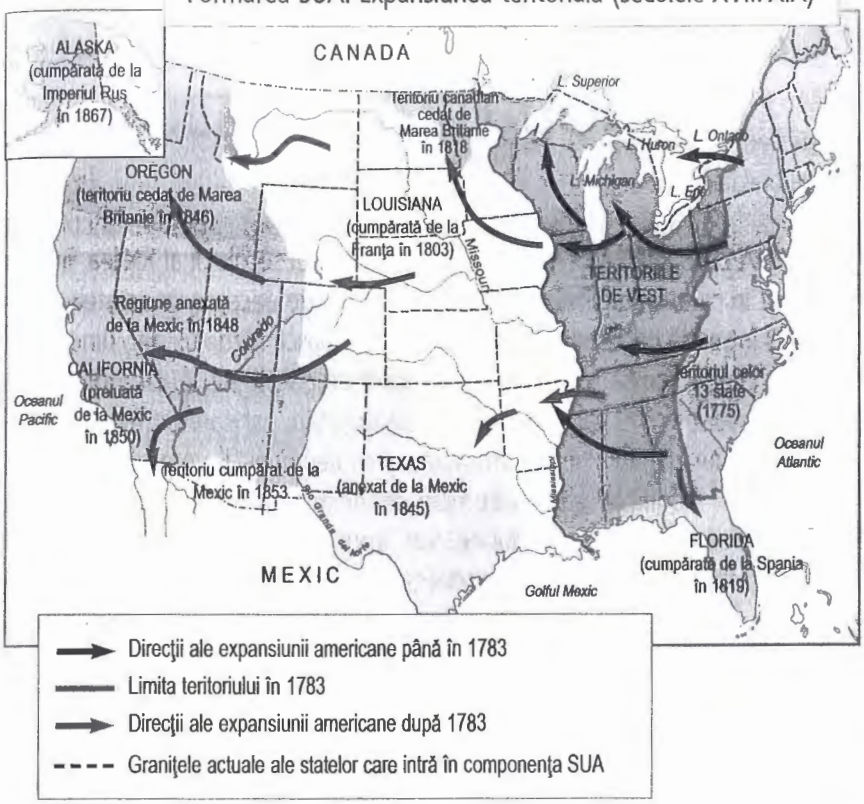
REUȘITA ECONOMICĂ se explică prin creșterea demografică, realizată pe baza sporirii natalității și a valurilor de ***imigranți***, extinderea teritoriului spre coasta pacifică (secolul al XIX-lea este epoca ***pionierilor***), mecanizarea și specializarea agriculturii, modernizarea industriei și concentrarea întreprinderilor în ***trusturi***, rețeaua de căi ferate (în anul 1900, aceasta însuma 340 000 km).

Până la jumătatea secolului al XIX-lea, dezvoltarea economică a statelor americane s-a desfășurat în direcții diferite: în nord și centru industria, care folosește munca salariată, în sud plantațiile de bumbac, exploatate prin munca sclavilor negri. În timp ce Nordul industrializat cere tarife ***protecționiste***, construirea de căi de transport și abolirea sclaviei, Sudul are nevoie de tarife mici, nu este interesat de dezvoltarea căilor ferate sau de canale și vrea să păstreze sclavia. Se ajunge astfel la o rivalitate nu doar economică sau de mod de viață, ci și politică.

RĂZBOIUL DE SECESIUNE va constitui înfruntarea decisivă – deschisă de alegerea lui Abraham Lincoln ca președinte și decizia a 11 state sudice de a se organiza separat, în Confederația Statelor Sudice, având capitala la Richmond –, un război civil încheiat cu victoria Nordului.

Perioada postbelică, Reconstrucția (1865-1877), urmărește reintegrarea statelor sudice în comunitatea americană, refacerea regiunilor devastate și impunerea respectării legilor, mai ales a celor referitoare la desființarea sclaviei (prin amendamentele XIII, XIV și XV ale Constituției). Dar în jurul anului 1890, majoritatea statelor sudice instituie un regim de ***segregație rasială***, în cadrul căruia practicile ***Ku Klux Klan***-ului (bătăile, linșajul, incendierile) ajung la ordinea zilei. Este o realitate a societății dominate de albi, WASP (*White Anglo-Saxon Protestants*), societate care, organizată pe baza Constituției din 1787, este totuși una liberală și democratică (votul universal este acordat, treptat, în toate statele, în unele cazuri chiar și femeilor). La conducere se succed două formațiuni politice: *republicanii* (partid reprezentant, mai ales, al Nordului, al industriașilor și mediilor de afaceri) și *democrații* (partid reprezentând Sudul, dar și pe cei săraci și minoritățile religioase). Rezolvarea problemelor interne este urmată de afirmarea externă; inițial menținându-se pe o poziție izolaționistă, adeptă a unei *Americi a americanilor* (doctrina Monroe, 1823), diplomația SUA începe să-și manifeste interesul pentru politica mondială.

Formarea SUA. Expansiunea teritorială (secolele XVIII-XIX)

În anii 1853-1854, marina Statelor Unite constrânge Japonia să-și deschidă porturile, în anul 1867 cumpără de la Rusia regiunea Alaska, iar în urma unui război cu Spania obține Filipinele și insula Guam. O altă zonă de expansiune devine cea a Antilelor și a Americii de Sud: stăpână în Puerto Rico, SUA instaurează protectoratul asupra Cubei, iar în anul 1914 ajung să controleze construirea Canalului Panama. Coloniile aflate pe axa Pacificului, prin care SUA vor să preîntâmpine și o eventuală expansiune japoneză, arată că ele se angajează serios în competiția internațională pentru împărțirea lumii.

Concluzii

- La sfârșitul secolului al XIX-lea, SUA devin prima țară din lume, ca producție agricolă și industrială.
- Noile realități politice ale Confederației americane sunt legiferate prin amendamente aduse Constituției.
- Despărțite de Europa prin Oceanul Atlantic, SUA își pot păstra libertatea de acțiune, având garantată securitatea, iar resursele de care dispun le permit să nu accepte parteneri permanenți.

ASTĂZI: SUA se află angajate într-o politică externă mondială.

Exerciții

- Care este realitatea socio-economică a SUA pe care o exprimă versurile scrise pe piedestalul Statuii Libertății? Argumentează.
- Documentează-te și află în ce condiții este instalată Statuia Libertății în portul orașului New York.

Cronologie

1830: prima cale ferată (Carolina de Sud).
1849: *goana după aur* în California.
1860: Abraham Lincoln este ales președinte al SUA.
1861-1865: Războiul de secesiune (Războiul civil).
1865: abolirea sclaviei prin *Proclamația emancipării.*
1867: SUA cumpără Alaska de la Rusia.
1869: primul mandat al președintelui Ullyses Grant; prima cale ferată transcontinentală.
1870: fondarea companiei Standard Oil.
1876: Expoziția Centenarului (Philadelphia).
1886: instalarea Statuii Libertății în portul New York-ului.
1898: SUA controlează Puerto Rico și Cuba, Guam și Filipinele.
1903: prima firmă producătoare de automobile (Henry Ford).
1908: primele automobile Ford model T ies pe piață.
1913: formarea FED (*Federal Reserve System*); astfel această mare putere industrială este dotată cu o bancă centrală; generalizarea muncii pe bandă rulantă în Uzinele Ford (Detroit).

„Give me your tired, your poor,
Your huddled masses
Yearning to breath free."
(Versuri scrise
pe piedestalul Statuii Libertății)

Autoevaluare

- Pot să formulez explicațiile afirmării economice și politice a SUA.
- Știu de ce SUA *ies în lume* abia la sfârșitul secolului al XIX-lea.
- Înțeleg importanța aplicării reale a unor legi democratice, așa cum este cea referitoare la drepturile populației de culoare.
- Cunosc fondul istoric al romanelor lui Karl May și al filmelor *western*.

Afișul filmului Iluzia cea mare, *realizat în anul 1938 de regizorul Jean Renoir*

Dicționar

Tripla Alianță (Puterile Centrale) – alianță politico-militară constituită în anul 1882, din care fac parte Germania, Austro-Ungaria și Italia; în anul 1879, primele două state au încheiat un tratat de alianță, la care, în anul 1882, a aderat și Italia; a fost reînnoită în anii 1887, 1891, 1902 și 1912 și era îndreptată împotriva Rusiei și Franței.

Tripla Înțelegere (Antanta) – alianță politico-militară formată în urma unor acorduri bilaterale: între Franța și Rusia (1893), între Marea Britanie și Franța (1904) și între Marea Britanie și Rusia (1907); viza lupta comună împotriva Germaniei.

Atentatul de la Sarajevo – Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, și soția sa, Sofia, sunt asasinați la Sarajevo de către studentul sârb Gavrilo Princip.

Raționalizare – supunerea unor produse de primă necesitate unui consum dirijat, conform unor norme stabilite.

Război total – luptă în care, direct sau indirect, sunt antrenate aproape toate statele și folosite mijloace de distrugere nu doar a forțelor militare, ci și a civililor.

Armistițiu – suspendare temporară a acțiunilor militare, în urma unui acord încheiat între părțile beligerante.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL, UN NOU TIP DE RĂZBOI

Marele Război...

SCENA ESTE PREGĂTITĂ DE RĂZBOI la începutul secolului al XX-lea, într-un moment în care se împlineau aproape 30 de ani de pace pentru statele europene. O întreagă generație crescuse fără să cunoască războiul, dar, dincolo de această fațadă, există forțe numeroase care pregătesc lupta. Una dintre ele este naționalismul, cel care unește energiile unei țări, dar care provoacă și competiția cu alte națiuni, pentru instaurarea supremației. Puternica afirmare a Germaniei a modificat ierarhia Europei, dominația bătrânului continent este contestată de puteri din afara lui, SUA și Japonia, la rândul lor rivale pe piața Asiei. Experții militari susțin importanța mobilizării rapide, a organizării și deplasării trupelor în caz de război și alcătuiesc planuri detaliate. Cel al Germaniei este realizat de von Schlieffen în anul 1906 și are în vedere posibilitatea ca țara să fie atacată atât de Rusia, cât și de Franța. Pentru a evita lupta pe două fronturi, el propune atacul rapid asupra Franței, până când Rusia să-și poată mobiliza armata. Planul Franței este aprobat, în anul 1911, de Joffre, șef al marelui stat-major, și are în vedere ruperea armatei germane printr-o ofensivă în regiunea Alsacia.

Cursa înarmărilor devine generală și susține competiția imperialistă pentru sursele de materii prime și piețe de desfacere. Rezultatul afirmării naționaliste și al rivalităților economice și politice este reprezentat de alianțele încheiate – ***Tripla Alianță*** și ***Tripla Înțelegere***. Existența lor face ca, prin intervenția aliaților, un conflict între două state să se multiplice. În plus, războiul este văzut ca o soluție pentru probleme interne, nerezolvate de guverne: echilibrul naționalităților (Imperiul austro-ungar), redobândirea provinciilor pierdute (Franța), protecția slavilor și dobândirea strâmtorilor (Rusia). În această atmosferă, la 28 iunie1914, în Bosnia, are loc ***atentatul de la Sarajevo***. Austro-Ungaria cere să-și desfășoare propria anchetă pe teritoriul Serbiei, stat independent, al cărui refuz duce la declanșarea războiului. Contrar precedentelor momente de tensiune (Maroc, 1905 și 1911, războaiele balcanice, 1912 și 1913) oamenii politici pierd controlul situației, nu reușesc să gestioneze criza, iar inițiativa este preluată de militari.

UN INFERN AL TRANȘEELOR este declanșat de generalii ambelor tabere, convinși că, prin ordonarea unor atacuri masive asupra inamicului, vor obține victorii rapide. Concentrările de forțe, în zone considerate esențiale, provoacă măceluri inutile, așa cum este cazul masacrului armatelor Antantei la Artois (1915) și în regiunea Somme (1916) sau al pierderilor enorme înregistrate la Verdun (1916), acolo unde generalul Pétain a cerut să se lupte *până la ultimul om*. Armata franceză a rezistat și a pierdut 315 000 de soldați, în timp ce trupele germane s-au retras, înregistrând pierderi de 218 000 de soldați. Numărul mare de morți și răniți cere noi recrutări: din anul 1916, Marea Britanie impune serviciul militar obligatoriu, în Germania și Franța soldații sunt menținuți în serviciu peste limita de vârstă, Franța și Marea Britanie mobilizează soldați din colonii.

Pe frontul de răsărit, deschis pe toată lungimea frontierei apusene a Rusiei, armatele acesteia suferă de pe urma proastei aprovizionări cu hrană, arme și muniții, iar ajutorul aliaților este foarte dificil de obținut, pentru că mările (M. Baltică și M. Neagră) sunt blocate de adversari. Pierderile Rusiei pe câmpul de luptă sunt enorme, numai în cursul anului 1915 acestea ridicându-se la 2 milioane de soldați (uciși, răniți sau luați prizonieri).

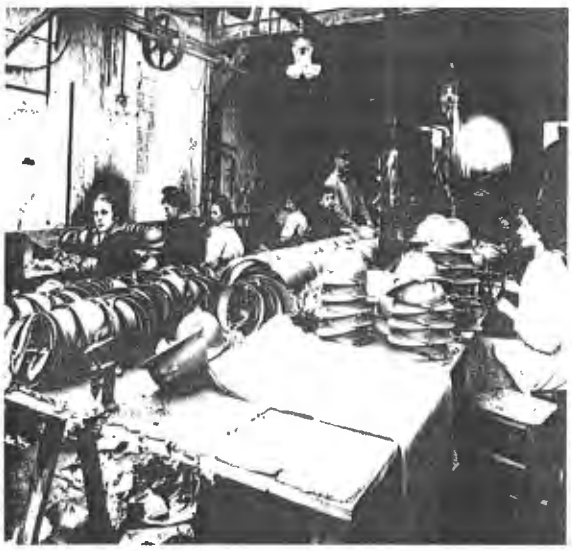

FRONTURILE MARELUI RĂZBOI

Anul	Frontul de vest și Italia	Frontul de est	Lupte maritime și aeriene	Noi participanți
1914	• Invadarea Belgiei de către Germania. • *Bătălia de pe Marna* • Prima *Bătălie de la Ypres* (Belgia) • Armistițiul de Crăciun	• Invadarea Serbiei de către Austro-Ungaria • *Ofensiva* Rusiei *de la Tannenberg* și *de la Lacurile Mazuriene* • Invadarea Rusiei de către Austro-Ungaria • *Campania din Caucaz*, susținută de Turcia	• *Blocada Aliaților* asupra coastelor Germaniei • *Bătălia din Golful Helgoland* și *Bătălia din Insulele Falkland*	• Japonia pentru *Antanta* • Turcia pentru *Puterile Centrale*
1915	• Război de tranșee • Cea de-a doua *Bătălie de la Ypres* • *Bătălia de pe Isonzo* (Italia)	• Înfrângerea Serbiei • Campania împotriva Turciei (în Peninsula Gallipoli) • Înfrângerea Rusiei în Galiția	• Atacuri ale submarinelor germane • Scufundarea pachebotului *Lusitania* • Raid al zeppelinelor asupra Angliei	• Italia pentru Antanta • Bulgaria pentru Puterile Centrale
1916	• *Bătălia de la Verdun* • *Bătălia de pe Somme* • *Bătălia de pe Isonzo* și *Bătălia din Dolomiți*	• Sfârșitul *Campaniei din Peninsula Gallipoli* • Ofensiva Rusiei asupra Austro-Ungariei	• *Bătălia Iutlandei* (Danemarca)	• Portugalia și România pentru Antanta
1917	• Revolte în armata franceză • Cea de-a treia *Bătălie de la Ypres* • *Bătălia de la Cambrai* • *Bătălia de la Caporetto* (Italia)	• Detronarea țarului • Revoluția comunistă în Rusia • Luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz • Armistițiul Rusiei cu Puterile Centrale	• *Războiul submarin total* în Atlantic • Sistemul englez al convoaielor	• SUA și Grecia pentru Antanta
1918	• *Ofensiva lui Ludendorff* atinge Marna • Sosirea în Europa a trupelor americane • Contraofensiva Aliaților • *Bătălia de la Vittorio Veneto* (Italia), victorie a Italiei	• *Pacea de la Brest-Litovsk*, dintre Rusia și Puterile Centrale • Capitularea Bulgariei, Turciei și Austro-Ungariei • *Pacea de la București*	• *Atacul portului Zeebrugge*, executat de englezi • Revoltă pe navele germane	
11 nov.	• Abdicarea *Kaiserului* • Capitularea Germaniei			

Femeile lucrează pentru susținerea industriei de război în Germania (sus) și în Franța (jos)

„28 iunie – asasinarea lui Franz Ferdinand la Sarajevo;
25 iulie – ruperea relațiilor diplomatice dintre Serbia și Austro-Ungaria;
28 iulie – Austro-Ungaria declară război Serbiei);
1 august – Franța anunță mobilizarea; mobilizarea generală în Germania și declarația de război adresată Rusiei;
3 august – declarația de război a Germaniei adresată Franței;
4 august – declarația de război a Marii Britanii adresată Germaniei."

(Mic atlas istoric al secolului XX, Cronologia crizei din iulie, 1914)

RĂZBOIUL DIN SPATELE FRONTULUI se desfășoară în paralel, căci luptele din tranșee schimbă viața tuturor, soldați și civili. Statele își consolidează autoritatea pentru organizarea economiei, mobilizată în slujba victoriei și pentru menținerea moralului luptătorilor și al populației civile. La ordinea zilei se află recrutarea mâinii de lucru și fixarea prețurilor, supravegherea salariilor, încurajarea înrolărilor și impunerea cenzurii asupra informațiilor, astfel încât optimismul să domine în comunicatele de război. Mijloacele de transport sunt rechiziționate, în uzine sunt aduși locuitori din colonii, cresc impozitele, pe fondul penuriei de alimente are loc ***raționalizarea*** acestora, cresc prețurile. Ca niciodată până acum, guvernele contează pe implicarea femeilor, iar acestea ajung să lucreze în fabrici, birouri, magazine, fabrică arme și muniții, ară ogoarele, conduc spitalele.

ÎN URMA A PATRU ANI CUMPLIȚI DE RĂZBOI TOTAL, între care 1917 este cel mai greu, noul împărat al Austro-Ungariei caută soluții de pace, papa Benedict al XV-lea lansează un apel pentru compromis, în rândurile tuturor armatelor se înregistrează nesupuneri și dezertări, intră în luptă SUA, dar părăsește conflagrația Rusia. Germania profită de încheierea păcii pe frontul de răsărit și, în primăvara lui 1918, trimite trupe pe frontul de vest. Îi lipsește însă forța necesară unei victorii și, pe fondul crizei interne (la 9 noiembrie, izbucnește revoluția la Berlin), semnează ***armistițiul*** la 11 noiembrie, la Compiègne, Franța.

Declanșat într-o zonă sensibilă a Europei, acest prim război al secolului al XX-lea are, spre deosebire de înfruntările din trecut, o logică infernală: se întemeiază pe apelul permanent la opinia publică, prin intermediul unei propagande bine puse la punct și al presei de mare tiraj, mobilizează, pentru luptă și pentru fabricarea armelor, uzine, materii prime, laboratoare și oameni de pe toate continentele și exploatează arme noi, cu o mare putere de distrugere (tancurile, aviația, submarinele, gazele toxice de luptă).

1. *«Jack Mudd, frontul de la Passchendaele, 1917:* „Draga mea, aici suntem cu toții prieteni, ce nu are unul are celălalt, încercăm să ne împărtășim necazurile, să ne apărăm unii pe alții (...) Ajută-mă, Doamne, că nu o să treacă mult până să se termine războiul ăsta, simt că îl împingem înapoi pe bătrânul Fritz, nu cred că mai rezistă mult în fața băieților ăștia englezi și apoi o să încercăm și o să avem și noi un cămin frumos, acum știu ce înseamnă asta".

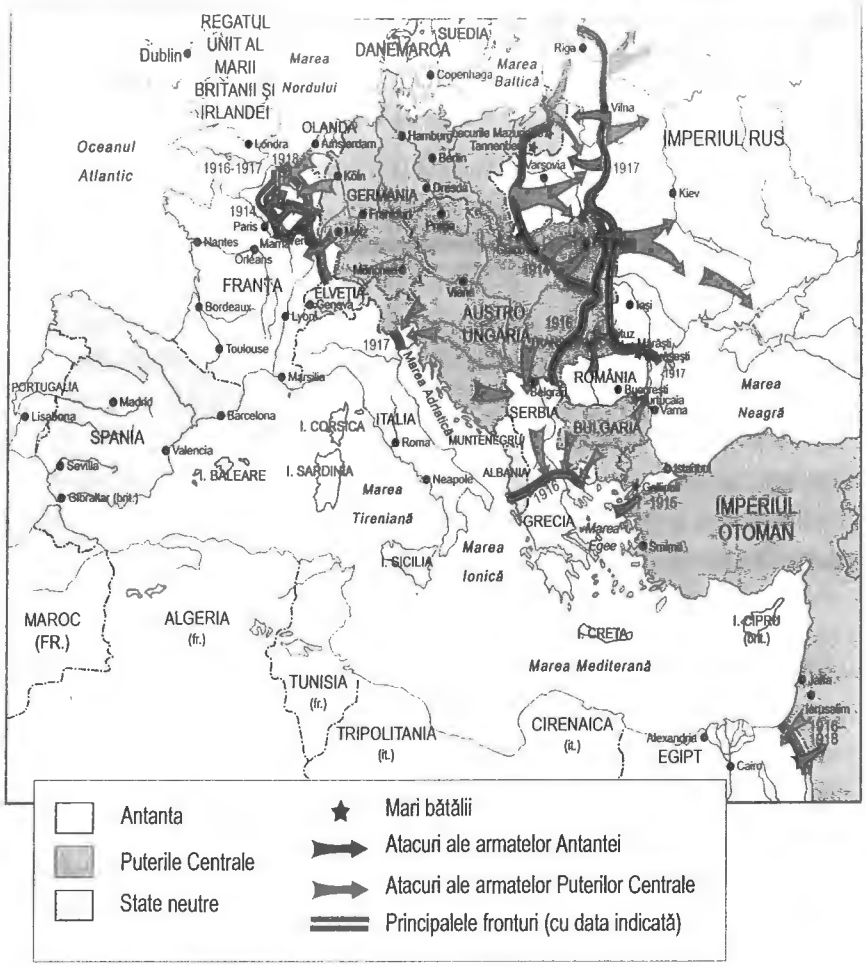
Ernst Junger, frontul de la Cambrai, 1917: „În spate puști și mitraliere, sute de ochi în așteptare să vadă rezultatul. Suntem deja mult în fața liniilor noastre. Din toate părțile șuieră gloanțele în jurul căștilor nostre de oțel sau se izbesc cu pocnet de marginea tranșeei. Apoi ne-am aruncat înainte. Lupta cu grenada de mână te duce cu gândul la scrimă; trebuie să te arunci înainte ca la balet. Este o întrecere tragică a doi oameni".»

(Vyvyen Brendon – *Primul război mondial 1914-1918, Viața în tranșee*)

2. „Mortalitatea femeilor și bărbaților a crescut cu 160% și, respectiv, 127% în timpul războiului, ca rezultat al malnutriției și bolilor, ca și al luptelor. Ca să se ferească de aceste calamități, mulți belgieni fugeau din țară; un sfert de milion au venit în Anglia, unde au fost la început primiți cu entuziasm – ei chiar au stat la baza eroului detectiv din romanele Agathei Christie, Hercule Poirot."

(Vyvyen Brendon – *Primul război mondial 1914-1918, Belgienii în timpul războiului*)

Fronturile din Europa în primul război mondial

Concluzii

- Atentatul de la Sarajevo reprezintă evenimentul care dă posibilitatea aplicării planurilor militare alcătuite încă de la începutul secolului.
- Cauzele declanșării primului război mondial sunt naționalismul, militarismul și imperialismul.
- Războiul este purtat nu numai pe fronturi, ci și în spatele liniilor de confruntare militară.
- Modernizarea armelor provoacă distrugeri imense.

ASTĂZI: Războiul a propulsat SUA în postura de putere mondială, un rol pe care îl deține și astăzi.

Exerciții

- Pe baza sursei 1 și a altor lecturi – *Pădurea spânzuraților* (Liviu Rebreanu), *Pe frontul de vest nimic nou* (Erich Maria Remarque) –, enumeră factorii care i-au determinat pe cei mai mulți dintre soldați să continue lupta, în ciuda ororilor trăite pe front.
- Crezi că pe front era posibil să vezi *atât noroiul, cât și stelele*, așa cum a scris în jurnalul său un tânăr ofițer?
- Imaginează-ți că ești corespondent de război pe unul dintre fronturi sau într-o așezare din spatele liniilor de luptă și că trebuie să trimiți un mesaj de doar 20 de cuvinte. Cum îl formulezi?

Cronologie

1879: alianța dintre Germania și Austro-Ungaria.
1882: definitivarea Triplei Alianțe prin aderarea Italiei.
1893: alianța Franța-Rusia.
1904: alianța Franța-Marea Britanie.
1905: criza marocană.
1907: alianța Marea Britanie-Rusia definitivează Tripla Înțelegere.
1912; 1913: războaiele balcanice.
1914: atentatul de la Sarajevo (iunie); Austro-Ungaria declară război Serbiei (iulie); Rusia, Franța și Marea Britanie declară război Germaniei și Austro-Ungariei (iulie august).
1915: *Lupta de la Artois*, pe frontul de vest.
1916: înfruntări cu pierderi foarte mari pentru toți combatanții, la Verdun și pe Somme.
1917: SUA intră în luptă.
1918: *Pacea de la Brest-Litovsk*, dintre Rusia și Puterile Centrale (martie); aliații învinge Germania în cea de-a doua *Bătălie de la Marna* (iulie); semnarea armistițiului dintre Antanta și Germania, sfârșitul războiului (noiembrie).

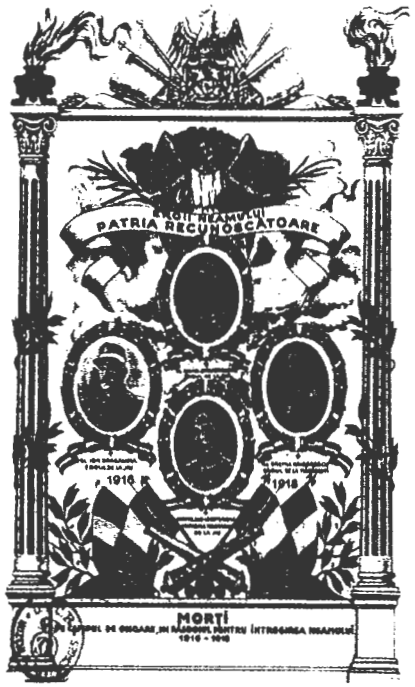
Soldați în tranșee

Autoevaluare

- Știu să formulez cauzele declanșării Marelui Război.
- Pot să explic caracterul *total* al acestui război.
- Pot să numesc metodele folosite de propaganda de război.

ROMÂNIA ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

De la umilință la triumf...

Medalion dedicat eroilor Războiului de reîntregire

1. „1. România cedează Puterilor Centrale Dobrogea până la Dunăre. 2. Puterile Centrale vor purta grija pentru menținerea căii comerciale pentru România prin Constanța spre Marea Neagră. 3. Rectificările de frontieră cerute de Austro-Ungaria pe granița ungară sunt admise în principiu de România. 4. De asemenea, se admit, în principiu, măsurile corespunzătoare situației pe terenul economic."

(*Tratatul de la Buftea*, 5 martie 1918 – tratat premergător *Păcii de la București*)

Dicționar

Antantofil – persoană care aprobă și admiră tot ceea ce ține de Antanta.

Germanofil – cel care apreciază tot ceea ce este german.

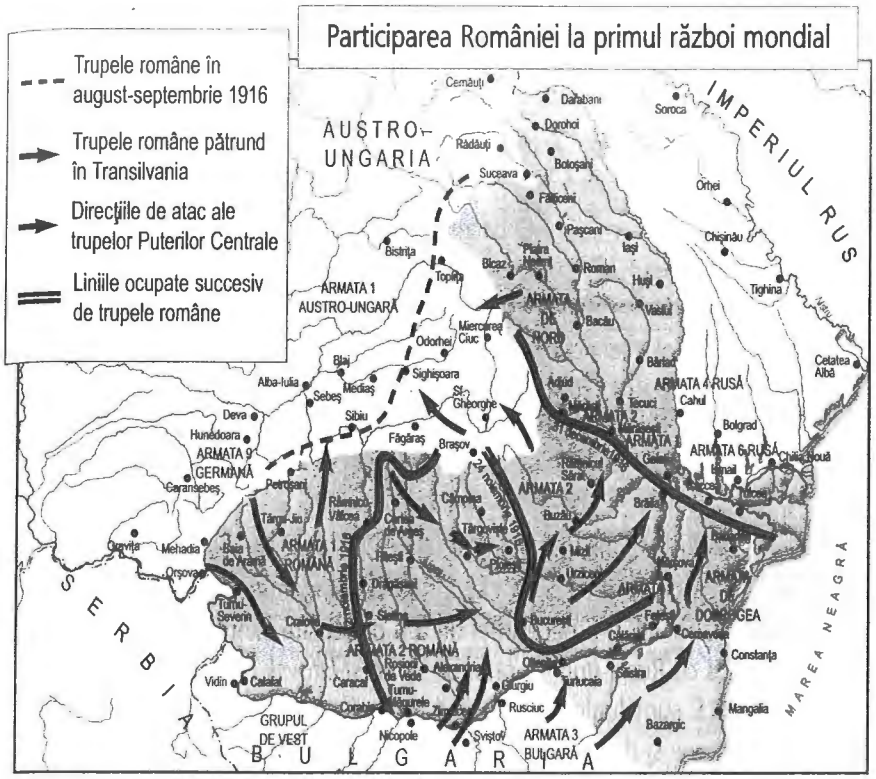
Neutralitate – atitudine a unui stat, care nu se amestecă într-un conflict, nu participă la pacte sau la alianțe militare și întreține relații pașnice cu fiecare stat beligerant în parte.

La declanșarea *Marelui Război*, România este aliată cu Puterile Centrale (din anul 1883), dar are teritorii stăpânite de puteri din ambele tabere: Basarabia făcea parte din Imperiul rus, iar Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina se aflau în Imperiul austro-ungar. ***Antantofilii*** au în vedere eliberarea Ardealului, în timp ce ***germanofilii*** sunt încrezători în prestigiul și puterea Germaniei, a cărei alianță ar fi permis recuperarea Basarabiei – mai mică, mai săracă și locuită de mai puțini români decât Transilvania –, dar aflată într-o situație mult mai grea (procesul de rusificare progresase mai repede decât cel de maghiarizare).

ATITUDINEA OFICIALĂ A ROMÂNIEI este decisă în urma Consiliului de Coroană din 3 august 1914. Regele Carol I propune intrarea țării în război alături de Puterile Centrale, în semn de respect al angajamentelor asumate, fiind susținut numai de liderul conservator P.P. Carp. Pe de altă parte – atrăgând atenția că Austro-Ungaria a avut inițiativa declanșării războiului, nefiind victima unui atac neprovocat, așa cum preciza acordul – I.I.C. Brătianu, prim-ministrul liberal, argumentează că România se află în situația de a fi dezlegată de obligațiile acordului. Hotărârea finală este în favoarea ***neutralității***. Timp de doi ani (1914-1916), dezbaterea națională continuă, iar înfruntarea are loc între cei care au ca prioritate securitatea națională (P.P. Carp, C. Stere) și partizanii unității naționale (I.I.C. Brătianu, Take Ionescu, N. Iorga). Sunt ani de pregătire a economiei și a armatei, precum și o perioadă de negocieri, pentru obținerea celei mai bune reprezentări a intereselor României.

PARTICIPAREA LA RĂZBOI are la bază convențiile militară și politică de la 17 august 1916, încheiate între România și Antanta, aprobate de Consiliul de Coroană reunit acum de regele Ferdinand, și *Declarația de război către Austro-Ungaria* (27 august 1916). În ziua următoare, Germania declară război României, urmată de Turcia (30 august) și Bulgaria (1 septembrie). În noaptea de 27 spre 28 august, armata română declanșează ofensiva pricipală pe linia Carpaților, reușind, în primele săptămâni, eliberarea unei treimi din teritoriul Transilvaniei. Trupele germane vin în ajutorul celor austro-ungare, la Dunăre atacă forțe germane, bulgare și turcești, sprijinul aliat este practic inexistent, Rusia stă în așteptare, echipamentul militar este insuficient, iar marele statmajor nu deține un plan de război adecvat unui front atât de întins. Trupele române nu pot rezista contraofensivei. Se dau lupte înverșunate pentru trecătorile Carpaților (deviza românilor fiind *Pe aici nu se trece!*, reluată și în Moldova în 1917), dar armatele conduse de generalul Erich von Falkenhayn pur și simplu se revarsă în Oltenia și Muntenia și ocupă Bucureștiul (6 decembrie 1916).

BĂTĂLIILE DIN MOLDOVA s-au desfășurat nu numai pe câmpurile de luptă. În această regiune se refugiaseră familia regală, oamenii politici, un milion de civili, 500 000 de soldați români și un milion de soldați ruși. Rezistența a fost organizată în condiții deosebit de grele, dar a beneficiat de sprijinul unei misiuni militare franceze, conduse de generalul H. Berthelot.

Armata română câștigă bătăliile de la Mărăști (sub comanda generalului Alexandru Averescu) și de la Mărășești (condusă de generalul Eremia Grigorescu). Încercarea feldmareșalului von Mackensen de a sparge frontul (la Oituz) eșuează. Evoluția evenimentelor este însă defavorabilă României: în Rusia izbucnesc revoluții (februarie și noiembrie 1917), în rândurile trupelor rusești se instalează defetismul și dezorganizarea, pentru ca în final Rusia și Puterile Centrale să semneze *Pacea de la Brest-Litovsk*.

O PACE DRACONICĂ este impusă României la 7 mai 1918, la București. Prevederile ei nu au fost aplicate, nefiind sancționată de regele Ferdinand, care, la 10 noiembrie, ordonă armatei să reintre în război. Tot acum, trupele germane își încep retragerea, ultimul lor detașament trecând Carpații la 1 decembrie. În aceeași zi, regele Ferdinand și regina Maria intră în București, în fruntea armatei române.

Concluzii

- Participarea României la Marele Război urmărește eliberarea teritoriilor românești aflate sub stăpânire străină.
- Neutralitatea României este numai temporară, determinată de dorința de a intra în luptă pregătită militar și diplomatic.
- România a declarat război Austro-Ungariei care stăpânea Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina.

ASTĂZI: Pregătirea militară a României are ca reper NATO, alianță din care face parte și țara noastră (de la 29 martie 2004).

Exerciții

- Urmărește pe hartă teritoriile la care se referă sursa din pagina alăturată; grupează prevederile în următoarele categorii: *prevederi economice* și *prevederi politice*. Explică de ce România a acceptat o pace atât de defavorabilă.

Cronologie

1883: România aderă la alianța Puterilor Centrale.
1914: neutralitatea României (3 august).
1915: tratative între Aliați și România (București).
1916: semnarea documentelor de intrare a României în război (București, 17 august); România declară război Austro-Ungariei (27 august); armata română trece Carpații în Transilvania (27-28 august); Germania declară război României (28 august); Turcia declară război României (30 august); România declară război Germaniei și Bulgariei; *Bătălia de la Turtucaia* (1-6 septembrie); aviația inamică bombardează Bucureștiul (25 septembrie); începe retragerea generală a armatei române din Transilvania (3 octombrie); *Bătălia de la Oituz, Pe-aici nu se trece!* (10 noiembrie); armatele inamice ocupă Bucureștiul (6 decembrie)
1917: *Bătălia de la Mărăști* (24 iulie-1 august); *Bătălia de la Mărășești* (6-19 august); *Bătălia de la Oituz* (8-22 august)
1918: remobilizarea armatei române (10 noiembrie).

2. „Tragedia fără precedent ce are loc acum în România (...) Nu i se pot trimite nici muniții, nici alimente. Evenimentele extraordinare au aruncat această țară într-un abis în care ea luptă împotriva morții cu curaj și hotărâre. Acolo se produc lucruri pe care istoria nu le-a cunoscut încă."

(The New York Times, 9 februarie 1918)

Autoevaluare

- Pot formula consecințele pe care le are declanșarea Marelui Război asupra României.
- Au înțeles de ce România s-a angajat în război; scopul ei era reîntregirea națională.
- Pot explica de ce în Munții Carpați au fost ridicate monumente dedicate eroilor din primul război mondial.

Participanți la tratativele de armistițiu de la Compiègne, Franța

1. „Acesta este deci programul de pace pentru întreaga lume care este și programul nostru: convenții de pace pregătite la lumina zilei, libertatea absolută a navigației pe mare, suprimarea, pe cât posibil, a tuturor barierelor economice, garanții suficiente pentru reducerea armamentelor (...) România, Serbia și Muntenegru trebuie să fie evacuate, teritoriile lor ocupate trebuie să fie restaurate.

(*Cele paisprezece puncte ale președintelui Wilson*, 8 ianuarie 1918)

Dicționar

Dictat – act prin care li se impun unui stat, împotriva voinței acestuia, decizii considerate umilitoare.

Autodeterminare – principiu potrivit căruia orice națiune își poate alege statutul politic, calea de dezvoltare economico-socială și culturală, fără amestec din afară.

Reparații (despăgubiri de război) – sume pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat să le plătească pentru repararea prejudiciilor aduse.

Revizionism – atitudine sau acțiune care urmărește modificarea unor tratate.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. TRATATELE DE PACE

O pace fragilă...

Începutul secolului al XX-lea este dominat de un eveniment diplomatic ce se dorea deschizător al unei noi ordini politice. Este vorba de *Conferința de la Paris* organizată în anii 1919-1920, care se desfășoară într-un moment în care patimile războinice mai ardeau încă în fiecare țară, pe fondul unor grave dificultăți economice, puternice tensiuni sociale și neînțelegeri între învingători. Discuțiile, desfășurate în câteva palate din apropierea Parisului, au ca punct de plecare ***principiul autodeterminării popoarelor,*** formulat în *Cele paisprezece puncte* enunțate de președintele SUA, și premisa vinovăției Germaniei pentru declanșarea războiului și a necesității de a fi pedepsită exemplar, așa cum procedase aceasta cu Rusia prin *Tratatul de la Brest-Litovsk* (1918).

HOTĂRÂRILE sunt luate de Consiliul Celor Patru, reprezentanți ai Franței, SUA, Marii Britanii și Italiei, chiar dacă la lucrările conferinței participă delegați ai 32 de state din tabăra învingătorilor. Statelor învinse li se aduce la cunoștință numai forma finală a tratatelor, pe care le consideră un ***dictat.*** *Tratatul de la Versailles,* impus Germaniei la 28 iunie 1919, stabilește responsabilitatea acestei țări pentru declanșarea războiului, impune ***reparații*** în valoare de 132 de miliarde mărci germane, pierderea tuturor coloniilor, prin preluarea lor de către aliați, retrocedarea către Franța a provinciilor Alsacia și Lorena, precum și a altor teritorii către Polonia și Cehia, reducerea efectivelor militare germane. Astfel, Germania pierde 10% din teritoriu, toate coloniile, 12,5% din populație, 16% din rezervele de cărbune și minereuri. Hotărârile referitoare la foștii aliați ai Germaniei sunt cuprinse în *tratatele de la Saint-Germain,* cu Austria, *de la Neuilly,* cu Bulgaria, *de la Trianon,* cu Ungaria, și *de la Sèvres,* cu Turcia, acesta din urmă renegociat la Lausanne, în anul 1923, în urma schimbărilor politice petrecute în țară.

CONSECINȚELE ACESTOR TRATATE, prin care imperiile multietnice cedează locul unor state naționale, sunt considerate un proces de decolonizare a Europei. Astfel, Austria cedează teritorii României, Cehoslovaciei, Poloniei și Iugoslaviei, Ungaria României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei, iar Bulgaria României, Iugoslaviei și Greciei. Dar apariția acestor mici state-națiuni nu pune capăt litigiilor de frontieră și nici nemulțumirilor minorităților naționale, care vor fi exploatate de liderii și partidele ***revizioniste*** care domină perioada interbelică.

CONSTITUIREA SOCIETĂȚII (LIGII) NAȚIUNILOR este considerată cea mai promițătoare hotărâre luată la Paris. Ea reprezintă finalizarea unor propuneri pentru realizarea unei păci perpetue, formulate încă din secolul al XVIII-lea, și aplicarea ultimului din *Cele paisprezece puncte* ale președintelui american. Scopul principal este realizarea unui sistem diplomatic deschis, care să înlocuiască diplomația tradițională, secretă prin mecanisme de securitate colectivă, prin arbitraj și chiar prin aplicarea unor sancțiuni împotriva statului agresor. Pentru a-și atinge scopul, sunt organizate structuri permanente: *Adunarea,* compusă din 48 de state în anul 1920 și 59 în anul 1934 (li se vor alătura Germania, în anul 1926, și URSS în anul 1934); *Consiliul,* format din reprezentanții marilor

Semnarea Tratatului de la Versailles (tablou de epocă)

puteri (Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia); *Secretariatul*, care coordonează diferitele organisme precum Organizația Internațională a Muncii și *Curtea Internațională de Justiție de la Haga*. Dar *spiritul Genevei* are de suferit prin refuzul Congresului SUA de a ratifica Tratatul de la Versailles, document în care este inclus *Pactul Societății Națiunilor*. Țările învinse în Marele Război sunt excluse la început, fiind considerate încă nepregătite, iar avertismentul recurgerii la forță pentru pedepsirea agresorilor nu este credibil pentru că Societatea Națiunilor nu dispune de forțe militare. Prima lovitură este adusă de Japonia, membru permanent al Consiliului, care invadează în anul 1931 provincia chineză Manciuria.

Concluzii

- Sistemul tratatelor de la Versailles stabilește o pace dictată și nu negociată, într-o atmosferă în care mai persistau resentimentele.
- S-a dorit o nouă ordine mondială, însă tot ceea ce s-a obținut a fost o pace nesigură, în parte și din cauza dificultății problemelor care trebuiau rezolvate.

ASTĂZI: Organizația Națiunilor Unite (ONU) a preluat și aplică principii de securitate și cooperare ale Societății Națiunilor.

Exerciții

- Imaginează-ți că ești reporter acreditat la lucrările Conferinței de la Paris; pe baza informațiilor din lecție și a surselor, alcătuiește o relatare către ziarul tău, publicație dintr-o țară la alegere.
- Formulează impactul avut de tratatele de pace asupra locuitorilor țărilor învinse, ca și asupra celor aparținând țărilor învingătoare.
- Realizează o fișă de prezentare a Societății Națiunilor, în care să menționezi: a) când și în ce împrejurări este creată organizația; b) scopul organizării ei; c) instrumentele ei de lucru; d) statele membre; e) acțiunile întreprinse (rubrica va fi completată pe baza unei lecții viitoare).

Cronologie

1918: *Cele paisprezece puncte ale președintelui Wilson* (8 ianuarie); armistițiul cu Germania (11 noiembrie).
1919: Conferința de pace de la Paris-Versailles (18 ianuarie); Consiliul Celor Patru (23 martie, prima întrunire); retragerea delegației italiene în semn de protest față de refuzul de a i se acorda orașul Fiume (24 aprilie); delegația germană primește proiectul tratatului de pace (7 mai); Adunarea Națională a Germaniei, acceptă tratatul de pace (23 iunie); semnarea, la Versailles, a tratatului de pace cu Germania, al cărui preambul cuprinde *Pactul Societății Națiunilor* (28 iunie); *Tratatul de la Saint-Germain* între Puterile Aliate și Austria (10 septembrie); *Tratatul de la Neuilly* cu Bulgaria (27 noiembrie).
1920: prima întrunire oficială a Societății Națiunilor (10 ianuarie); Congresul american hotărăște să nu ratifice *Tratatul de la Versailles* (19 martie); *Tratatul de la Trianon* (4 iunie), *Tratatul de la Sèvres* (10 august).

Cei patru mari: Lloyd George, V. Orlando, G. Clemenceau, W. Wilson, la Versailles

Autoevaluare

- Știu să formulez interesele care s-au manifestat în cadrul Conferinței de la Paris.
- Înțeleg necesitatea folosirii unor surse diverse pentru a prezenta hotărârile formulate prin tratatele de pace
- Înțeleg mai bine *sistemul de la Versailles* dacă îl încadrez în epoca în care a fost realizat; perspectiva se modifică dacă îl explic prin modul nostru actual de gândire.

EVALUARE

A. Alege varianta corectă

1. Marxiștii militează pentru o revoluție care să:
a. înlăture mediocritatea; **b.** impună o societate a muncitorilor; **c.** diminueze rolul monarhiei; **d.** extindă urbanizarea.

2. „Bijuteria coroanei britanice" este:
a. insula Hong Kong; **b.** Australia; **c.** India; **d.** Canada.

3. *Darwinismul social* susține:
a. dreptul autohtonilor de a dispune de bogățiile teritoriului lor;
b. dreptul la autoguvernare;
c. necesitatea educării elitelor;
d. faptul că indivizii cei mai puternici din societatea umană supraviețuiesc tot prin selecție naturală.

4. În anul 1907, este definitivată alianța numită:
a. Tripla Înțelegere; **b.** Tripla Alianță; **c.** Alianța celor trei împărați; **d.** Societatea Națiunilor.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Precizează data, locul și consecințele acestui eveniment

Atentatul de la Sarajevo (28 iunie 1914)

B. Ordonează cronologic

1. **a.** Conferința colonială de la Berlin;
b. Începutul primului mandat al președintelui SUA Ulysses Grant;
c. Începutul reconstrucției Confederației americane;
d. Atentatul de la Sarajevo.

2. **a.** Ofensiva armatei române pe linia Carpaților;
b. Organizarea Societății Națiunilor;
c. *Tratatul de la Brest-Litovsk*;
d. *Tratatul de la Trianon.*

3. **a.** Bătăliile Moldovei;
b. Invadarea Belgiei de către Germania;
c. Începutul erei Meiji;
d. Promulgarea unei constituții moderne în Japonia.

4. **a.** Împăratul Mutsuhito inaugurează epoca reformelor;
b. Abraham Lincoln este ales președinte al SUA;
c. Încheierea domniei reginei Victoria;
d. Franz Ferdinand este asasinat la Sarajevo.

C. Completează spațiile libere

1. Descoperirea... în Africa de Sud crește febra colonială.

2. Armistițiul reprezintă... a acțiunilor militare.

3. Feldmareșalul Mackensen... spargerea frontului la Oituz.

4. Formarea Societății Națiunilor este considerată... hotărâre luată la Versailles.

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. 1889; industrilalizare; mișcare sindicală.

2. Colonialism; darwinism social; drepturi de extrateritorialitate.

3. Imigranți; Ku Klux Klan; Alaska.

4. Regele Carol I; regele Ferdinand I; Ion I.C. Brătianu.

Recunoașterea consecințelor

Dacă se elimină din istorie cauzele, mijloacele și scopurile care au determinat evenimentele, precum și ce rezultat, fericit sau nefericit, au avut, ceea ce rămâne din ea este numai un spectacol declamatoriu.

Polibiu

Conceptele fundamentale ale istoriei, respectate de cercetători, precum și de profesorii de istorie sunt următoarele: • *schimbare și continuitate* • *asemănare și deosebire* • *cauzalitate și consecințe* • *cronologie* • *interpretarea faptelor istorice* • *sursele istorice.*

Un eveniment poate fi consecința unor cauze multiple și, la rândul său, poate fi cauza altor acțiuni sau decizii. Identificarea consecințelor/urmărilor este o competență esențială pentru înțelegerea istoriei, precum și a vieții.

Pentru inițierea în *recunoașterea consecințelor*, propunem parcurgerea următorilor pași:

- formularea **ideii generale** asupra a ceea ce s-a întâmplat în termeni de *progres-regres, schimbare-continuitate* (de exemplu: *care este impactul modernizării asupra spațiului asiatic, care sunt urmările reformelor din era Meiji, care sunt urmările primului război mondial asupra ierarhiei lumii, în ce fel influențează Tratatul de la Versailles evoluția Germaniei* ș.a.m.d.);
- stabilirea **consecințelor de lungă durată**, care sunt o verificare a durabilității deciziei luate sau a acțiunii inițiate;
- **ierarhizarea consecințelor** în funcție de impactul avut asupra regiunii, oamenilor sau statelor implicate;
- alcătuirea unui **tabel** sau a unei **diagrame**:

Evenimente-consecințe	imediate	în timp
Evenimente-consecințe	principale	secundare
Evenimente-consecințe	directe	indirecte

Consecințe imediate ← Eveniment → Consecințe în timp
Consecințe principale ← Eveniment → Consecințe secundare
Consecințe economice ← Eveniment → Consecințe politice
Consecințe interne ← Eveniment → Consecințe externe

Europeni pe malul Lacului Victoria (1895)

Studiu de caz:

CONSECINȚELE CUCERIRII IMPERIALISTE A AFRICII

„Impactul dominației coloniale **a alterat viața africanilor. Decăderea culturii tradiționale și problemele de identitate** nu au putut fi compensate de beneficiile aduse de **calmarea conflictelor locale, construirea spitalelor și a școlilor, de plasarea unor produse africane pe piața mondială, de rețeaua de căi ferate, telegraf și telefon.**"

În acest fragment din lecția *Civilizațiile africane și modernitatea* apar *consecințele multiple* ale dominației coloniale asupra Africii. Sunt urmări asupra oamenilor (care trebuie să-și părăsească nu numai satele, ci, uneori, chiar și credințele). De asemenea, fiind aplicat principiul *perspectivei multiple*, sunt menționate și unele *beneficii*, incomparabil mai puține, aduse în Africa de către europeni (rețele de drumuri, spitale și școli). Aceste evenimente sunt, la rândul lor, cauze ale conflictelor dintre europeni pentru stăpânirea continentului și, mai târziu, cauze ale luptei duse de colonii pentru independență.

APLICAȚII

1. Formulați două consecințe pe termen lung ale reformelor inițiate de împăratul Mutsuhito.
2. Care sunt consecințele principale ale caracterului total al primului război mondial?
3. Formulați trei consecințe imediate ale prevederilor *Tratatului de la Versailles.*

Planul acestei opere este simplu. Trebuie să ne punem trei întrebări.

Ce este starea a treia? Totul.

Ce a fost ea până în prezent în ordinea politică? Nimic.

Ce dorește ea? Să devină ceva.

Cine ar îndrăzni să spună că starea a treia nu are toate calitățile necesare pentru a forma o Națiune completă? Ea este un om puternic, robust, al cărui braț este încătușat. Dacă s-ar desființa ordinele privilegiate, Națiunea nu ar pierde nimic, ci mai degrabă ar câștiga. Deci ce este starea a treia? Totul, dar un tot pus în lanțuri și oprimat. Ce ar putea să fie fără sistemul privilegiilor? Totul, dar un tot liber și înfloritor. Nimic nu poate să înainteze fără ea, totul ar merge incomparabil mai bine fără celelalte stări. Nu este de ajuns să arătăm că privilegiații sunt departe de a fi utili pentru Națiune, nu sunt capabili decât să o slăbească, să-i dăuneze; trebuie dovedit și faptul că starea nobiliară nu se încadrează în organismul social, că ea este chiar o povară pentru Națiune. (...) Starea nobiliară este nu mai puțin străină în mijlocul nostru ca urmare a prerogativelor sale civile și publice. Ce este o Națiune? Un corp de asociați care trăiesc supuși unei legi comune și reprezentați prin aceeași legislație. Nu este cu totul adevărat că starea nobiliară are privilegii, dispense, precum și drepturi deosebite de drepturile marelui corp al cetățenilor? Ea se deosebește prin aceasta de ordinea comună, de legea comună. Astfel, drepturile civile fac din ea un popor aparte în marea Națiune. Aceasta înseamnă un adevărat imperium in imperio. În ceea ce privește drepturile sale politice, starea nobiliară le exercită de asemenea aparte. Ea are reprezentanții săi, care nu sunt împuterniciți în nici un fel cu vreun mandat al populației. Corpul deputaților săi ține ședințe aparte și, chiar dacă s-ar întruni într-o singură sală cu deputații cetățenilor de rând, nu este mai puțin adevărat că modul ei de reprezentare este esențial distinct și separat; ea este principial străină Națiunii, fiindcă misiunea sa nu emană de la popor, și obiectiv, fiindcă această misiune constă în a apăra nu interesul general, ci interesul particular. Membrii stării a treia cuprind așadar tot ce aparține Națiunii; și tot ce nu face din starea a treia nu poate fi privit ca aparținând Națiunii. Ce este starea a treia? Totul.

E.J. Sieyès – *Ce este starea a treia?*
(broșură care a circulat în Franța înainte de deschiderea Adunării Stărilor Generale, în anul 1789)

Cele trei stări (caricatură de epocă)

1. Republica franceză este una și indivizibilă. 2. Este cetățean francez orice persoană născută și domiciliată în Franța, având vârsta de 21 de ani împliniți (...) 2. Cetățenii fiecărui arondisment comunal numesc prin voturile lor pe cei mai capabili dintre ei pentru a gira afacerile publice. (...) 9. Cetățenii trecuți în lista departamentală designează de asemenea o zecime dintre ei, rezultând a III-a listă, care cuprinde cetățenii din acest departament, eligibili în funcțiile publice naționale (...).

Cap. II Senatul conservator

15. Senatul conservator este compus din 80 de membri, inamovibili și pe viață, în vârstă de cel puțin patruzeci de ani. 16. Numirea unui senator se face de către senat, care alege trei candidați prezentați astfel: primul de către corpul legislativ, al doilea de către tribunat și al treilea de către primul consul. Se va alege dintre doi candidați, dacă unul din ei este propus de către două din cele trei autorități în drept va fi admis cel care va fi propus simultan de către cele trei autorități .(...) 19. Toate listele alcătuite în departamente în virtutea articolului (9) sunt adresate senatului: ele compun lista națională. 20. El alege din această listă legislatorii, tribunii, consulii, judecătorii de casație și comisarii financiari.

Cap. III Puterea legislativă

25. Nici o lege nu se poate promulga decât după ce proiectul ei a fost propus de guvern, comunicat tribunatului și decretat de către corpul legislativ. 27. Tribunatul este

compus din 100 de membri (...) 28. Tribunatul discută proiectele de legi; el votează adoptarea lor sau le respinge. (...) 31. Corpul legislativ este alcătuit din trei sute de membri în vârstă de cel puțin treizeci de ani (...) 37. Orice decret al corpului legislativ este promulgat de către primul consul a doua zi după emiterea sa, în afară de cazul în care în acest răstimp senatul a făcut recurs pe motiv de neconstituționalitate. Acest recurs nu este valabil pentru legile promulgate.

Cap. IV Guvernul

39. Cu atribuția guvernării sunt încredințați trei consuli numiți pe 10 ani și nereeligibili. Fiecare din ei este ales individual, cu calitate distinctă de primul, al doilea sau al treilea consul. Constituția numește prim consul pe cetățeanul Bonaparte, fost consul provizoriu, al doilea consul pe cetățeanul Cambacérès, ministru al justiției, iar al treilea consul pe cetățeanul Lebrun, fost membru al comisiei Consiliului Bătrânilor. În cazul de față, al treilea consul este numit numai pe o perioadă de 5 ani (...) 41. Primul consul promulgă legile; el numește și revocă după voința sa pe membrii Consiliului de stat, pe miniștri, ambasadori și alți agenți în străinătate, pe ofițerii armatei de uscat și ai marinei, pe membrii administrațiilor locale și pe comisarii guvernului de pe lângă tribunale. El numește pe toți judecătorii în cauze criminale și civile, precum și pe judecătorii de pace și de apel, fără a-i putea revoca. 42. În celelalte acte de guvernământ, al doilea și al treilea consul au vot consultativ; ei semnează registrul acestor acte pentru a se constata prezența lor și dacă vor își consemnează opiniile, după care decizia primului consul rămâne suficientă. 49. Guvernul întreține relații politice externe, conduce negocierile, stabilește stipulațiile preliminare, semnează, ordonă să se semneze și încheie toate tratatele de pace, de alianță, de armistițiu, de neutralitate, de comerț și alte convenții. 52. Sub direcția consulilor, Consiliul de stat este însărcinat cu redactarea proiectelor de legi și a reglementărilor administrației publice, precum și cu rezolvarea dificultăților care se ridică în materie administrativă (...) 55. Nici un act de guvernământ nu poate intra în vigoare dacă nu este semnat de un ministru.

***Constituția anului VIII*, 13 decembrie 1799**

Principiile noastre pentru reformarea patriei.

1. Desființarea boierescului și a ori ce alte dări a locuitorilor săteni către proprietari. 2. Ridicarea beilicurilor a lucrului șoselelor și a tuturor împovărărilor fără plată către stăpânire. 3. Împroprietărirea locuitorilor săteni fără nici o răscumpărare din partea lor. 4. Nimicirea tuturor privilegiilor și, prin urmare, deopotriva purtare a sarcinilor de către tot poporul îndeobște, precum și deopotriva împărțăsire a lui, la toate driturile politice și civile. 5. Întemeierea instituțiilor țării pe principiile de libertate, egalitate și de frățietate, dezvoltate în toată întinderea lor. 6. Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc.

***Programul de la Brașov al emigranților moldoveni*, 24 mai 1848, Brașov**

Prusia trebuie să-și întărească puterea și să o țină pregătită pentru acel moment favorabil pe care de mai multe ori l-a pierdut; granițele pe baza tratatelor de la Viena nu mai sunt propice unei vieți de stat normale; problemele mari ale epocii nu se mai decid prin cuvântări și hotărâri majoritare – aceasta a fost marea greșeală din anii 1848 și 1849 –, ci prin fier și sânge.

Otto von Bismarck – *Discurs cu ocazia instalării ca președinte al Consiliului de Miniștri din Prusia*, 23 septembrie1862

Art.1. Toate persoanele născute sau naturalizate în Statele Unite și supuse jurisdicției lor sunt cetățeni ai Statelor Unite și ai statului în care locuiesc. Nici un stat nu poate elabora sau aplica o lege care să restrângă privilegiile sau imunitățile cetățenilor Statelor Unite; nici un stat nu poate priva o persoană de viață, libertate sau proprietate, altfel decât pe calea prescrisă de lege, și nu poate tăgădui nici unei persoane de sub jurisdicția sa egală protecție din partea legilor.

***Constituția SUA, Amendamentul XIV*, iulie 1868**

Pionierii americani cuceresc Vestul (litografie, 1866)

Domnilor, și Camera și Senatul, la interpelările domnilor Stolojan și Fălcoianu, au recunoscut că suntem în stare de război, au recunoscut că suntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă și că aceste legături sunt rupte mai întâi de către Înalta Poartă (...) În stare de război, cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare (...) Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci pot zice de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace.

Mihail Kogălniceanu – *Declarația* de la 9 mai 1977

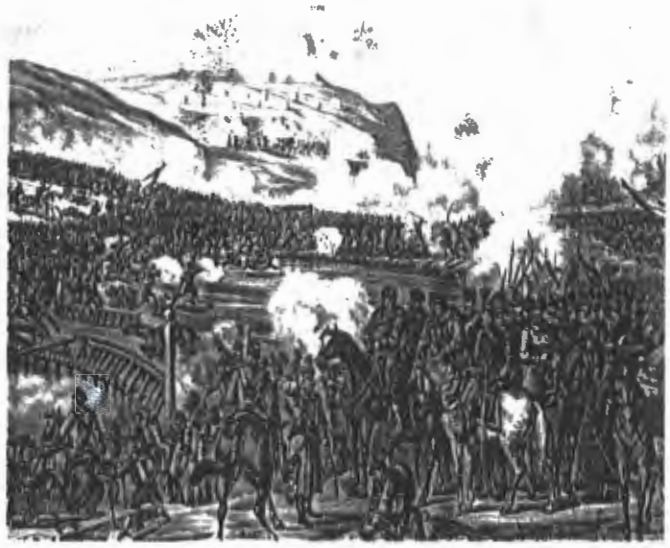
Apel filantropic

În vecinătatea noastră, flagelul umanității și al civilizațiunei, războiul, a început a cere victimele sale. Frații noștri de dincolo, puși în dura necesitate de a-și apăra cu arma în mână averea și existența, vocea carității vine și reclamă de la umanitate ajutor și alinare. Cu cât mai vârtos nu va reclama această sacră voce, de la noi unde ea este totodată VOCEA SÂNGELUI, pentru că ei sunt FRAȚII noștri?

***Apelul Comitetului românilor din Brașov pentru ajutorarea răniților*, 22 mai 1877**

N-avem nevoie să adăugăm că, departe de a fi un COPIL GĂSIT, neatârnarea României era atât de reală încât, cu prea puțină politică bună și fără cheltuiala banului roșu, ea se restabilise pe deplin înaintea tractatului de la Berlin care, în loc de-a ușura situațiunea, recunoscând pur și simplu un fapt ce rezulta de la sine din căderea împărăției turcești, a îngreuiat-o punându-ne condițiuni atât de costisitoare.

Mihai Eminescu – *Despre independența României*, revista *Timpul*, 1880

Capitularea Plevnei (litografie de epocă)

La o anumită dată trebuie organizată o mare demonstrație internațională, în așa fel ca în același timp, în fiecare țară și într-o zi anumită, muncitorii să revendice instituirea zilei de muncă de opt ore și aplicarea celorlalte hotărâri ale Congresului internațional de la Paris. Ținând cont de faptul că Asociația Muncitorilor Americani, în Congresul ținut la St. Louis în decembrie 1888, a hotărât organizarea unei asemenea demonstrații la 1 mai 1890, congresul adoptă această dată ca zi a demonstrației internaționale.

Muncitorii diferitelor națiuni trebuie să realizeze demonstrația în modul în care le permit condițiile țării lor.

***Rezoluția Congresului de la Paris al Internaționalei a II-a*, iulie 1889**

Nu mânați de gânduri pornite din egoism național, ci cuprinși de îngrijirea patriotică am venit în fața gloriosului tron al Maiestății Voastre. Calea în care, ne aflăm e tot cea aleasă de părinții, bunii și străbunii noștri, care, plini de încredere în părintească purtare de grije și în înțelepciunea providențială a împăratului lor, au vărsat totdeauna cu inima veselă sângele lor pentru monarhie și tron. Azi, ca totdeauna, convinși că numai prin o sinceră înfrățire a popoarelor se poate asigura pașnica dezvoltare a patriei noastre, românii stăruie în dorința ca, în formă legală și prin concursul factorilor competenți, sistemul de guvernare să fie reformat în patria noastră astfel ca să se asigure drepturile o dată câștigate și să se țină seama de interesele legitime ale tuturor popoarelor ce compun statul maghiar poliglot.

***Memorandumul românilor adresat împăratului Franz Joseph*, 1892**

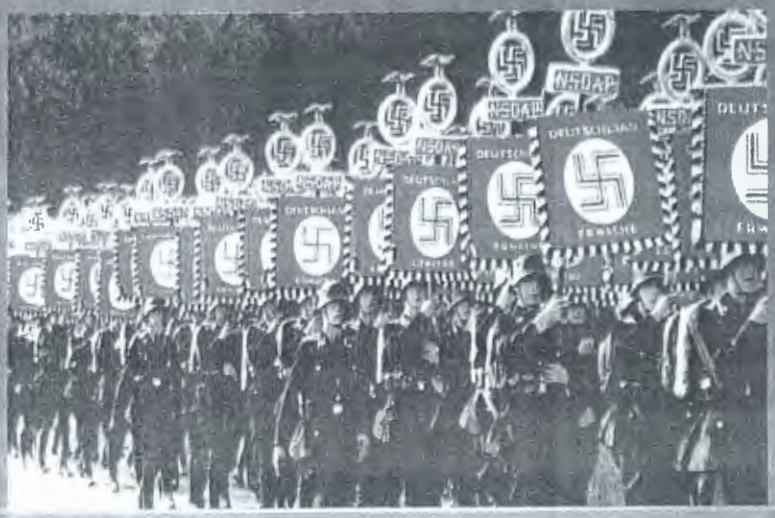
Partidul Social-Democrat din România, reprezentant al clasei muncitoare, al proletariatului român, solidar cu toate partidele socialiste din lume; se ridică împotriva acestor unelteiri de războaie, se declară neseparat de ideea de pace, singura binefăcătoare atât poporului român, cât și omenirii întregi. Jos războiul!

***Manifest al Partidului Social-Democrat din România*, în legătură cu declanșarea primului război mondial**

Războiul este cea mai sinceră spovedanie a unui popor. Nicăieri ca pe câmpul de luptă nu se dezvăluiește sufletul unei rase. (...) Orice s-ar întâmpla, obrazul românesc rămâne curat în fața Europei. Soldatul care s-a bătut la Mărășești a arătat lumii de ce e capabil acest neam de la Dunăre.

Octavian Goga – *Ne învață Mărășeștii*, 8 august 1917

EPOCA CONTEMPORANĂ

Adunarea Națională de la Alba-Iulia (1 decembrie 1918) hotărăște unirea Transilvaniei cu România

Dicționar

Cascada tronurilor – sintagmă care desemnează destrămarea imperiilor rus, austro-ungar, otoman și german la sfârșitul primului război mondial.

Rusificare – politică a Imperiului rus, prin care se urmărea anularea caracterului național și asimilarea locuitorilor supuși dominației sale.

Consiliul Național Român Central – format din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai Partidului Social Democrat, este centrul coordonator al acțiunilor românilor din Transilvania.

Proiect de federalizare – proiect prezentat la 16 octombrie 1918 de Carol I, împăratul Austro-Ungariei, și numit *Către popoarele mele credincioase*; proclamă federalizarea imperiului, ceea ce presupunea acordarea unor drepturi popoarelor stăpânite.

Tratatul de la Paris – semnat la 27 noiembrie 1920 de Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, recunoaște unirea Basarabiei cu România.

ROMÂNIA ȘI MAREA UNIRE

România tuturor românilor...

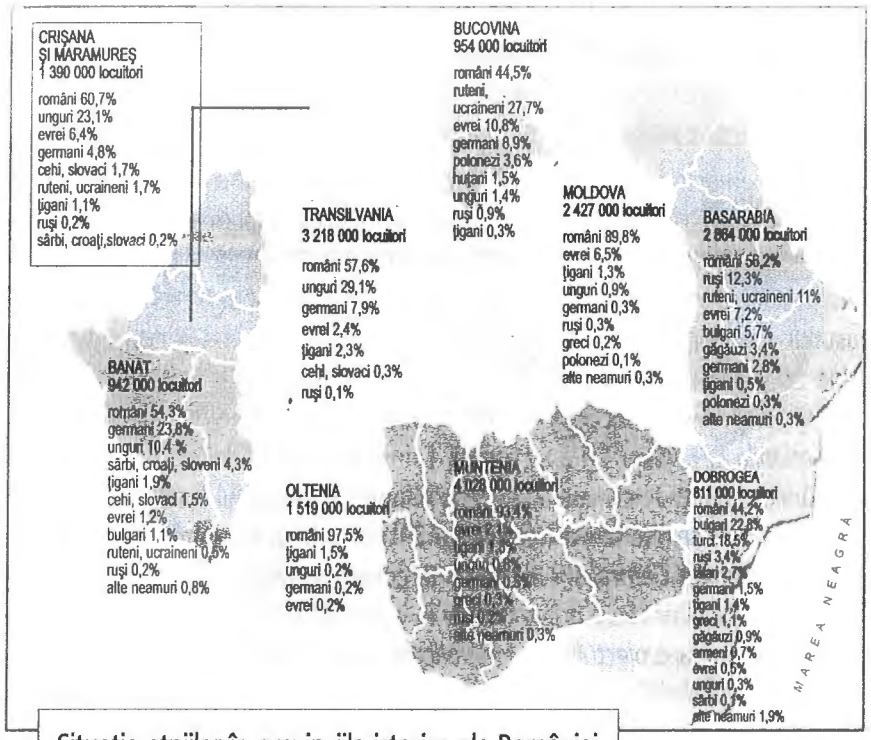
Înfăptuirea României unitare este consecința acțiunii românilor, în conjunctura favorabilă de la sfârșitul primului război mondial.

BASARABIA. ***Cascada tronurilor*** a însemnat căderea autocrației țariste, urmată de instaurarea regimului comunist. Prefacerile politice ating și Basarabia, unde se aflau depozite ale armatei române și căi de comunicații, prin care veneau, atât timp cât România se afla în război, muniții și material de luptă. În ciuda politicii de rusificare, românii rămân majoritari, așa cum o arată și recensământul din anul 1897. Fruntașii românilor înțeleg că trebuie să folosească situația creată de dispariția imperiului și, mai ales, de hotărârea guvernului condus de V.I. Lenin, de a recunoaște dreptul la autodeterminare al popoarelor din fostul Imperiu rus. Românii organizează Partidul Național Moldovenesc (16 aprilie 1917) și aleg Sfatul Țării – președinte Ion Inculeț – ca organ suprem de conducere (4 decembrie 1917). Întrunit la Chișinău la 9 aprilie 1918, Sfatul Țării cuprinde reprezentanți ai diferitelor categorii socio-profesionale, aleși de partide, organizații, comitete; sub aspect etnic erau 84 de deputați români, 36 de deputați ai minorităților (ruși, evrei, bulgari) și 10 deputați ai românilor transnistreni. Sfatul decide cu majoritate de voturi unirea condiționată cu România. La 10 decembrie 1918, se renunță la condițiile stabilite prin actul de unire, fiind încredințați că *în România tuturor românilor, regimul curat democratic este asigurat pe viitor.*

Pentru a proteja depozitele armatei române și căile de comunicații, dar mai ales pentru a răspunde apelului autorităților românești din Chișinău, amenințate de forțe bolșevice, în Basarabia intră patru divizii românești. Ele sunt comandate de generalul Ernest Broșteanu și au ca misiune doar păstrarea ordinii și împiedicarea acțiunilor minorității comuniste. Aceste trupe nu au intervenit în nici un fel în activitatea Sfatului Țării. În schimb, dezarmarea trupelor sovietice a atras o replică dură a guvernului sovietic: la 14 ianuarie 1918 reprezentantul României la Petersburg, Constantin Diamandy, a fost arestat împreună cu membrii misiunii militare, iar la 26 ianuarie guvernul sovietic a decis ruperea relațiilor diplomatice cu România și confiscarea tezaurului.

Documentele Adunării Naționale de la Alba-Iulia (1 decembrie 1918)

Situația etniilor în provinciile istorice ale României

ETNII RECENZATE* (18 053 000 locuitori)

Români 71,9%	Turci 0,9%
Unguri 7,9%	Tătari 0,9%
Germani 4,1%	Găgăuzi 0,6%
Evrei 4%	Sârbi, croați, sloveni 0,3%
Ruteni, ucraineni 3,2%	Cehi, slovaci 0,3%
Ruși 2,3%	Polonezi 0,3%
Bulgari 2%	Greci 0,1%
Țigani 1,5%	Alte neamuri 0,3%

* Este vorba despre Recensământul din 1930.
(Enciclopedia de istorie a României.)

ÎN BUCOVINA, și ea teatru de operații militare în timpul războiului, se înfruntă autoritățile austriece, reprezentate de guvernatorul Etzdorf, mișcarea unionistă a românilor conduși de Iancu Flondor și separatiștii ucraineni. Convinse că locuitorii români nu sunt fideli, autoritățile iau măsuri deosebit de aspre, mergând până la execuții.

Confruntat cu primejdia divizării provinciei și cu dezordinile provocate de trupele ucrainene, Iancu Flondor decide să facă apel la guvernul român pentru restabilirea ordinii. Drept urmare, divizia 3 infanterie intră în Bucovina, bucurându-se de primirea călduroasă a locuitorilor. În spiritul românismului, la 27 octombrie 1918 se desfășoară la Cernăuți lucrările Adunării Naționale, care se declară Adunare Constituantă și hotărăște unirea *cu celelalte țări românești într-un stat național independent*. Absența unei referiri clare la unirea cu România se explică prin faptul că Puterile Centrale erau încă în război, iar România era sub regimul Păcii de la București. Este constituit Consiliul Național al Românilor, care convoacă un Congres General al Bucovinei, la lucrările căruia să participe și reprezentanții celorlalte naționalități. La 28 noiembrie 1918, este votată în unanimitate *unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei cu Regatul României*.

2. „Congresul General al Bucovinei, considerând că, de la fundarea Principatelor Române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat (...)

Întrupând suprema putere a țării și fiind învestiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm:

Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României."

(*Declarația de unire a Bucovinei cu România*, Cernăuți, 28 noiembrie 1918)

1. „În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele sale dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și al dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România."

(*Declarația de unire a Basarabiei cu România*, Chișinău, 9 aprilie 1918)

3. „Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți (...) decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale ale alcătuirii noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele: 1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. (...) 3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic. (...) 5. Reforma agrară radicală."

(*Adunarea Națională de la Alba-Iulia*, 1 decembrie 1918)

Vasile Goldiș

Vasile GOLDIȘ (1862-1934)

Născut într-un sat din județul Arad, primește de la bunicul și tatăl său o educație în spiritul celor mai nobile idei ale românilor din Transilvania. Elev excepțional, șef de promoție al liceului din Arad, Goldiș se înscrie în anul 1881 la Facultatea de litere și filosofie a Universității din Budapesta, unde frecventează primul și ultimul an, ceilalți doi urmându-i la Viena. Activitatea politică și-o începe la Budapesta și Viena, în cadrul societăților studențești, în care se dovedește un propagandist înflăcărat al răspândirii culturii românești. Devine profesor de istorie și limba latină la Arad și membru important al Partidului Național Român. El este cel care, la Alba-Iulia (1 decembrie 1918), rostește cuvântarea solemnă și prezintă proiectul de rezoluție privind hotărârea de unire. În Consiliul Dirigent, primul guvern al Transilvaniei libere, Vasile Goldiș deține funcția de ministru al cultelor și instrucțiunii publice. Ziarist strălucit (colaborator la *Tribuna* și *Tribuna poporului*), membru de onoare al Academiei Române (1919), Vasile Goldiș a fost și autor de manuale didactice pentru toate categoriile de școli românești.

ÎN TRANSILVANIA, mișcarea națională a românilor este foarte puternică. Aici există o burghezie română cu o cultură politică solidă, iar Biserica ortodoxă și cea greco-catolică sprijină masiv efortul de emancipare națională.

În anii 1917-1918, autoritățile maghiare iau măsuri severe, determinate de intrarea României în Antantă, de primirea entuziastă făcută trupelor române și de constituirea detașamentelor de voluntari din soldați români ai armatei austro-ungare făcuți prizonieri în Rusia. Sunt făcute arestări, mai ales în rândul intelectualilor, sunt suspendate publicațiile românești. Partidul Național Român își asumă rolul de a conduce Transilvania și îl învestește pe Alexandru Vaida Voevod să-i prezinte poziția în Parlamentul de la Budapesta. Acesta cere, *după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorizarea drepturilor nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională.* Este prima afirmare oficială a dreptului românilor la autodeterminare, în concordanță cu principiul formulat de președintele american Woodrow Wilson. La 31 octombrie, este organizat ***Consiliul Național Român Central*** și sunt formate consilii și gărzi naționale locale, care preiau controlul politic și administrativ în condițiile prăbușirii Imperiului austro-ungar și în ciuda ***proiectului de federalizare*** lansat de împăratul Carol I.

La 1 decembrie 1918, Adunarea Națională, for reprezentativ convocat la Alba-Iulia, adoptă, prin cei 1 228 de delegați și în fața a peste 100 000 de participanți, *Declarația de unire a românilor din Transilvania, Banat și Țara ungurească (Crișana și Maramureș) cu România*, căreia îi dă glas Vasile Goldiș.

CONSFINȚIREA UNIRII se face prin documente ale României (*Decretele din decembrie 1918* ale regelui Ferdinand I, *Legile ratificării unirii din 1919* și *Constituția din 1923*), precum și prin tratatele semnate în cadrul Conferinței de pace de la Paris-Versailles (*Saint-Germain, Trianon* și *Paris*). România unitară se întinde pe 295 049 km², dobândind noi capacități economice și numărând 15 541 424 de locuitori, dintre care 71,9% erau români. Drepturile minorităților (maghiari, germani, evrei, ucraineni, ruși, bulgari, țigani, turci și tătari) sunt recunoscute prin *Constituția unificării* (1923).

Sala Unirii din Alba-Iulia, unde delegații au proclamat unirea Transilvaniei cu România

Regele Ferdinand și regina Maria.
În timpul domniei lor (1914-1927) a fost înfăptuită Marea Unire

Concluzii

- La temelia României unitare a stat nu o victorie militară, ci actul de voință al națiunii române.
- Măreția Marii Uniri stă în faptul că nu este opera unui partid politic sau a unui guvern, nici a tratatelor de pace, ci fapta întregii națiuni române.
- Românii din Basarabia, Bucovina și Transilvania voiau unirea cu vechiul regat și crearea statului național român, dar, în același timp, voiau și garanții că unele aspecte negative din patria-mamă nu se vor extinde și asupra lor.

ASTĂZI: Ziua de 1 Decembrie este sărbătoarea națională a României.

Exerciții

- Folosindu-te de propriile cunoștințe, precum și de sursele lecției, completează un tabel referitor la înfăptuirea Unirii, cu următoarele rubrici: Locul deciziei; Data deciziei; Recunoașterea de către România; Recunoașterea internațională; Concluzii.
- Pe baza surselor **1**, **2** și **3**, urmărește pe hartă teritoriile la care se referă. Recunoaște apoi principiile pe care se bazează hotărârile românilor.
- Analizează harta care însoțește lecția și formulează realitatea etnică a României unitare.

Autoevaluare

- Știu să formulez principiile pe care românii și-au bazat deciziile de unire și organizare a României unitare.
- Recunosc principiul autodeterminării, formulat de Woodrow Wilson, președintele SUA, și aplicat prin sistemul de tratate semnate la Paris, la Conferința de pace de după primul război mondial.
- Pot să încadrez formarea statului național român în contextul creat de prăbușirea imperiilor în urma înfrângerilor în război, dar, mai ales, al luptei popoarelor stăpânite.

Cronologie

1917: crearea Partidului Național Moldovenesc (16 aprilie); proclamarea autonomiei Basarabiei (2 noiembrie); crearea la Chișinău a Sfatului Țării (4 decembrie); proclamarea Republicii Democratice Moldovenești (15 decembrie).

1918: proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești (6 februarie); Sfatul Țării hotărăște unirea Basarabiei cu România (9 aprilie); *Decret regal*, Ferdinand I promulgă actul unirii Basarabiei cu România (22 aprilie); *Declarația de la Oradea*, enunț al dreptului Transilvaniei la autodeterminare (12 octombrie); constituirea Adunării Constituante și a Consiliului Național al Bucovinei (27 octombrie); constituirea Consiliului Național Român Central (31 octombrie); Congresul General al Bucovinei votează unirea cu România (28 noiembrie); Adunarea Națională de la Alba-Iulia hotărăște unirea Transilvaniei cu România (1 decembrie); *Decret regal*, Ferdinand I decretează unirea Bucovinei cu România (31 decembrie).

1919: Ferdinand I sancționează unirea Transilvaniei cu România (6 ianuarie). *Tratatul de la Neuilly*, Bulgaria recunoaște frontierele cu România (27 noiembrie); *Tratatul de la Saint-Germain*, Austria recunoaște unirea Bucovinei cu România (10 decembrie); Parlamentul României votează legile de ratificare a unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România (29 decembrie).

1920: *Tratatul de la Trianon*, Ungaria recunoaște unirea Transilvaniei cu România (4 iunie); *Tratatul de la Paris*, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia recunosc unirea Basarabiei cu România (27 noiembrie).

1922: încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria la Alba-Iulia (15 octombrie).

1923: *Constituția unificării* (consfințește unirea).

Pe Sixth Avenue din New York, în anii 1920

ECONOMIA, VIAȚA COTIDIANĂ, MIȘCAREA FEMINISTĂ

Sfârșitul unei lumi...

La încheierea primului război mondial, pierderile umane se cifrează la circa 110 milioane de vieți, iar cele materiale la aproximativ 400 de miliarde de dolari. Impactul economic, mai ales asupra Europei, este devastator: o întreagă generație pierdută, ogoare, sate și orașe distruse. Brutalitatea războiului îi face pe filosofi, scriitori și artiști să se îndoiască de credința iluministă în continuitatea progresului și în puterea rațiunii. Artele se răzvrătesc și exprimă disperarea supraviețuitorilor. Un grup de scriitori și artiști inițiază o mișcare de prezentare a absurdului sub semnul căruia se desfășoară existența umană și folosesc un nume fără sens: ***Dada***. Pictorii suprarealiști (Salvador Dali – *Persistența memoriei*) prezintă viziuni distorsionate, sugerând starea de vis sau de coșmar.

VIAȚA COTIDIANĂ cunoaște mari prefaceri datorită generalizării inovațiilor tehnice. Răspândirea automobilului ușurează deplasarea către locul de muncă, face posibile călătoriile, permite deschiderea unor noi afaceri. În anul 1927, Charles Lindberg efectuează primul zbor transatlantic neîntrerupt între New York și Paris. La rândul său, telefonul micșorează distanțele între familii și prieteni, dar și între vânzători și cumpărători. Radioul aduce distracția acasă, iar cinematograful devine noua industrie de divertisment de succes. Noile idei și stiluri de viață duc la o libertate individuală nouă. În anii 1920, în special tinerii doresc să rupă cu trecutul și să experimenteze valori diferite de cele ale părinților. Dorința lor de a sfida convențiile reprezintă prima răzvrătire a tinerilor în secolul al XX-lea.

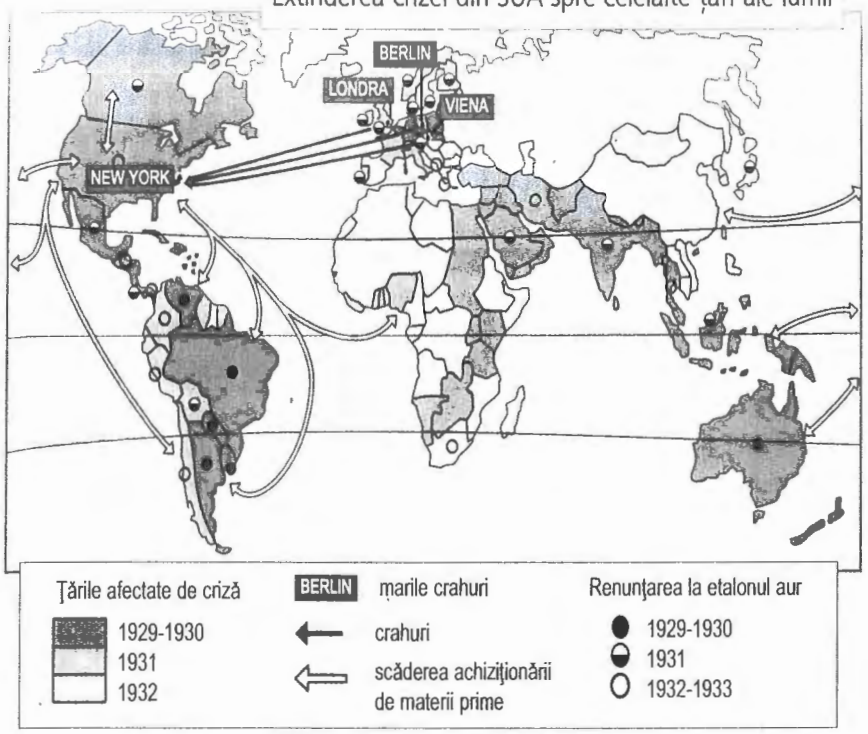
EMANCIPAREA FEMEILOR oglindește și ea spiritul de independență al epocii. Războiul le-a permis acestora asumarea de roluri noi, iar acum obțin drept de vot (SUA, Marea Britanie, Germania, Suedia, Austria), renunță la moda vestimentară restrictivă și adoptă coafuri îndrăznețe (moda *à la garçonne*), conduc mașini, fumează în public. Deși multe dintre ele nu renunță la modelele tradiționale, *feministele* cer ca soțiile să nu mai fie tratate ca membri de rang secundar în familie. În SUA, Margaret Sanger și Emma Goldman riscă arestarea dezbătând public problema controlului nașterilor. Își face loc un nou cod al manierelor, potrivit căruia o femeie nemăritată poate ieși la dans sau la cinematograf cu un prieten sau o prietenă. Totuși, pentru aceeași muncă, femeile sunt în continuare mai prost plătite decât bărbații și nu au acces la puterea politică, fiind considerate neeligibile.

ECONOMIA statelor europene se reface în anii 1920, pe baza împrumuturilor contractate în SUA. Este un echilibru fragil, dependent de prosperitatea economiei americane. Peste ocean, orașul New York, cu Bursa situată pe Wall Street, devine capitala financiară a lumii. Crahul de la Bursa New York a creat panica din ***Joia neagră***, care declanșează o criză economică mondială. Este o reacție în lanț provocată, în prima etapă, de amploarea fără egal a speculațiilor la ***bursă***. Apare apoi o criză de încredere, care dezorganizează sistemul de credit. Băncile care au dat împrumuturi nu-și mai pot recupera banii, criza

Dicționar

Dadaism – curent literar și artistic caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire și expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creație.
Joia neagră – joi, 24 octombrie 1929, dată la care o treime din cele 19 milioane de acțiuni puse în vânzare la Bursa din New York rămân nevândute, valoarea lor scăzând în ciuda intervențiilor băncilor.
Acțiune – hârtie de valoare, reprezentând o parte anumită, fixă și dinainte stabilită, a capitalului unei societăți și care poate fi vândută sau cumpărată la bursă.
Bursă – instituție unde se negociază acțiuni și valute străine și unde se desfășoară tranzacții de mărfuri.
New Deal (Noul Curs) – program cu care F.D. Roosevelt câștigă alegerile prezidențiale americane din anul 1932; propune ajutoare pentru șomeri, susținerea prețurilor produselor agricole, supravegherea activității bursiere, inițierea unor ample lucrări de construcții pentru ocuparea șomerilor.

Extinderea crizei din SUA spre celelalte țări ale lumii

creditului limitează consumul, prețurile scad cu aproximativ 30% în patru ani, produsele industriale și agricole sunt stocate, producția fabricilor este micșorată sau chiar oprită, produse agricole sunt distruse. Comerțul internațional se restrânge și SUA își retrag capitalurile investite în Europa. Primele țări afectate sunt Austria și Germania, cele mai dependente de capitalul american, urmate de Marea Britanie și Franța. În perioada 1928-1932, producția industrială mondială scade cu 25%, iar la sfârșitul ei SUA numără 14 milioane de șomeri, Germania 6 milioane, Marea Britanie 3 milioane. În total, în lume sunt 30 de milioane de șomeri, clientelă pentru agitatorii politici. Soluțiile inițiate pentru depășirea crizei sunt variate, de la protecționism, prin închiderea granițelor, la intervenția statului și asumarea rolului de om providențial de către unii oameni politici: Franklin Delano Roosevelt în SUA (programul ***New Deal***), Leon Blum în Franța, Benito Mussolini în Italia sau Adolf Hitler în Germania.

Concluzii

- Statele europene, învingătoare și învinse, sunt slăbite din cauza eforturilor de război; rolul și prestigiul Europei în lume se află în declin și vor fi preluate de SUA.
- Lumea postbelică beneficiază de rezultatele cercetărilor făcute în timpul primului război mondial: medicamente, transporturi, comunicații.

ASTĂZI: Realizările perioadei interbelice în domeniul științelor, artei, literaturii, comunicațiilor și transporturilor ne influențează și nouă viața.

Exerciții

- Realizează o diagramă a consecințelor economice, sociale și psihologice ale primului război mondial; precizează care dintre ele ți se pare cea mai semnificativă.
- Realizează un dosar cu informații legate de afirmarea femeilor în secolul al XX-lea. Stai de vorbă cu persoane din generații diferite, pentru a afla cum au fost tratate de autorități și de familie.

Cronologie

1916: debutul dadaismului, mișcare lansată de Tristan Tzara (francez de origine română).
1918: drept de vot acordat femeilor de peste 30 de ani în Marea Britanie; intră în funcțiune prima legătură radio între Marea Britanie și Australia.
1919: lege împotriva discriminării sexuale în Marea Britanie; drept de vot acordat femeilor în Germania; doi piloți britanici traversează Oceanul Atlantic; cel de-al XIX-lea amendament acordă drept de vot femeilor din SUA.
1920: KDKA, primul post de radio comercial (Pittsburgh, Pennsylvania, SUA).
1921: dramaturgul ceh Karel Čapek introduce termenul de *robot* (descriind *oamenii mecanici* din piesa sa *R.U.R.*).
1925: devalorizarea francului francez; Arthur Heineman inaugurează Milestone Motel, primul motel din lume (Monterey, California, SUA).
1926: *Cântărețul de jazz* (primul film vorbit); Charles Lindberg traversează Oceanul Atlantic (primul zbor fără escală).
1928: drept de vot acordat tuturor femeilor în Marea Britanie; corporația Minnesota Mining and Manufacturing introduce *scotch*-ul (banda adezivă).
1929: *Criza bursieră de pe Wall Street.*
1930: compania Postum începe comercializarea alimentelor congelate.
1931: criza economică se manifestă în Marea Britanie și Franța; *Persistența memoriei* (pictură de Salvador Dali).

Autoevaluare

- Pot să formulez consecințele primului război mondial asupra supraviețuitorilor.
- Știu să explic schimbarea statutului femeilor în anii de după primul război mondial.
- Înțeleg interdependența dintre economia statelor europene și cea americană în perioada interbelică.

Regele George al V-lea și familia regală britanică în anii 1930

Dicționar

Totalitarism – regim politic ce aplică dictatura unei minorități, majoritatea fiind lipsită de drepturi.

Extremism – idei, atitudini individuale sau colective, caracterizate printr-un atașament intransigent față de un program sau o doctrină.

Extremă dreaptă – grup ce refuză democrația și susține un regim politic forte.

Bolșevic – membru al facțiunii radicale a Partidului Muncitoresc Social Democrat Rus, condusă de V.I. Lenin.

Comunism – doctrină ce susține abolirea proprietății private și instituirea proprietății comune; regimul politic și social instaurat în Rusia în anul 1917, caracterizat prin conducerea societății de către un partid unic, proprietatea colectivă, planificarea economiei și fuziunea partidului unic cu statul.

Stalin – „om de oțel", în limba rusă.

Gulag – în limba rusă, prescurtare pentru Administrația generală a lagărelor; sistemul concentraționar sovietic.

Dictatura proletariatului – regim politic caracterizat prin deținerea puterii absolute, în numele muncitorilor, de către o persoană care decide fără restricții.

REGIMURILE DEMOCRATICE. FASCISMUL, NAZISMUL, COMUNISMUL

Democrație și antidemocrație...

Statele implicate în Marele Război au, la încheierea acestuia, o situație economică dificilă și cunosc crize sociale care pun în discuție, aproape peste tot, problema regimului politic.

SISTEMELE DE GUVERNARE DEMOCRATICE domină Europa în noiembrie 1918, fiind o realitate politică în cele mai multe dintre statele continentului. Țările nordice (Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca) își păstrează instituțiile democratice, căci forțele politice se opun tendințelor ***totalitariste***, iar schimbările de ordin constituțional (acordarea votului universal) permit o participare tot mai activă a populației la sistemul de guvernare. Marea Britanie, țara cu cea mai veche tradiție parlamentară, își poate menține fără efort sistemul democratic de guvernare, echilibrul și stabilitatea politică. Alternarea la putere a partidelor Conservator și Laburist permite formarea unei majorități stabile și funcționarea satisfăcătoare a regimului parlamentar. Nici în Republica Franceză (cea de-a III-a) ravagiile războiului nu au provocat prăbușirea democrației. Însă anii crizei economice intensifică eforturile ***extremei drepte*** pentru câștigarea puterii, ducând chiar la organizarea unei demonstrații antirepublicane (februarie 1934). Ca urmare, stânga franceză (partidele Radical Socialist, Socialist Unit și Comunist) se solidarizează, formând Frontul Popular (sfârșitul anului 1935). Acesta câștigă alegerile parlamentare din mai 1936, iar socialistul Leon Blum devine prim-ministru. În SUA, regimul republican democratic se consolidează după victoria în Marele Război, iar *marea criză* este depășită pe baza planului *New Deal*, cu care – deși propunând o politică intervenționistă a statului, limitând libera inițiativă – Franklin Delano Roosevelt câștigă primul său mandat de președinte (martie 1933).

RUSIA este grav afectată de război, iar regimul autocratic al țarului Nicolae al II-lea se prăbușește în martie 1917. Guvernul liberal instalat la conducerea țării este divizat, incapabil să rezolve problemele țării și de aceea nepopular. La 7 noiembrie 1917, grupuri înarmate de revoluționari, susținuți de unități ale armatei, atacă Palatul de iarnă din Petrograd, sediu al guvernului. Conduși de Vladimir Ilici Lenin, ***bolșevicii*** devin forța principală a noului guvern ***comunist***. Ei dau pământ țăranilor, introduc controlul muncitorilor asupra uzinelor, confiscă pământurile bisericii, recunosc dreptul la autodeterminare al naționalităților și încheie pacea separată cu Germania. Revoluția comunistă triumfă, dar cu prețul unui război civil (1918-1921) care lasă Rusia în ruină. Stabilizarea țării și a regimului se face lent, abia către anul 1924.

La moartea lui V.I. Lenin, statul comunist parcurge o etapă dificilă din cauza unui conflict politic ce îi opune pe succesorii acestuia. În anul 1927, Iosif Vissarionovici Djugașvili (***Stalin***) câștigă prin eliminarea adversarilor și își pune în aplicare ideile, între care politica economică are ca scop modernizarea prin colectivizare și industrializare, în timp ce pentru accelerarea dezvoltării introduce planurile cincinale, cu obiective care, uneori, sunt rupte de realitate.

Prin inițierea și întreținerea *cultului personalității* (1929), Stalin se înfățișează drept conducătorul popular, aducător de putere economică și militară după umilința înfrângerii în război. Printr-o serie de epurări, care au continuat până la moartea sa (1953), el își consolidează puterea, împinsă până la absolutism – procese publice, execuții, deportări în lagărele de muncă – și ridică teroarea la rang de metodă de guvernare.

În anul 1940, URSS are la bază o constituție care garantează drepturile politice, civile și religioase, dar admite un singur partid, cel comunist. Administrativ, țara se compune din 15 republici, cu o dezvoltare remarcabilă a industriei grele, dar în planurile cincinale ale statului ***dictaturii proletariatului*** preocuparea pentru nivelul de trai al cetățenilor este pe ultimul loc.

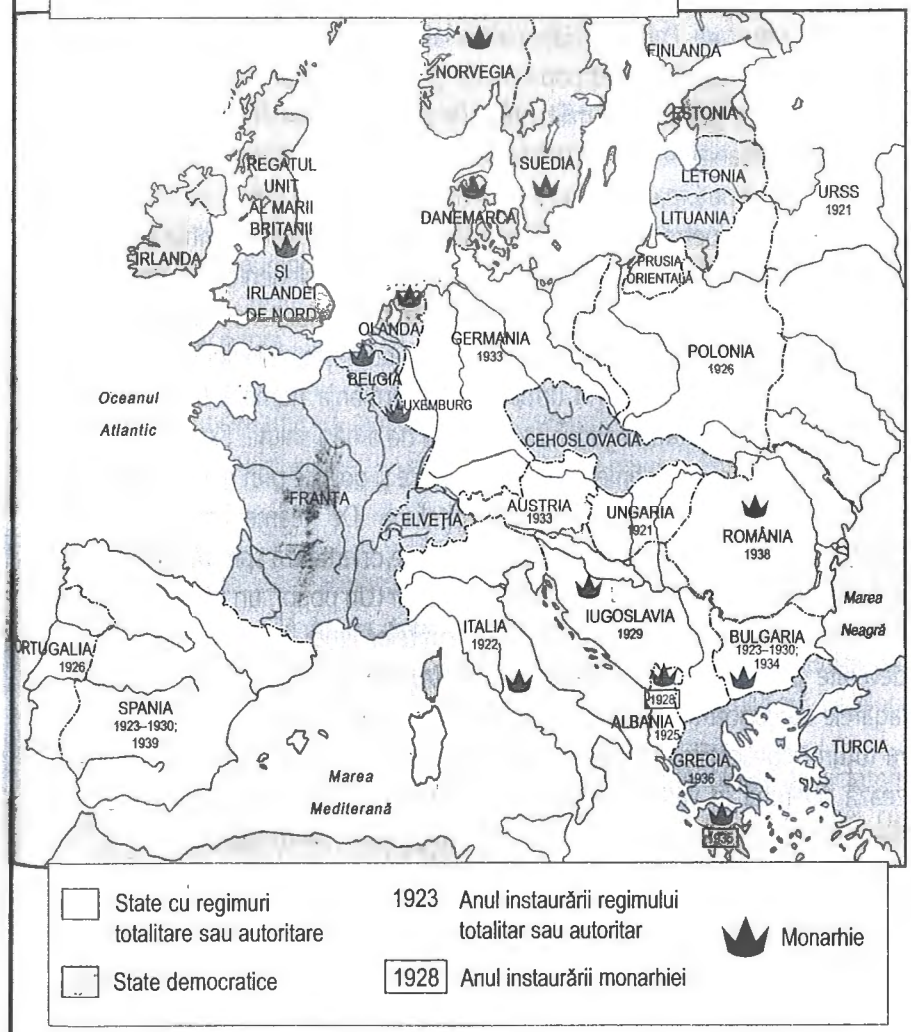
Victoria stângii în Rusia determină forțe militante ale muncitorilor din lumea întreagă să spere și să lupte pentru triumful comunismului. În anul 1921, în China este organizat Partidul Comunist Chinez, care, prin Armata Roșie, ajunge să controleze nord-vestul țării.

În Europa, majoritatea țărilor sunt îngrijorate de ascensiunea forțelor de stânga și, pe acest fundal, se ridică extremismul de dreapta în Italia, Germania, Spania și Portugalia. În Europa de est, numai Cehoslovacia își păstrează organizarea democratică.

I.V. Stalin și copiii – afiș de propagandă. În stânga sus scrie: „Îi mulțumim iubitului tovarăș Stalin pentru copilăria fericită".

Regimurile politice în Europa interbelică (1925-1939)

1. „Deasupra întregului pământ, soarele trimite o lumină mai caldă, / Deoarece chipul lui Stalin îl face să strălucească mai tare. / Eu cânt pentru copilul meu ce mi se odihnește-n brațe, / Să crești precum o floare, fără să-ți fie teamă. / Tu vei cunoaște sursa soarelui ce ne scaldă țara, / Și mânuțele tale vor copia portretul lui Stalin."

(*Odă lui Stalin la a 60-a aniversare*, 1939)

2. „Precum Iisus i-a salvat pe oameni de păcatul originar și de Infern, la fel și Hitler a salvat poporul german de la ruină. Iisus și Hitler au fost amândoi persecutați, însă în vreme ce Iisus a fost crucificat, Hitler a ajuns cancelar (...) Apostolii au desăvârșit fapta lui Iisus. Noi dorim ca Hitler să-și poată desăvârși el însuși opera. Iisus a trudit pentru cer, Hitler lucrează pentru pământul german."

(*Dictare într-o școală primară din Germania*, 16 martie 1934)

Mussolini în fruntea participanților la marșul asupra Romei (octombrie 1922)

3. „Profesorul nu trebuie decât să afișeze portretul Ducelui care, în ipostazele sale de profet, ghid, om de stat și minunat organizator al forțelor națiunii, de răzbunător și constructor, rezumă trăsăturile cele mai caracteristice ale rasei, domină și antrenează poporul spre cel mai pur ideal, reface o patrie glorioasă, respectată, puternică. (...)"

(G. Bonomi – *Il maestro del regime*, Milano, 1934)

Dicționar

Fascii de luptă – asociații ale foștilor combatanți italieni din primul război mondial, grupați sub conducerea lui B. Mussolini; folosesc drept simbol mănunchiul de nuiele al lictorilor din antichitatea romană.

Noaptea cuțitelor lungi – la 30 iunie 1934, din ordinul lui Hitler, sunt asasinați cei mai importanți conducători ai SA.

Trupe SS – abreviere de la *Schutzstaffeln* (*trupe de protecție*, în limba germană); au asigurat paza lagărelor de concetrare și exterminare, fiind renumite pentru cruzimea comportamentului față de deținuți.

Gestapo – abreviere de la *geheime Staatspolizei* (*poliție secretă de stat*, în limba germană); instituție creată pentru a menține, prin teroare, ordinea în teritoriile *Reich*-ului și renumită prin metodele de schingiuire utilizate în timpul interogatoriilor.

ITALIA se confruntă cu o situație dezastruoasă: devastată de război, cu mari datorii ale statului și o monedă devalorizată, sute de mii de șomeri, o clasă de mijloc sărăcită și o monarhie parlamentară incapabilă să se mențină. Benito Mussolini și ***fasciile de luptă*** amenință cu un *marș asupra Romei*. Regele Victor Emanuel al III-lea îl însărcinează pe Mussolini cu formarea guvernului (29 octombrie 1922), iar în urma alegerilor din anul 1924 acesta obține 65% din voturi. Prim-ministru permanent, cu putere executivă supremă, *Il Duce* impune dictatura: îi îndepărtează din parlament pe deputații de stânga, interzice partidele politice, cenzurează presa și folosește radioul, cinematograful și adunările pentru a crea impresia unității naționale în jurul său. Statul controlează educația în școli, pentru a face din copii supuși fideli. Parlamentul este păstrat, iar cetățenii au drept de vot, însă numai în situația existenței unor candidați fasciști. Este un regim dirijist, care mulțumește burghezia industrială și comercială. În anul 1926, sunt interzise grevele, sindicatele sunt înlocuite de corporații, iar prin *Carta Muncii* (1927) patronii și salariații sunt obligați să colaboreze pentru reglementarea muncii și a retribuției. Guvernul propune sistemul corporatist drept aducător de prosperitate, fiind în realitate o garanție a supremației economice a marilor proprietari, cu aprobarea statului. Sunt lansate ample lucrări de construcții și se încearcă depășirea crizei prin autarhie, apoi prin cucerirea colonială a Etiopiei (1935-1936).

GERMANIA este proclamată, după abdicarea împăratului Wilhelm al II-lea (9 noiembrie 1918), republică; va avea la bază *Constituția de la Weimar*. Țara traversează o criză gravă, care favorizează ascensiunea grupurilor de extremă dreapta, între care Partidul Național-Socialist al Muncitorilor din Germania (Partidul Nazist) câștigă rapid popularitate și-și extinde atacurile asupra sindicatelor, oamenilor politici și a militanților de stânga. Adolf Hitler, conducătorul formațiunii, organizează *batalioanele de asalt* (*Sturmabteilungen – SA*), folosite pentru a prelua puterea. Încercarea de lovitură de stat din München (1923) este un eșec, dar anii petrecuți în închisoare sunt folosiți de Hitler pentru a-și clarifica proiectele, expuse în *Mein Kampf* (Lupta mea). În alegerile din anul 1932, naziștii obțin 13,8 milioane de voturi și formează guvernul. La 30 ianuarie 1933, Paul von Hindenburg, președintele Germaniei, îl numește pe Hitler cancelar. Este rezultatul crizei economice, în urma căreia Germania numără 6 milioane de șomeri, și al incapacității regimului republican de a găsi soluții. Extrema dreaptă a știut să adune toate victimele crizei economice și politice prin naționalism, antisemitism, antiparlamentarism și anticapitalism. De teama mișcărilor revoluționare, marea burghezie și clasele de mijloc se orientează spre nazism. Pentru a da viață formulei *Ein Volk, ein Reich, ein Führer* (Un popor, un imperiu, un conducător), Hitler elimină, în timpul ***Nopții cuțitelor lungi***, batalioanele de asalt, devenite prea puternice, înlocuindu-le cu ***trupele SS***, organizează ***Gestapo*** și lagărele de concentrare, desființează partidele și sindicatele și introduce cenzura tuturor publicațiilor. Organizează armata, achiziționează armament și mobilizează tineretul în vederea recuperării teritoriilor pierdute prin *Tratatul de la Versailles* și câștigării „spațiului vital" pentru rasa germană, superioară.

Rasismul susținut de naziști conferă germanilor, *arienii* cei mai puri, misiunea de a domina lumea, prin supunerea și chiar eliminarea raselor considerate inferioare, și de aceea inutile: evreii, slavii, țiganii. Partidul Nazist reglementează viața germanilor și dezvoltă cultul *Führer*-ului prin organizarea Ministerului

Defilare nazistă (Nürnberg, 1933)

Propagandei, condus de Joseph Goebbels. Este impus salutul nazist, simbolul svasticii, un adevărat cult al uniformelor, sunt organizate adunări și defilări uriașe. Presa, radioul, cinematograful difuzează abil ideile naziste.

Promițând cetățenilor din toate categoriile sociale siguranță, putere și glorie, Hitler, Mussolini, Miclós Horthy (Ungaria), Antonio Salazar (Portugalia), Francisco Franco (Spania) și alți lideri de dreapta vor domina Europa la mijlocul secolului al XX-lea.

Concluzii

- În ciuda problemelor cu care se confruntă, Marea Britanie și Franța rămân fidele principiului de guvernare reprezentativă, chiar și după deceniul marcat de marea criză.
- Comunismul sovietic reprezintă o dictatură de stânga, datorită nivelării socio-economice realizate prin introducerea proprietății de stat asupra tuturor bunurilor agricole, industriale și bancare.
- Mulți oameni i-au idolatrizat pe dictatori, de dreapta sau de stânga, sperând că ei vor aduce siguranță, putere și glorie cetățenilor din toate categoriile sociale.
- Dictaturile de dreapta au protejat privilegiile claselor dominante, asigurându-și loialitatea acestora.

ASTĂZI: Guvernarea democratică este singura în stare să garanteze respectarea intereselor tuturor cetățenilor.

Exerciții

- Folosind informațiile despre dictatura lui Stalin, ierarhizează măsurile prin care acesta controlează URSS: înfricoșează oamenii, îmbunătățește condițiile de viață, propaganda, educația copiilor, controlul economiei, controlul publicațiilor, cultul personalității.
- Pe baza surselor și a propriilor cunoștințe despre mijloacele folosite de dictatori pentru a obține susținerea populației, completează pe caiet un tabel cu următoarele rubrici: a) Uniunea Sovietică; b) Italia; c) Germania.
- Din următoarea listă a cauzelor care au permis ascensiunea nazismului, alege trei și arată cum au fost exploatate de naziști: *impactul crizei economice, amenințarea comunistă, eșecul democrației, susținerea marilor afaceriști, Tratatul de la Versailles, personalitatea lui Hitler.*

Cronologie

1917: Lenin formulează *Tezele cu privire la instaurarea comunismului* (aprilie); Revoluția comunistă de la 7 noiembrie.
1918: executarea țarului Nicolae al II-lea și a familiei sale (iulie).
1919: organizarea fasciilor de luptă în Italia.
1922: *Marșul asupra Romei* organizat de Benito Mussolini.
1923: Franța ocupă regiunea Ruhr, garanție a încasării despăgubirilor de război; tentativa de puci a lui Hitler.
1924: moartea lui Lenin.
1925: interzicerea presei libere în Italia.
1926: *Legea asupra corporațiilor* în Italia.
1928: primul plan cincinal în URSS; devalorizarea francului francez.
1929: începutul colectivizării în URSS.
1932: A.O. Salazar preia conducerea în Portugalia.
1933: primul mandat prezidențial al lui F.D. Roosevelt; devalorizarea dolarului; Hitler devine cancelar al *Reich*-ului.
1934: *Noaptea cuțitelor lungi* în Germania.
1936: începutul marilor procese în URSS; al doilea mandat prezidențial al lui F.D. Roosevelt (SUA).
1936-1939: Războiul civil din Spania, la sfârșitul căruia puterea este preluată de generalul Francisco Franco.

Autoevaluare

- Pot formula și analiza factorii care au permis instaurarea, în perioada interbelică, a dictaturilor de stânga și de dreapta.
- Știu să examinez consecințele folosirii propagandei de către statele totalitare.
- Înțeleg necesitatea cunoașterii mai multor puncte de vedere în legătură cu un eveniment.

Nicolae Titulescu, președintele Societății Națiunilor (1930)

Dicționar

Statu-quo – situație politică și teritorială într-o anumită perioadă.

Drept internațional – principii și norme juridice, pe baza acordului de voință dintre state, pentru reglementarea relațiilor.

Securitate colectivă – concept creat după primul război mondial; folosirea colectivă a forței împotriva agesorului, pentru a-l descuraja.

Arbitraj – mijloc facultativ de rezolvare a diferendelor de către o persoană sau un organ stabilit prin acordul părților; consacrat la începutul secolului al XX-lea, folosit sporadic în perioda interbelică.

Mica Înțelegere – alianță împotriva tendințelor revizioniste ale statelor din fostul Imperiu habsburgic, eșuată când Germania a anexat Cehoslovacia.

Antanta Balcanică – alianță antirevizionistă, pentru stăvilirea intereselor balcanice ale URSS, cu scopul de a menține frontierele statelor semnatare; s-a încercat atragerea Bulgariei, dar fără rezultat.

Axa Berlin-Roma – alianță formată din Germania, Italia, la care aderă și Japonia; în 1940 cele trei state semnează Pactul Tripartit pentru dominație în lume; aderă Ungaria, România, Finlanda, Spania etc.

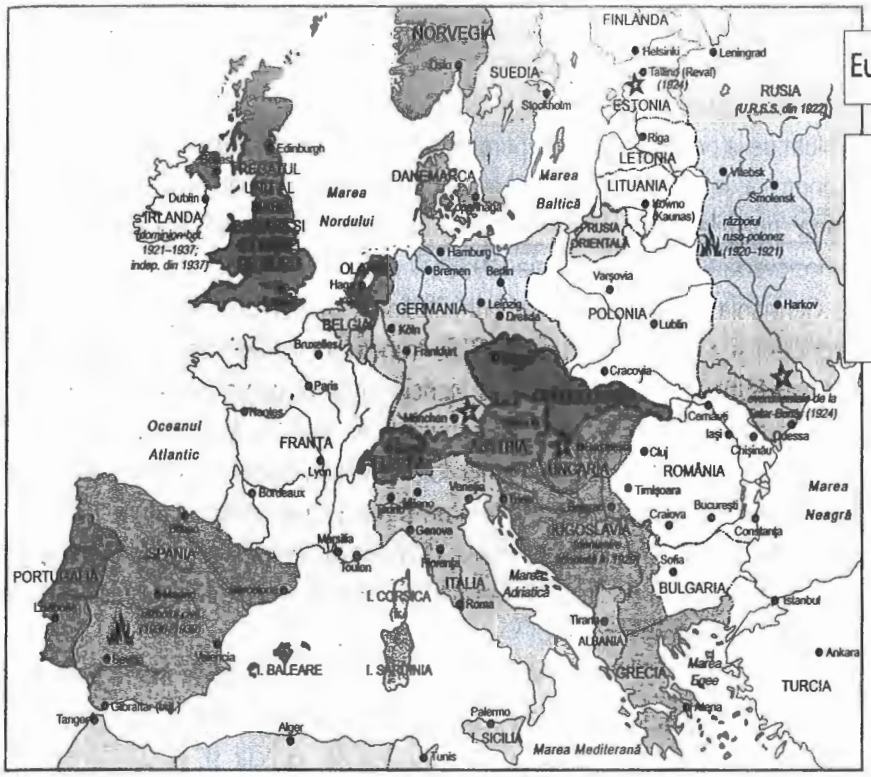
RELAȚIILE INTERNAȚIONALE INTERBELICE

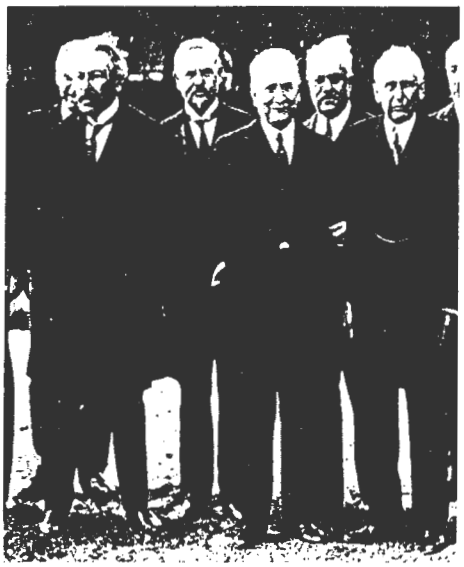
Tratatele trebuie să fie respectate...

După primul război mondial, ***statu-quo***-ul internațional devine complex, pentru că în Europa se formează state noi, există diferite forme de organizare statală, diferite regimuri politice, tensiuni la granițe și numeroase minorități etnice. În Rusia, revoluția bolșevică a schimbat regimul politic și a creat un model nou, preluat pentru scurt timp și în alte țări. Noul stat, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, a dus o politică de acceptare a sa de către statele occidentale, renunțând o vreme la *universalizarea revoluției bolșevice*, a aderat la tratatele internaționale și s-a alăturat Societății Națiunilor, fără a renunța însă la supremația mondială. Pentru întărirea statului sovietic, s-a constituit Internaționala Comunistă (1919-1943), care a grupat partidele comuniste din întreaga lume sub conducerea Moscovei, erijată în conducător. Internaționala a sprijinit lupta anticolonială și lupta pentru independență a popoarelor. În SUA, imediat după război, conducerea a fost preluată de Partidul Republican. Congresul SUA nu a ratificat tratatele de pace, iar politica externă a fost una izolaționistă. Orientul Mijlociu a fost împărțit în zone de influență între puterile europene învingătoare în război. În Asia, China a trecut printr-un lung război civil, iar în India s-a dezvoltat o intensă mișcare naționalistă. În Africa, cele mai multe state deveniseră colonii, administrate de învingători, ceea ce a dus la nașterea unui spirit antieuropean, deși nu s-au înregistrat mișcări naționaliste. În perioada interbelică (1918-1939), relațiile internaționale se caracterizează prin divergențe între state, formarea unor curente noi în diplomație și apariția unor principii noi în ***dreptul internațional***.

PROBLEMELE PRINCIPALE ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE INTERBELICE au fost multiple: plata reparațiilor de război datorate de învinși învingătorilor, garantarea noilor granițe, rezolvarea problemelor minorităților, refacerea economică, dezarmarea, crizele din statele democratice, apariția regimurilor dictatoriale, poziția ambiguă a marilor puteri, rivalitățile dintre state și politica expansionistă a unora dintre ele. Divergențele interstatale au apărut imediat după încheierea războiului. Conferința de pace de la Paris s-a desfășurat în absența învinșilor, calificând Germania și pe aliații ei drept responsabili unici pentru declanșarea războiului, încălcându-se pe această cale principiul egalității de tratament a statelor, prin împărțirea în state învingătoare, învinse, mari și mici.

Pentru organizarea unei lumi noi, s-au confruntat curentul pacifist, promotor al noilor principii ale dreptului internațional – rezolvarea conflictelor fie prin arbitrajul Societății Națiunilor, fie prin cel al Curții Internaționale de la Haga –, și curentul *revizionist*, adept al modificării tratatului de pace și al recurgerii la forță pentru obținerea supremației în lume. Dacă în secolul al XIX-lea s-a folosit noțiunea de concert european, bazată pe ordinea impusă de învigători și pe diplomația secretă, în perioada interbelică au fost formulate alte principii ale dreptului internațional: *noua ordine politică, autodeterminarea, limitarea războiului, dialogul,* ***securitatea colectivă, arbitrajul,*** *aplicarea de sancțiuni împotriva statului agresor.*

Europa în perioada interbelică (1919-1939)
Statele din „Cordonul sanitar" (antisovietic)
Tentative de declanşare a revoluţiei comuniste
Confruntări militare şi războaie civile
NORVEGIA
FINLANDA
SUEDIA
ESTONIA
RUSIA
(U.R.S.S. din 1922)
LETONIA
LITUANIA
DANEMARCA
Marea Nordului
Marea Baltică
IRLANDA
(dominion-ul 1921–1937; indep. din 1937)
MAREA BRITANIE
GERMANIA
POLONIA
BELGIA
OLANDA
FRANŢA
Oceanul Atlantic
CEHOSLOVACIA
UNGARIA
ROMÂNIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
ITALIA
SPANIA
PORTUGALIA
GRECIA
TURCIA
ALBANIA
Marea Mediterană
Marea Egee
Marea Neagră
Marea Adriatică
Gibraltar (Ing.)
Tunis
Alger
Tanger
Ankara
Istanbul
Odessa
Harkov
Smolensk
Riga
Helsinki
Leningrad
Stockholm
Varşovia
Berlin
Paris
Viena
Budapesta
Praga
Cracovia
Lvov
Cernăuţi
Iaşi
Chişinău
Cluj
Timişoara
Bucureşti
Craiova
Constanţa
Sofia
Belgrad
Veneţia
Genove
Marsilia
Toulon
Lyon
Bordeaux
Hamburg
Bremen
Leipzig
Dresda
Frankfurt
Köln
Bruxelles
Haga
Dublin
Edinburgh
Palermo
Napoli
Roma
Milano
Torino
Barcelona
Madrid
Lisabona
Sevilla
Valencia
Tirana
Salonic
Atena
Corint
Kaunas
Vilnius
Minsk
Vitebsk
Riga
Tallinn (Reval) (1924)
Oslo
Edinburgh
Dublin
Hamburg
Bremen
Berlin
Leipzig
Dresda
Frankfurt
Köln
Bruxelles
Haga
Paris
Viena
Budapesta
Praga
Cracovia
Lvov
Cernăuţi
Iaşi
Chişinău
Cluj
Timişoara
Bucureşti
Craiova
Constanţa
Sofia
Belgrad
Veneţia
Genove
Marsilia
Toulon
Lyon
Bordeaux

Semnatarii Pactului Briand-Kellogg

3. „Germania și URSS se angajează să se abțină între ele de la orice act de violență. Prezentul tratat este încheiat pe o durată de zece ani."

(Protocolul public din Pactul Ribbentrop-Molotov, 23 august 1939)

4. „În caz de schimbare politico-teritorială la nivelul teritoriilor aparținând statului polon, sferele de interes dintre Germania și URSS vor fi împărțite. În ce privește sud-estul Europei, URSS subliniază interesul ei pentru Basarabia. Germania declară că nu are nici un interes politic în această regiune."

(Protocolul secret din Pactul Ribbentrop-Molotov, 23 august 1939)

5. „Fiecare repunere în discuție a ordinii mondiale a stârnit un enorm interes printre contemporani. Toți, dorind să înțeleagă cauzele acestor valuri seismice care, sub ochii lor, le-au nimicit elementele esențiale ale cadrului de viață și le-au zdruncinat concepția asupra lumii, se întorc spre specialiști, mai ales spre istorici."

(Jean-François Soulet – *Istoria imediată*)

RELAȚIA DINTRE FRANȚA ȘI GERMANIA reprezenta în vestul Europei cheia acestui sistem de securitate european, problemele acute ale relației dintre cele două state fiind plata reparațiilor de război și garantarea granițelor. Franța a evoluat de la poziția încasării reparațiilor germane, ca soluție unică de redresare economică, la aceea a acceptării eșalonării datoriei și a continuat prin a-și consolida pozițiile în răsăritul Europei, încheind tratate cu Polonia (1921), Cehoslovacia (1924) și România (1926).

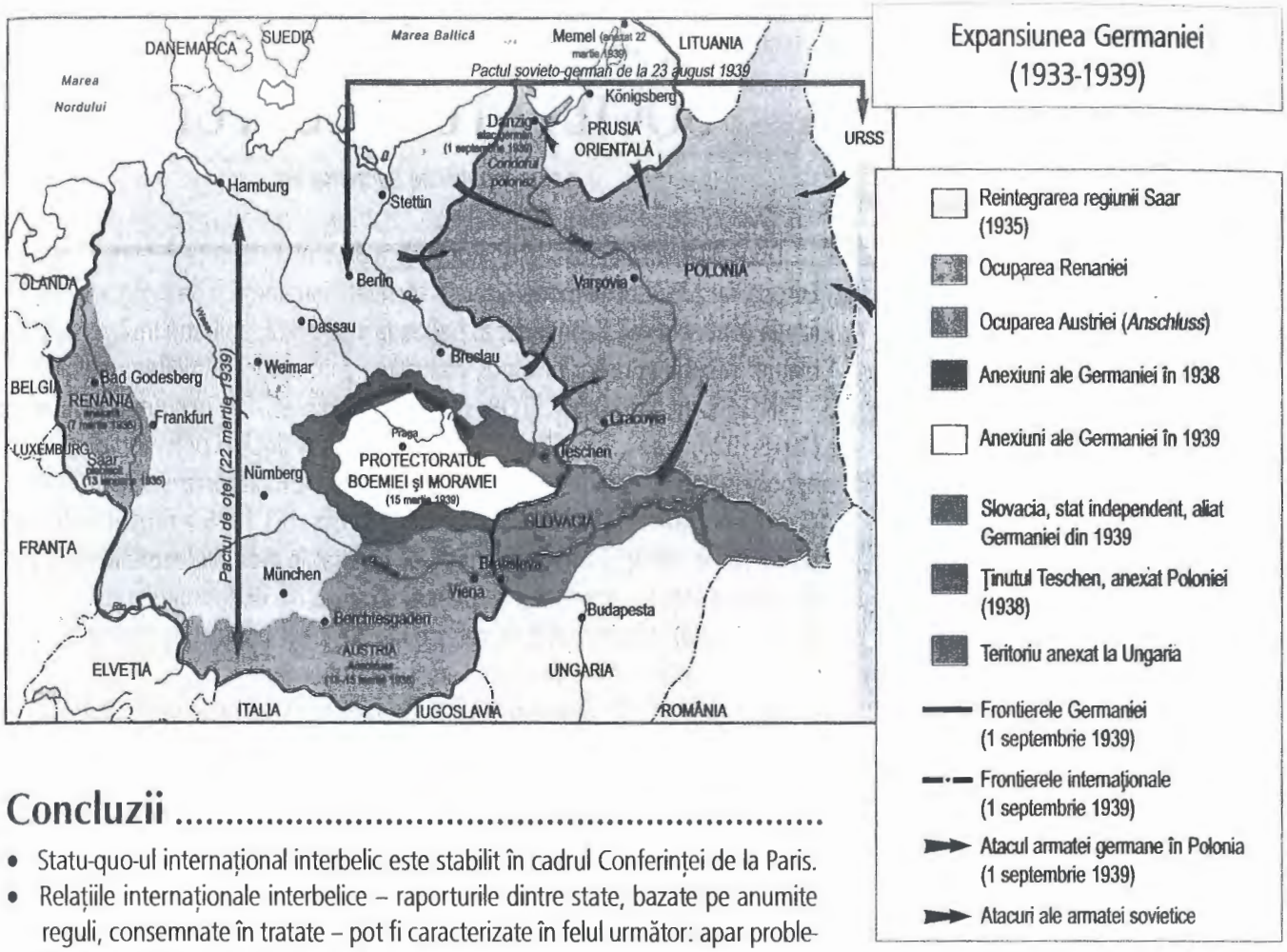
Germania a adoptat politica redobândirii poziției de mare putere, pe calea negocierii și a concilierii. În anul 1923, trupele franco-belgiene ocupă bazinul german Ruhr, iar în anul 1925 se încheie *Tratatul de la Locarno*, prin care Germania confirmă și garantează frontierele de vest, cu Franța. În anul 1926, Germania se alătură Societății Națiunilor, iar până în anul 1928 relațiile dintre cele două state se îmbunătățesc treptat. Din inițiativa Franței și SUA, 15 state, între care și Germania, încheie în anul 1928 *Pactul Briand-Kellogg* (convenție la care au aderat încă 54 de state), având drept scop rezolvarea pașnică a conflictelor între statele membre.

ÎN RĂSĂRITUL EUROPEI, s-a constituit în anul 1921 ***Mica Înțelegere***, formată din România, Cehoslovacia și Iugoslavia. Lărgirea acestei alianțe nu a fost posibilă, dar în anul 1934 România, Iugoslavia, Grecia și Turcia constituie ***Antanta Balcanică***. Divizarea răsăritului european în state pacifiste și revizioniste a accentuat însă tensiunile internaționale.

ÎNTRE STATELE REVIZIONISTE s-au realizat chiar alianțe. Germania și URSS semnează *Tratatul de la Rapallo* (1922), prin care își anulează reciproc datoriile și se angajează în mod secret la colaborare militară. Germania și Italia formează ***Axa Berlin-Roma*** (1936), iar Germania și Japonia se pun de acord prin *Pactul anti-Comintern* (1936). Pregătind declanșarea războiului, Germania încheie cu URSS un *Pact de neagresiune* (1939), cuprinzând și unele clauze secrete, de împărțire a sferelor de influență.

Atitudinea statelor revizioniste, de încălcare a tratatelor de pace în mod unilateral și agresiv, de refuz de a participa la diferite sisteme de alianțe, de promovare a politicii expansioniste și de ieșire din sistemele de alianțe a fost tolerată de statele pacifiste, în numele intereselor proprii. Astfel, invazia Japoniei în Manciuria (1931), anexarea Etiopiei de către Italia (1935), anexarea Austriei de către Germania (martie 1938) nu au stârnit reacții de protest. Dimpotrivă, la Conferința de la München (septembrie 1938), Franța și Anglia ratifică cedarea către Germania a unei părți a Cehoslovaciei.

În funcție de intensitatea divergențelor dintre state, se pot deosebi mai multe perioade: restabilirea treptată a relațiilor dintre învinși și învingători (1919-1924), destinderea relativă (1924-1929) și accentuarea conflictelor (1929-1939). Mentalitatea *bunei-credințe*, bazată pe pacte, tratate și convenții, a fost respinsă de statele revanșarde și revizioniste, care au aplicat *politica faptului împlinit*, în timp ce protestele formale ale statelor adepte ale concilierii și poziția oscilantă a celor nou fomate au accentuat conflictele. În acest context, se constată regresul dominației Europei în lume, în favoarea poziției dobândite de SUA și URSS, eșecul politicii Societății Națiunilor și al celei de securitate colectivă, încălcarea principiilor noii ordini internaționale și posibilitatea declanșării unui nou război.

Concluzii

- Statu-quo-ul internațional interbelic este stabilit în cadrul Conferinței de la Paris.
- Relațiile internaționale interbelice – raporturile dintre state, bazate pe anumite reguli, consemnate în tratate – pot fi caracterizate în felul următor: apar probleme între state; se formează două curente – pacifism și revizionism.
- Modificările în dreptul internațional constau în trecerea de la diplomația secretă din secolul al XIX-lea la securitatea colectivă pe baza noilor principii.
- Soluțiile pentru rezolvarea problemelor și atenuarea conflictelor sunt garantarea noii ordini internaționale prin Societatea Națiunilor și formarea sistemului de securitate.
- Ca efecte ale acțiunilor pentru rezolvarea problemelor se constată restabilirea treptată a relațiilor și destinderea relativă; accentuarea conflictelor; conflictul dintre politica bunei-credințe și politica faptului împlinit; eșecul Societății Națiunilor, al politicii de securitate colectivă, declanșarea unui nou război.

ASTĂZI: În relațiile internaționale nu este încă definit *agresorul.*

Exerciții

- Analizează textele **1**, **3** și **4** și explică principiul *Tratatele trebuie să fie respectate.*
- Care este, în concepția lui Nicolae Titulescu, obiectivul fundamental al politicii externe a României în perioada interbelică? Cum a fost atins? De ce a eșuat?
- Analizează textul **5** și argumentează de ce avem nevoie de explicațiile și interpretările istoricilor pentru înțelegerea seismelor politice din perioada interbelică.
- Corelează evenimentele prezentate în lecție cu cele din cronologie și realizează o compunere despre perioada interbelică.

Cronologie

1918-1920: epidemie de gripă, soldată cu milioane de morți.
1919: primul zbor transatlantic (în etape).
1927: moare regele României, Ferdinand I.
1929: Marele crah de la Bursa din New York.
1930: prima emisiune TV la BBC (Marea Britanie)
1936: primul elicopter practic.
1939: descoperirea fisiunii atomice; primul avion cu reacție.

Autoevaluare

- Cunosc cauzele care au generat declanșarea celor două războaie mondiale.
- Știu să explic falimentul alianțelor antirevizioniste.

Pe Calea Victoriei. În perioada interbelică, Bucureștiul era supranumit Micul Paris

ROMÂNIA ÎN ANUL 1938 – SOCIETATE ȘI CULTURĂ

Salus republicae suprema lex...

După *Marea Unire din 1918*, România a devenit a șasea țară ca mărime din Europa, iar procesul de modernizare a societății românești și de integrare în civilizația continentului a continuat în perioada interbelică, apărând însă și noi probleme: integrarea noilor provincii, atenuarea contrastelor și a diferendelor.

INTEGRAREA PROVINCIILOR s-a realizat treptat. La începutul perioadei (1918-1928), s-au păstrat legile și instituțiile proprii fiecărei provincii, pentru ca apoi să se aplice treptat legislația din România. Armonizarea s-a realizat prin *Constituția din 1923*, iar legea administrativă din anul 1925 a organizat teritoriul în 71 de județe. Limitele integrării au constat în evoluția legislativă lentă și în păstrarea unui paralelism instituțional. Contrastele dintre mediul rural (80% din populație), tradiționalist, și cel urban (20% din populație), modern, s-au accentuat. Capitala țării, București, este centrul economic, asigurând 20% din producția industrială, centru administrativ, pentru că aici își au sediul toate instituțiile centrale. Populația orașului, acum triplată (870 000 de locuitori), a devenit și eterogenă: lucrători, funcționari, elite politice și culturale. Arhitectura capitalei se modernizează: se construiesc bulevarde, blocuri în stil cubist, teatre, cafenele și restaurante. Periferia rămâne însă nesistematizată și în mare contrast cu centrul. Bucureștiul este cea mai populată capitală din sud-estul Europei, numită *Micul Paris*, dar reprezintă o excepție față de celelalte orașe ale țării. Pentru tânăra generație, aceste contraste creează o stare de dezamăgire și de contestare, reflectată și în creațiile culturale. O soluție este reprezentată de revenirea la religie, alta este recurgerea la violență. Unele diferende s-au manifestat între stat și minorități, chiar dacă, prin Constituție, se stipula faptul că toți cetățenii, fără deosebire de origine etnică, limbă sau religie, se bucură de toate drepturile și libertățile stabilite prin lege. Regimul minorităților, stabilit prin lege, se înscrie în caracterul democratic al sistemului politic și în atitudinea tradițională a poporului român, de toleranță etnică și religioasă. Cadrul legal a permis înființarea partidelor etnice, unele dintre acestea intrând în Parlamentul țării și participând activ la viața politică.

STABILIZAREA ECONOMICĂ a compensat efectele grave ale războiului asupra populației: ocupația militară, distrugerile de bunuri (de exemplu, rețeaua de drumuri), dezorganizarea finanțelor, reducerea producției, inflația, bolile și foametea. Pentru refacerea agriculturii, s-a realizat reforma agrară (1921), cel mai important transfer de proprietate din Europa răsăriteană, în cadrul căruia șase milioane de hectare de pământ au fost expropriate și date spre vânzare către circa 1 400 000 de țărani. Din anul 1924, producția industrială atinge nivelul antebelic și începe stabilizarea economică. Legislația libe-rală creează cadrul dezvoltării economice în perioada 1924-1929. Prin legile minelor, energiei, apelor, comercializării întreprinderilor statului, se organizează activitatea economică, se lansează măsuri protecționiste și se limitează controlul străin.

Criza economică mondială (1929-1933) marchează însă și economia României. Măsurile luate de guvernarea țărănistă (împrumutul extern de 100

Dicționar

Salus republicae suprema lex – *Salvarea statului este țelul suprem* (în limba latină), principiu afișat de Carol al II-lea, dar eșuat datorită pierderilor teritoriale.

Capital străin – preponderent în marea industrie și finanțe, atinge 60% din totalul capitalului în anul 1929 și scade la 50% în anul 1939.

Camarilă regală – grup de favoriți ai regelui, care, din interese personale, influențează deciziile acestuia.

Partid – grup de oameni care se ascociază în funcție de interesele exprimate, într-un program politic. În mod convențional, în funcție de program, sunt denumite de centru, de dreapta sau de stânga.

Consiliul de Coroană – organism consultativ și onorific – compus din șefi de partide politice, foști miniștri –, consultat de rege în probleme vitale, cum ar fi politica externă, succesiunea la tron etc.

Relaţiile internaţionale ale României în perioada interbelică

- România în anii 1918–1940
- Mica Înţelegere – Cehoslovacia, România, Iugoslavia
- Antanta Balcanică – România, Iugoslavia, Grecia, Turcia

Cifrele de pe hartă reprezintă statele:

1. LUXEMBURG
2. MONACO
3. LIECHTENSTEIN
4. SAN MARINO
5. VATICAN
6. ANDORRA
7. TURCIA europeană
8. Teritoriu aparţinând GERMANIEI

de milioane de dolari, atragerea ***capitalului străin***) nu îmbunătățesc totuși situația. Prețurile și producția scad, întreprinderile dau faliment, iar numărul șomerilor crește. Din anul 1933, economia se redresează însă, în timp ce, prin politica de intervenție a statului în economie, producția atinge în anul 1938 cel mai înalt nivel al întregii perioade. Performanțele economice au constat în faptul că România a devenit a șasea țară din lume în privința producției de petrol, a doua producătoare de gaz metan din Europa, și-a dezvoltat industria extractivă și s-a dotat cu 10 noi întreprinderi în industria metalurgică.

SITUAȚIA POLITICĂ INTERBELICĂ se modifică față de perioada anterioară. Politicianul cu monoclu și joben, cel care se adresa odinioară unui cerc restrâns de persoane, este înlocuit de omul politic mai puțin stilat, dar mai activ, obligat acum să se adreseze unor categorii sociale diferite. Legea votului universal pentru bărbați, egal și secret, creează un corp electoral nepregătit civic, ușor de manipulat de partidele politice. Exercitarea dreptului de vot pentru femei nu a fost reglementată, deși prin Constituție (art. 6) se prevedea adoptarea ulterioară de legi speciale în această privință. În primul deceniu de după război, își continuă activitatea vechile partide, deși, tot acum, unele dintre ele dispar și iau naștere formațiuni politice noi. ***Partidele*** existente înainte de primul război mondial sunt Partidul Conservator, Partidul Național Liberal și Partidul Social-Democrat, iar partidele nou apărute sunt: Partidul Național Țărănesc, Partidul Comunist din România și Garda de Fier. Până în anul 1922, are loc o proliferare a partidelor politice, apoi o concentrare a acestora, astfel încât după anul 1926 două sunt formațiunile care se afirmă cu precădere în viața politică: PNL, dominând perioada 1918-1928, și PNȚ. PNL reprezintă oligarhia financiară și industrială, dar acreditează ideea că reprezintă națiunea. PNȚ se afirmă ca exponent al țărănimii și al statului agrar.

1. „Prin 1927, tânăra generație abia se constituia. Mircea Eliade are meritul de a o fi trezit, chemând-o la unitate și țeluri comune. *Itinerarul spiritual*, ciclul de 12 foiletoane apărut în *Cuvântul* din 1927, a fost, de fapt, programul acestei generații care se considera a fi «prima generație românească necondiționată de un obiectiv istoric de realizat», întrucât Marea Unire din 1918 înfăptuise un vis și o misiune seculară. Una dintre trăsăturile generației care se ridică va fi, așadar, critica rațiunii suficiente."

(Z. Ornea – *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*)

2. „*Art. 34.* Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentațiunea națională formată din Senat și Adunarea Deputaților. Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor adunări."

(*Constituția din 1923*)

3. „Luxosul local de pe Calea Victoriei, cu mesele încărcate în lojii de catifea, sub o revărsare de lumini, era peste drum de Palat și în vecinătatea grădinii Atheneului. (...) O masă lungă era rezervată presei și scriitorilor, artiștilor. Treceau pe aici regulat Ion Vinea, Cocea, Zaharia Stancu, și lista poate continua."

(Vlaicu Bârna – *Între Capșa și Corzo*)

Carol al II-lea și Ernest Urdăreanu la Londra, în 1938

4. „Lipsită de Parlament, lipsită de libertățile constituționale, cu un regim sever de stare de asediu și cenzură, România a devenit un câmp de exploatare nemiloasă în mâinile unui rege despot, înconjurat de o camarilă hrăpăreață și sprijinit pe un guvern venal, incapabil de a cârmui un popor blând, muncitor, bun și răbdător."

(Pamfil Șeicaru – *Istoria partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*)

Teatrul Național din București în perioada interbelică

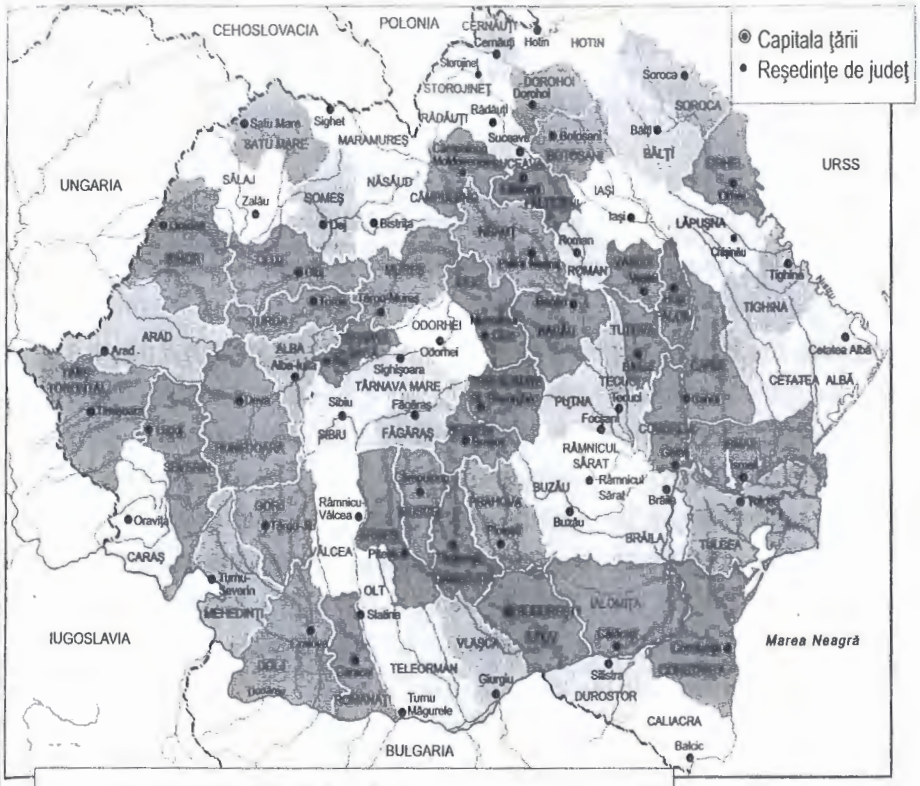
În 1927, România pierde doi oameni politici mari prin moartea regelui Ferdinand I și aceea a președintelui PNL, prim-ministrul Ionel Brătianu (1927). Prințul Carol revine în România (1930). Acesta renunțase la tron cu cinci ani în urmă, ca urmare a conflictelor politice și a vieții personale, și se stabilise în străinătate. Alegerile din anul 1928 sunt câștigate de PNȚ (77,76 %), dar guvernarea sa nu poate ameliora efectele crizei economice. În interiorul celor două mari partide apar facțiuni. Prin Carol al II-lea, monarhia nu mai dorește doar să domnească, ci să și guverneze, devenind ostilă partidelor politice. Revenirea liberalilor la putere (1934-1937) este aparentă. Regele controlează activitatea guvernului, democrația parlamentară este discreditată, crește agresiunea Mișcării Legionare, iar ***camarila regală*** se implică tot mai mult în conducerea statului.

Criza politică se manifestă acut în 1937, an în care s-au desfășurat cele mai tensionate alegeri, cu participarea a 16 partide, dintre care nici unul nu obține majoritatea necesară adjudecării conducerii țării. Carol al II-lea numește un guvern condus de Octavian Goga, deși nu are reprezentare democratică, naționalist și apropiat ideologic de Germania. În anul 1938, este elaborată o nouă Constituție, prin care se instituie regimul politic autoritar, după modelul unor state europene. În Europa, la începutul perioadei în discuție, din 28 de state europene 15, între care și România, sunt monarhii parlamentare, în timp ce, la sfârșitul perioadei, 13 au devenit regimuri dictatoriale și autoritare, printre acestea aflându-se și România.

În noua Constituție nu se mai respectă principiul separării puterilor în stat, iar autoritatea monarhului capătă amploare prin controlul acestuia asupra Parlamentului, a cărui activitate devine formală. Regele deține dreptul de a convoca și dizolva Parlamentul și de a emite decrete-lege. Drepturile cetățenești devin obligații și se instituie ***Consiliul de Coroană***, ca organ de stat. Pe plan extern, se menține alianța tradițională cu Anglia și Franța și încheie un acord economic cu Germania.

ÎN DOMENIUL CULTURAL, România se află între modernizare și tradiționalism. Cultura devine un fenomen social prin presă și instituții, cu deosebire prin cele din învățământ, iar politica educațională a statului are ca obiectiv diminuarea analfabetismului, dezvoltarea sistemului liceal și universitar. Prin creatorii români care își desfășoară activitatea în străinătate și prin traducerea în alte limbi a creațiilor din țară, cultura capătă vocație universală. Tristan Tzara devine unul dintre inițiatorii mișcării dadaiste, Mircea Eliade deschide domeniul istoriei religiilor, Constantin Brâncuși creează în străinătate, dar promovează tradițiile satului românesc, George Enescu face cunoscut în lume folclorul național. Cultura românească este în consonanță cu cea universală, apar noi domenii de creație; în general, perioada este una de mari afirmări intelectuale.

Situația României din perioada interbelică se încadrează în contextul general european: evoluția treptată de la democrație la autoritarism, ca soluție politică pentru criza societății. Totuși, prin constituțiile din anii 1866 și 1923, în țara noastră se fundamentează regimul democratic parlamentar, urmat însă de limitarea și, în final, anularea sa: regimul autoritar al lui Carol al II-lea (11 februarie 1938-4 septembrie 1940), dictatura legionară (6 septembrie 1940-23 ianuarie 1941), dictatura militară antonesciană (23 ianuarie 1941 – 23 august 1944). Revenirea la democrație este un proces istoric complex.

România interbelică – harta administrativă

Cronologie

1919: este inaugurată Opera Română din Cluj.
1920: grevă generală.
1922: primul meci internațional de fotbal al României.
1924: România obține prima medalie olimpică (bronz, la rugbi).
1927: Tudor Arghezi publică *Cuvinte potrivite*.
1930: prima ecranizare după Liviu Rebreanu (*Ciuleandra*).
1935: ansamblul sculptural al lui Brâncuși de la Târgu-Jiu.

5. „*Art. 30.* Regele este Capul Statului. *Art. 31.* Puterea legislativă se exercită de rege prin reprezentațiunea națională."
(*Constituția din 1938*)

Concluzii

- România este a șasea țară ca mărime din Europa.
- Problemele integrării provinciilor sunt: armonizare legislativă, diferende, contraste.
- În economia României se succed etapele de stabilitate (din anul 1924); criză (în perioada 1929-1933); nivel maxim de dezvoltare (în anul 1938).
- În situația politică se remarcă evoluția de la democrația parlamentară, bazată pe pluripartidism, la regimul autoritar; modificarea profilului politicianului, formarea unei noi elite; modificarea structurii corpului electoral, datorită legii votului universal; proliferarea partidelor și a extremismului.
- Situația culturii se caracterizează printr-o mare acumulare intelectuală, prin vocație universală.

ASTĂZI: Oamenii politici sunt responsabili de manipularea corpului electoral și de marile contraste din societatea românească.

Universitatea din București

Exerciții

- Explică diferențele dintre regimul democrat și regimul autoritar, precum și modul în care s-a instalat acesta din urmă.
- Compară textele **2** și **5** și explică modul în care se exercită puterea regală.
- Studiază o operă literară interbelică și viața autorului acesteia; pe baza studiului și a cronologiei, descrie societatea românească din acea perioadă.
- Identifică în localitatea în care trăiești un edificiu din această perioadă și investighează-i istoria.

Autoevaluare

- Știu să explic rolul personalității care schimbă regimul politic al unui stat.
- Înțeleg rolul votului universal, cu beneficiile și limitele acestuia.

Bombardiere germane Stukas în formație de luptă

Dicționar

Războiul ciudat – (3 septembrie 1939-10 mai 1940), perioadă caracterizată printr-o liniște relativă pe frontul de vest, un război de poziții; Franța spera ca fortificațiile Liniei Maginot să o apere de armata germană, Anglia considera că Germania nu va ataca, dar, la 10 mai 1940 Germania declanșează Războiul fulger.

Debarcarea în Normandia – Aliații au contat pe superioritatea numerică și au format cea mai mare armată din istorie; scopul l-a constituit lovirea Zidului Atlanticului, sistem de fortificații construit de germani, într-un punct slab; efectul debarcării a fost desființarea *Reich*-ului.

Bomba atomică – din anul 1941, Casa Albă decide folosirea energiei atomice în scopuri militare, fiind alocate proiectului fonduri de 2 miliarde de dolari; bomba realizată volatilizează totul pe o rază de cca 2 km. Bomba lansată asupra Hiroshimei a provocat moartea a 78 000 de persoane (numărul morților s-a ridicat la 140 000 până în decembrie 1945) dintre cei 350 000 de locuitori ai orașului și avarierea a 92% din totalul clădirilor acestuia.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Dacă vrei pace, pregătește-te de război...

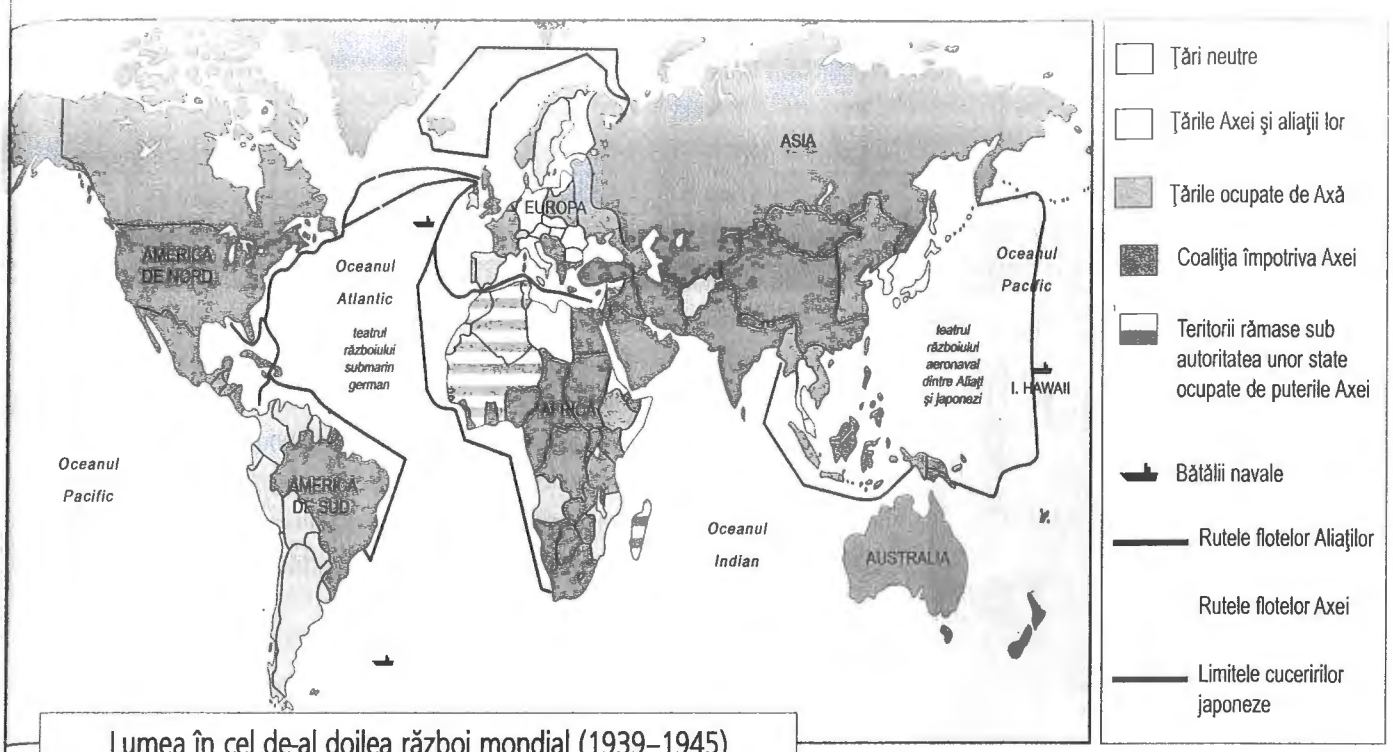
CONTRADICȚIILE DINTRE MARILE PUTERI, declanșate chiar după încheierea primului război mondial, s-au accentuat în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, atunci când a izbucnit cea de-a doua conflagrație mondială (1939-1945). Pornit în anul 1939, războiul a fost pregătit din timp de câteva state. Germania s-a servit de pretextul înfrângerii și de sancțiunile primite la Conferința de pace de la sfârșitul primului război mondial, deși multe dintre problemele ridicate se rezolvaseră. Italia și Japonia, deși învingătoare, au promovat o politică agresivă. În aceste condiții, recurgând la mobilizarea și îndoctrinarea populației cu sentimente naționaliste, la campanii puternice de înarmare a propriilor trupe și la declanșarea unor situații de criză (anexarea Manciuriei de către Japonia, cucerirea Etiopiei de către Italia, anexarea Austriei și Cehoslovaciei de către Germania), cele trei state se pregătesc de război și creează *Axa Berlin-Roma-Tokyo*. Țările amenințate nu formează o alianță înainte de începerea războiului. Beneficiind de susținere din partea populației, SUA promovează o politică izolaționistă, pentru că nu este amenințată direct. Marea Britanie încearcă să obțină un echilibru între Franța și Germania, iar Franța trece printr-o criză politică și socială.

Războiul începe la 1 septembrie 1939, prin atacarea Poloniei de către Germania, fără o declarație prealabilă. Țara atacată suportă o nouă dezmembrare, căci, punând în aplicare *Pactul Ribbentrop-Molotov*, Germania și URSS o atacă și o împart. Guvernul polonez nu organizează rezistența și se refugiază în România. Desfășurarea războiului cunoaște mai multe etape.

RĂZBOIUL FULGER se desfășoară în perioada 1939-1942, timp în care Axa repurtează numeroase succese. Germania declanșează ofensive rapide cu ajutorul diviziilor de blindate și al aviației, scopul constituindu-l cucerirea teritoriilor prin efectul surprizei și al vitezei de deplasare. Adolf Hitler mizează în tot acest timp pe faptul că statele atacate nu creează un front comun, că folosesc încă unitățile de infanterie și nu posedă divizii de blindate și mijloace rapide de comunicație.

După perioada ***Războiului ciudat***, se deschid aproape simultan fronturi în vestul și estul Europei, în nordul Africii și în Extremul Orient. Prin ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Belgiei, Olandei, Luxemburgului, a unei părți însemnate a Franței și a unor părți din URSS, Iugoslavia și Grecia, Germania formează un vast imperiu (*Reich*). În acest complex de teritorii cu statute politice diferite, în care limba germană este cea oficială, se aplică legile germane, populația este mobilizată pentru armată și supusă la muncă forțată și la rechiziții.

În spatele frontului, ordinea este asigurată prin metode arbitrare de către trupele speciale (SS) execuții, masacre colective, distrugeri de localități, transferuri de populație. În jurul *Reich*-ului existau state-satelit, cu regimuri politice organizate după modelul nazist: Ungaria, România, Bulgaria, Iugoslavia. La rândul ei, Italia atacă Franța, Grecia și Iugoslavia, în timp ce Japonia pune pe picioare în Extremul Orient un imperiu care reprezenta a opta parte a globului.

Lumea în cel de-al doilea război mondial (1939–1945)

RĂZBOIUL DE UZURĂ se desfășoară în perioada 1942-1944, iar schimbările survenite sunt cauzate, pe de o parte, de limitele armatelor Axei, iar pe de altă parte de formarea *Alianței Națiunilor Unite*. Armata germană nu era pregătită pentru un război de durată: dispunea de resurse nesigure din teritoriile ocupate (minereu de fier, petrol), iar ca urmare a problemelor de autoritate dintre marile cartiere generale ale diferitelor arme componente coordonarea ei era defectuoasă.

La începutul perioadei, Franța (ocupată aproape în întregime de Germania în anul 1940), Marea Britanie (atacată de Germania în anul 1941), URSS (atacată și ocupată parțial de Germania în anul 1941) au organizat contraofensiva și au format o alianță. Între cele trei state existau asemănări (toate fuseseră atacate de Germania și aliații acesteia), dar și deosebiri (regimuri politice diferite, distanțe geografice planetare).

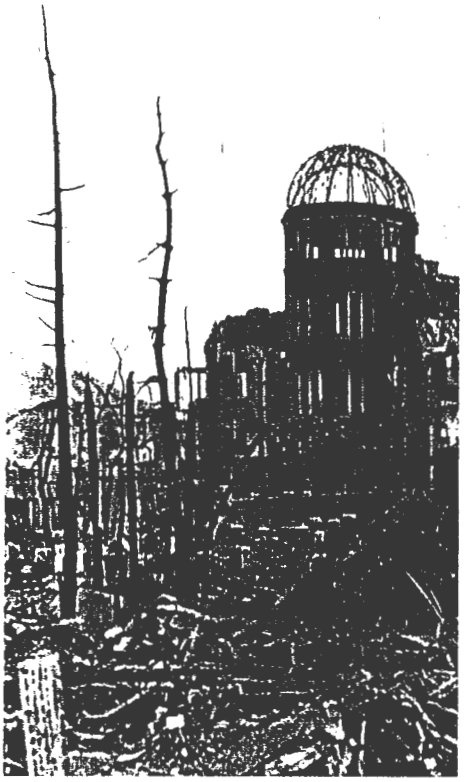
În august 1941, Franklin Delano Roosevelt, președintele SUA, și Winston Churchill, prim-ministrul Marii Britanii, semnează *Carta Atlanticului*, document care stabilește principiile viitoarei colaborări, iar în ianuarie 1942 se formează Alianța Națiunilor Unite, care grupează 23 de state antinaziste. În același an, sunt organizate contraofensive pe toate fronturile: în Oceanul Pacific, SUA obțin împotriva Japoniei victoria în *Bătălia de la Midway*; în Africa, englezii îi înfrâng pe italieni în *Bătălia de la El Alamein*, iar în URSS rușii repurtează victoria împotriva trupelor germane, italiene și române în *Bătălia de la Stalingrad*. Contraofensiva se desfășoară la scară mondială, iar câștigătoare sunt statele care mobilizează cele mai numeroase și mai bine dotate armate. Din primăvara anului 1944 până în vara anului 1945, contraofensiva devine din ce în ce mai susținută și, treptat, trupele Axei se retrag din zonele ocupate. Prima întrevedere între conducătorii celor trei mari state aliate are loc în anul 1943, la Teheran. W. Churchill, F.D. Roosevelt și I.V. Stalin hotărăsc ofensiva comună împotriva Germaniei și a aliaților ei, dar și organizarea lumii postbelice.

1. „Văd înaintând peste toate acestea măcelul hidos al mașinii de război germane, cu ofițerii ei prusaci zgomotoși, bătând din călcâie, fălоși. Văd de asemenea masele triste, instruite, docile, brutale, ale soldățimii, care merg ca un soi de lăcuste care se târăsc. În spatele acestei furtuni văd acel mic grup de bărbați nemernici care plănuiesc, organizează și lansează această cataractă asupra omenirii."

(Winston Churchill – *Al doilea război mondial*)

2. „Este posibil ca războaiele să pună mai multe probleme decât pot rezolva. Rămâne totuși limpede că victoria aliată a pus capăt unui imperialism fascist, al cărui succes ar fi determinat un cu totul alt curs al evoluției umanității. Desigur că lumea care iese din război pare să fie una a contradicțiilor: popoarele sărace sunt mai departe decât oricând de cele bogate."

(Henri Michel – *Al doilea război mondial*)

Hiroshima după bombardamentul nuclear (6 august 1945)

3. „Pe cât de convins eram că, în principiu, ca unul care făcuse parte din grupul conducător al regimului, trebuia să plătesc pentru faptele lui, pe atât de greu mi-a venit, în primul moment, să-mi asum în practică această responsabilitate."

(Albert Speer – *În umbra lui Hitler*)

Dicționar

Rezistență – mișcare organizată de populația civilă din teritoriile ocupate de armata germană; personalitățile implicate în mișcare se întâlneau la Londra, unde s-a format Serviciul de Operații Speciale, care aproviziona mișcările de rezistență cu arme parașutate. Activitatea mișcării prezenta un grad sporit de periculozitate; acțiunile erau organizate individual sau prin rețele, iar cele cu caracter militar prin grupuri de partizani. Acțiunile de propagandă, prin presă și radio, sloganuri sau afișe, susțineau moralul opiniei publice, îndemnând-o la luptă împotriva ocupantului și a colaboraționiștilor.

ULTIMA ETAPĂ A RĂZBOIULUI (1944-1945) este marcată de invadarea și ocuparea de către Aliați a Italiei, Germaniei și Japoniei, țări care se recunosc înfrânte. Debarcând în Sicilia și sudul Italiei încă din vara anului 1943, Aliații grăbesc îndepărtarea dictaturii lui Benito Mussolini, iar noua conducere a statului italian declară război Germaniei și trece de partea Aliaților.

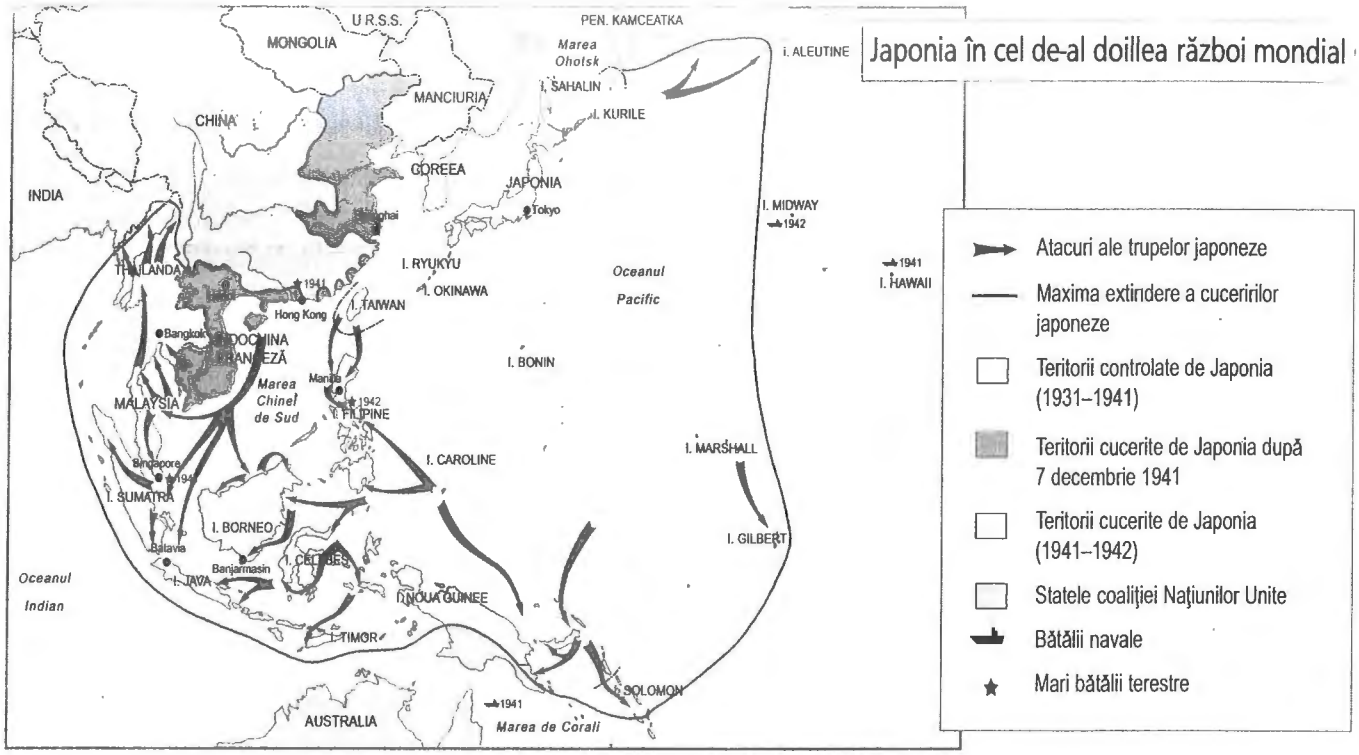
La 6 iunie 1944, anglo-americanii ***debarcă în Normandia*** și deschid un nou front, astfel încât acum spre Germania înaintează din răsărit sovieticii, iar din vest anglo-americanii. Franța este eliberată și se alătură Aliaților. Germania capitulează la 9 mai 1945, când războiul se încheie în Europa. Sub pretextul grăbirii capitulării Japoniei, noul președinte al SUA (în urma morții lui F.D. Roosevelt), Harry Truman, hotărăște lansarea ***bombei atomice*** asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki (6 și 9 august 1945), o decizie căreia i se raliază britanicii. Efectele bombardamentelor asupra populației civile și pierderile materiale sunt nimicitoare și se resimt și astăzi; la 2 septembrie 1945, Japonia capitulează.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL a fost evenimentul care a marcat o cotitură profundă în istoria secolului al XX-lea, ca urmare a mobilizărilor umane fără precedent. Mentalitatea oamenilor a fost afectată prin propaganda difuzată și prin noile ei tehnici (radioul), iar atitudinea oamenilor a fost controlată de aparatul dictatorial de stat.

În cadrul forțelor armate au participat peste 60 de milioane de soldați, dintre care au murit aproximativ 25 de milioane. Pierderile umane, militare și civile, au fost de patru ori mai mari față de cele înregistrate în prima conflagrație mondială. Populația civilă a participat în întregime, inclusiv femeile și copiii, înrolată în cadrul eforturilor economice de război. Au avut loc crime, exterminări în masă și distrugeri fără precedent, care nu au influențat în mod direct conflictul militar, dar au marcat conștiințele. În lagăre au murit milioane de oameni, iar distrugerile materiale au fost de natura unor adevărate cataclisme (orașul Dresda a fost distrus într-o zi, iar Hiroshima în numai câteva minute). Față de ocupanți și politica lor violentă, populația civilă a reacționat prin organizarea ***Rezistenței.***

Prin desfășurarea sa geografică, războiul, cu o durată de 2 174 de zile, a afectat mai multe continente și a schimbat lumea. În Europa au avut loc bătăliile cele mai sângeroase, determinând o slăbire economică de lungă durată, iar în Extremul Orient confruntările militare, începute mai devreme (1931) și încheiate mai târziu (septembrie 1945), au fost preponderent navale și aeriene. Forma de desfășurare a fost atât directă, militară, cât și indirectă (spionaj, contraspionaj, mobilizarea științei în slujba industriei de armament). Guvernele au alocat resurse umane și materiale importante pentru știință, cercetarea a devenit o activitate de vârf, de echipă, fiind descoperite mijloace necesare atât pentru marile distrugeri, cât și pentru refacerea ulterioară: radarul, mașinile de calcul, materialele plastice, procedeele de transfuzie sangvină și de reanimare, utilizarea energiei nucleare.

Prin neîncheierea unui tratat de pace cu Germania, sfârșitul războiului a creat o stare de ambiguitate. La 10 februarie 1947 Națiunile Unite au semnat tratate de pace doar cu foștii aliați ai Germaniei: Italia, Ungaria, România, Finlanda, și mai târziu cu Japonia (1951) și Austria (1955).

Concluzii

- Pregătirea războiului a fost făcută de către statele revanșarde și revizioniste, pe fondul politicii de conciliere și al izolaționismului practicate de alte state.
- Războiul s-a declanșat prin atacarea Poloniei de către Germania, fără o declarație de război prealabilă.
- Războiul a avut drept consecințe: mobilizări umane fără precedent; milioane de morți pe câmpurile de luptă și în rândurile populației civile; organizarea luptei de rezistență; afectarea mai multor continente (cel mai grav atins a fost Europa); forma de desfășurare a fost atât directă, militară, cât și indirectă (spionaj, mobilizarea științei în slujba industriei de armament); nu a rezolvat conflictele dintre state; la sfârșitul său nu a fost încheiat un tratat de pace cu Germania, doar tratate cu aliații acesteia.

ASTĂZI: Există familii ale celor dispăruți în război, precum și supraviețuitori ai acestuia care doresc să ne facă să înțelegem tragedia trăită și să ne învețe să o evităm.

Exerciții

- Explică modul în care, după primele victorii ale Germaniei, războiul a fost câștigat de Aliați.
- Analizează textele **1** și **3**; explică legătura dintre fragmentele *acel mic grup de bărbați* și *pe atât de greu mi-a venit să-mi asum în practică această responsabilitate* și formulează o concluzie.
- Citește textul **2** și explică de ce nu s-au rezolvat problemele omenirii în urma războiului.
- Identifică în literatură o lucrare despre al doilea război mondial și realizează un eseu despre *Viața cotidiană în această perioadă.*

Cronologie

1939: atacarea Poloniei.
1939-1942: *Războiul fulger.*
1940: ocuparea Franței.
1941: atacul japonez de la Pearl Harbor (7 dec.); intrarea României în război (22 iunie).
1942-1944: *Războiul de uzură.*
1942: SUA oprește ofensiva Japoniei în Oceanul Pacific.
1942: *Bătălia de la Kursk*, cea mai mare bătălie de tancuri din istorie.
1943: Conferința de la Teheran.
1944: debarcarea în Normandia.
1945: capitularea Germaniei (9 mai) și a Japoniei (2 septembrie).

Autoevaluare

- Știu cum a fost afectată umanitatea ca urmare a celei mai mari conflagrații a secolului al XX-lea.
- Știu să explic de ce trebuie evitat un astfel de conflict.

Regele Mihai I participă la o paradă militară

Dicționar

Garda de Fier – în 1927, Corneliu Zelea Codreanu înființează Legiunea Arhanghelului Mihai; în iunie 1930, aceasta se transformă în Garda de Fier; partidul este scos în afara legii în anul 1933 și reorganizat sub numele Totul pentru Țară în anul 1934; datorită propagandei, obține un succes electoral relativ în anul 1937 și devine partid de guvernământ în anul 1940; când recurge la acte de violență (noiembrie 1940–ianuarie 1941).

Ultimatum – cerere categorică, care nu admite discuții sau obiecții, formulată de un stat la adresa altui stat, de a îndeplini o condiție, pusă sub amenințarea folosirii forței.

Rapt teritorial – anexare teritorială ca urmare a unui tratat.

Guvernământ – administrație militară cu elemente civile (numită, nu aleasă), care nu ține seama de interesele populației, ci de cele ale ocupantului.

23 august 1944 – dată controversată în istoriografie cu privire la rolul participanților și la poziția lui Ion Antonescu; în istoriografia comunistă a fost ignorat rolul regelui Mihai I și exagerat cel al PCR, în timp ce în istoriografia actuală este încă în discuție poziția lui Ion Antonescu, fiind recunoscut rolul decisiv al regelui.

ROMÂNIA ȘI AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

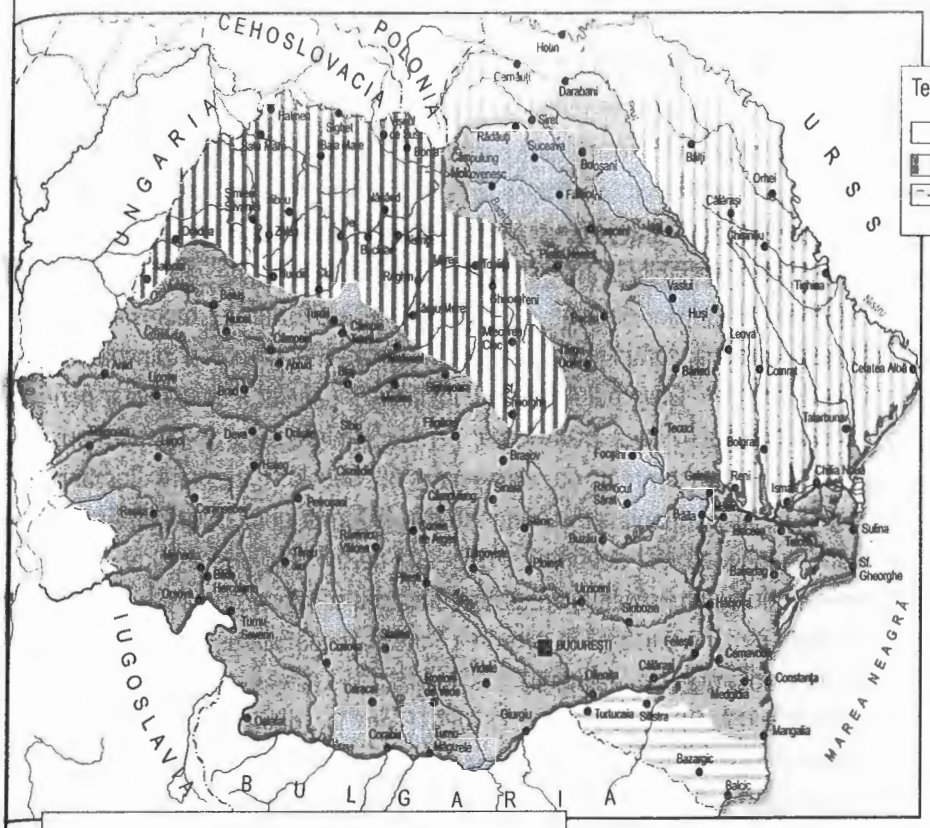
Dacă vrei pace, pregătește pacea...

În anul 1918, prin actul de voință al poporului, ratificat la Conferința de pace de la Paris, România s-a unit cu Basarabia, Bucovina și Transilvania. Considerată învingătoare în primul război mondial, țara noastră a fost tratată în cadrul Conferinței drept stat cu interese speciale și a beneficiat de o parte redusă din reparațiile de război.

PERIOADA INTERBELICĂ se caracterizează prin modificarea treptată a regimului politic, care parcurge drumul de la democrația parlamentară la regimul autoritar, urmat de dictatură. Relațiile dintre regele Carol al II-lea și ***Garda de Fier***, partid susținut de Germania, sunt încordate încă de la începutul perioadei autoritare. În noiembrie 1938, regele întreprinde o vizită neoficială în Germania, în cadrul căreia se întâlnește cu Adolf Hitler. Cu acest prilej, *Führer*-ul îi cere lui Carol ruperea relațiilor cu Anglia și Franța, încheierea unei alianțe cu Germania și promovarea la putere a Gărzii de Fier. În speranța evitării crizei, Carol ordonă asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, conducătorul legionarilor. Replicile violente ale legionarilor nu se lasă așteptate: la câteva zile după izbucnirea războiului este asasinat prim-ministrul Armand Călinescu (21 septembrie 1939). România continuă apropierea de Germania; în martie 1939, se încheie un acord economic între cele două state, în fapt o subordonare economică a României.

LA IZBUCNIREA RĂZBOIULUI (1 septembrie 1939), România se proclamă neutră (septembrie 1939-iunie 1941) și declanșează demersuri diplomatice pentru restabilirea păcii sau preîntâmpinarea extinderii conflictului. Guvernul român acordă ajutor material și moral Poloniei atacate, prin găzduirea în țară a președintelui, a membrilor guvernului și a altor oameni politici, a civililor și militarilor. De asemenea, se permite tranzitarea pe teritoriului țării a tezaurului Poloniei către Anglia.

Inițiativa României de a organiza în Balcani un bloc al neutrilor eșuează, iar evoluția războiului în anul 1940 face din țara noastră un stat izolat diplomatic și în pericol de dispariție de pe harta Europei. Statele cu care România încheiase tratate nu mai existau (Cehoslovacia), cele care oferiseră garanții teritoriale fuseseră ocupate de armata germană (Franța). Marile puteri, Germania și URSS, încheiaseră, pe seama statelor baltice, a Poloniei și României, *Pactul Ribbentrop-Molotov*. Pierderile teritoriale din vara anului 1940 au fost efectul acestei situații complexe interne și internaționale. La 26 iunie 1940, România primește din partea URSS un ***ultimatum*** cu privire la cedarea Basarabiei și Bucovinei de nord. La recomandările formulate de Germania, Italia, Iugoslavia și Grecia, Consiliul de Coroană decide abandonarea teritoriilor respective, cu scopul de a păstra ceea ce mai rămânea din integritatea teritorială. Teritoriile ocupate de trupele sovietice – Basarabia, Bucovina de nord și ținutul Herța – depășesc cu mult înțelegerea germano-sovietică din anul 1939, ceea ce accentuează criza dintre cele două state.

România în anul 1940

ORIENTAREA ROMÂNIEI CĂTRE GERMANIA devine inevitabilă. Regele îi cere lui Adolf Hitler să trimită în țară o misiune militară germană. Ungaria și Bulgaria adresează României pretenții teritoriale: Transilvania, respectiv Cadrilaterul.

Sub egida unui arbitraj, în realitate un dictat, are loc întâlnirea de la Viena dintre miniștrii de externe ai Germaniei, Italiei, Ungariei și României (30 august 1940), în urma căreia i se impune României cedarea nord-vestului Transilvaniei (o suprafață de 43 492 km², locuită de 2 667 000 de cetățeni români). Consiliile de Coroană convocate la 28/29 și 29/30 august 1940 acceptă cedările teritoriale în schimbul promisiunii Germaniei și Italiei de a garanta integritatea restului țării. Pierderile de aproximativ 100 000 km² și 6 800 000 de locuitori din vara anului 1940 au marcat fundamental situația statului român și au declanșat nenumărate drame individuale și de familie.

Izolat din punct de vedere politic, regele Carol al II-lea abdică în favoarea fiului său Mihai I (6 septembrie 1940). Mare parte a prerogativelor regale sunt preluate de generalul Ion Antonescu, iar în perioada septembrie 1940–ianuarie 1941 generalul acceptă asocierea la putere cu Garda de Fier. Pentru a pune capăt politicii violente promovate de Horia Sima, noul conducător al Gărzii, și dezordinilor din țară, Antonescu îi îndepărtează de la putere pe legionari. Se instalează dictatura militară, având drept obiectiv intern stabilitatea și drept obiectiv extern recuperarea teritoriilor pierdute în vara anului 1940, Antonescu considerând că apropierea de Germania reprezintă garanția acestori recuperări.

La 23 noiembrie 1940, *Conducătorul* român încheie alianța cu Germania, iar România devine membră a Pactului Tripartit.

1. „În decurs de patru zile de la 28 iunie să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, (...) uzinelor electrice, telegrafului."

(*Ultimatumul sovietic din 27 iunie 1940*)

2. „Teritoriul român atribuit Ungariei va fi evacuat de trupele românești în termen de 15 zile și remis în bună ordine acesteia. Toți supușii români dobândesc fără alte formalități naționalitatea ungară."

(*Dictatul de la Viena, 30 august 1940*)

Ion Antonescu și Adolf Hitler discută situația de pe frontul de est

Într-un spital militar de pe frontul de est (1941)

Soldați români pe frontul de est

3. „Ostași, vă ordon: Treceți Prutul (...) Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabiei și codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre."

(Ion Antonescu – *Ordinul de zi către armată dat în 22 iunie 1941*)

4. „Frontierele României (...) vor fi cele care erau în ființă la 1 ianuarie 1941. (...) Hotărârile Sentinței de la Viena din 30 august 1940 sunt declarate nule și neavenite."

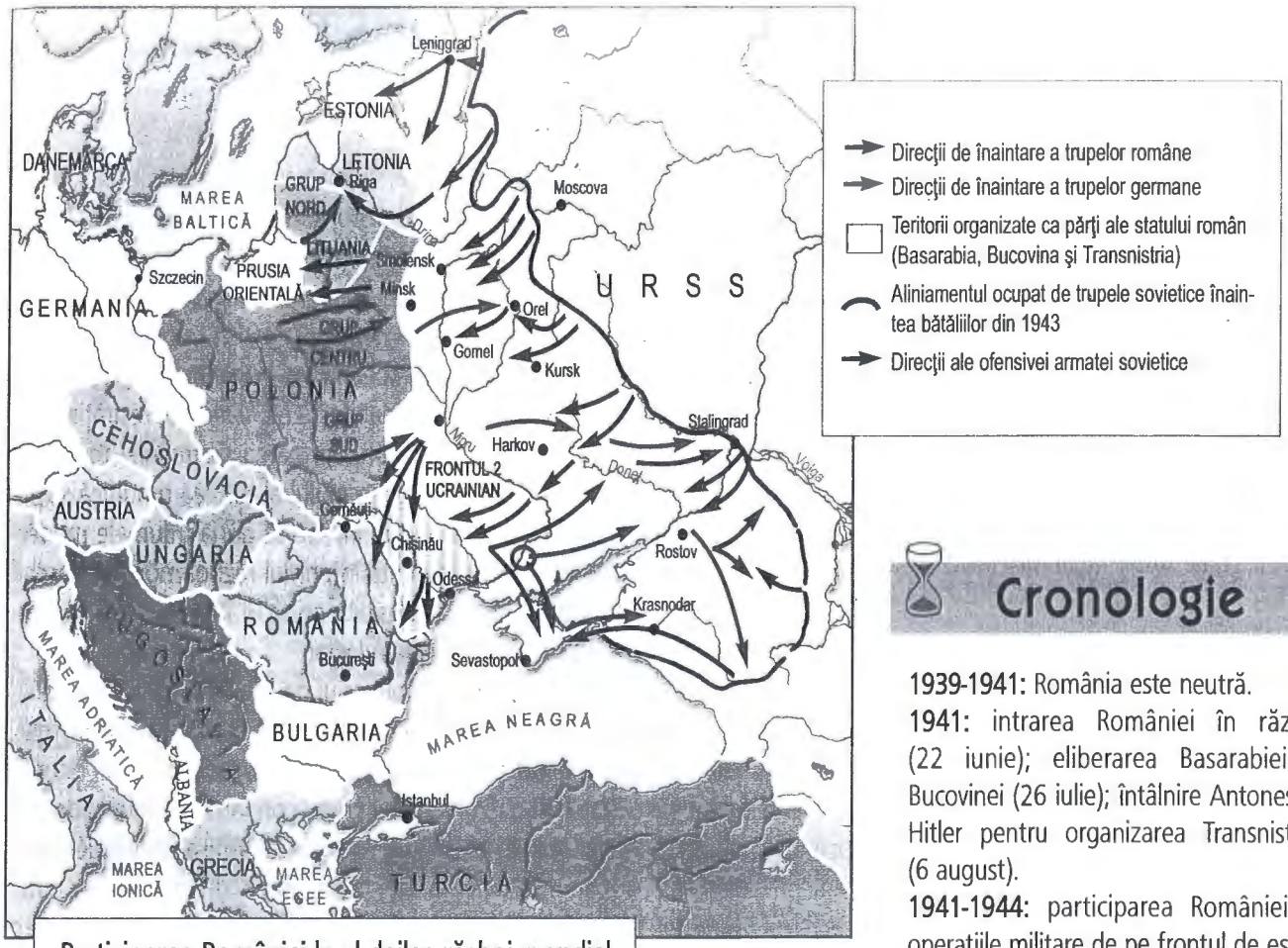
(*Tratatul de pace dintre România și Națiunile Unite*, 10 februarie 1947)

ROMÂNIA A INTRAT ÎN RĂZBOI la 22 iunie 1941, alături de Germania și împotriva URSS (22 iunie 1942-23 august 1944). Scopul participării la război a fost refacerea integrității teritoriale alături de Germania, cea mai mare putere militară a continentului, care, deși participase la ***rapturile teritoriale*** din anul *Dictatului de la Viena*, garantase integritatea restului teritoriu al țării. Recuperarea regiunii dintre Prut și Nistru a fost realizată într-o lună. Din considerente politice (restabilirea integrității teritoriale și la granița de vest) și militare (îndeplinirea obligațiilor de aliat, căci URSS nu fusese înfrântă), mareșalul Ion Antonescu ordonă continuarea participării armatei la război și dincolo de granițele României. Guvernul Antonescu înființează *Cabinetul civilo-militar pentru Basarabia, Bucovina și Transnistria*, pentru administrarea acestor teritorii. Transnistria era un teritoriu de aproximativ 40 000 km², pe care România l-a primit de la Germania și l-a administrat sub forma unui ***guvernământ***. În această regiune, au fost deportați și uciși sute de mii de oameni (evrei, țigani și alte minorități) din România, Basarabia, Bucovina și Transnistria. Pe frontul de est, armata română participă la cucerirea Odessei, la bătălia pentru Crimeea și la atacul asupra orașului Stalingrad.

RETRAGEREA DIN TERITORIILE OCUPATE are loc după 1942, alături de armatele germane. Relațiile dintre comandamentele militare român și german, corecte în perioada de succese militare, se deteriorează pe măsura înmulțirii înfrângerilor. Încep tratativele cu Aliații; acestea sunt purtate atât de guvern (oficiale), cât și de reprezentanții opoziției (neoficiale), dar discuțiile nu se finalizează din cauza lipsei de fermitate a reprezentanților României și a condiției puse de Aliați, capitularea necondiționată. Din martie 1944, trupele sovietice pătrund pe teritoriul României și ocupă din nou o parte din Basarabia și nordul Bucovinei.

LA 23 AUGUST 1944, în contextul evoluției generale a războiului, Ion Antonescu este înlăturat de la conducerea statului, acțiune realizată de regele Mihai I, în acord cu reprezentanții Blocului Național Democrat (PNȚ, PNL, PSD și PCR) constituit în iunie 1944. România se alătură Aliaților și declară război Germaniei. În perioada participării României la război pe frontul de vest (23 august 1944–12 mai 1945), armata eliberează teritoriul național (25 octombrie 1944) și participă la operațiile militare de pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei. Pierderile umane suferite sunt imense: 625 000 de oameni, morți, răniți sau dispăruți pe frontul de est, respectiv 170 000 de oameni pe frontul de vest. La aceștia se adaugă sutele de mii de oameni deportați și uciși în Transnistria, ca și miile de morți din rândurile populației civile în perioada desfășurării operațiilor militare pe teritoriul țării.

Armata română a fost principalul aliat al Germaniei pe frontul de est și al patrulea partener al Aliaților pe frontul de vest, dar în ambele situații s-a adeverit din nou practica supremației partenerului mai puternic, care îl controlează pe cel slab. Ieșirea României din alianța cu Germania și continuarea războiului alături de Aliați a scurtat considerabil durata războiului și a redus pierderile umane și materiale. Cu toate acestea, ca urmare a poziției URSS, România este considerată la Conferința de pace stat învins și obligată la plata unor grele reparații de război; este recunoscut dreptul României asupra Transilvaniei; nu este recunoscut dreptul asupra celorlalte teritorii pierdute în 1940.

Participarea României la al doilea război mondial

Concluzii

- În România interbelică are loc trecerea de la regimul democrat la cel autoritar. În perioada 1938-1940 relațiile lui Carol al II-lea cu Garda de Fier sunt contradictorii; are loc apropierea politică de Germania.
- În cel de-al doilea război mondial, România este la început neutră, apoi participă alături de Germania la luptele de pe frontul de est.
- După arestarea lui Ion Antonescu și alianța cu Națiunile Unite, armata română eliberează teritoriul țării și luptă pe frontul de vest până la capitularea necondiționată a Germaniei.
- Consecințele participării României la război sunt: pierderile umane și materiale militare și civile; nerecunoașterea de către Aliați a cobeligeranței României; recunoașterea dreptului României asupra Transilvaniei, dar nu și asupra celorlalte teritorii pierdute în 1940.

ASTĂZI: Teritorii locuite de români se află încă în afara granițelor; statul român nu duce o politică de recuperare a acestora, dar adevărul istoric trebuie cunoscut.

Autoevaluare

- Știu să explic evoluția teritorială a României în secolul al XX-lea.
- Știu să încadrez situația României în evoluția generală a războiului.

Cronologie

1939-1941: România este neutră.
1941: intrarea României în război (22 iunie); eliberarea Basarabiei și Bucovinei (26 iulie); întâlnire Antonescu-Hitler pentru organizarea Transnistriei (6 august).
1941-1944: participarea României la operațiile militare de pe frontul de est.
1944: trupele sovietice ating Prutul (aprilie); *Acordul de procentaj*, România în sfera de influență a URSS (12 octombrie); eliberarea Transilvaniei (25 octombrie).
1944-1945: România participă la operațiile militare de pe frontul de vest.

Exerciții

- Citește textele **1** și **2** și argumentează intrarea României în război.
- Analizează textul **3**; formulează concluzii cu privire la continuarea războiului dincolo de Nistru.
- Studiază cele două hărți și stabilește rolul strategic al României la începutul și în timpul războiului.
- Identifică un monument dedicat soldaților români; investighează dacă în propria familie sunt evenimente legate de război; alcătuiește un eseu despre *Rolul memoriei colective cu privire la România și al doilea război mondial.*

HOLOCAUSTUL

Curajul de a ne aminti...

Rampa de sosire de la Auschwitz

Dicționar

Holocaust – cuvânt de origine greacă, cu sensul de sacrificiu; denumire folosită pentru a reprezenta persecuția sistematică sprijinită de stat și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, aliații și colaboratorii săi în perioada 1933-1945.

Spațiu vital – sintagmă folosită de Hitler în *Mein Kampf*, denumea proiectul de extindere, prin forță, a teritoriului Germaniei în Europa centrală și de est.

Soluție finală – concepție nazistă pusă în practică din 1942, urmărea lichidarea tuturor evreilor din Europa.

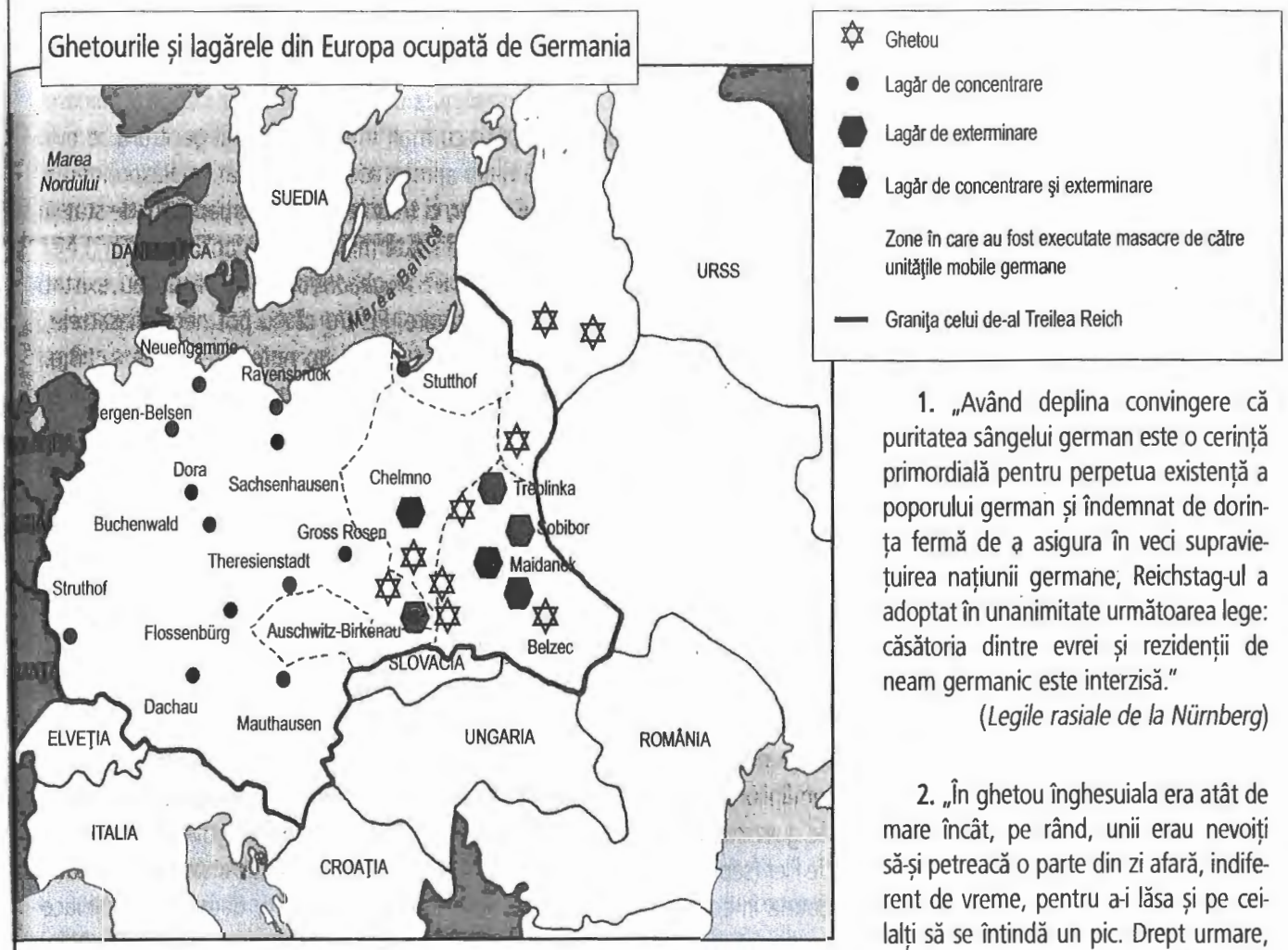
Anna Frank a ținut un jurnal în perioada cât a stat ascunsă (1942-1944) în podul unei case din Amsterdam. Arestată în 1944, a murit la Bergen-Belsen

Antisemitismul, xenofobia și naționalismul sunt susținute în Germania, în perioada care a urmat încheierii primului război mondial, de Partidul Nazist. Aceste concepții se bazează pe așa-numitul principiu al *purității sângelui german* și pe *inferioritatea de rasă a evreilor, țiganilor, slavilor* etc., nazismul susținând că rasele inferioare sunt și parazite. Constituirea treptată a acestei doctrine se explică prin poziția central-europeană a Germaniei, teritoriu locuit de populații străine, față de care germanii manifestă neîncredere, resimțindu-le ca pe o amenințare la adresa propriei culturi. Formarea Germaniei moderne (1871) și revoluția industrială de la sfârșitul secolului al XIX-lea modifică structurile tradiționale ale societății germane, care începe să pună traumele modernizării pe seama evreilor. Înfrângerea suferită în primul război mondial deschide iluzia victoriei în următorul conflict, posibilă prin curățarea teritoriului de străini și prin dobândirea așa-numitului ***spațiul vital***.

CRIME FĂRĂ PRECEDENT au loc în timpul celui de-al doilea război mondial, iar victimele aparțin unor etnii minoritare (evrei, țigani, slavi), asocialilor (persoane cu handicap, homosexuali), la care se adaugă persoane cu diferite convingeri politice (comuniști), prizonieri de război, condamnați pentru delicte politice și de drept comun etc. Crimele și represaliile la adresa populației civile și a prizonierilor de război sunt organizate de aparatul de stat pe teritoriul *Reich*-ului și pe cel al statelor aliate și satelite. Milioane de oameni, dintre care două treimi sunt evrei europeni, devin victime ale acestei politici.

În cel de-al Treilea Reich menținerea dominației asupra populației și a teritoriilor și exploatarea economică s-au realizat printr-un aparat de represiune, în care trupele SS și Gestapo-ul au jucat un rol decisiv, urmărind răspândirea terorii împotriva opozanților și aplicarea așa-numitei ***soluții finale***. *Lagărele de concentrare* sunt înființate în anul 1933, pe teritoriul Germaniei (Dachau): deținuții sunt folosiți la muncă gratuită; moartea este violentă (prin execuții, pentru care nu se fac anchete) sau lentă (subalimentație, epidemii, experiențe medicale). Înființate înainte de începerea războiului, aceste lagăre au scopul de a izola indezirabilii, pentru a evita șocarea opiniei publice și apariția fenomenului de solidaritate. *Lagărele de exterminare* (Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka; Auschwitz-Birkenau, Maidanek au fost lagăre de muncă și de exterminare) sunt înființate după ***Conferința de la Wannsee*** (1942). Scopul este uciderea deportaților, care, pentru a fi rapid eliminați, nu erau totdeauna înmatriculați. De exemplu, datorită celor patru crematorii cu 60 de cuptoare ce funcționau permanent, capacitatea de exterminare a lagărului de la Auschwitz-Birkenau era de 4 000 de victime pe zi, de la care se recuperau obiectele personale, hainele, părul sau dinții de aur.

CUM A FOST POSIBIL? De ce au acceptat evreii un astfel de tratament? În istoria acestui popor, au existat multe persecuții. Încă din Evul Mediu, ***pogromurile*** distrugeau o comunitate, dar supraviețuitorii asigurau refacerea acesteia. Pentru supraviețuire, evreii s-au integrat și au devenit germani, polonezi etc. Nazismul nu a acceptat integrarea și a inventat diferențe de rasă, condamnând la eliminare întregul popor evreu.

Oamenii au fost manipulați de propaganda de stat, devenind martori indiferenți, complici și coautori la persecuții, la ***Shoah***. Evreii au fost definiți ca inferiori și responsabili de criza societății. În școli, predarea limbii latine a fost înlocuită cu o materie nouă, așa-numita *raseologie*, în cadrul căreia se învăța ce este un *arian* și prin ce se deosebește acesta de alte rase. Populația de origine evreiască a fost recenzată și obligată să poarte, individual, însemne distinctive (*steaua lui David*, galbenă).

De asemenea, prin lege, evreilor le-au fost confiscate bunurile, au fost excluși din serviciile publice și li s-a interzis dreptul de a practica anumite meserii, pentru ca în etapa următoare să fie izolați de restul comunității, în ghetouri și lagăre, iar la finalul acestui proces să fie omorâți în masă, de regulă, în spatele frontului și în lagărele de exterminare. Cu toate acestea, s-au găsit și oameni care au venit în ajutorul evreilor, concetățeni despre ale căror fapte relatează supraviețuitorii: un simplu gest de încurajare, găzduirea unui evreu, procurarea de acte false, ascunderea într-un loc sigur, adoptarea copiilor unei familii evreiești.

După război, statul Israel a hotărât să recunoască meritele acestor persoane, numite *Drepți între popoare*. Un asemenea Drept trebuie să facă dovada atitudinii sale și este omagiat printr-o ceremonie care are loc în propria țară, de față fiind un reprezentant al statului Israel. Din 1953 și până astăzi, au fost omagiați peste 16 000 de Drepți între popoare, dintre care 60 de români (printre ei: Traian Popovici, Viorica Agarici, Dumitru Berceanu), dar se consideră că numărul lor este cu mult mai mare.

1. „Având deplina convingere că puritatea sângelui german este o cerință primordială pentru perpetua existență a poporului german și îndemnat de dorința fermă de a asigura în veci supraviețuirea națiunii germane, Reichstag-ul a adoptat în unanimitate următoarea lege: căsătoria dintre evrei și rezidenții de neam germanic este interzisă."

(*Legile rasiale de la Nürnberg*)

2. „În ghetou înghesuiala era atât de mare încât, pe rând, unii erau nevoiți să-și petreacă o parte din zi afară, indiferent de vreme, pentru a-i lăsa și pe ceilalți să se întindă un pic. Drept urmare, străzile erau pline de o mulțime de oameni fără rost. La început, au murit de tifos și de frig, apoi de foame. Populația ghetoului alcătuia o societate umană completă, cu tot amalgamul ei de noblețe și josnicie."

(Jean-Michel Lecomte – *Predarea Holocaustului în secolul XXI*)

3. „Tata a fost o pradă ușoară. Murise în liniște, neobservat. La aproape două săptămâni după moartea tatei, fratele mai mare, care de zile întregi nu scosese un cuvânt și nu se mișcase, a trecut în veșnicie. Cu o voință de fier m-am luptat cu somnul două săptămâni ca să o țin pe mama în viață. În a paisprezecea noapte am căzut pradă somnului. Mama a ales să moară în tăcere. 27 ianuarie 1942, la vârsta de unsprezece ani, am rămas singură pe lume."

(Ruth Glasberg, supraviețuitoare a Holocaustului din Transnistria)

Muncă forțată în lagărul de la Mauthausen

Lagărul de la Auschwitz este creat în mai 1940 lângă orașul Oswiecim (pe teritoriile poloneze anexate de Al Treilea Reich). Din 1942 gazările se realizează imediat după sosirea deportaților; se fac experimente medicale pe prizonieri. Este eliberat de Armata Roșie la 27 ianuarie 1945. Numărul victimelor este estimat la 1,5 milioane de oameni. La 2 iunie 1947, prin hotărârea Parlamentului Poloniei, este transformat în muzeu.

Dicționar

Conferința de la Wannsee – are loc la 20 ianuarie 1942, la Berlin, când se redactează un raport în care se precizează că *în cursul rezolvării definitive a problemei evreiești în Europa trebuie luați în considerare circa 11 000 000 de evrei.* Evreii urmau să fie adunați în ghetouri de tranziție și transportați spre răsărit, spre lagărele de exterminare; în afara acestui raport, redactat în 30 de exemplare, nu există alt ordin scris.

Pogrom – ucidere în masă a unui grup național minoritar.

Shoah – *catastrofă* în ebraică; desemnează exterminarea celor aproximativ 6 milioane de evrei de către naziști în timpul celui de-al doilea război mondial.

CINE ESTE RĂSPUNZĂTOR? *Intenționaliștii* susțin că Adolf Hitler a planificat de la începutul preluării puterii exterminarea evreilor și a altor „rase inferioare". *Funcționaliștii* susțin însă că *Führer*-ul nu a dat personal ordinul de exterminare și că apropiații acestuia i-au depășit cu mult intențiile, numai pentru a se evidenția. Sigur este însă faptul că Hitler aproba asemenea inițiative. Răspunderea nu poate fi pusă pe seama unui popor, ci trebuie imputată aparatului de stat și persoanelor care au conceput planul de exterminare și l-au aplicat.

CARE ESTE NUMĂRUL VICTIMELOR? *Negaționiștii* susțin că nu au existat lagăre de exterminare și camere de gazare. Pentru că nu pot nega masacrele, aceștia le explică prin situația de război și susțin un număr redus de victime. Dovezile cu privire la Holocaust sunt din ce în ce mai multe și mai sistematice, incluzând mărturiile supraviețuitorilor. Milioane de oameni au fost uciși, dar moartea unui singur om în condiții nedemne este o rușine pentru civilizația umană.

A EXISTAT UN HOLOCAUST ÎN ROMÂNIA? Comisia internațională pentru studierea Holocaustului a stabilit că a existat Holocaust în România. *Cauzele Holocaustului românesc* sunt: antisemitismul cu rădăcini adânci în istoria elitelor politice și intelectuale românești, politica și practicile antisemite ale regimului Antonescu (1940–1944), includerea României în sfera de influență a Germaniei (1940), anexarea unor teritorii românești de către statele vecine (nord-vestul Transilvaniei, anexat Ungariei hortyste). În România interbelică, Garda de Fier a dus o politică antisemită, a instigat la violențe de stradă, a trezit animozitatea românilor împotriva populației evreiești. Primele legi antisemite au fost emise de guvernul Goga-Cuza, în decembrie 1937. În perioada de guvernare a Gărzii de Fier (septembrie 1940 – ianuarie 1941), legile și decretele antisemite au adus daune imense evreilor: privarea de drepturi, proprietăți, demnitate, mijloace organizaționale. Legislația antisemită a avut ca efect separarea populației evreiești de ceilalți cetățeni români pe plan juridic, politic, social. Ponderea ei în toată perioada regimului antonescian demonstrează caracterul rasial și discriminatoriu al acestuia. Evreii au fost supuși discriminării și degradării sistematice în timpul administrației antonesciene pentru simplul motiv că erau evrei, au pierdut protecția statului și au devenit victimele lui. *Principalele momente ale Holocaustului românesc* sunt masacrul de la Dorohoi (iulie 1940), rebeliunea legionară (ianuarie 1941), pogromul de la Iași (vara anului 1941), deportările și uciderea sistematică în Transnistria. Cel puțin 15 000 de evrei au fost uciși în pogromul de la Iași și ca urmare a altor măsuri antievreiești (1940–1941). Deportarea și uciderea sistematică încep la 9 octombrie 1941 (zi stabilită pentru comemorarea victimelor Holocaustului românesc) și sunt aplicate evreilor din Basarabia, Bucovina, nordul Moldovei (județul Dorohoi). Transnistria, aflată sub administrație românească, este folosită ca un imens spațiu pentru uciderea evreilor, aici fiind exterminați între 280 000 și 380 000 de evrei români și

Legislația antisemită în România

21 ian. 1938	Decret-lege pentru verificarea cetățeniei evreilor.
8 aug. 1940	Decret-lege privind deosebirea între românii de sânge și cetățenii români; interzicerea căsătoriilor între români și evrei.
octombrie 1940	Decret-lege privind interzicerea profesiilor de avocat și farmacist.
	Decret-lege pentru excluderea evreilor din toate formele de învățământ.
	Decret-lege pentru controlul statului asupra întreprinderilor evreiești.

ucraineni. De asemenea, au fost deportați 25 000 de țigani, dintre care au pierit mai mult de 11 000. Regimul Antonescu a folosit, pentru a iniția și a pune în aplicare Holocaustul în România, armată, jandarmi, polițiști, funcționari publici. *În evoluția poziției regimului antonescian* se petrece o modificare în octombrie 1942, în relație directă cu schimbările de pe Frontul de est (înfrângerea Germaniei la Stalingrad). Deportările încetează definitiv în primăvara anului 1943; rezultatul: supraviețuirea a circa 340 000 de evrei români. În Transilvania de nord-vest, teritoriu anexat Ungariei, guvernul horthyst acceptă aplicarea „soluției finale": sunt deportați în ghetouri (Oradea, Sighet, Cluj, Baia Mare) și lagăre circa 150 000 de evrei; dintre aceștia 135 000 au fost uciși.

Efectul acestei politici a fost distrugerea unui procent semnificativ al comunității evreiești din România. Asumarea istoriei și menținerea colectivă a acestor evenimente constituie calea spre toleranță.

Concluzii

- În Germania se răspândesc, prin politica de stat din perioada interbelică, concepțiile antisemite, xenofobe și naționaliste.
- Crimele din timpul celui de-al doilea război mondial au fost comise în lagărele de concentrare și de exterminare.
- Evreii nu au crezut că este posibilă exterminarea lor ca popor; populația civilă a fost manipulată prin propaganda statului nazist; au existat oameni curajoși care i-au ajutat pe evrei, numiți *Drepți între popoare*.
- Nu poate fi inculpat un popor, răspunzători sunt cei care au organizat și au constituit aparatul de stat.
- Negaționiștii afirmă că nu a existat Holocaustul, nu au existat lagăre de concentrare, iar numărul victimelor, inerente războiului, ar fi mai mic.
- Pe baza documentelor, istoricii susțin că au fost milioane de victime. Nu numărul acestora este important, ci crimele în sine, comise împotriva umanității.
- Comisia internațională pentru studierea Holocaustului în România afirmă că a existat *Holocaust în România;* de aceste crime sunt răspunzătoare regimul Antonescu și grupările extremiste.

ASTĂZI: Studiem Holocaustul pentru a înțelege istoria recentă, trăită de bunicii și străbunicii noștri; pentru a atenua și elimina conflictele interetnice, pentru a dezvolta toleranța.

Exerciții

- Explică modul în care s-a constituit opinia societății despre „rasele inferioare".
- Explică diferențele dintre *ghetou, lagăr de concentrare* și *lagăr de exterminare* și rolul acestora în contextul Holocaustului.
- Pe baza cuvintelor din dicționar, a textului **1** și a unor informații suplimentare, realizează o compunere despre *Rolul statului de tip nazist în aplicarea soluției finale.*
- Analizează textele **2** și **3** și stabilește asemănările și deosebirile dintre cele două drame personale. Folosește alte surse și realizează un portofoliu.
- Formați în clasă mai multe grupe și colectați informații din presă despre conflictele interetnice din secolul al XXI-lea. Explicați originea și evoluția acestora. Formulați soluții pentru rezolvarea lor pe cale pașnică.

Cronologie

1935: *Legile rasiale de la Nürnberg.*
1938: *Noaptea de cristal.*
1940: la Dorohoi soldații români masacrează zeci de evrei (1 iulie); constituirea ghetoului din Varșovia.
1941: rebeliunea legionară din România (ianuarie); pogromul de la Iași – mii de evrei uciși (iunie); constituirea ghetourilor din Cracovia și Lublin; încep deportările din România spre Transnistria; soldații români masacrează 25 000 de evrei la Odessa (octombrie 1941 – martie 1942).
1942: Conferința de la Wannsee.
1944: punctul culminant al exterminărilor de la Auschwitz, prin internarea evreilor din Ungaria și din Transilvania horthystă.
1945: eliberarea lagărelor.

Autoevaluare

- Știu să explic mecanismele individuale și statale care au declanșat Holocaustul.
- Știu că toleranța stă la baza relațiilor pașnice între indivizi și state.

Supraviețuitoare a unui lagăr de concentrare susținută de doi soldați americani (1945)

EVALUARE

A. Alege varianta corectă

1. *Tratatul de la Paris*, prin care se recunoaște unirea Basarabiei cu România, este semnat de:
a. România și Rusia, Franța, Marea Britanie, Italia;
b. România și Rusia, SUA, Franța, Marea Britanie;
c. România și Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia;
d. România și Franța, Marea Britanie, Ungaria, Austria.

2. Etiopia a fost anexată în 1935 de:
a. Germania; **b.** Italia; **c.** Japonia; **d.** SUA.

3. *Războiul ciudat* a fost un război:
a. fulger; **b.** ideologic; **c.** naval; **d.** de poziții.

4. Garda de Fier a fost partid de guvernământ în timpul lui:
a. Ion Antonesco; **b.** Mihai I; **c.** Carol I; **d.** Carol al II-lea.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Precizează două aspecte care arată emanciparea femeilor.

Moda anilor 1920 (afiș de epocă)

B. Datează și ordonează cronologic

1. a. Manifestarea marii crize economice în Germania; **b.** *Joia neagră* de pe Wall Street; **c.** Aplicarea programului *New Deal*; **d.** Începutul primului mandat al președintelui F.D. Roosevelt.

2. a. Axa Berlin-Roma; **b.** *Pactul Briand-Kellogg;* **c.** Antanta Balcanică; **d.** Mica Înțelegere.

3. a. debarcarea în Normandia; **b.** agresiunea Germaniei asupra Poloniei; **c.** lansarea bombei atomice asupra Hiroshimei; **d.** bătălia de la Kursk.

4. a. intrarea României în al doilea război mondial; **b.** *Dictatul de la Viena*; **c.** trecerea României de partea Alianței Națiunilor Unite; **d.** ultimatumul sovietic adresat României.

C. Completează spațiile libere

1. Totalitarismul înseamnă... statului asupra individului.

2. Principiile dreptului internațional în perioada interbelică sunt...

3. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, Alianța Națiunilor Unite a încheiat tratate de pace cu...

4. Acțiunea de îndepărtare de la putere a lui Ion Antonesco a fost realizată de...

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. 1918; mișcarea feministă; Marea Britanie.

2. Carol al II-lea; regim autoritar; Consiliu de Coroană.

3. ultimatum; dictat; guvernământ.

4. *Legile rasiale de la Nürnberg*; spațiu vital, soluție finală.

Realizarea unei sinteze

• **Stabilirea titlului**, de exemplu:
Al doilea război mondial în timp și spațiu

• **Stabilirea planului,** de exemplu:
– *perioada 1939-1941*:
succesele Germaniei și ale aliaților acesteia în estul, nordul și vestul Europei; atacul asupra Poloniei, Danemarcei, Norvegiei, Belgiei, Olandei, Franței; *Războiul ciudat* și *Războiul fulger*; Germania își atinge obiectivele fixate în 10 luni; atacul asupra Angliei eșuează; se deschid fronturi în nordul Africii și în Balcani.
– *perioada 1941-1943*:
războiul devine mondial; invadarea URSS; deschiderea frontului în Oceanul Pacific.
– *perioada 1943-1945*:
victoria Alianței Națiunilor Unite pe toate fronturile; victoria URSS la Stalingrad; debarcarea în Normandia; capitularea necondiționată a Germaniei și a aliaților acesteia.
– *participarea României la război*:
scopul (refacerea teritorială); după perioada neutralității, participarea pe frontul de est și pe cel de vest.
– *bilanțul pierderilor umane și materiale.*
– *învățăminte pentru generațiile de astăzi.*

• **Stabilirea bibliografiei**, de exemplu:
– Henri Michel – *Al doilea război mondial* (lucrare de sinteză);
– Winston Churchill – *Al doilea război mondial* (memorii).

• **Stabilirea surselor istorice**: narative, fotografii, hărți etc.

• **Stabilirea reperelor pentru introducere**:
– *când a început și când s-a încheiat războiul*
(de exemplu: *Războiul a început la 1 septembrie 1939, când armatele germane au atacat Polonia, și s-a încheiat la 2 septembrie, când a capitulat necondiționat Japonia.*);
– *unde s-a desfășurat și evoluția sa* (de exemplu: *La început, războiul s-a desfășurat în Europa, apoi a devenit planetar.*);
– *prezentarea succesiunii perioadelor*
(de exemplu: *1939-1941, 1941-1943, 1943-1945*).

• **Stabilirea reperelor pentru concluzii**:
– *punctarea concluziilor pentru fiecare perioadă*
(de exemplu: *În prima perioadă, Axa a repurtat victorii. În a doua perioadă, războiul a devenit mondial și Aliații au repurtat primele victorii. În a treia perioadă, Aliații își definitivează pozițiile și învinge.*);
– *punctarea caracteristicilor*
(de exemplu: *Război planetar, de lungă durată, în care s-au înregistrat pierderi umane și materiale fără precedent în istorie. Nu a rezolvat conflictele între marile puteri.*).

• **Stabilirea numărului de pagini, a timpului de lucru și a termenului de predare.**

NU UITA!

• Părțile componente (*introducere, cuprins, încheiere*), așezarea în pagină, ortografia.

Trupele germane invadează URSS (iunie 1941)

Planul Marshall
(ajutor pentru Europa)

Dicționar

Revoluție tehnico-științifică – modificare calitativă a producției, ca urmare a aplicării rapide în tehnică a descoperirilor științifice; statul alocă fonduri pentru dezvoltarea științei; se dezvoltă electronica și informatica, debutează explorarea spațiului cosmic.

Doctrina Truman –poartă numele președintelui american Harry Truman, care a promovat-o. A constat într-o politică intervenționistă, prin furnizarea bazei materiale pentru refacerea țărilor europene.

Planul Marshall – denumire dată după numele inițiatorului, George Catlett Marshall, general și om politic american, secretar al Departamentului de Stat al SUA (1947-1949); inițiator al planului de reconstrucție europeană, care-i poartă numele la Conferința de pace (1947), laureat al Premiului Nobel pentru pace (1953). Planul face parte din Doctrina Truman.

Miracolul economic – fenomen generat de invenții ca filtrul de cafea, tranzistorul, cartea de credit, pilula contraceptivă, bomba cu hidrogen, bateria solară, calculatorul electronic, compact-discul, telefonul mobil etc.

RECONSTRUCȚIA ECONOMICĂ ȘI REVOLUȚIA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ

Vremurile se schimbă...

După încheierea războiului, din cauza pierderilor umane și materiale fără precedent (55 de milioane de morți și daune în valoare de aproximativ 1 500 de miliarde de dolari SUA), principala problemă devine refacerea economică. Fiecare dintre cei 100 milioane locuitori ai Europei nu dispune nici măcar de 1 500 de calorii pe zi, iar continentul se află în pragul foametei generalizate.

RECONSTRUCȚIA ECONOMICĂ a constat în atingerea până în anul 1948 a nivelului producției și comerțului din perioada interbelică și depășirea acestora. Reconstrucția a fost posibilă datorită ***revoluției tehnico-științifice*** și a efectelor acesteia, sociale, politice și culturale, și a avut ritmuri diferite. *În statele cu economie capitalistă*, de piață, dezvoltarea a fost intensivă (investiții, creșterea productivității). *În statele cu economie socialistă*, caracterizată de planificarea centralizată, s-a realizat cu preponderență dezvoltarea industriei grele, fără ca nivelul de trai să atingă cote înalte. În *coloniile* care își obținuseră independența (*Lumea a treia*), ca urmare a economiei bazate pe agricultura neproductivă, a dezvoltării reduse a comerțului, a dependenței de statele dezvoltate și a creșterii demografice, s-a generalizat subdezvoltarea. Perioada 1945-1980 se caracterizează prin înregistrarea unui progres economic, intensificarea schimburilor internaționale, creșterea continuă a nivelului de trai în toate zonele lumii, pentru ca după anul 1981 să se instaleze criza economică, să apară perioade de refaceri și să se consemneze o încetinire a ritmului dezvoltării. Reconstrucția economică, politică și militară este inițiativa SUA. ***Doctrina Truman*** reprezintă o cotitură în politica nord-americană: ieșirea din izolaționismul interbelic, renunțarea la alianța cu URSS din perioada războiului, ofensiva împotriva comunismului, atingerea supremației militare, prin monopolul asupra armamentului nuclear, și a celei economice.

PLANUL MARSHALL, program de refacere economică a Europei, a fost inițiat în anul 1947 și a constat în livrarea de materii prime, mărfuri finite și capital în valoare de 15 miliarde de dolari, parțial rambursabili, în țările Europei. Ofera este acceptată de statele din Occident și respinsă de URSS și de celelalte state socialiste. Consecințele planului pentru statele din vestul continentului au constat în formarea unui sistem de cooperare și de încadrare în sistemul monetar internațional, în care dolarul nord-american era etalon de schimb, echivalent în aur. În anul 1957 se înființează Comunitatea Economică Europeană. Pe plan intern, statele membre ale comunității au promovat doctrina neoliberală: intervenția statului în economie pentru a stabili cadrul juridic care să permită organizarea concurenței și limitarea abuzurilor monopolurilor.

În estul Europei, din inițiativa URSS, se formează Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER, 1949), cu scopul orientării comerțului extern al țărilor membre către URSS, al organizării pe principiul diviziunii socialiste a muncii și al folosirii rublei ca monedă neconvertibilă. Pe plan intern, statele socialiste au promovat intervenția statului în economie, pentru a centraliza și dirija activitatea.

MIRACOLUL ECONOMIC din SUA, Europa occidentală și Japonia a determinat sporirea de două ori mai rapidă a nivelului de trai față de cel atins în cursul secolului al XIX-lea. Populația lumii a crescut, de la 2,2 miliarde de locuitori în anul 1945 la 4 miliarde în anul 1975. După anul 1980, creșterea economică a fost reluată, dar într-un ritm mai modest și întreruptă de alte crize economice și politice, care au culminat cu prăbușirea regimului comunist (1990) și apariția problemei integrării economice și militare.

SOCIETATEA POSTINDUSTRIALĂ, TEHNOCRATĂ, își face apariția în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea. În economie sunt reorganizate sectoarele de activitate, activitățile agricole rudimentare și manufacturile dispar treptat și se dezvoltă sectorul serviciilor. Pe plan social, se manifestă un spor demografic, concomitent cu creșterea nivelului speranței de viață și scăderea mortalității infantile, lărgirea protecției oferite persoanelor active, a mobilității cetățenilor planetei și a gradului de urbanizare. Proliferează însă șomajul și conflictele de muncă. Rolul femeii în societate se modifică substanțial, se constată un recul al influenței religiei, iar poluarea devine un fenomen amenințător pentru umanitate. Moralitatea tradițională face loc civilizației materialiste.

„Noua revoluție industrială a intervenit exact în momentul în care economiile noastre au trebuit să înfrunte mareea crescândă a șomajului. (...) În timp ce prețul petrolului s-a multiplicat cu 15 între 1970 și 1980, cel al unității de memorie informatică s-a divizat cu 100, grație microprocesorului."

(M. Albert – *Parisul francez*)

Concluzii

- Reconstrucția este necesară datorită pierderilor umane și materiale uriașe generate de război.
- Reconstrucția este posibilă prin revoluția tehnico-științifică.
- Ritmul reconstrucției este diferit de la stat la stat.
- Etapele reconstrucției sunt: 1945-1980 (dezvoltare intensivă; Planul Marshall; formarea Comunității Economice Europene și a CAER); din 1980, criză globală, întreruptă de perioade de refacere.

ASTĂZI: *Societatea postindustrială, tehnocrată este caracterizată de prosperitate, dar și de șomaj, inflație, poluare.*

Exerciții

- Compară revoluția industrială cu cea tehnico-științifică din punct de vedere al efectelor acestora.
- Analizează textele, completează cu alte surse și realizează un eseu cu tema *Evoluția de la manufactură la informatică.*
- Investighează evoluția prețului benzinei în ultimii 50 de ani cu ajutorul presei și al relatărilor membrilor comunității în care trăiești.

Autoevaluare

- Știu să explic mecanismele reconstrucției economice de după război.
- Știu să compar revoluțiile tehnice din ultimii 250 de ani.

Cronologie

1944: Conferința de la Bretton Woods.
1945: crearea Fondului Monetar Internațional.
1948: începe naționalizarea în România.
1961: primul om lansat în spațiu (Iuri Gagarin).
1969: primul om (Neil Armstrong) pășește pe Lună.
1973: primul șoc petrolier
1979: al doilea șoc petrolier.

2. Bogații și săracii în lume, în 1981 (produs intern brut, în dolari, pe locuitor)

Emiratele Arabe Unite	25 660;
RFG	13 520;
SUA	12 530;
Japonia	10 330;
Birmania	183;
Nepal	156;
Etiopia	142

(Jean Carpentier, François Lebrun – *Istoria Europei*)

Supermarket Lady – sculptură hiperrealistă de Duane Hanson (1970)

Blocada Berlinului

Dicționar

CECO – Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, prima experiență de integrare (1951); formată din șase state, având drept scop controlul producției de cărbune și oțel în Europa.

Piața Comună sau Comunitatea Economică Europeană (CEE) – a fost creată în 1957, o dată cu Euratom. Cele trei comunități – CECO, CEE și Euratom – se unifică în 1967. Prin *Tratatul de la Maastricht,* Comunitatea Europeană (CE) devine Uniunea Europeană.

CEEA sau Euratom – Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică, creată în 1957; scop: piață unică pentru combustibilul nuclear, protecția sănătății, prevenirea abuzurilor; din anul 1967, fuzionează cu CECO și CEE.

Robert Schuman, președintele Parlamentului european (1958-1960)

REGIMURI POLITICE DEMOCRATICE ȘI TOTALITARE

Libertate și constrângere...

După încheierea celui de-al doilea război mondial, lumea a fost divizată între SUA și URSS, exponente ale regimurilor democratice și totalitare.

DEMOCRAȚIA are la bază principiul separării puterilor în stat, echilibrul între acestea, respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, liberalizarea economiei. *Statul bunăstării sociale* este o concepție liberală, bazată pe creșterea productivității, reducerea săptămânii de lucru, creșterea veniturilor populației, perfecționarea sistemului de asigurări sociale, interesul statului pentru educație. În Franța republicană, puternic afectată de ocupația germană din timpul războiului, politica de reforme (naționalizare, drept de vot pentru femei) și adoptarea Planului Marshall redresează situația economică și politică, dar relansarea se face mai lent decât în SUA, RFG sau Japonia, din cauza instabilității interne și pierderii coloniilor. Franța redevine un centru de putere prin politica de independență față de NATO și realizarea arsenalului nuclear propriu.

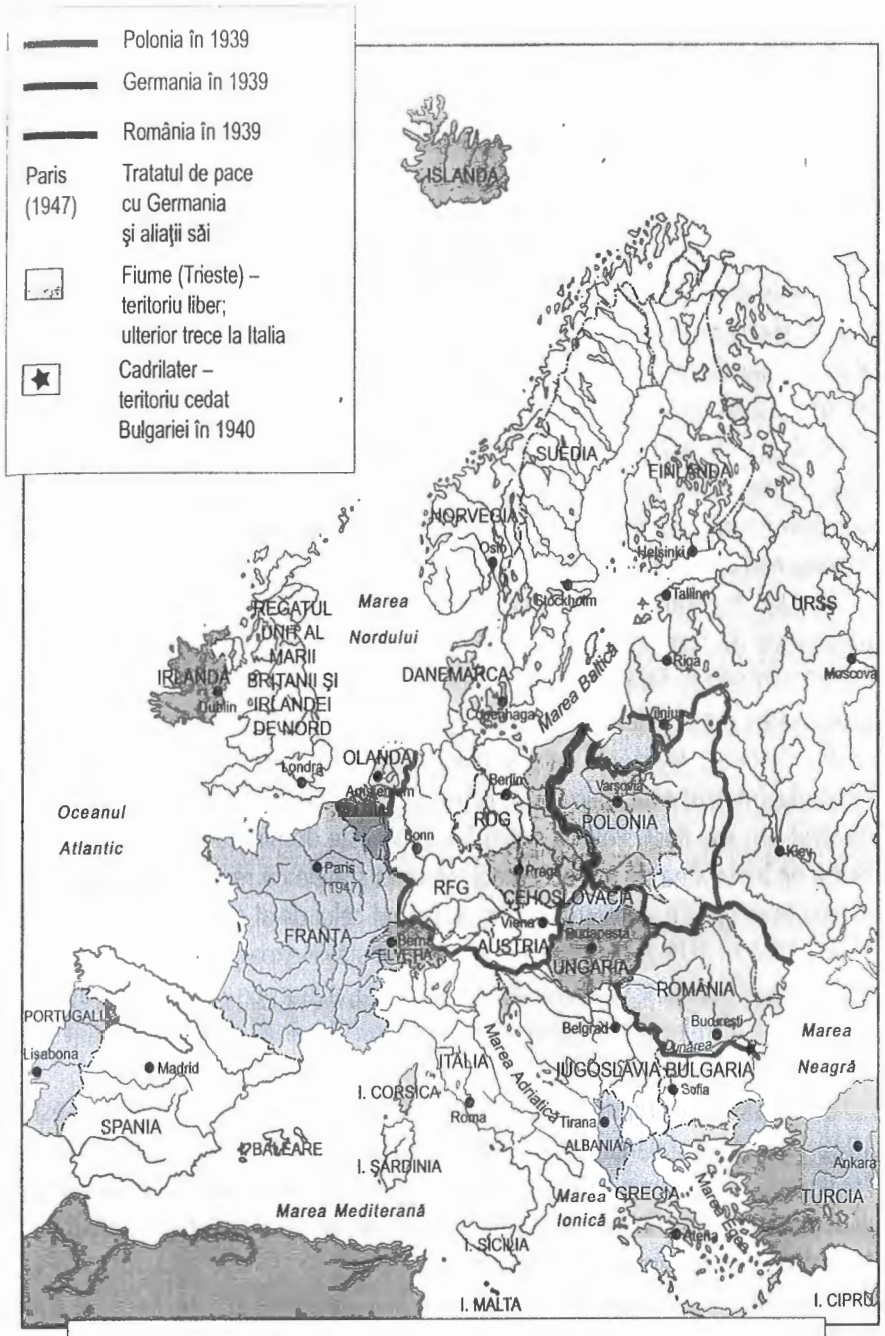
În Marea Britanie, monarhie constituțională, se succed la putere Partidul Laburist și Partidul Conservator. Politica internă reformatoare, apartenența la NATO, păstrarea legăturilor cu fostele colonii în interiorul Comunității Britanice de Națiuni (*Commonwealth*) creează cadrul pentru menținerea regimului democrat.

La sfârșitul războiului, teritoriul fostei Germanii este împărțit de puterile învingătoare; în vest ia ființă Republica Federală Germania (cu capitala la Bonn); în est Republica Democrată Germană, cu capitala la Berlin, împărțit în Berlinul de Est și Berlinul de Vest. Berlinul de Vest este considerat diviziune administrativă (*land*) a RFG, cu acces aerian și terestru. Relansarea economică puternică și aderarea la NATO fac din RFG un pol de putere al Europei și al lumii, iar în anii 1970 țara promovează o politică de deschidere către statele est-europene (așa-numita *Ostpolitik*). Italia trece de la regimul monarhic la cel republican, relansarea economică fiind una mai lentă, iar instabilitatea politică fiind marcată de corupție.

Oameni politici realiști și pragmatici, precum Konrad Adenauer, cancelarul RFG, Jean Monnet, inițiatorul ***CECO***, sau Robert Schuman, prim-ministrul Franței, dezvoltă ideea unor instituții internaționale care să accepte suveranitatea națională și respectarea drepturilor omului. Ca o reacție față de Războiul Rece, integrarea europeană a statelor occidentale începe cu formarea, în anul 1949, a Consiliului Europei, cu sediul la Strasbourg. Rolul organismului este promovarea idealurilor și principiilor care alcătuiesc patrimoniul comun al popoarelor europene și a drepturilor omului (cele 12 stele dispuse în cerc pe steagul Consiliului Europei sunt un simbol al perfecțiunii).

Șase state europene (Franța, RFG, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg) formează în 1951 Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, iar în 1957 ***CEEA***, punând bazele ***Pieței Comune*** (1957), viitoarea Uniune Europeană.

Se formează o imensă piață economică, a cărei putere constă în politica unitară în agricultură și industrie, proiecte culturale și lărgirea sa progresivă

Harta politică a Europei după al doilea război mondial

(1973 – Marea Britanie, Irlanda, Danemarca; 1981 – Grecia; 1986 – Spania și Portugalia, procesul continuând după anul 1989).

SUA promovează o politică mondială de intervenție în diferite zone. Democrația nord-americană se bazează pe federalism, practicând o politică unitară în domeniile monetar, militar și al afacerilor externe. Bugetul federal este hotărât de Congres, în timp ce la nivelul fiecărui stat din cadrul federației se decid politicile de ajutor social, educație, sănătate sau de menținere a ordinii publice. Viața politică este dominată de Partidul Republican și Partidul Democrat; liberalismul nord-american se bazează pe libera concurență, legea cererii și ofertei, profit, centralizarea întreprinderilor, corporații multinaționale, credință în progres, cultul reușitei și al moralei.

1. „Charles de Gaulle a reușit să creeze un stat puternic și prosper, fără să se preocupe îndestul de făurirea unui stat de drept. Nu era omul ideilor, ci al forțelor pe care le socotea mai reale. Nu folosea noțiunea de state socialiste, ci le denumea Rusia sau China, cu locul lor pe hartă și ponderea lor."

(Jacques Madaule – *Istoria Franței*)

2. „Noi, americanii, nu facem un mister din cultul nostru pentru libertate. Este un fel de sport național. (...) Este inteligența care ne permite să înțelegem greșelile și să căutăm soluții."

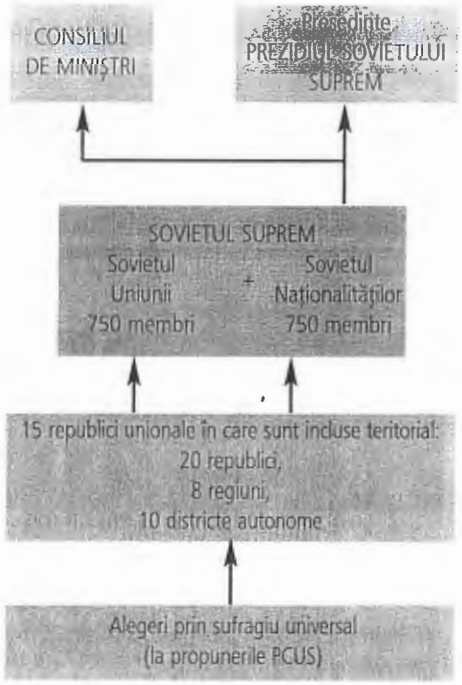
(Ronald Reagan)

3. „Înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române au marcat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii. Denumirea de republică populară marchează faptul că, spre deosebire de republicile de tip burghez, puterea aparține pe deplin poporului, liber și stăpân pe destinele sale."

(Manual de istorie a României, 1976)

4. „Stalin a acționat nu prin convingere, explicație și cooperare răbdătoare cu poporul, ci prin impunerea concepțiilor sale, solicitând supunere absolută în fața opiniilor sale. Stalin a inventat conceptul de inamic al poporului, a folosit metode extreme de represiune în masă."

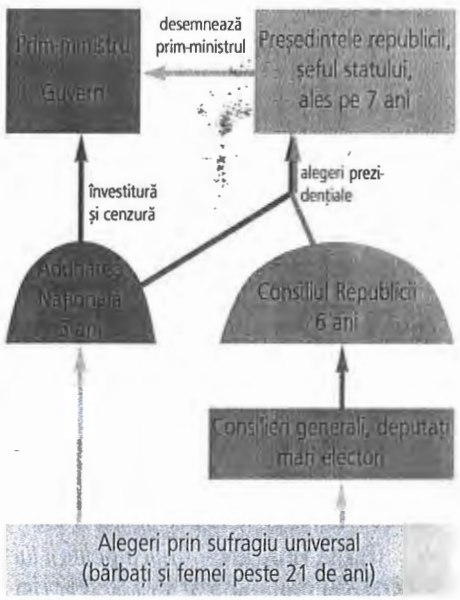
(Nikita Hrușciov – *Critica politicii lui Stalin la Congresul al XX-lea al PCUS*)

Instituțiile statului sovietic

În secolul al XX-lea personalitatea conducătorului a dat denumirea regimului.

Exemple: Mao Zedong – *maoismul* (China), renumit pentru *revoluția culturală* (proslăvirea conducătorului); Iosip Broz Tito – *titoismul* (Iugoslavia), renumit pentru opoziția față de Moscova; Nicolae Ceaușescu – *ceaușismul* (România), renumit pentru comunismul de familie și naționalism; Fidel Castro – *castrismul* (Cuba).

Instituțiile statului francez

TERMENUL DE TOTALITARISM este folosit pentru prima dată în Italia, în anul 1920, pentru a desemna un regim politic în care statul deține rolul conducător și al societății civile. În perioada interbelică, iau naștere regimuri totalitare de tip fascist sau comunist. Modelul ideologic care stă la baza totalitarismului comunist este formulat în secolul al XIX-lea de K. Marx și Fr. Engels și dezvoltat în secolul următor de V.I. Lenin și I.V. Stalin. Modelul regimului politic este aplicat în perioada interbelică în URSS, iar după cel de-al doilea război mondial în mai multe state din Europa, Asia și America. Organizat după acest model, sta-tul conduce societatea cu ajutorul unui partid politic unic, exponent al clasei muncitoare, anulând opoziția altor formațiuni politice. Aparatul represiv are rolul de a anihila personalitatea, de a spăla creierul și a adapta individul la ideologia oficială. Pentru a forma clasa muncitoare, conducătoare a societății, elitele politice și sociale sunt lichidate, iar pentru eliminarea riscului opoziției interne partidul comunist este supus epurărilor, fiind înlăturate persoanele nealiniate politicii oficiale.

Pe plan economic, proprietatea privată este desființată și transformată în proprietate de stat și cooperatistă. Organizarea și controlul producției se realizează centralizat, fără încurajarea inițiativei personale și a concurenței. Pentru promovarea și menținerea îndoctrinării este folosită cultura, prin care sunt proslăvite modelul, realizările sale și personalitatea conducătorului. Impunerea regimului totalitar este realizată de către URSS, cu acordul foștilor săi aliați și cu ajutorul Armatei Roșii. Politica externă a URSS este dominată în perioada interbelică de încercarea de a fi acceptată de către statele cu regimuri democratice în alianțe regionale și internaționale. În timpul celui de-al doilea război mondial, se aliază cu SUA și Marea Britanie pentru a stăvili expansiunea Germaniei și politica ei anticomunistă. După război, participă, alături de Aliați, la împărțirea mondială a sferelor de influență, creând *blocul (lagărul) socialist*, alcătuit din state-satelit, separate prin Cortina de Fier de țările din Occident.

Prima etapă a impunerii regimului totalitar sau democrat popular este 1945-1949, iar instalarea noului regim în Bulgaria, Cehoslovacia, Germania de Est, Polonia, România și Ungaria are loc după un scenariu similar: Armata Roșie eliberează teritoriul, în interiorul căruia echipe de activiști comuniști, pregătiți la Moscova, preiau treptat puterea politică.

ÎN ROMÂNIA, după abdicarea regelui Mihai I, puterea este preluată de conducătorul PCR, Gheorghe Gheorghiu-Dej, și de comuniștii instruiți la Moscova (Ana Pauker, Vasile Luca), îndepărtați însă din partid în anul 1952. În Albania și Iugoslavia, comuniștii au preluat puterea politică după ce au luptat pentru alungarea trupelor de ocupație germane și italiene, acțiunea fiind posibilă și datorită apropierii de teritoriile în care lupta Armata Roșie. În cea de-a doua etapă, regimul se instalează în China, Coreea de Nord, Vietnamul de Nord, Cambodgia, Laos, Afghanistan, Cuba și Nicaragua. Pentru lărgirea sistemului, URSS sprijină activitatea politică a partidelor comuniste din statele Lumii a treia. Ca urmare a nivelului de dezvoltare economică de la care au pornit și datorită personalității conducătorului, evoluția statelor cu regimuri totalitare a fost diferită. Până la moartea lui I.V. Stalin (1953), „modelul" a fost aplicat riguros. Destalinizarea (1953-1980) a constat în relaxarea politicii represive, obținerea unor performanțe economice, dezvoltarea culturii, liberalizarea socială și eliberarea deținuților politici. În unele state au avut loc mișcări anticomuniste (1956 – Ungaria; 1968 – Cehoslovacia), înăbușite de sovietici, în timp ce în altele (Iugoslavia) s-a produs o

liberalizare a modelului. După anul 1980, criza acestor state se adâncește și regimurile se prăbușesc către sfârșitul anului 1989.

Efectele instalării regimurilor comuniste au fost complexe. Astfel, a continuat expansiunea puterii sovietice și s-a format un bloc izolat de statele democratice. În interiorul sistemului nu a existat unitate, mai ales după anul 1953 fiecare stat abordând o cale proprie de aplicare a modelului. În plus, au intervenit situații încordate între membrii blocului (URSS-China; URSS-Iugoslavia; 1968 – opoziția regimului Ceaușescu față de intervenția în Cehoslovacia a Pactului de la Varșovia). Ca urmare a creșterii excesive a producției și a potențialului militar, în condițiile scăderii nivelului de trai al populației, statele blocului socialist au evoluat către o criză sistemică, iar încercările de reformare nu au adus ameliorări. Pe plan extern, în numele *coexistenței pașnice*, a fost promovată politica de evitare a unui război mondial, dar de sprijinire a războaielor de eliberare din Lumea a treia.

Concluzii

- Caracteristicile regimului democrat sunt separarea puterilor în stat; existența drepturilor cetățenești; liberalizarea economică.
- Republica Franceză, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Republica Federală Germania, Republica Italiană sunt state cu regim democratic.
- Datorită politicii democrate, aceste state s-au integrat într-o organizație europeană, Piața Comună, care le respectă suveranitatea și le asigură prosperitatea.
- SUA duce o politică mondială intervenționistă.
- Caracteristicile regimului comunist sunt: unipartidismul; anularea opoziției politice; centralizarea economică; propaganda prin cultură.
- URSS a avut un rol important în impunerea modelului, în formarea lagărului socialist din state de pe diferite continente (majoritatea din Europa), care, prin denumire, marchează tipul de regim: Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Socialistă Cehoslovacă, Republica Socialistă România etc.
- Nu există o unitate a lagărului socialist nici cu privire la organizarea internă, nici în relațiile dintre state, iar cetățenii nu au un nivel de trai satisfăcător.
- Regimurile comuniste se prăbușesc în anul 1989.

ASTĂZI: Trăim într-un stat care a avut un regim comunist, ale cărui efecte se fac în continuare simțite.

Exerciții

- Formulează și compară caracteristicile celor două regimuri politice.
- Analizează sursele istorice și evidențiază diversele perspective referitoare la aprecierea regimurilor politice.
- Asociază cronologia acestei lecții cu cea anterioară; reordonează evenimentele și realizează un eseu cu tema *Dezvoltarea economică și politică postbelică a statelor*.
- Alege una sau două dintre personalitățile conducătorilor perioadei postbelice, investighează amintirile membrilor comunității în care trăiești despre aceștia și scrie un eseu.

Cronologie

1945-1948: comuniștii preiau puterea în estul Europei.
1945: instaurarea guvernului dr. Petru Groza (6 martie) în România.
1946: Enrico di Nicola devine primul președinte al Italiei după abdicarea regentului Umberto al II-lea.
1949: primul președinte al RFG este Theodor Heuss.
1953: Elisabeta a II-a este proclamată regină a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.
1958: în Franța, Republica a V-a este proclamată în timpul președintelui Charles de Gaulle; Boris Pasternak, primește Premiul Nobel pentru literatură.
1965: Nicolae Ceaușescu este ales prim-secretar al CC al PCR.
1974: expulzarea scriitorului rus Alexandr Soljenițîn.
1986: accident la centrala atomică de la Cernobîl.
1989: căderea regimurilor comuniste.

Manifestație în China (1965); în fundal: portretul lui Mao Zedong

Autoevaluare

- Știu să deosebesc regimurile politice.
- Am înțeles rolul personalităților care domină această perioadă.

Afiș ONU (1946)

Dicționar

Instituții, comisii ale ONU – Comisia Economică pentru Europa (probleme economice și de mediu), similar existând comisii pentru Asia, America Latină, Africa; Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF), similar existând fonduri pentru așezări umane, mediu, prevenirea consumului de droguri, refugiați, menținerea păcii sau alimentație; Agenția Internațională pentru Energie Atomică, similar existând agenții pentru investiții, aviație civilă, învățământ, știință sau cultură.

NATO sau Organizația Tratatului Atlanticului de Nord – compusă din organisme civile (Consiliul Atlanticului, Bruxelles) și militare (Comitetul Militar); în anul 1994 a lansat către statele din Europa centrală și de est *Parteneriatul pentru Pace* (manevre militare comune, schimburi de informații); este compusă astăzi din 26 de state.

Cortina de Fier – expresie folosită de Winston Churchill la 5 martie 1946 (dată la care nu mai era prim-ministru al Marii Britanii), la Fulton, SUA, cu prilejul vizitei efectuate la invitația președintelui Harry Truman, cu sensul de *separarare între regimurile democrate și cele comuniste.*

ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE. RĂZBOIUL RECE

Pentru a judeca temeinic, ascultă și cealaltă parte...

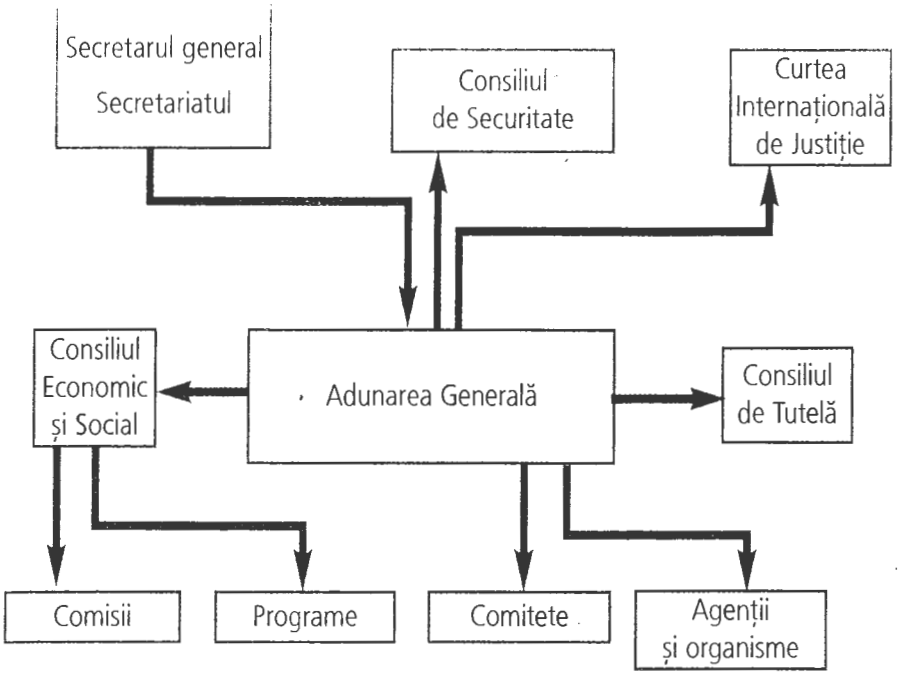
Capitularea necondiționată a Germaniei și Japoniei în fața Aliaților încheie cel de-al doilea război mondial. SUA și URSS își consolidează poziția de superputeri, dar relația dintre ele cu privire la organizarea postbelică a lumii rămâne tensionată. SUA se implică în reorganizarea Occidentului Europei, iar URSS formează blocul socialist în estul continentului. Datorită conflictului dintre învingători nu se încheie un tratat de pace cu Germania, ci numai cu statele satelite acesteia (1947), iar prevederile tratatelor vizează stabilirea frontierelor, restricții militare, plata reparațiilor. În relațiile internaționale apar noi probleme: împărțirea Germaniei, Războiul Rece, decolonizarea, Lumea a treia. Pentru că Societatea Națiunilor (1919) falimentase o dată cu declanșarea războiului (formal dizolvată în 1946), încă din timpul conflictului se pune problema fondării unei noi organizații internaționale pentru menținerea păcii. Cu prilejul mesajului către Congres, președintele SUA, F.D. Roosevelt, formulează în anul 1941 *cele patru drepturi* care vor sta la baza *Cartei* viitoarei organizații: *de expresie, de opinie, liberul exercițiu al credinței, de a fi ferit de sărăcie și de teroare.* Acestea sunt preluate în *Carta Atlanticului* (1941) și în *Declarația celor 26 de națiuni* (1942), act în care este folosită pentru prima dată sintagma *Națiunile Unite*, în legătură cu statele care se declarau în război cu puterile Axei și susțineau ducerea până la capăt a luptei, fără încheierea unui armistițiu separat.

ONU reprezintă rezultatul hotărârii din anul 1943 a Aliaților, de creare după război a unui organism internațional pentru asigurarea păcii și securității. Acesta se constituie la 26 iunie 1945, în cadrul Conferinței de la San Francisco (51 de state fondatoare; 189 de țări membre în zilele noastre). Se stabilește ca *Ziua Națiunilor Unite* să fie celebrată anual, la 24 octombrie, marcând ziua în care, în anul 1945, organizația și-a început oficial activitatea.

Obiectivele ONU sunt: *asigurarea păcii mondiale, protejarea drepturilor omului, drepturi egale pentru toate popoarele, îmbunătățirea generală a nivelului de trai în întreaga lume.*

Organizația funcționează prin organisme cu responsabilități diferite. *Adunarea Generală*, cu sediul la New York, este formată din delegați ai tuturor statelor membre și se întrunește o dată pe an. Hotărârile ei sunt luate cu majoritate de 2/3 din voturi, dar nu sunt obligatorii decât pentru statele care votează în favoarea lor. Adunarea îi alege pe membrii nepermanenți ai *Consiliului de Securitate*, pe *secretarul general* și pe membrii *comisiilor de specialitate.* Consiliul de Securitate, for executiv și de decizie, aflat în sesiune permanentă, este compus din 15 membri, dintre care cinci sunt permanenți, cu drept de veto (China, Franța, Marea Britanie, Rusia și SUA), iar 10 sunt membri aleși o dată la doi ani. Hotărârile consiliului sunt obligatorii. Secretarul general este ales pentru un mandat de cinci ani și are atribuții administrative.

Alte organisme sunt: *Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție, **instituții, comisii** și agenții* specializate, cu caracter autonom, înființate prin acorduri internaționale.

Structura Organizației Națiunilor Unite

1. „Distanțele au dispărut. Lumea a devenit un sat global. Fiecare sat are nevoie de un consiliu al satului: ONU reprezintă singurul consiliu real pe care îl avem."

(Declarația reprezentantului la ONU al statului Singapore în *The Economist*)

2. Scopurile ONU sunt următoarele. *Art. 1.* să mențină pacea și securitatea internațională; să dezvolte relații prietenești între națiuni; să realizeze cooperarea internațională; să fie un centru în care să se armonizeze eforturile națiunilor către atingerea acestor scopuri."

(*Carta ONU*)

Forțele de menținere a păcii au rol de observare, intervenție și interpunere în zonele în care apar conflicte (1948 – pe frontul dintre Pakistan și India; 1960 în Congo; 1964 – în Cipru; 1991 – în Războiul din Golf; 1994 – în Somalia și Iugoslavia), dar există numeroase cazuri de conflicte nesoluționate și intervenții eșuate. În prezent, Consiliul de Securitate nu mai reflectă raportul de forțe internațional, secretarul general nu mai reprezintă o forță, iar intervențiile umanitare sunt uneori ineficiente. În relațiile internaționale este formulat un nou principiu, separat de principiile *Cartei ONU: dreptul de ingerință*, referitor la ajutorul acordat de organizație unei populații, fără să fi fost solicitat, pentru a-i asigura acesteia supraviețuirea în caz de catastrofe naturale, dezastre ecologice sau represiuni violente (1991 – Irak; 1992 – Somalia; 1994 – Rwanda; 1996 – Zair). Cu toate acestea, unele organizații internaționale au denunțat ca nocive anumite intervenții de asemenea natură.

RĂZBOIUL RECE reprezintă o acutizare a disensiunilor în relațiile internaționale: conflictele ideologice și culturale dintre capitalism și comunism, competiția pentru putere dintre SUA și URSS, războaiele locale. Statele se grupează în blocuri politico-militare, ***NATO*** și Pactul de la Varșovia, care mențin relațiile încordate, accelerează cursa înarmării și creează condițiile unui război nuclear generalizat, din care nu ar rezulta nici învinși, nici învingători. Imediat după cel de-al doilea război mondial, politica de securitate a SUA vizează un conflict nuclear limitat, în timp ce URSS mizează pe o confruntare totală. Separarea dintre lumea democrată și cea totalitar-comunistă se realizează prin ***Cortina de Fier***. Anii 1947-1953, ani ai Războiul Rece, reprezintă perioada de maximă confruntare dintre SUA și URSS. Prima criză se declanșează ca efect al Planului Marshall (1947), acceptat de statele occidentale, chiar dacă inițiativele economice locale erau aprobate de SUA.

3. „De la Stettin la Trieste o cortină de fier a căzut asupra continentului european. Ar trebui ca popoarele de limbă engleză să se unească de urgență pentru a înlătura orice ambiție sau aventură."

(André Fontaine – *Istoria Războiului Rece*, Discursul ținut de Winston Churchill la Universitatea din Fulton la 5 martie 1946)

Soldați din forțele ONU de menținere a păcii (Croația, 1992)

Președintele american John Fitzgerald Kennedy și secretarul general al PCUS Nikita Hrușciov (1961)

4. „Nu știu dacă el și prietenii lui (președintele SUA și prim-ministrul Marii Britanii) vor mai reuși să organizeze după război o nouă campanie armată asupra Europei răsăritene; dar dacă vor face așa ceva (...) se poate afirma cu încredere că vor fi zdrobiți."

(André Fontaine – *Istoria Războiului Rece*, Interviul dat de I.V. Stalin ziarului *Pravda* la 13 martie 1946)

Dicționar

Criza rachetelor – cea mai gravă criză postbelică declanșată de instalarea în Cuba (condusă de Fidel Castro) a unor rampe de lansare a rachetelor nucleare. Atitudinea intransigentă a președintelui american J.F. Kennedy și pericolul unei catastrofe nucleare l-au determinat pe liderul sovietic N. Hrușciov să retragă rachetele.

SALT (*Strategic Arms Limitation Talks*) – negocieri purtate între SUA și URSS (1969-1979) pentru limitarea armamentelor strategice; SALT I este semnat de Richard Nixon, președintele SUA, și Leonid Brejnev, secretarul general al PCUS.

NATO ia ființă în anul 1949, din inițiativa SUA, având ca membri Canada și statele europene Marea Britanie, Belgia, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia și Portugalia, cu scopul apărării securității statelor membre și al menținerii stabilității pe plan internațional. Prin Pactul de Bagdad (1955), SUA își formează un sistem mondial de apărare, bazat pe forța nucleară.

În toamna anului 1949, URSS experimentează prima armă atomică, anulând monopolul american în domeniu. Europa este divizată prin formarea CAER (1949). Statele comuniste sunt conduse de *Comintern*, ale cărui principii sunt *revoluția comunistă mondială* și *suveranitatea limitată a statelor membre*. Războiul Rece se extinde în Asia, unde se declanșează conflictul militar din Coreea (1950-1953).

PACTUL DE LA VARȘOVIA este constituit într-o perioadă de relativă destindere politică: moartea dictatorului I.V. Stalin (1953), întâlnirea de la Geneva dintre noului lider sovietic, Nikita Hrușciov, și președintele american John Fitzgerald Kennedy (1955) și întâlnirea ulterioară a celor doi în SUA (1961). Caracterul destinderii este într-adevăr relativ, căci Moscova formează *Pactul de la Varșovia* (1955), alianță politico-militară a statelor comuniste. Hrușciov ordonă construirea Zidului Berlinului (1961) și încearcă să doteze Cuba cu rachete nucleare – ***criza rachetelor*** (1962). SUA nu mai este singurul deținător de armament nuclear și dezvoltă o doctrină defensivă: *riposta la adresa inamicului, la nivelul acțiunilor acestuia, urmată de folosirea bombardamentului nuclear până la distrugerea totală.*

În perioada următoare (1963-1985), între cele două tabere au loc atât accentuarea competiției, cât și tentative de cooperare. Se escaladează cursa înarmărilor, inclusiv a celei nucleare, dar este inițiată o informare reciprocă, prin stabilirea unei linii telefonice directe între șefii celor două mari puteri, așa-numitul *telefon roșu*. În anii 1972 și 1979, SUA și URSS semnează acorduri de limitare a armamentului strategic nuclear (tratatele ***SALT***).

SUA își schimbă doctrina, urmărind o ripostă adaptată (o selecție a obiectivelor adverse, simbolice, dar semnificative), iar în lume au loc conflicte militare locale: Vietnam (1964-1973), Afghanistan (1979-1989). În Europa se desfășoară lucrările Conferinței de la Helsinki (1975), care hotărăște crearea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Tratatul este semnat atât de statele democrate, cât și de cele comuniste și se referă la *respectarea frontierelor* și *nerecurgerea la forța militară*. Se fac concesii reciproce: occidentalii recunosc statele comuniste, iar acestea se angajează să respecte drepturile omului.

Inițiată de președintele Ronald Reagan, noua politică a SUA vizează crearea în spațiul cosmic a unui sistem defensiv antirachetă (programul *Războiul Stelelor*). Pentru că URSS pierde cursa înarmărilor, liderul acesteia, Mihail Gorbaciov, optează pentru destindere. Prăbușirea regimurilor comuniste deschide o nouă etapă a Războiului Rece. Noua politică a NATO se bazează pe principiile democrației liberale, căci, după dizolvarea Pactului de la Varșovia, Tratatul Atlanticului de Nord devine unicul organ de securitate în lume. Din anul 1994, NATO anunță primirea fostelor state comuniste. Primul val (1997) de noi membri ai tratatului este compus din Cehia, Polonia și Ungaria.

Europa divizată

Concluzii

- După al doilea război mondial: nu se încheie un tratat de pace cu Germania; se confruntă foștii aliați; se formează doi poli de putere; este necesară o organizație internațională de menținere a păcii.
- Organizația Națiunilor Unite este fondată la 26 iunie 1945; își începe activitatea la 25 octombrie 1945.
- În zilele noastre, ONU nu mai reflectă raportul anterior de forțe; i-a scăzut rolul, iar unele intervenții îi sunt criticate.
- După anul 1990 NATO devine singura alianță pentru securitate; lansează către statele din Europa centrală și de est *Parteneriatul pentru Pace* și primește noi membri din rândurile acestor state.

ASTĂZI: România nu mai este membră a Pactului de la Varșovia, ci membră NATO (29 martie 2004).

Exerciții

- Explică rolul ONU în contextul Războiului Rece.
- Analizează textul **1** și argumentează de ce a scăzut rolul ONU în *satul global.*
- Citește textele **3** și **4**; explică din cele două perspective declanșarea Războiului Rece.
- Formulează argumente *pro* și *contra* cu privire la continuarea Războiului Rece în zilele noastre.

Etapele Războiului Rece, conflict ideologic, politic și militar între regimurile democrate și cele comuniste:

1947-1953: maximă confruntare între SUA și URSS; Planul Marshall, formarea NATO, CAER, Pactul de la Bagdad.

1953-1963: relativă destindere; vizite reciproce ale șefilor de state, dar fomarea Pactului de la Varșovia, construirea Zidului Berlinului; criza rachetelor din Cuba.

1963-1985: accentuarea competiției și încercări de cooperare; programul militar Războiul stelelor, telefonul roșu, Tratatele SALT.

Cronologie

1945: crearea ONU.

1952: Ana Aslan realizează formula *Gerovitalului;* descoperirea vaccinului împotriva poliomielitei.

1967: chirurgul Ch. Barnard (Africa de Sud) realizează primul transplant de inimă umană.

1955: România devine membru ONU.

1957: URSS lansează primul satelit artificial al Pământului, *Sputnik.*

1963: prima femeie în cosmos, Valentina Tereșkova.

1972: *Convenția ONU de interzicere a armelor bacteriologice.*

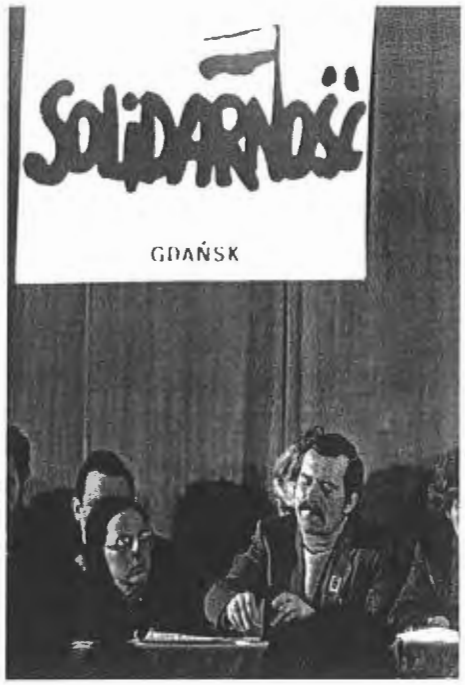
1979: NATO instalează în Europa rachete cu rază medie de acțiune.

Autoevaluare

- Știu să explic rolul ONU astăzi.
- Știu care este efectul cursei înarmărilor.

PRĂBUȘIREA COMUNISMULUI ÎN EUROPA

Libertatea a fost obținută cu greu...

Lech Walesa,
liderul sindicatului Solidaritatea

1. „Reeducarea constă în a pune pe torționar în aceeași celulă cu cel torturat și de a nu îngădui nici o pauză."
(Virgil Ierunca – *Fenomenul Pitești*)

Cronologie

1956: revoltă anticomunistă în Ungaria.
1961: Albania rupe relațiile cu URSS.
1968: *Primăvara de la Praga.*
1985: Mihail Gorbaciov este ales secretar general al PCUS.
Anul 1989:
mai – este distrus gardul de sârmă ghimpată care separa Ungaria de Austria (prima breșă în Cortina de Fier).
iunie – *Solidaritatea* câștigă alegerile în Polonia.
9 noiembrie – cade Zidul Berlinului.
10 noiembrie – în Bulgaria, Todor Jivkov este demis din funcția de secretar general al partidului comunist.
17 noiembrie – în Cehoslovacia începe *Revoluția de catifea.*
22 decembrie – în România, Nicolae Ceaușescu este înlăturat de la putere.

CRIZELE STATELOR COMUNISTE se produc succesiv. În Iugoslavia, ***Iosip Broz Tito*** se opune dominației lui I.V. Stalin încă din anul 1948; orice acțiune de solidaritate cu acesta este aspru reprimată. După moartea lui Stalin, în RDG, Polonia și Ungaria au loc insurecții, de asemenea reprimate. În anii 1960 sunt luate numeroase poziții critice față de imixtiunea URSS în Albania, România și Cehoslovacia. Anul 1970 este marcat de izbucnirea în Polonia a mișcărilor populare generate de criza economică prin care trecea țara. Un rol deosebit l-a avut aici Biserica catolică, pe care Partidul Comunist nu a putut să o anihileze. Din anul 1980, se declanșează grevele de la șantierele navale din Gdansk, conduse de ***Lech Walesa***. Se formează un sindicat neoficial, *Solidaritatea*, cu care administrația comunistă angajează negocieri, dar, pentru că mișcările stradă nu încetează, sindicatul este interzis. Ca măsură reformatoare, Partidul Comunist reia negocierile cu *Solidaritatea*, care participă la alegerile din anul 1989, în urma cărora în Parlamentul țării sunt aleși, pentru prima dată după cel de-al doilea război mondial, și necomuniști.

REMEDIEREA SITUAȚIEI DE CRIZĂ este încercată în URSS, cu prilejul celui de-al XXVII-lea Congres al PCUS, prin programul radical de reforme (1986) inițiat de Mihail Sergheevici Gorbaciov, secretar general al PCUS (din 1985) și președinte al URSS (din 1990). Pe plan intern, programul prevede restructurarea (*Perestroika*) – o nouă eficiență economică, reducerea rolului Partidului Comunist, guvernarea liberală, libertățile cetățenești –, cu principiul ei fundamental, transparența (*Glasnost*) – dreptul cetățenilor de a cunoaște activitatea guvernanților și de a participa la conducere. Pe plan extern sunt propuse măsuri unilaterale de dezarmare (1988). Criza, ale cărei cauze sunt structurale, nu poate fi depășită. Republicile fostei uniuni își proclamă, pe rând, independența. În decembrie 1991, ultimul imperiu al secolului al XX-lea se destramă, iar Rusia, sub președinția lui Boris Elțîn, continuă reforma spre pluripartidism și economie de piață, aderă la *Parteneriatul pentru Pace* lansat de NATO (1994), refuzând însă includerea în alianță, și devine membru al Consiliului Europei (1996).

PRECIPITAREA EVENIMENTELOR nu ar fi fost posibilă fără restructurarea petrecută în URSS și fără implicarea puterilor occidentale. La sfârșitul anului 1989, în doar câteva săptămâni, regimurile comuniste se prăbușesc. Transformarea radicală din RDG are loc în toamna anului 1989, atunci când este dărâmat Zidul Berlinului (9 noiembrie) și se constituie un *guvern al înnoirii democratice*. La 3 octombrie 1990, se desfășoară festivitățile prilejuite de reunificarea celor două Germanii. Se constituie primul Parlament al statului unificat, iar Berlinul este proclamat capitală a țării. Cu o populație de peste 80 de milioane de locuitori, Germania devine cea mai mare putere economică a Europei, dar se confruntă cu problema integrării economico-sociale a regiunii fostei RDG. Conflictele izbucnite în Iugoslavia (1988) duc la război civil, la ale cărui cauze economice se adaugă deosebirile etnice și religioase. RSF Iugoslavia se destramă. Conflictele armate provoacă numeroase pierderi de vieți omenești și imense pagube materiale. Consiliul de Securitate al ONU intervine.

Se formează Republica Federală Iugoslavia (Serbia și Muntenegru), republicile Slovenia, Croația, Macedonia (independente în 1991) și Bosnia și Herțegovina (independentă în 1992). În Republica Socialistă Cehoslovacă, stat federal, se desfășoară *Revoluția de catifea*, care determină prăbușirea comunismului în condiții pașnice. La scurtă vreme și fără incidente cu privire la împărțirea patrimoniului fostei federații, se formează republicile independente Cehia și Slovacia. În Ungaria, Bulgaria și Albania sunt organizate primele alegeri libere (1990). Evenimentele din România (1989) sunt caracterizate de violență. Revolta, începută la Timișoara, se radicalizează prin executarea președintelui fostului stat comunist, Nicolae Ceaușescu.

Căile de înlăturare a regimurilor totalitare au fost diferite – de catifea, violente, rapide sau lente –, iar transformările petrecute au fost radicale sau eșalonate. Lumea anului 1990 este dominată atât de războaie, restructurări și tranziții, cât și de echilibru și stabilitate, mai ales prin proiectele Consiliului Europei de integrare în programe comunitare a statelor din estul Europei.

2. „Simultan a început și acțiunea de arestare și adesea de ucidere, prin executare sau ca urmare a condițiilor îngrozitoare ale detenției, a membrilor partidelor politice democratice, iar din 1948 (...) descinderile nocturne, soldate cu arestarea, în cea mai mare parte a cazurilor, cu totul lipsită de temei, a mii și mii de oameni, dintre care foarte mulți nici măcar nu au fost judecați pentru vreo vină – fie ea și înscenată –, ci au primit așa-zisele «pedepse administrative» sau au putrezit luni și ani în închisori, fără a li se spune de ce și în baza cărei legi."

(Florin Matrescu – *Holocaustul roșu)*

3. „Marea Adunare a RSR, luând în dezbatere «Programul de alimentație științifică a populației», elaborat pe baza indicațiilor și sub îndrumarea nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR și președinte al RSR, constată că (acesta) se înscrie în politica generală a partidului și statului nostru, al cărei țel suprem este asigurarea bunăstării materiale și spirituale a poporului."

(*Hotărârea MAN*, 1984)

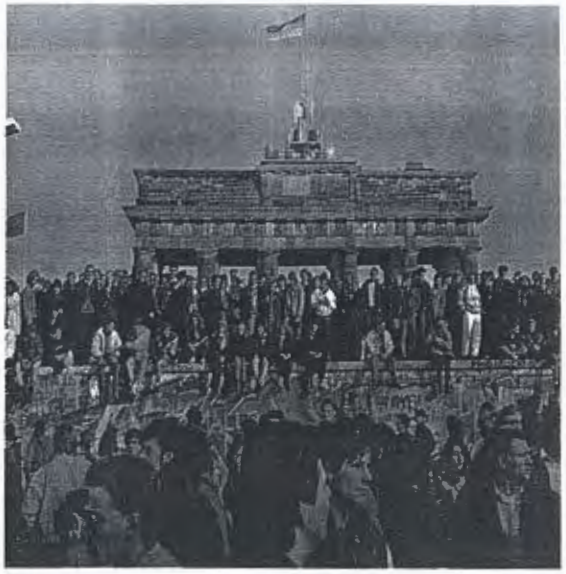
Concluzii

- Condițiile prăbușirii comunismului sunt: nemulțumirile interne; evenimentele din Polonia; restructurarea din URSS; interesul statelor occidentale.
- Crizele prin care trec statele comuniste se produc succesiv.
- Acțiunile sunt pașnice sau violente.
- Urmările au fost transformări democrate radicale sau eșalonate.

ASTĂZI: Evenimentele perioadei au marcat viața și educația părinților tăi, deci și pe a ta.

Exerciții

- Analizează textul **1** și explică de ce era necesară reeducarea.
- Ce limbaj este folosit în textul **3**?
- Realizează o anchetă în comunitatea în care trăiești cu privire la *rațiile de alimente de dinainte de 1989.*
- Cum explici participarea masivă a electoratului la alegerile din fosta RDG (textul **4**)?

Căderea Zidului Berlinului (noiembrie 1989)

Dicționar

Iosip Broz Tito (1892-1980) – conducător al PC din Iugoslavia (din 1936) și președinte al Iugoslaviei (1953-1980); organizator al mișcării de partizani în timpul celui de-al doilea război mondial. A acceptat preluarea și aplicarea în economia țării a unor elemente de capitalism occidental.

Lech Walesa (n. 1943) – unul dintre fondatorii sindicatului *Solidaritatea*; arestat de guvernul comunist (1981); laureat al Premiului Nobel pentru pace (1983); președintele Poloniei (1990–1997).

4. „La alegerile din martie-aprilie 1990 din RDG s-au înscris pe liste 12 700 000 de persoane. Participarea la scrutin a atins 93,22%. În Camera poporului vor fi reprezentate 13 partide."

(Jean Carpentier, François Lebrun – *Istoria Europei*)

Autoevaluare

- Știu de ce erau nemulțumiți oamenii din statele comuniste și de ce s-au revoltat.
- Știu care au fost formele de revoltă și efectele lor.

Manifestație în Lituania (1990)

DREPTURILE OMULUI. MINORITĂȚILE. ROLUL SOCIETĂȚII CIVILE

Legea trebuie respectată...

Încălcarea drepturilor omului a însoțit în cursul secolului al XX-lea numeroase evenimente: oameni asasinați, torturați, încarcerați sau internați forțat în spitale psihiatrice, mari grupuri umane, popoare chiar, supuse violenței și morții. Holocaustul din timpul celui de-al doilea război mondial este urmat și după încheierea conflagrației de alte încălcări grave ale vieții și demnității umane.

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI reprezintă reacția statelor membre ale ONU în fața acestei situații și a fost adoptată la 10 decembrie 1948 (*Ziua Internațională a Drepturilor Omului*). În preambulul *Declarației* se precizează gravitatea ignorării drepturilor omului, ce a dus, de-a lungul istoriei, la acte barbare, care au revoltat conștiința omenirii; necesitatea realizării unei lumi noi, în care ființa umană să se bucure de libertate și de garantarea acesteia. Documentul prevede dreptul oamenilor de a se bucura de libertate, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică, avere și naștere. Textul are un caracter solemn și universal, proclamându-se ca ideal comun pentru toate popoarele. Lui i-au urmat alte 16 declarații, vizând *drepturile copilului*, *eliminarea discriminărilor rasiale*, a *discriminării femeii* și *a altor grupuri umane*. Statele membre ale Consiliului Europei încheie în anul 1950 *Convenția europeană a drepturilor omului*, document care precizează din nou protecția legii asupra dreptului la viață, interzicerea torturii și a tratamentelor inumane, degradante. Participanții la lucrările Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki, șefii de state și guverne din țările democrate și din cele comuniste semnează un *Act final*, în care este stipulată și respectarea drepturilor omului. În acest timp, în lume se petrec însă numeroase abuzuri ale regimurilor politice (Gulagul din statele comuniste sau politica ***maccartistă*** din SUA), se declanșează crize politice și mișcări revoluționare crud reprimate (Venezuela, Columbia, Bolivia), dovedind că aplicarea și garantarea declarațiilor și convențiilor continuă să fie parțiale și imperfecte. În ultimii ani, în dezbaterile privind drepturile omului și-au făcut apariția conotații noi – *dreptul la pace*, *la dezvoltare economică*, *la prosperitate* –, în timp ce unele performanțe științifice (progresele geneticii, clonarea) deschid alte capitole sensibile.

STATUTUL MINORITĂȚILOR este prevăzut în documentele internaționale și interne. În statele democrate, dezvoltate economic, imigrația din motive economice declanșează deseori reacții violente, care, în numele unui naționalism susținut de grupări politice extremiste, pun pe seama acestui fenomen situațiile interne de criză. În statele comuniste, care nu se confruntă cu imigrația, drepturile minorităților sunt aparent recunoscute (învățământ și presă în limba maternă), dar *naționalismului* din Occident îi este substituit *patriotismul socialist* și, în realitate, minoritățile sunt supuse unui proces de omogenizare în marea masă a poporului muncitor.

1. „Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Națiunilor Unite pentru menținerea păcii."

(*Declarația universală a drepturilor omului*, art. 26.2)

Dicționar

Declarația universală a drepturilor omului – a fost adoptată de ONU în 1948; principalul autor al Declarației este juristul și diplomatul francez René Cassin (1887-1976), laureat al Premiului Nobel pentru pace (1968).

Maccartism – politică de persecutare și înlăturare a persoanelor bănuite de simpatii comuniste în SUA anilor 1950. A fost inițiată de juristul și omul politic american Joseph Raymond McCarthy (1908-1957), conducătorul Comisiei senatoriale pentru cercetarea activităților antiamericane și promotor al politicii anticomuniste, duse până la extrem.

În urma prăbușirii regimurilor comuniste, minoritățile naționale își cer independența. Republicile care alcătuiseră URSS se separă, luând naștere state noi (Letonia, Lituania, Estonia). În Iugoslavia, se declașează un lung război civil între sârbi, albanezi, bosniaci, creștini, musulmani etc.

MINORITĂȚILE reprezintă grupuri umane cu caracteristici diferite față de majoritate: etnice, confesionale, sexuale etc. Diversitatea culturală, rezultată din aceste caracteristici, este condiția de bază a dialogului și toleranței; diversitatea trebuie păstrată și respectată pentru a se putea realiza construcția europeană din zilele noastre. Nediscriminarea este atitudinea practică pe care oamenii trebuie să și-o însușească și să o aplice pentru a se cunoaște pe sine și pentru a-l recunoaște pe celălalt, pentru a elimina prejudecățile.

Cadrul juridic internațional și intern cu privire la respectarea drepturilor omului, deci și ale minorităților, este creat. Dar acțiunile de încălcare pot fi comise de organele de stat, de anumite grupuri sau de indivizi izolați.

SOCIETATEA CIVILĂ – formată ca urmare a creșterii gradului de educație, de informare – se manifestă prin alcătuirea organizațiilor nonguvernamentale, a grupurilor de presiune, prin intervențiile individuale ale personalităților din cultură, prin manifestații de masă, prin inițiative la nivelul comunităților locale.

Societății civile îi revine rolul de a contribui la educația cetățenilor și de a lua poziție față de încălcarea legii.

În ultimii 60 de ani, omenirea se confruntă cu probleme globale: poluarea, despăduririle și modificările climatice, foametea, criminalitatea. Problemele zonale sau locale – regimuri politice totalitare, conflicte interetnice, războaie – afectează viața a milioane de oameni.

Concluzii

- Cu toată experiența războaielor de la începutul secolului al XX-lea, se constată încălcări repetate ale drepturilor omului.
- Statele lumii se mobilizează pentru crearea unui cadru juridic de respectare a drepturilor omului.
- În ceea ce privește statutul minorităților, în majoritatea statelor există cadrul juridic; în statele democrate, în numele naționalismului, se semnalează acțiuni de respingere a imigranților; în statele comuniste, în numele patriotismului, se realizează omogenizarea socială; după prăbușirea regimului comunist, în unele state se declanșează războaie civile.
- Societatea civilă ia poziție pentru respectarea legilor.

ASTĂZI: Continuă să se manifeste diferența dintre lege și faptă, dar trebuie să ne însușim și să practicăm spiritul toleranței.

Exerciții

- Analizează textele **1**, **2** și **3**. Care este opinia ta cu privire la respectarea drepturilor omului în comunitatea în care trăiești?
- Folosește presa și adună informații cu privire la încălcarea drepturilor omului; realizează un eseu cu tema *Între lege și faptă*.
- Studiază comunitatea în care trăiești și realizează o statistică a structurii ei etnice.

Tancuri în Piața Tienanmen din Beijing (1989)

Cronologie

1948: *Declarația universală a drepturilor omului.*
1950: *Convenția europeană a drepturilor omului.*
1953: *Convenția drepturilor omului*; Acord asupra universităților.
1956: *Convenția de la Geneva*, de luptă împotriva sclaviei.
1961: procesul Eichmann (Ierusalim).
1949-1962: perioada colectivizării în România, în timpul căreia mii de țărani au fost arestați.
1975: *Actul final* al Conferinței de la Helsinki.

2. „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții private, de familie, a domiciliului și corespondenței."

(*Convenția europeană a drepturilor omului*, 1950)

3. „Statele favorizează și încurajează exercitarea efectivă a libertăților și drepturilor civile, politice, economice, sociale, culturale ce decurg din toată demnitatea inerentă persoanei umane și care sunt esențiale dezvoltării sale libere și integrale."

(*Actul final* al Conferinței de la Helsinki, 1975)

Autoevaluare

- Știu care sunt drepturile omului și cine le protejează.

În fața Bibliotecii Centrale Universitare (București, decembrie 1989)

Dicționar

Tratatul de la Maastricht – 7 februarie 1992, ratificat de membrii CEE; intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Hotărăște transformarea Comunității Europene în Uniunea Europeană; principii: promovarea progresului economic, inclusiv prin moneda unică, cooperare în justiție, afaceri interne, politică de apărare comună, cetățenie europeană.

Tratatul de la Amsterdam – 20 octombrie 1997, ratificat de statele membre UE; intrat în vigoare la 1 mai 1999. Prevederi referitoare la politica externă, securitate și justiție, eliminarea controalelor la frontierele interne, circulația persoanelor, lupta împotriva fraudei.

Semnatarii Tratatului de la Maastricht

ROMÂNIA PARTENERIAT ȘI INTEGRARE: UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI NATO

Consensul tuturor forțelor politice...

După război, România are o evoluție asemănătoare cu a tuturor statelor din estul Europei. Prin lovitura de stat de la 23 august 1944, este îndepărtată dictatura antonesciană și repusă în drepturi monarhia constituțională. *Tratatul de pace de la Paris* (1947) include România în rândul aliaților Germaniei care au capitulat necondiționat. Poziția de stat învins este impusă de URSS, ca urmare a faptului că țara noastră fusese angajată în luptele de pe frontul de est. Tratatul prevede plata unor reparații de război și modificări teritoriale: Transilvania este înapoiată României, dar Basarabia și Bucovina de nord sunt anexate de URSS. Treptat, în țară este impus regimul totalitar comunist, iar regele Mihai I este silit să abdice (30 decembrie 1947).

PUTEREA POLITICĂ este preluată de Partidul Comunist, care aplică noul model de organizare a statului: naționalizarea întreprinderilor (1948) și colectivizarea agriculturii (1949-1962). Economia este organizată centralizat, pe baza planurilor cincinale, iar Partidul Comunist și statul sunt sunt conduse de Gheorghe Gheorghiu-Dej (până în anul 1965) și de Nicolae Ceaușescu (1965-1989). Politica externă în perioada comunistă a evoluat în funcție de includerea în sfera de influență a URSS. România a făcut parte din CAER și din Pactul de la Varșovia. În anii 1960, se lărgește autonomia față de Moscova, iar relațiile statului se extind. Țara se declară neutră față de conflictul sovieto-chinez și nu se implică în înăbușirea revoltei din Cehoslovacia (1968). România este vizitată de președintele Franței, Charles de Gaulle, de cel al SUA, Richard Nixon, de prim-ministrul britanic, Harold Wilson, iar Ceaușescu este invitat să efectueze vizite de stat în SUA și Marea Britanie.

ÎN ANII 1980, sub influența *modelului comunist asiatic*, România se izolează în relațiile internaționale. Cauzele nemulțumirilor interne sunt criza economică și alterarea vieții politice, sociale și culturale. Printre ultimele mișcări care au dus la prăbușirea regimurilor comuniste a fost și cea din România. Mari manifestații de protest au loc la Timișoara (16-20 decembrie), București (din 21 decembrie), ca și în alte orașe ale țării. După o judecată sumară, soții Ceaușescu sunt condamnați la moarte și executați prin împușcare.

PRIMELE FORME DE MANIFESTARE A DEMOCRAȚIEI sunt alegerile din anii 1990 și 1992, adoptarea noii Constituții și validarea acesteia prin referendum (1991). Pentru România începe perioada de tranziție, de democratizare și constituire a economiei de piață. Scopul acțiunilor din acești ani îl reprezintă garantarea libertăților cetățenești și ridicarea bunăstării oamenilor. Se trece la organizarea statului de drept, la pluripartidism, la constituirea societății civile, capabile să formeze opinia publică, să dezvolte spiritul de inițiativă, să apere drepturile omului. Evoluția societății întâmpină mari dificultăți: inflație, șomaj, reducerea producției (producția anului 1992 reprezentând 54% din aceea a anului 1989) și a nivelului de trai, conflicte sociale, instalarea unei neîncrederi în clasa politică. Regimul președintelui Ion Iliescu (1990-1996) optează pentru

un ritm lent al restructurării, subvenționarea producției având ca efect deficitul bugetar. Instalarea la conducerea țării a președintelui Emil Constantinescu, în perioada 1996-2000, a reprezentat efectul voinței de schimbare a electoratului. Strategia noii conduceri constă în accelerarea procesului de reformă prin privatizare și reducerea subvențiilor. Datorită lipsei de coeziune a factorilor politici, efectele nu sunt însă cele așteptate de populație: inflația se agravează, iar nivelul de trai scade. În căutarea unor soluții politice noi, electoratul încredințează din nou puterea politică lui Ion Iliescu (2000-2004). Prin constituțiile adoptate în anii 1991 și 2003, România este o republică parlamentară, în care puterea legislativă este deținută de Parlamentul bicameral, iar puterea executivă de un guvern, al cărui prim-ministru este numit de șeful statului, ales pentru un mandat de cinci ani. În politica sa externă, România optează pentru integrarea în structurile euroatlantice, o bună colaborare cu statele lumii, relații normale cu vecinii și păstrarea echilibrului și stabilității în lume.

INTEGRAREA economică este o trăsătură esențială a evoluției actuale și constă în cooperare permanentă, programată între state pe baza unor acorduri interguvernamentale. Formele integrării sunt diferite, în funcție de domeniul economic: uniuni vamale, zone de liber-schimb, piețe comune, monedă unică. Pe de

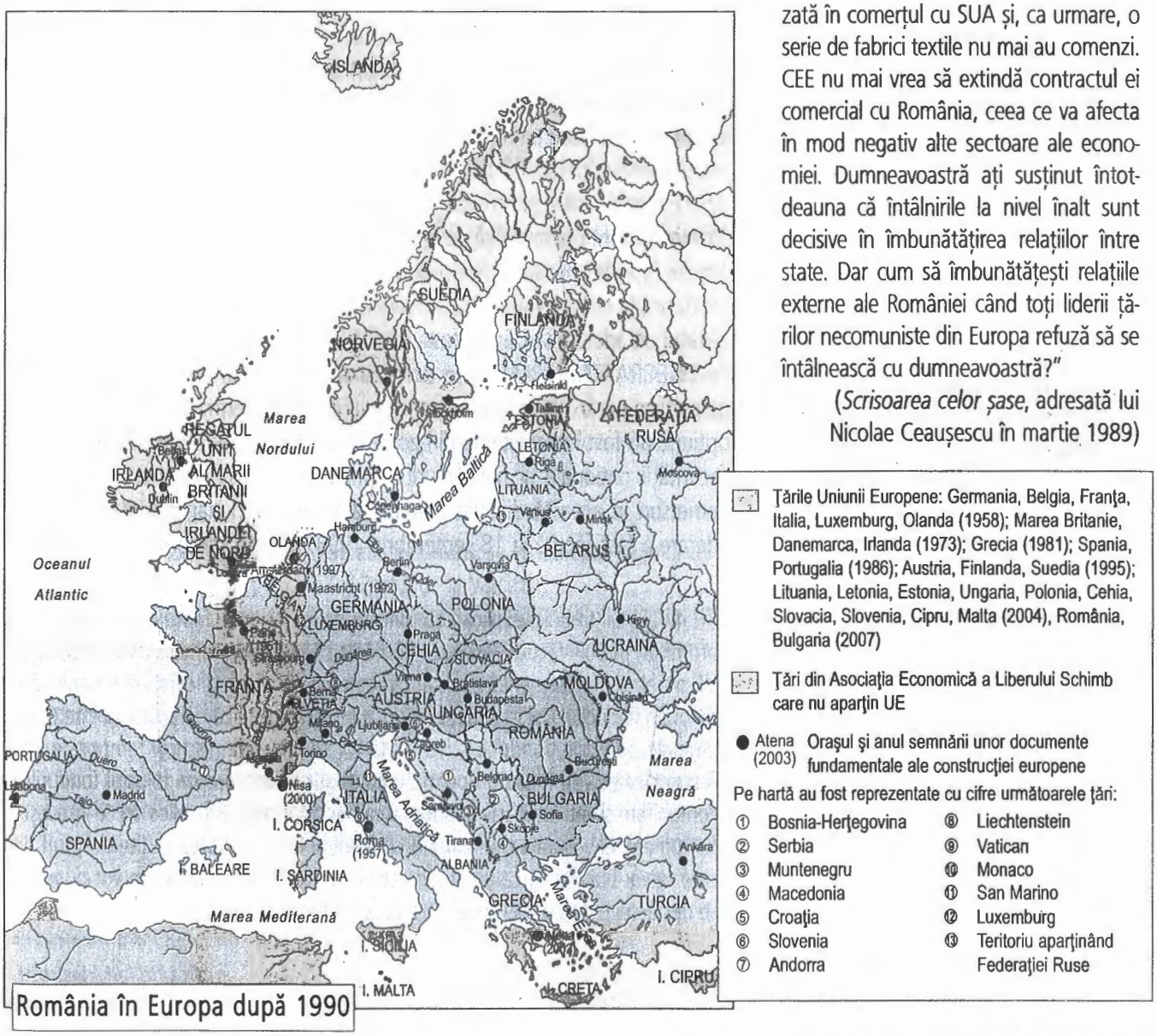
1. „Propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foștilor activiști de partid și foștilor ofițeri de Securitate."

(*Proclamația de la Timișoara*, 11 martie 1990)

2. „În sfârșit, suntem îngrijorați profund că poziția internațională a României și prestigiul ei scad cu repeziciune. După cum știți, aceasta este demonstrată în mod concret de deciziile unui număr de țări de a închide ambasadele lor la București. Cel mai alarmant este că ambasade ca acelea ale Danemarcei, Norvegiei și Portugaliei au fost deja închise și altele ar putea să urmeze (...)

Am pierdut statutul de națiune favorizată în comerțul cu SUA și, ca urmare, o serie de fabrici textile nu mai au comenzi. CEE nu mai vrea să extindă contractul ei comercial cu România, ceea ce va afecta în mod negativ alte sectoare ale economiei. Dumneavoastră ați susținut întotdeauna că întâlnirile la nivel înalt sunt decisive în îmbunătățirea relațiilor între state. Dar cum să îmbunătățești relațiile externe ale României când toți liderii țărilor necomuniste din Europa refuză să se întâlnească cu dumneavoastră?"

(*Scrisoarea celor șase*, adresată lui Nicolae Ceaușescu în martie 1989)

România în Europa după 1990

Țările Uniunii Europene: Germania, Belgia, Franța, Italia, Luxemburg, Olanda (1958); Marea Britanie, Danemarca, Irlanda (1973); Grecia (1981); Spania, Portugalia (1986); Austria, Finlanda, Suedia (1995); Lituania, Letonia, Estonia, Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Cipru, Malta (2004), România, Bulgaria (2007)

Țări din Asociația Economică a Liberului Schimb care nu aparțin UE

● Atena (2003) Orașul și anul semnării unor documente fundamentale ale construcției europene

Pe hartă au fost reprezentate cu cifre următoarele țări:

① Bosnia-Herțegovina
② Serbia
③ Muntenegru
④ Macedonia
⑤ Croația
⑥ Slovenia
⑦ Andorra
⑧ Liechtenstein
⑨ Vatican
⑩ Monaco
⑪ San Marino
⑫ Luxemburg
⑬ Teritoriu aparținând Federației Ruse

Traian Băsescu, președintele României din 2004

3. „Natura diverselor abordări ale educației în spiritul cetățeniei democratice se bazează pe drepturile și responsabilitățile cetățenilor, cum ar fi educația în spiritul drepturilor omului, educația civică, educația interculturală, predarea istoriei, pregătirea conducerii democratice, rezolvarea conflictelor și măsurile de încredere, precum și legăturile dintre aceste abordări specifice."

(*Programul Consiliului Europei asupra educației în spiritul cetățeniei democratice*)

Drapele ale țărilor din Uniunea Europeană

altă parte, integrarea militară are drept scop asigurarea securității partenerilor. Procesul complex al integrării reprezintă o provocare de ambele părți.

UNIUNEA EUROPEANĂ formulează, în anul 1997, *Agenda 2000*, care cuprinde criteriile de aderare pe care statele candidate trebuie să le îndeplinească: *de identitate* (apartenența geografică la Europa), *de natură democratică* (pluripartidism, alegeri libere, separarea puterii în stat, respectarea *Cartei drepturilor omului*, a statutului minorităților, respectarea ***Tratatului de la Maastricht*** și a celui ***de la Amsterdam***), *economice* (economie de piață capabilă să facă față concurenței și standardelor economice ale UE), *de capacitate de asumare a obligațiilor* ce decurg din aderare, a legislației unitare, a drepturilor și îndatoririlor din sistemul comunitar, *de subscriere la obiectivele politice, economice și monetare, angajamentul de participare la* CECO, CEE, CEEA. Pentru Uniunea Europeană, statele candidate din estul Europei reprezintă peste 100 de milioane de cetățeni (o dublare a populației Uniunii), dar și decalaje economice.

Cei șase candidați din primul val încep negocierile în anul 1998. România și-a depus cererea de aderare la 22 iunie 1995. Între timp, țara noastră participă la programe în diferite domenii, între care se află și cele educaționale. Din 1991, demarează programul *Tempus* (dezvoltarea mobilității în cadrul învățământului superior); din 1996, programul *Leonardo* (perfecționarea profesională prin stagii finanțate în diferite centre ale Uniunii); din 1998, programul *Socrates* (politica pentru tineret și de perfecționare academică). În anul 1998, România a semnat *Declarația de la Bologna*, cu privire la reoganizarea învățământului universitar și adaptarea acestuia la cerințele societății actuale. România este membru al Consiliului Europei din anul 1993. Majoritatea instrumentelor internaționale deschise de Consiliu pentru semnare și ratificare au fost semnate de România. Printre convenții se numără cele cu privire la corupție, la apărarea drepturilor omului față de aplicațiile biologiei și medicinei (interzicerea clonării umane), la cetățenie, la televiziunea transfrontalieră. La 25 aprilie 2005 România a semnat tratatul de aderare la UE și a fost primită în Uniune în anul 2007.

INTEGRAREA ÎN NATO are drept scop asigurarea securității statului și a garanțiilor pentru menținerea acesteia. Factorii determinanți pentru această opțiune au fost instabilitatea din zona Balcanilor, creșterea riscurilor la adresa securității naționale și nevoia unui sprijin în procesul de tranziție. Primele demersuri în această direcție datează din anul 1991, iar cererea oficială de aderare a fost făcută la 18 septembrie 1993, printr-o scrisoare a președintelui

4. „Totul trebuie explicat cu sinceritate, și anume faptul că unele compromisuri trebuie făcute pentru ca România să se alăture familiei care alcătuiește UE și trebuie de asemenea explicat cât de mult s-a câștigat, care vor fi beneficiile de ordin financiar. Cel mai mare câștig al integrării este că de acum înainte toate bunurile, serviciile, fondurile, chiar dacă vor suferi unele restricții temporare, vor fi liberalizate. Veți fi asistați pentru a se asigura transparența folosirii fondurilor comunitare și veți lua parte la adoptarea deciziilor de la Bruxelles. În ce-i privește pe români, ei vor deveni în curând cetățeni ai UE și vor avea multe drepturi de care se vor bucura și în alte țări. În ceea ce privește afacerile, acum vor putea să se desfășoare în toată Europa, fără prea multe probleme."

(Fedon Nicolaides – *Institutul European de Administrație Publică de la Maastricht*)

Sediul NATO din Bruxelles

României adresată secretarului general al NATO. Oferta României are următorul conținut: *strategic* (al doilea teritoriu ca mărime în zona dintre Marea Baltică și Marea Neagră), *militar* (poate pune la dispoziție toate categoriile de forțe armate) și *economic* (poate absorbi investiții străine, posedă forță de muncă numeroasă și ieftină, deține materii prime).

Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească țara noastră pentru integrare sunt *democratizarea societății, refacerea economiei, relații bune cu vecinii, contribuție la stabilitatea internațională*. În anul 1994, România a devenit prima țară fostă comunistă care a semnat *Parteneriatul pentru Pace* al NATO, participând la aplicații militare multinaționale și angajând trupe de menținere a păcii în Somalia, Angola, Bosnia, Herțegovina, Afghanistan și Irak. Țara noastră nu a fost inclusă în primul val de includere a fostelor state comuniste în NATO (1997), din cauza ritmului nesatisfăcător al tranziției.

De la 29 martie 2004, România este membru NATO cu drepturi depline; pentru menținerea bunei vecinătăți, țara noastră a încheiat tratate cu Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria (1996), Ucraina (1997) și Republica Moldova (2000).

Concluzii

- După război, România este considerată stat învins; se instaurează regimul comunist; statul este integrat în CAER și Pactul de la Varșovia.
- Țara noastră face parte din blocul comunist, dar are politică proprie. În 1989, regimul comunist se prăbușește; după 1990, urmează o perioadă de tranziție, marcată de dificultăți economice, sociale și politice.
- Pentru a face parte din Uniunea Europeană, Consiliul Europei și NATO, România trebuie să respecte condițiile integrării cu privire la cadrul regimului democratic, pe care nu le îndeplinește totdeauna, motiv de nemulțumire a populației și de neîncredere în oamenii politici;
- România devine stat membru al Consiliului Europei, membru NATO și membru al Uniunii Europene.

ASTĂZI: Faci parte din generația care va beneficia de integrare, ale cărei sensuri este bine să le cunoști.

Cronologie

1949: România intră în CAER.
1955: România aderă la *Tratatul de la Varșovia*; devine membru ONU.
1993: membru al Consiliului Europei.
1994: membru în *Parteneriatul pentru Pace* al NATO.
1995: membru asociat al Uniunii Europene.
1999: țara noastră începe pregătirile de aderare la Uniunea Europeană.
2002: intră în circulație moneda europeană – *euro*.
2004: România devine membru NATO.
2007: țara noastră devine membru al Uniunii Europene.

5. „Aderarea României la structurile de securitate europene și euroatlantice este unul dintre obiectivele care a întrunit consensul tuturor forțelor politice, a primit sprijinul larg al opiniei publice, a constituit și a rămas o preocupare a instituțiilor statului, acțiunile întreprinse în acest sens demonstrând coerență, consecvență și continuitate."

(*Strategia României pentru aderarea la NATO*)

Exerciții

- Explică evoluția statului român după război, în context internațional.
- Citește textul 1, identifică restricția formulată și explică sensul acesteia.
- Analizează textul **3** și explică rolul educației în spiritul cetățeniei democratice și modul în care se evidențiază cu prilejul alegerilor.
- Folosește presa, opinia membrilor comunității în care trăiești și explică de ce unele persoane nu sunt de acord cu integrarea euroatlantică.

Autoevaluare

- Știu să explic rolul integrării României în structurile euroatlantice.
- Știu să identific consecințele costurilor integrării euroatlantice.

Papa Ioan Paul al II-lea și patriarhul Teoctist în timpul vizitei suveranului pontif la București (1999)

ECUMENISM, LIBERTATE RELIGIOASĂ ȘI PROZELITISM

Nu impune altuia crezul tău...

Lumea contemporană este dominată de diversitatea de credințe, de confruntările dintre religiile majoritare și minoritățile religioase, de religiile misionare, de implicarea religiilor în politică, de raporturile dintre credincioși și laici. În general, statele acceptă mai multe religii, dar există și țări în care se invocă universalitatea unei religii. În Europa, religiile dominante sunt creștinismul, iudaismul și islamul, monoteiste, dar cu interpretări diferite ale dogmei.

În lume sunt și alte religii istorice – budismul, hinduismul, confucianismul –, dar și credințe care s-au format în secolul al XX-lea. Factorii care determină religiile sunt *cei politici* (politica ateistă a statelor comuniste a periferizat instituția bisericii, a persecutat credincioșii; finanțarea de către Arabia Saudită a propagandei prin mass-media a proliferat islamul în regiuni ale Africii și Asiei) și cei *demografici* (sporul de natalitate înregistrat în India a dus la răspândirea hinduismului).

CREȘTINISMUL include *catolicismul* (peste un miliard de adepți), *protestantismul* (peste 500 de milioane de adepți) și *ortodoxia* (peste 200 de milioane de adepți). Catolicismul este religia de referință în Europa occidentală, datorită numărului de credincioși și impactului mediatic realizat și cu sprijinul papalității. Rolul acestei instituții este păstrarea moștenirii secolelor trecute, dar și recunoașterea valorilor lumii contemporane. Preoții acceptă schimbările și iau parte activ la ele, angajați în mișcările revoluționare din Lumea a treia, sau se opun acestora, asemenea monseniorului Marcel Lefebvre, adversar al înnoirilor Conciliului Vatican II, excomunicat.

Între aceste extreme, Biserica catolică păstrează o atitudine de mijloc, respectând valorile prețuite de credincioși (renunțarea la folosirea limbii latine), dar exprimându-și opinia, chiar dacă aceasta diferă de aceea a enoriașilor. Vaticanul s-a pronunțat împotriva armelor nucleare, dar și împotriva avortului, a contracepției. În Polonia, rolul Bisericii catolice în lupta împotriva comunismului a fost fundamental; după formarea sindicatului *Solidaritatea*, participarea la slujbele religioase, mai ales în centrele urbane, devenind foarte numeroasă.

În multe țări, Biserica catolică reprezintă o speranță pentru oameni, cu deosebire pentru cei defavorizați economic, pentru că se implică atât în înlăturarea inegalităților, cât și în susținerea defavorizaților.

Biserica ortodoxă este dominantă în estul Europei. Ierarhii ei s-au implicat în rezistența anticomunistă; biserica a suportat epurări, dar nu a participat direct la prăbușirea regimului.

Evenimentele din anul 1989 au adus modificări în Europa de est: Mihail Gorbaciov s-a angajat să respecte libertatea confesională, s-a întâlnit cu papa Ioan Paul al II-lea și a reluat relațiile diplomatice cu Vaticanul, pronunțându-se cu privire la problemele actuale ale credincioșilor.

MIȘCAREA ECUMENICĂ ia naștere pentru a-i uni pe creștinii catolici, protestanți și ortodocși. Ea își are începuturile în sânul Bisericii protestante, ca mișcare

Dicționar

Mișcare ecumenică – mișcare ce preconizează unirea bisericilor creștine într-una singură, Biserica universală. Susținută de unii creștini, privită cu suspiciune de autorități; exprimă voința bisericii de a nu fi izolată de societate.

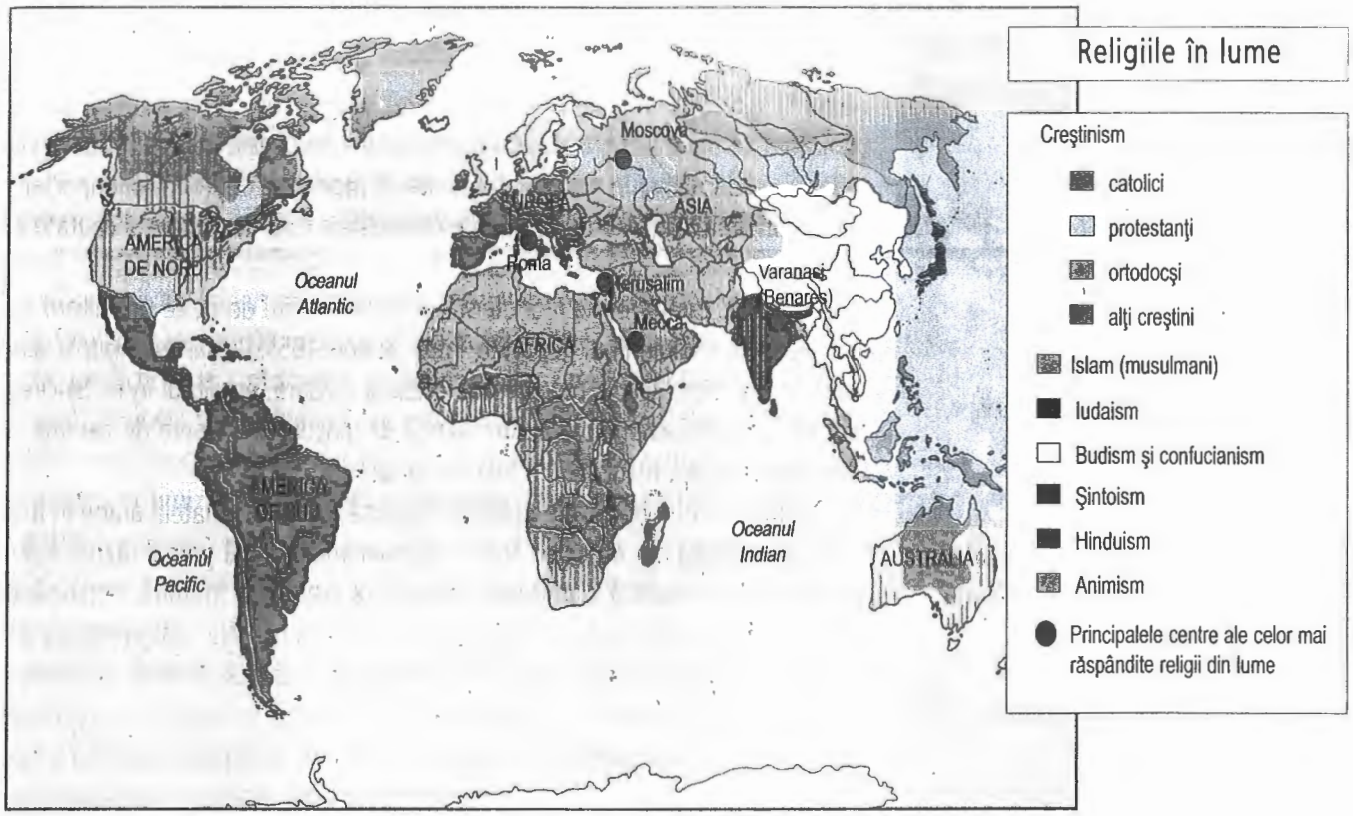
Anatemă – excludere din rândurile bisericii. Marea Schismă (1054) a însemnat ruptura religioasă dintre Biserica catolică și Biserica otodoxă, care s-au anatemizat reciproc. În anul 1965 se înlătură obstacolul juridic, recunoscându-se oficial dialogul dintre bisericile catolică, ortodoxă, protestantă și anglicană.

Monah – călugăr.

Libertate religioasă – drept constituțional al cetățeanului de a decide singur cu privire la atitudinea față de credință.

Prozelit – nou convertit la o religie.

Prozelitism – strădania depusă de cineva pentru a recruta adepți, pentru a-și impune ideile altor persoane.

1. „Sloganul nostru – Nici Est, nici Vest – este un slogan fundamental al revoluției islamice în lumea flămânzilor și oprimaților. Este politica statelor care acceptă islamul ca singura școală care poate salva umanitatea într-un viitor apropiat, cu ajutorul lui Dumnezeu."

(Imamul Khomeyni – *Discurs*, 1987)

de apropiere și dialog. În anul 1948, se formează la Amsterdam Conciliul Ecumenic al Bisericilor, iar în anul 1961, cu prilejul Adunării de la New Delhi, bisericile ortodoxe intră în Conciliu. Chiar dacă se opune în principiu acestei prezențe, fiind adepta centralizării interne, Biserica catolică participă în cadrul câtorva comisii, specializate în probleme doctrinare și teologice.

Din anul 1959, papa Ioan al XXIII-lea inițiază mișcarea *Aggiornamento*, pentru refacerea unității creștinilor și adaptarea bisericii la realitățile din societatea contemporană. Convocat de papalitate și având printre invitați observatori protestanți și ortodocși, Conciliul Vatican II își începe lucrările în anul 1962 și, după câteva sesiuni, este emis *Decretul asupra ecumenismului*, cu privire la atitudinea Bisericii catolice, angajată în dialogul cu celelate biserici creștine.

Prima vizită a unui papă la Ierusalim se desfășoară în anul 1964, când are loc întâlnirea dintre papa Paul al VI-lea și patriarhul ecumenic Athenagoras, iar un an mai târziu, este semnat actul de suprimare a ***anatemelor***. În anul 1992, patriarhul Bartolomeu I a inițiat o întâlnire a tuturor patriarhilor și conducătorilor bisericilor autocefale, pentru începerea dialogului ortodox. În cadrul mișcării ecumenice au loc întâlniri dedicate rugăciunilor, angajamentelor comune în slujba categoriilor defavorizate, susținerii drepturilor omului și încheierii de acoduri doctrinare.

2. „Religia (din latinescul *religare*, a lega) este legătura omului cu sacrul și legătura care îl împiedică să se simtă pierdut în mijlocul unei lumi pe care nu o va stăpâni niciodată complet (...) identitățile marilor religii ale lumii să se acocieze cu primirea și înțelegerea bogățiilor celeilalte; altfel spus, afirmarea religioasă să fie legată de virtutea toleranței."

(Jean Delumeau – *Religiile lumii*)

Papa Ioan Paul al II-lea și Mihail Gorbaciov (1 decembrie 1989)

Călugări budiști într-o mănăstire din Phnom-Penh (Cambodgia)

3. „Dezvoltarea nu poate fi lăsată la discreția unui mic număr de oameni și de grupuri care au o mare putere economică, nici la discreția marilor puteri politice. Dimpotrivă, un număr mare de oameni din toate categoriile și, la nivel internațional, națiunile pot să participe la propria dezvoltare. Acțiunile indivizilor și ale asociațiilor trebuie să fie coordonate de puterea politică și armonizate cu interesele acesteia. Trebuie renunțat la eroarea de a se opune reformelor indispensabile în numele unei false concepții despre libertate."

(*Decretul Conciliului Vatican II*, 7 decembrie 1965)

Participanți la revoluția islamică (Teheran, 1979)

BUDISMUL, una dintre cele mai vechi și tolerante religii, se confruntă în secolul al XX-lea cu mai multe probleme: lipsa unei limbi comune, absența unei autorități religioase generale, diferențierea dogmei de la o țară la alta și divizarea în mai multe grupări. Cu toate acestea, are peste 300 de milioane de adepți, cu deosebire în Asia, iar comunitățile ***monahale*** dețin un rol important în răspândirea religiei. Studiile budiste universitare sunt dezvoltate și căutate în Europa.

ISLAMUL este o religie monoteistă, adoptată astăzi de peste un miliard de persoane (musulmani) și împărțită între: *sunniți* (85%), *șiiți*, *kharigiți* și alte secte minoritare. Religia promovează dreapta măsură, echilibrul între fericirea de pe Pământ și pregătirea pentru lumea de dincolo prin opere de caritate și penitențe, pacea, dragostea mutuală și iertarea.

Islamismul este o mișcare politico-religioasă apărută în statele arabe în anii 1970 și inspirată din *Mișcarea Fraților Musulmani* de după primul război mondial, care preconizează islamizarea dreptului, a instituțiilor statului, respingând modelul occidental, modernizarea. Cauzele apariției mișcării sunt pierderea de către statele musulmane a stării înfloritoare de altădată datorită colonizării treptate, crizei economice și confruntării cu civilizația occidentală și creștină; confruntarea, după cucerirea independenței de stat, cu regimuri autoritare, dictatoriale și militare, care au accentuat nemulțumirile. Islamismul capătă forme radicale. Astfel, *șiismul iranian* consideră că toată puterea politică aparține conducătorilor religioși, ayatolahul, jurist și teolog, luându-și titlul de *imam* (mare preot) și cumulând puterea executivă, legislativă, juridică, comanda armatei, numirea și destituirea șefului statului. Fiecare adept trebuie să respecte practicile religioase. Sunt prezentate programe religioase prin intermediul mass-media, în timp ce militanții islamiști se infiltrează în rândurile populației civile, având poziții de forță prin predici și asociații.

În ultimii ani, islamiștii desfășoară o activitate violentă, militară, personalități politice cad victimă asasinatelor, sunt organizate mișcări teroriste (*Hamas*, în Palestina, de exemplu).

INTOLERANȚA RELIGIOASĂ se opune ***libertății religioase.*** Ca și ***prozelitismul,*** se manifestă în diferite state. În Irlanda de Nord, teritoriu cu populație majoritar protestantă, confruntările cu minoritarii catolici sunt sângeroase. În India, se manifestă opoziția dintre musulmani și hinduși, iar în URSS, după declanșarea restructurării, se confruntă creștinii și musulmanii. Luptele sunt deosebit de violente în situațiile în care puterea politică dintr-un stat este preluată de o minoritate religioasă, așa cum se întâmplă în Siria, acolo unde minoritatea alawită/șiită conduce majoritatea sunnită. În Liban, din cauza fragmentării etnice și religioase – musulmani sunniți și șiiți, creștini –, războiul a făcut ravagii după anul 1975. În statele musulmane, se desfășoară o mișcare de integrare inițiată de moderați, urmărind destabilizarea politică și progresul prin reabilitarea moravurilor și a culturii.

După anul 1979, Iranul s-a afirmat drept susținător al mișcării de răspândire a islamului nu numai în țările arabe, ci și în restul regiunilor lumii, prin comunitățile de musulmani: a intervenit în conflictul din Liban, a instigat la asasinarea lui Salman Rushdie, autorul *Versetelor satanice*, considerate periculoase, a susținut războiul împotriva Irakului. Dincolo de războiul de frontieră,

conflictul din Golf a reprezentat confruntarea dintre sunniți, curent majoritar al islamului în Irak, și șiiți, principala minoritate islamică, susținută de Iran.

ÎN LUMEA DE ASTĂZI se confruntă refuzul față de modernitate și toleranța față de pluralitatea religioasă. Se înfruntă grupările integriste, fundamentaliste, și grupările occidentale, se accentuează secularizarea societății și modificarea principiilor morale, scade numărul credincioșilor practicanți, motivația atitudinii fiind conștiința, nu credința.

Oamenii se împart în credincioși, necredincioși, adepți ai unei credințe difuze, nesigure, crește importanța practicilor parareligioase (astrologia, practicile predicționiste, meditația), a așa-numitelor „religii paralele" (ezoterism, yoga). În unele state, domină sincretismul religios (Japonia), iar în altele una dintre religiile consacrate, dar este legiferată libertatea credinței (statele din Europa), în timp ce în unele state se manifestă intoleranța religioasă (statele arabe).

Concluzii

- În lumea de astăzi există o diversitate de credințe istorice sau nou apărute, confruntări, intoleranță.
- Creștinismul se caracterizează prin mișcarea ecumenică: acțiuni comune; dialogul dintre conducătorii bisericii.
- Budismul are numeroși adepți; se confruntă cu lipsa de unitate; proliferează prin monahism și studii universitare în diferite state.
- Islamismul este mișcarea politico-religioasă care urmărește impunerea principiilor islamului în organizarea statelor, universalizarea credinței. Acționează împotriva modernizării de tip occidental; ia forme violente, militare, teroriste.
- Intoleranța religioasă se manifestă în Irlanda, Iran etc.
- Caracteristicile actuale ale vieții spirituale sunt confruntările, secularizarea, practicile parareligioase și paralele; în unele state domină sincretismul, în altele o religie, în unele state este legiferată libertatea de credință, în altele intoleranța religioasă.

ASTĂZI: Asistăm la apropierea mai coerentă a creștinilor, dar și la o propagare a terorismului și a mișcărilor extremiste mai mare decât în ultimele patru secole; la terorismul promovat de mișcările extremiste.

Exerciții

- Recapitulează istoria statelor enumerate în lecție și formulează relația dintre dezvoltarea lor politică, economică și religioasă.
- Analizează textele **1** și **3** și precizează care sunt asemănările și deosebirile dintre cele două poziții.
- Exemplifică, prin evenimente istorice, intoleranța religioasă și efectele acesteia; formulează exemple de evenimente istorice în care oamenii au dovedit acceptarea interculturalității.
- Identifică în comunitatea în care trăiești religiile practicate; investighează relațiile existente între persoanele de diferite religii și explică atitudinea acestora.

Tradiționalism (biserică de lemn din Maramureș) și modernism (biserica din Yverdon, Elveția) în arhitectura religioasă a secolului al XX-lea

Cronologie

1960: acțiuni teroriste în Irlanda de nord, organizate de IRA.
1959: începe *Aggiornamento.*
1962-1965: Conciliul Vatican II.
1964: papa Paul al VI-lea și patriarhul Athenagoras la Ierusalim.
1979: ayatolahul Khomeyni proclamă Republica Islamică Iran.
1990: Războiul din Golf.
1992: întâlnirea conducătorilor Bisericii ortodoxe.

Autoevaluare

- Știu care este diferența dintre toleranță și intoleranță.
- Știu cum s-a format atitudinea violentă a unor mișcări religioase.

EVALUARE

A. Alege varianta corectă

1. Planul Marshall s-a adresat țărilor din:
a. Europa; **b.** America; **c.** Asia; **d.** Australia.

2. Politică de independență față de NATO a dus:
a. SUA; **b.** Germania; **c.** Franța; **d.** Italia.

3. Sindicatul *Solidaritatea* a fost constituit în:
a. Polonia; **b.** România; **c.** Bulgaria; **d.** URSS.

4. În India se confruntă:
a. creștinismul și budismul; **b.** creștinismul și islamul; **c.** budismul și hinduismul; **d.** budismul și islamul.

B. Datează și ordonează cronologic

1. **a.** CAER; **b.** Tratatele de pace de după al doilea război mondial; **c.** primul om lansat în spațiu; **d.** începutul crizei globale.

2. **a.** crearea ONU; **b.** accidentul de la Cernobîl; **c.** căderea regimurilor comuniste; **d.** Elisabeta a II-a devine regină.

3. **a.** intrarea României în Tratatul de la Varșovia; **b.** România, membru asociat UE; **c.** *Tratatul de la Maastricht*; **d.** CECO.

4. **a.** alegerea papei Ioan Paul al II-lea; **b.** începutul Războiului Rece; **c.** reunificarea Germaniei; **d.** Conciliul Vatican II.

C. Completează spațiile libere

1. *Doctrina Truman* constă în....

2. *Tratatul de la Maastricht* a schimbat denumirea CEE în....

3. Războiul Rece constă în....

4. ONU este compusă astăzi din... state.

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. regim comunist; personalitatea conducătorului; Iosip Broz Tito.

2. Războiul Rece; Cortina de Fier; ONU.

3. *Solidaritatea*; Gorbaciov; *Revoluția de catifea.*

4. Conciliul Vatican II; reformă; catolic.

E. Stabilește cauzele interne și externe pentru

1. Declanșarea Războiului Rece.

2. Prăbușirea regimurilor comuniste.

3. Integrarea României în structurile euroatlantice.

4. Intoleranța religioasă.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Explică sintagma „Strasbourg – capitala Europei".

Sediul Parlamentului european din Strasbourg

Vizitarea unui loc istoric

Istoria poate fi studiată și în afara școlii. În jurul nostru există oameni, locuri și construcții care ascund fragmente de istorie. Este nevoie doar de interes și de o bună organizare pentru ca *istoria ascunsă* să ni se dezvăluie.

- **Unde se află *istoria ascunsă?***

– Într-un muzeu local sau național.
– Pe un câmp de bătălie, într-un loc de rugăciune, o fabrică, o școală, o gară sau o locuință.
– Într-un sat, într-un oraș, poate chiar în localitatea în care trăiești sau într-o regiune...
– La o persoană, la grupuri de persoane.
– La colegii voștri de la o altă școală, care au realizat deja o investigație și cu care puteți face un schimb de experiență.

- **Cum poți să culegi informațiile?**

– Printr-o vizită la un muzeu sau într-o localitate.
– Prin realizarea unui proiect, care să cuprindă mărturii orale.
– Prin realizarea unui studiu cu privire la o comunitate sau o personalitate.
– Prin colaborarea cu alte școli pentru strângerea de informații.

- **Ce informații poți să colectezi?**

– Mărturii orale, de la persoane care au fost implicate în diferite evenimente istorice.
– Mărturii ale unor personalități care au avut un rol important în istoria unei localități.
– Surse istorice (fotografii, cărți poștale, scrisori, alte obiecte) de la persoane ale căror străbuni au fost implicați în diferite evenimente istorice.
– Proiecte realizate de colegii voștri din alte școli.

- **Ce scop are investigația voastră?**

– Folosirea istoriei orale, care se pierde cel mai ușor.
– Relevarea istoriei locale.
– Cunoașterea oamenilor și a locurilor printre care și în care trăiți.

- **Pregătirea vizitării unui muzeu constă în:**

– stabilirea subiectului urmărit (de exemplu: *participarea soldaților români și a populației civile la al doilea război mondial*);
– pregătirea cadrului istoric (perioada, zona) și a informațiilor despre evenimente (bibliografia);
– instruirea cu privire la comportamentul în muzeu;
– organizarea discuțiilor finale, realizarea unui material (portofoliu, afiș etc.).

- **Vizitarea unui loc istoric** (de exemplu: *un cimitir al eroilor căzuți în al doilea război mondial*) **presupune în plus o informare cu privire la:**

– rolul pentru posteritate al acestui loc comemorativ;
– legătura dintre cimitir și locuitorii din apropiere;
– atitudinea oamenilor față de acest loc;
– felul în care se organizează în alte state.

- **După vizită, organizați o dezbatere cu subiectele:**

– cum ați organiza voi un astfel de loc;
– ce sentimente ați avut în timpul vizitei și după aceea.

Localitatea în care trăiți este ea însăși un monument istoric. Aceasta se află într-un cadru geografic cu mare importanță în evoluția istorică. Analizați acest cadru, explicați rolul fiecărui element: apă, munte, câmpie etc. Realizați un exercițiu imaginar: eliminați câte un element și proiectați evoluția istorică (de exemplu: *cum s-ar fi dezvoltat localitatea fără câmpia din jurul ei*). Stabiliți care a fost rolul localităților din vecinătate. Străzile, locuințele, magazinele și întreprinderile au o istorie care așteaptă să fie descoperită. Investigați felul în care a fost introdus curentul electric, ce mijloace de transport sau unelte foloseau bunicii voștri, ce produse se găseau în magazine, care era prețul acestora. Oamenii au venit și au plecat din localitate. De ce s-a petrecut acest lucru? Cum se realizau căsătoriile? Câți copii se nășteau, de ce boli sufereau oamenii? Adunați informațiile și realizați un portofoliu cu tema *Localitatea în care trăim pe timpul bunicilor noștri.*

GLOBALIZARE, TERORISM, VIAȚĂ COTIDIANĂ

Să ne gândim la efectele acțiunilor noastre...

Explorarea spațiului cosmic: naveta spațială Explorer este lansată la Cape Canaveral

Dicționar

Crimă organizată – acțiuni contrare dreptului național și internațional, desfășurate conform unui plan, cu ajutorul unor mijloace tehnice, militate, la adresa unor persoane nominalizate, cu scopul obținerii unor avantaje.

Atentate teroriste – acțiuni violente comise de o organizație, de o grupare militară sau paramilitară la adresa unor persoane sau grupuri de persoane vizate întâmplător, cu scopul obținerii unor avantaje politice sau al creării unui climat de insecuritate.

Fundamentalism – în lumea islamică, mișcare religioasă și politică cu scopul de a restabili adevărata comunitate islamică prin reîntoarcerea la tradiție; are sens de Jihad, război sfânt, purtat pe toate căile: război, atentat criminal, terorism.

GLOBALIZAREA ESTE UN CONCEPT ABSTRACT care ne ajută să înțelegem realitatea pe care o trăim zi de zi, care se petrece la nivelul întregii planete; reprezintă legăturile economice, sociale, politice care traversează granițele dintre state, mișcarea liberă de bunuri materiale, oameni, idei la scară internațională și mondială.

CAUZELE CARE GENEREAZĂ GLOBALIZAREA sunt tehnologice, politice, economice. Caracteristicile sunt: internaționalizarea producției, noua diviziune internațională a muncii, mișcările de migrație a populației dinspre țările slab dezvoltate spre cele dezvoltate, internaționalizarea statului. Până în 1970 activitatea internațională se bazează pe schimbul de bunuri și servicii între state; comerțul național stă la baza economiei mondiale. Imediat după război se creează un sistem stabil al schimbului valutar (Bretton Woods), care are drept consecință crearea instituțiilor internaționale Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială. Regimurile democrate promovează „statul bunăstării sociale", regimurile comuniste promovează „economia centralizată". După 1970 se prăbușește sistemul Bretton Woods, înlocuit cu un sistem de curs valutar mai flexibil; efectul este dereglarea sistemului financiar, dar și intensificarea tranzacțiilor financiare, a împrumuturilor peste granițele statelor, crearea unor noi instituții financiare. După declinul regimurilor comuniste (1990), piața mondială capătă alte structuri, competiția economică se intensifică, globalizarea se dinamizează.

Se manifestă prin investiții directe străine realizate de corporații multinaționale și transnaționale sau de investitori individuali. Aceste operații determină circulația capitalului, formarea pieței financiare, iar valoarea lor este mult mai mare față de valoarea comerțului internațional. În fiecare zi sunt vehiculate în lume, pe piețele de schimb, peste 1 500 miliarde dolari. Se formează întreprinderi multinaționale. De exemplu, pentru realizarea unei mașini se asamblează părți componente produse în mai multe țări. Întreprinderile fuzionează fără a ține seama de frontiere (Mercedes, Chrysler). Relațiile de producție se modifică, activitatea din domeniul serviciilor ocupă mai multă forță de muncă față de alte domenii. Evoluția științei și a tehnologiei dezvoltă comunicațiile, creează alte percepții cu privire la spațiu și timp; apare necesitatea unui mijloc de comunicare universal acceptat.

EFECTELE GLOBALIZĂRII sunt, pe de o parte, performanțele științei, bunăstarea, pe de altă parte, criza mondială. Efectele negative sunt alimentate de surse de risc: terorismul internațional, traficul de droguri, ***crima organizată***, proliferarea armelor chimice, biologice, nucleare, spionajul economic. Pentru că procesul nu poate fi oprit, el trebuie gestionat astfel încât să-i fie limitate efectele. Pe de o parte, gestionarea globalizării se realizează prin crearea unui cadru de acorduri politice, economice la nivel mondial (de exemplu, Organizația Mondială a Comerțului) și regional (de exemplu, Uniunea Europeană), cu scopul scăderii restricțiilor comerciale, liberalizării comerțului,

pentru protecția socială, respectarea drepturilor omului, a standardelor fundamentale ale muncii, pentru evitarea tranzacțiilor speculative, evitarea obținerii de profit pe termen scurt, pentru investiții pe termen lung. Pe de altă parte, Forumul Internațional privind Globalizarea (1994) stabilește strategii alternative la globalizare, prin revitalizarea economiilor locale. Pe plan ideologic se confruntă conceptele de „piață liberă" și „protecție socială". Piața liberă înseamnă organizarea economiei pe baza exclusivă a sectorului privat-productiv; protecția socială apără sectoarele neproductive (învățământul, sănătatea), care sunt finanțate de sectorul productiv; soluția cu privire la modul de organizare a acestor sectoare diferă de la stat la stat. Se confruntă, de asemenea, tendințele de reducere a rolului statelor și de încadrare a lor în structuri interstatale cu tendințele de întărire a rolului statelor ca soluție pentru stabilitate și ameliorarea crizei. Efectele sociale sunt evidente: șomaj, decalaj între salarii și profit, diferențe între săraci și bogați.

După al doilea război mondial coloniile din Africa și-au câștigat independența. Creșterea demografică, pe de o parte, seceta, pe de alta, au generat suprapopularea unor zone și, ca urmare a activităților economice, eroziunea solului. Războaiele interetnice au accelerat criza, iar foametea a devenit un fenomen general (Angola, Sudan). În Lumea a treia subdezvoltarea se agravează și adâncește contrastul cu lumea industrializată. În vreme ce aproximativ 500 milioane de oameni trăiesc confortabil, peste cinci miliarde trăiesc în sărăcie. Datorită migrației spre marile orașe din țările dezvoltate s-a declanșat criza mondială a suburbiilor acestora. Dintre efectele economice poluarea afectează cel mai grav întreaga planetă. Datorită folosirii în agricultură a substanțelor chimice, solul este grav afectat și, prin el, plantele și animalele. Deșeurile industriale deversate în ape sau degajate în atmosferă provoacă ploi acide, distrug stratul de ozon.

Poluarea industrială, un flagel al începutului de mileniu

Refugiați kurzi (1991)

1. „Se poate spune că globalizarea, în forma ei recentă, are chiar și un loc și o zi de naștere: Bretton Woods, New Hampshire, 1944. Acolo s-a convenit asupra acestei concepții, de către principalele națiuni industrializate. FMI, Banca Mondială și altele au constituit instrumente care s-au dezvoltat pe baza acestui plan conceptual pentru a facilita și continua acest proces. Speranțele prea mari au dus la disperări. După 50 de ani acest experiment se prăbușește. Dincolo de a aduce avantaje economice pentru toți oamenii, el a adus planeta în pragul unei catastrofe a mediului, a unei crize sociale fără precedent, în care economiile celor mai multe țări se află în dezordine, în care se înregistrează o accentuare a sărăciei, a foametei, a migrării și a dislocării sociale. Experimentul poate fi numit acum un eșec."

(*Declarația de la Siena*, Italia, septembrie 1998)

Combatanți talibani rugându-se pe câmpul de luptă (1996)

2. „Astfel că la 15 ani după căderea Zidului Berlinului, lumea are mai mult ca niciodată nevoie de viziuni noi. Avem nevoie de o nouă ordine mondială de pe urma căreia să beneficieze toți, de o societate globală care să ajute la combaterea terorismului. Știm că nu numai bombele și operațiile speciale nu pot face lumea mai sigură, așa că trebuie să luptăm împotriva sărăciei care hrănește terorismul."

(Mihail Gorbaciov – *O lume nouă, cu mai puțină ordine*)

Atentatul de la 11 septembrie 2001 asupra World Trade Center

Defrișările masive necesare pentru dezvoltarea industriei lemnului, a exploatărilor miniere și creșterea suprafețelor de teren arabil au determinat apariția efectului de seră, cauză a încălzirii globale și a modificărilor de climă. Toate acestea au determinat dispariția unor specii de plante și animale și apariția unor boli. Sănătatea oamenilor este afectată de răspândirea accelerată a microbilor și virusurilor sau de extinderea unor maladii (SIDA, Ebola).

Pe plan politic se manifestă instabilitate; liderii politici sunt confruntați cu probleme la care trebuie să găsească alternative pentru a se putea adapta la schimbările economice și sociale care se petrec mult mai dinamic decât în alte perioade. Deseori societatea civilă își afirmă autonomia față de deciziile politice, cetățenii se mobilizează și își formulează poziția; prin greve, mitinguri, manifestații, proteste spontane se exprimă nemulțumirea nu numai cu privire la condițiile de trai, ci și cu privire la situația anumitor specii de animale, exerciții militare, decizii politice etc.

TERORISMUL este cea mai periculoasă sursă de agravare a crizei mondiale alături de crima organizată. Agresiunilor le cad victime oameni obișnuiți sau personalități politice. În sens larg, terorismul reprezintă o acțiune cu caracter violent care are menirea să amenințe și să intimideze grupuri mari de oameni, state, chiar întreaga umanitate; în plus, este perturbată viața economică și socială.

Atentatele teroriste politice sunt acte criminale la adresa statului, a instituțiilor sau reprezentanților acestora, la adresa unei forme de regim politic; acestea pun în pericol securitatea statului, viața și integritatea cetățenilor săi. Terorismul internațional, comparat cu un al treilea război mondial, își prelungește efectele pe teritoriul mai multor state; de regulă, este pregătit pe teritoriul unui stat și este săvârșit pe teritoriul altuia; teroriștii nu vor să fie recunoscuți ca indivizi, ci se identifică cu diferite organizații; victimele sunt din rândul populației civile, nevinovate.

Terorismul internațional este forma de manifestare a conflictului dintre lumea ***fundamentalistă,*** tradiționalistă, musulmană și lumea modernă, dinamică, în care SUA se erijează în conducător al luptei antiteroriste.

VIAȚA COTIDIANĂ. Într-o perioadă a decalajelor și contrastelor, grija omului contemporan, în lumea bogată, este pentru calitatea vieții, iar în lumea săracă, pentru traiul de zi cu zi, amenințat de boli și subnutriție.

Activitatea zilnică are ca scop satisfacerea nevoilor materiale de bază pentru asigurarea supraviețuirii: hrană, apă, îngrijirea sănătății, adăpost, îmbrăcăminte. Milioane de oameni nu pot să-și satisfacă aceste nevoi materiale; deși planeta

3. „Însă victimele terorismului, oamenii din toate zonele afectate de criză, așteaptă de la noi mai mult decât simple cuvinte de compasiune. ONU trebuie să fie aptă să facă față în mod efectiv acestei provocări și altor necesități precum eradicarea sărăciei, promovarea dezvoltării durabile, protecția mediului ambiant, respectarea drepturilor omului, controlul epidemiilor și al proliferării armelor de distrugere în masă. Noi avem nevoie de o organizație eficientă și relevantă, capabilă să răspundă adecvat amenințărilor moderne."

(Andrei Straton, ministrul de externe al Republicii Moldova, discurs la Adunarea Generală ONU, septembrie 2004)

are potențialul necesar, repartizarea resurselor este inechitabilă, iar acești oameni luptă zilnic pentru supraviețuire. Cei aflați la limita sărăciei caută soluții pentru rezolvarea nevoilor economice elementare, deseori prin eludarea legii.

Aceia care, pe lângă satisfacerea nevoilor materiale, își permit satisfacerea unor nevoi calitative, se preocupă de un mediu sănătos, de participarea la luarea deciziilor care le afectează viața și mijloacele de trai, de libertatea lor individuală.

O pârghie eficientă pentru desăvârșirea aspirațiilor individuale este educația, care ocupă cea mai mare parte din viața oamenilor. Educația este un mijloc de rezolvare a nevoilor materiale, dar și de pregătire a individului pentru rolul său viitor într-o lume în veșnică schimbare.

Organismele internaționale realizează programe pentru ca accesul la informație să fie nediscriminat, pentru ca tehnologiile să fie accesibile tuturor persoanelor; viața este dominată, prin informație, de tehnologie; uneori prin aceasta sunt manipulate conștiințele și se ajunge la fanatism religios și etnic.

TIMPUL LIBER este reglementat legal prin scăderea duratei zilei și a săptămânii de lucru, prin concedii. El este necesar pentru înlăturarea stresului provocat de activitățile zilnice și pentru creșterea puterii de muncă a omului. Timpul liber este gestionat de o industrie complexă; pentru întreținerea corpului conform standardelor contemporane sunt realizate modele de optimizare a vieții și sănătății oamenilor și proliferează industria cosmeticelor, pentru relaxare industria turismului, a cinematografiei. Oamenii se pot distra în grupuri mari, cu sute de mii de participanți (concerte, competiții sportive), sau în particular (distracția virtuală, oferită de calculator). În timpul liber, omul contemporan consumă bunuri și servicii. Societatea de consum îl face să-și dedice mult timp adunării de resurse, pentru acumularea de bunuri după un model standardizat al prosperității. Publicitatea, care a devenit o adevărată industrie, oferă prin intermediul reclamelor, cu care suntem asaltați în fiecare zi, modele de familii, case, obiecte de uz gospodăresc etc. Deseori, acumularea acestora sau lipsa lor schimbă comportamentul oamenilor. Etapele zilei și ale vieții sunt motivate economic, au o anumită monotonie și determină uniformizarea comunităților. Zilnic alternează perioadele de muncă și timpul liber; iar viața este de asemenea o succesiune de perioade: de școlarizare, de muncă activă, de pensionare. Uneori, sensul acestei succesiuni nu este acceptat și individul se izolează sau alege diferite forme de protest (droguri, violență).

Viața în comunitate, comportamentul social, trăsăturile de personalitate se modifică, deoarece omul petrece mult timp în grupuri structurate, cu reguli

Personalități politice reduse la tăcere prin asasinate:
Mahatma Gandhi (India, 1948), John Fitzgerald Kennedy (SUA, 1963), Martin Luther King (SUA, 1968), Aldo Moro (Italia, 1978), Anwar El Sadat (Egipt, 1981), Francisco Proganza (Spania, 2000).

Atentatele teroriste politice sunt organizate de:
Al-Fatah (Palestina), Secta Aum (Japonia), Al-Jihad (Egipt), Kahane Chai (Israel), Armata Națională de Eliberare (Columbia), Al-Qaida (Afghanistan), Adevărata Armată Republicană Irlandeză (Irlanda de Nord), Organizația Revoluționară 17 Noiembrie (Grecia) etc.

Géode – marea sală de cinema din Cité des Sciences La Villette, Paris

Cronologie

1980: începe activitatea în Silicon Valley (explozia informaticii).
1981: Alvin Toffler publică *Al treilea val.*
1989: primul Plan Verde de ocrotire a mediului înconjurător (Olanda).
11 septembrie 2001: atentatul terorist de la World Trade Center.

4. „Oamenii se luptă cu sărăcia, foamea, lipsa pământului, a locuinței, migrarea. Mulți au constatat că încercările lor de a se întoarce la modalitățile învechite de a munci – cum ar fi fermele locale – sunt imposibile, deoarece vechile terenuri au fost convertite în modele agricole ale corporațiilor industriale, pentru producția de export. Dacă înainte cultivau pentru a mânca, acum terenul a fost transformat în sursă pentru producția de lux, de exemplu, cafeaua, florile, crevetele, care sunt exportate către țările bogate."

(*Declarația de la Siena*, Italia, septembrie 1998)

Calculatorul a pătruns în viața cotidiană a omului din mileniul al III-lea

5. „Mass-media a instituționalizat deja, prin reflexe condiționate, sărbătorirea. Oamenii „sărbătoresc" cu hărnicie, uitând adesea ce sărbătoresc. Sărbătorirea aceasta nu are însă nici un sens profund. Sensul ei se reduce la „cumpărați repede acest produs, e sărbătoare!" sau „Uitați-vă la TV pentru că e sărbătoare!". Sărbătorirea, prin urmare, nu mai e regăsită ca ritual, nu mai impune o rememorare, un anamnesis, ci se consumă în prezent sub formă de timp liber."

(Arca lui Noe, De la neolitic la Coca-Cola)

Autoevaluare

- Știu să recunosc efectele pozitive și negative ale globalizării.
- Știu să deosebesc terorismul internațional de crima politică.
- Știu să explic cum s-a manifestat viața cotidiană a oamenilor datorită exploziei de informații.

proprii: școala, locul de muncă, orașul. Dacă la începutul secolului al XX-lea planeta noastră era aproape în întregime rurală, la începutul secolului XXI aproximativ jumătate din populație trăiește în orașe. Mărimea orașelor nu mai este un indicator al progresului și dezvoltării, pentru că suprapopularea orașelor, cu deosebire a acelora din Lumea a treia, este rezultatul migrărilor masive din mediul rural. În orașe sunt concentrate mai izbitor decât oriunde sărăcia și dificultățile; cei care și-au rupt rădăcinile au părăsit mediul rural, au venit în orașe, cu așteptări și aspirații pe care în mare măsură nu le-au îndeplinit.

Viața cotidiană a omului din mileniul al III-lea este dominată de confruntarea dintre tradițional și modern, dintre însingurare și socializare.

Concluzii

- Globalizarea reprezintă legăturile economice, sociale, politice, culturale dintre țările lumii, dincolo de granițele dintre ele.
- Cauzele acesteia sunt tehnologice, politice, economice.
- Caracteristicile globalizării sunt internaționalizarea producției, noua diviziune internațională a muncii, mișcările de migrație a populației dinspre țările slab dezvoltate spre cele dezvoltate, internaționalizarea statului. După 1945 se constată următoarea evoluție: în etapa 1945-1970, schimburi de bunuri și servicii între state; în etapa 1970-1990, intensificarea tranzacțiilor financiare, iar după 1990 până în zilele noastre, piața financiară domină piața mondială.
- Efectele globalizării sunt, pe de o parte, performanțele științei, bunăstarea, pe de altă parte, criza mondială manifestată prin conflictul între strategiile globalizării și identitatea națională. Pe plan social se manifestă prin contrastul dintre bogăție și sărăcie; pe plan economic prin poluare; pe plan politic prin terorismul internațional.

ASTĂZI: Aceste procese fac parte din viața de zi cu zi; ele au rădăcini adânci în istorie, trebuie cunoscute și înțelese.

Exerciții

- Analizează cauzele și efectele globalizării și explică de ce acceptarea interculturalității este o soluție pentru atenuarea conflictelor între oameni.
- Citește sursele **1** și **4** și realizează un proiect pentru ameliorarea efectelor negative ale globalizării.
- Formați grupe de câte patru-cinci elevi. Analizați sursa **1**, realizați o investigație în comunitatea în care trăiți cu privire la relația prosperitate–sărăcie; formulați un model de prosperitate; cu aceste informații realizați un portofoliu cu tema *Efectele globalizării în lume și în localitatea în care trăim.*
- Folosește presa și colectează informații despre terorismul internațional; realizează o dezbatere despre efectele terorismului asupra populației civile și măsurile de protecție ce pot fi luate.
- Analizează sursa **5** și precizează ce rol are în viața cotidiană mass-media; explică de ce „sărbătorirea" se confundă cu timpul liber.
- Explică de ce viața cotidiană contemporană este dominată de confruntarea dintre tradițional și modern.

Pierderi militare în timpul primului război mondial

Țara	Populația masculină activă (în mii de oameni)	Morți și dispăruți (în mii de oameni)	Morți și dispăruți din totalul populației active (în procente)
Franța	13 350	1 400	10,5
Marea Britanie	14 570	744	5,1
Italia	12 130	750	6,2
SUA	32 320	68	0,2
Germania	20 430	2 000	9,8
Austro-Ungaria	16 230	1 543	9,5

Vyvyen Brendon, *Primul război mondial*

Guvernul Statelor Unite încuviințează dorințele poporului român atât între hotarele regatului român, cât și afară de hotarele sale. Guvernul american a fost martor al suferințelor și jertfelor mari românești aduse pentru libertate, pentru unitatea națională și pentru dorințele românești înăbușite de dușmanii noștri. Simpatizând ideea și dorința unității naționale a românilor de pretutindeni, Guvernul Statelor Unite nu va întârzia nimic ca în timpul potrivit să mijlocească prin înrâurirea sa dobândirea drepturilor politice și teritoriale, ce se cuvin poporului român, să i le asigure împotriva oricărui atac din afară.

Scrisoarea lui Robert Lansing, secretar de stat al SUA, 5 noiembrie 1918

Pentru marea, istorica adunare națională de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria-mamă, n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani (...) Pe de o parte a șoselei se duceau spre Alba-Iulia, scârțâind pe făgașele zăpezii, căruțele românești, buchete de chiot și bucurie alcătuind un singur șir, iar pe cealaltă parte se retrăgea, în aceeași direcție, armata germană ce venea din România, tun după tun, ca niște pumni strânși ai tăcerii.

Lucian Blaga – *Hronicul și cântecul vârstelor*

Stalin este prea grosolan și acest defect, suportabil în relațiile dintre noi, comuniștii, devine insuportabil în funcția de secretar general. Propun tovarășilor să găsească o cale de a-l schimba din această funcție și să aleagă pe altcineva, diferit de Stalin doar în privința comportării: anume să fie mai răbdător, mai loial, mai politicos, mai puțin capricios și mai atent cu tovarășii.

Vladimir Ilici Lenin – *Testament*, 25 decembrie 1922

Dictatura clasei proletare înseamnă că statul muncitoresc va reprima fără ezitare marii proprietari funciari și capitaliștii; va reprima trădătorii și mișeii care ajută pe acești exploatatori și îi va învinge. Statul muncitoresc este inamicul implacabil al marelui proprietar funciar, al capitalistului, al speculatorului și șarlatanului, inamicul proprietății private asupra pământului și capitalului, inamicul puterii și banilor.

Vladimir Ilici Lenin – *Despre dictatura proletariatului*

Statul fascist, care este forma cea mai înaltă și cea mai puternică a personalității, este o forță, dar o forță intelectuală și morală care rezumă toate formele vieții umane. În consecință, el nu se poate limita la funcțiile simple de supraveghere și tutelă cum dorește liberalismul. Statul nu este un simplu mecanism destinat a limita libertățile individuale. El reprezintă o formă și o regulă interioară, o disciplină totală: el pătrunde în voință și în inteligență. Individul nu este anulat în statul fascist, ci mai degrabă multiplicat, la fel cum un soldat al unui regiment nu este diminuat, ci multiplicat de numărul tovarășilor săi de arme.

Benito Mussolini – *Doctrina fascistă*

Poporului german trebuie să i se asigure teritoriul necesar existenței sale pe pământ. Oamenii de același sânge trebuie să aparțină unuia și aceluiași teritoriu (Reich) (...) Atunci când teritoriul Reich-ului îi va cuprinde pe toți germanii și nu-și va mai putea permite să ofere acestora condiții decente de trai, numai atunci se va putea vorbi de dreptul moral, rezultat din nevoile poporului, de a dobândi teritorii străine. Plugul se va transforma în sabie și lacrimile războiului vor deveni pâinea zilnică a generațiilor următoare (...) Dreptul la teritoriu devine datorie în cazul în care o mare națiune pare destinată să decadă dacă nu-și extinde posesiunile. Iar acest lucru este cu atât mai adevărat atunci când națiunea în cauză nu este o mică comunitate negroidă, ci însăși Germania, mamă a tuturor celor care au conferit lumii actuala sa formă culturală.

Adolf Hitler - *Mein Kampf*

PERSECUȚIILE LA CARE AU FOST SUPUȘI EVREII ÎN GERMANIA (1933-1945)

(Geoff Layton – *Germania, al treilea Reich, 1933-1945*)

Anul	Luna	Hotărârea
1933	1 aprilie	Prima boicotare oficială a magazinelor evreiești și a profesiilor practicate de evrei.
	7 aprilie	*Legea pentru refacerea aparatului administrativ* Excluderea evreilor din slujbele guvernamentale.
1934		Legi care prevăd interzicerea practicării anumitor profesii de către evrei.
1935	15 aprilie	*LEGILE RASIALE DE LA NÜRNBERG*: 1. *Legea cetățeniei germane*: este cetățean al *Reich*-ului acea persoană care este de origine pur germană. 2. *Legea privind protejarea sângelui și a onoarei germane*: căsătoriile dintre evrei și cetățeni germani sunt interzise.
1937		Intensificarea *programului de arienizare* în comerț și alte profesii.
1938	28 octombrie	Expulzarea a 17 000 de evrei polonezi, rezidenți în Germania.
	9 noiembrie	*Noaptea de cristal*, pogrom generalizat pe tot cuprinsul Germaniei.
	15 noiembrie	Toți elevii evrei sunt dați afară din școli.
	3 decembrie	Obligativitatea lichidării sau vânzării firmelor conduse de evrei.
1939	30 aprilie	Confiscarea tuturor posesiunilor evreiești.
	1 septembrie	*Decretul privind interzicerea ieșirii din casă a evreilor după o anumită oră.*
1940		Prima deportare a evreilor din anumite provincii germane.
1941	iunie	*Einsatzgruppen* (trupe speciale) ale SS sunt mutate în Rusia, în ariergarda armatei, pentru prinderea și exterminarea evreilor.
	1 septembrie	Toți evreii sunt obligați să poarte steaua galbenă a lui David.
1942	20 ianuarie	Conferința de la Wannsee Personalități ale partidului și guvernului își dau acordul asupra *soluției finale a problemei evreiești.*
	în primăvară	La Auschwitz, Chelmno, Majdanek și Treblinka sunt construite dispozitive de exterminare în masă.
1943	februarie	Distrugerea ghetoului din Varșovia.
	în vară	Transportarea evreilor din Europa ocupată de Germania către lagărele morții.
1945	26 ianuarie	Auschwitz este eliberat de către trupele sovietice.

Pe lângă acuzația de folosire a sângelui în scopuri rituale, o serie de alte aspecte neobișnuite (reale sau imaginare) au făcut din „evreul imaginar" o ființă extrem de suspectă (...) Ceea ce poate să ne mire este însă faptul că acest pervers mecanism social a funcționat anacronic, la jumătatea secolului al XX-lea, imediat după imensa tragedie a Holocaustului, în țări din centrul Europei, în care se construiau regimuri politice de stînga. După ce fuseseră ucise 6 milioane de evrei, dintre care 1,5 milioane de copii, este incredibil faptul că evrei abia întorși din lagărele naziste au putut fi linșați de comunitatea gazdă în urma unor acuzații de infanticid ritual sau a unor incriminări similare, adesea instrumentate de activiști comuniști. În perioada 1945-1948, circa 2 000 de evrei (din care 1 500 doar în Polonia) au fost victime ale pogromurilor din țările Europei comuniste.

Andrei Oișteanu – *Imaginea evreului în cultura română*

Moartea lui Stalin ne-a zguduit din temelii. Practic, orele de școală nu se mai țineau, profesorii plângeau în hohote și toți pășeam cu capete plecate. La radio se transmiteau continuu marșuri funebre și se simțea cumva că nu mai există autoritate. Un om, cu glasul sugrumat de durere, striga de la fereastra spitalului de oftalmologie: Stalin a murit, dar eu sunt aici. Oamenii se întrebau pentru cine își vor da viața acum. Mulțimi uriașe, neorganizate, se scurgeau spre Sala Coloanelor, unde era depus corpul lui Stalin. Se simțea ceva neobișnuit în această mare de necuprins, tăcută și mohorâtă.

Vladimir Bukovski (disident anticomunist sovietic)

Trăim un moment istoric. Clanul Ceaușescu, care a condus țara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Cu toții știm și recunoaștem că victoria de care se bucură întreaga țară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naționalitățile și, în primul rând, al admirabilului nostru tineret, care ne-a restituit, cu prețul sângelui, sentimentul demnității naționale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile și-au pus în pericol viața, protestând împotriva tiraniei.

***Comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naționale*, 22 decembrie 1989**

Noi, șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale Consiliului Europei, convinși că diversitatea de tradiții și de culturi constituie de secole una din bogățiile Europei și că principiul toleranței este garanția menținerii în Europa a unei societăți deschise, care respectă diversitatea culturală, de care suntem legați, lansăm o vastă campanie europeană de tineret, vizând mobilizarea publicului în favoarea unei societăți tolerante, fondate pe demnitatea egală a tuturor membrilor săi, și împotriva manifestărilor de rasism, de xenofobie, de antisemitism și toleranță.

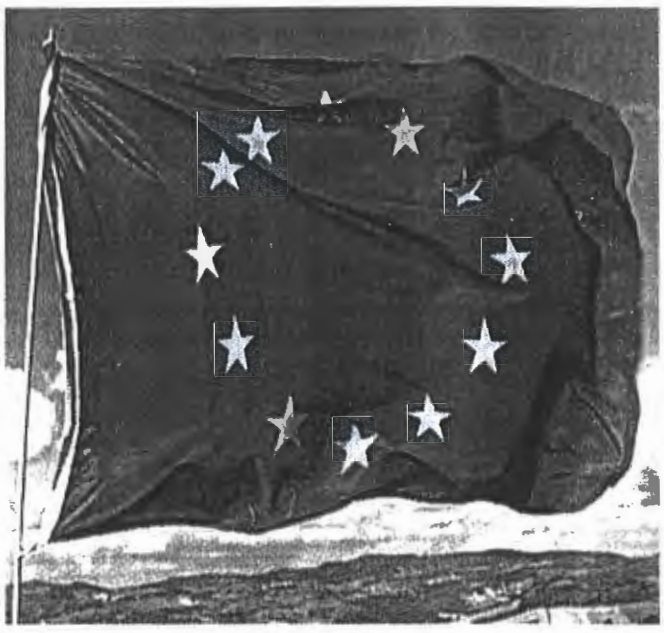
Consiliului Europei – *Declarația de la Viena*, 9 octombrie 1993

Integrarea României în NATO este o problemă ce aparține întregii țări, statului român, și are la bază interesele economice și de apărare fundamentale. Din punct de vedere economic, România se confruntă cu riscul adâncirii rămânerii în urmă, în comparație cu noii membri ai NATO și ai UE. În plan militar, absența angajamentelor ferme ale NATO și UE în asigurarea securității României ridică probleme serioase, în planificarea apărării pe termen mediu și lung, întrucât strategia de securitate națională și strategia militară se sprijină pe un număr prea mare de necunoscute pentru a putea fi gestionate.

Strategia României de aderare la NATO

În trecutul tuturor civilizațiilor arta a fost mai cu seamă expresia vieții religioase. Poate că aceasta este încă valabilă în profunzime, dar suntem nevoiți să recunoaștem că astăzi o privim într-o lumină profană și o considerăm deseori străină de cultură și de credințele în cadrul cărora a părut, cum ar fi cazul cutărei sculpturi egiptene sau cutărui templu grec, de pildă. La fel, omul secolului al XX-lea este obligat să intre în contact cu religii în care el n-a fost educat.

Phillippe Gaudin – *Marile religii*

Drapelul Uniunii Europene

În jur de trei milioane de locuitori ai Uniunii Europene sunt consumatori zilnici de canabis, iar numărul celor care apelează la tratamente de dezintoxicare se află în creștere constantă. Cele mai înalte rate ale consumului au fost înregistrate în Cehia, Irlanda, Franța, Spania și Marea Britanie. 12% dintre tinerii cu vârste între 15 și 34 de ani au recunoscut că au consumat canabis lunar, 3,7% din aceeași grupă s-au declarat consumatori zilnici.

Din *Raportul pe 2003 al Centrului european de monitorizare a drogurilor și toxicomanilor* (OEDT)

Rețeaua teroristă Al-Qaida are de gând să pună în pericol buna desfășurarea a Raliului Barcelona-Dakar, ce va avea loc cu începere de la 31 decembrie 2004. Atentatorii vor să lovească în timp ce plutonul va trece prin zona localității Tagant, la 15-16 ianuarie 2005. Militarii din Mauritania au prins un membru al organizației conduse de Usama Bin Laden care se ocupă cu organizarea unui atentat împotriva caravanei, cu deosebire asupra sportivilor americani participanți. Totuși forțele de ordine din statul nord-african garantează securitatea competiției, cel puțin pe teritoriul țării, dar nu exclud posibilitatea unui atentat într-o altă zonă.

Ziarul *Sportul*, 11 decembrie 2004

Președintele Bush și principalii membrii ai anturajului

Manifestație a fundamentaliștilor islamici din Pakistan (septembrie 2001)

său, fie ei „ulii" sau moderați, nu pierd nici un prilej pentru a repeta că principalul pericol la adresa Americii îl reprezintă țările care sprijină terorismul și dețin sau au posibilitatea să achiziționeze arme de distrugere în masă. În baza acestei optici a izbucnit războiul din Afghanistan. Apoi, după Kabul, lupta globală împotriva terorismului s-a mutat la Bagdad. Iar de acolo, unde? (...) Pentru moment, obiectivul central al strategilor americani îl reprezintă regiunea Orientului Mijlociu. Sub acest aspect, schimbarea de regim de la Bagdad ar trebui să deschidă calea spre o „remodelare" a întregii zone, ceea ce înseamnă democratizare, modernizare, eradicarea terorismului, promovarea intereselor americane de securitate pentru Israel.

Anca Voican – *Lumea*, nr. 5, 2003

Amenințarea de extremă stângă apare în declin în majoritatea statelor membre, chiar dacă încă mai există focare de supravegheat în Germania și Italia, unde grupuri mici își continuă activitățile împotriva organizației NATO și a organismelor internaționale. Mai neliniștitoare sunt referirile la o susținere a terorismului islamist sunnit. Franța primește aproape 4 000 000 de musulmani. În majoritate sunniți, aceștia alcătuiesc o comunitate lipsită de organizare și puțin practicantă, în cadrul căreia propaganda islamică acționează în principal la periferie, asupra unor tineri fără ocupație, care pot fi ușor recrutați, dar și în cadrul asociațiilor pretins culturale și în moscheile unde sunt recrutați cei mai fanatici.

Îndoctrinarea teoretică o dată încheiată, acești noi militanți sunt trimiși în Afghanistan sau în Pakistan pentru a-și desăvârși pregătirea. La întoarcere, ei devin, la rândul lor, „recrutori".

Roland Jacquard – *În numele lui Usama Bin Laden*

Usama Bin Laden explică răbdător, într-un interviu acordat unui jurnalist palestinian, că americanii le fură arabilor de 25 de ani 131 de dolari la fiecare baril de petrol. În 25 de ani „furtul" se ridică la 37 000 de miliarde de dolari. Ceea ce, după părerea rebelului, îl îndreptățește pe fiecare musulman (trei sferturi din 200 de milioane, câți există în lume), să ceară Americii 30 de miliarde de dolari. Fără a intra în amănuntele acestor ecuații alambicate, Usama Bin Laden încearcă să se apropie de o teză dragă celor din lumea a treia: jefuirea resurselor țărilor sărace de către capitaliștii occidentali.

Roland Jacquard – *În numele lui Usama Bin Laden*

Cosmopolis versus globalism. Cosmopolis versus pre-

judecăți naționale. Cosmopolis versus exclusivismul contemporan îndreptat împotriva tradițiilor locale și a moștenirii spirituale. Sub titlul MicrocosmosxMacrocosmos, expoziția urmărește să exploreze relațiile dintre regionalism și globalizare, dintre localism și cosmopolitanism, dintre peisajul urban și cel rural, dintre angajamentul social și motivația spirituală, prin lucrările a 90 de artiști, din 10 țări sud-est europene, selectați cu ajutorul a 10 curatori naționali".

***Observator cultural*, 25-31 ianuarie 2005**

Selecție de titluri de filme din programele difuzate de posturile de televiziune din România: *„La hotarul dintre viață și moarte" (dramă, SUA, 1998), „Crimă fără condamnare" (mister, 2004), „Ucigași tăcuți" (thriller, 1999), „O crimă perfectă" (thriller, SUA, 1998), „Înscenarea" (thriller, SUA, 1994), „Legături de sânge" (horror, SUA, 1996).*

Selecție de titluri de emisiuni culturale din programele difuzate de posturile de televiziune din România: *„Comorile lumii", „Muzeele lumii", „Zestrea românilor", „Cinci minute de cultură", „Omul care aduce cartea".*

Supliment TV, ianuarie 2005

Oricum ar fi, rasa umană e osândită încă de la început ca în eterna scindare să evolueze între cele două contrarii. Și la fel și noi, pradă acelorași îndoieli ca și strămoșii noștri, cartea de față are drept scop să abordeze această temă, apelând în unele momente ale intrigii, la unele legende cu acest subiect și răspândite pe toată fața pământului.

Paulo Coelho – *Diavolul și domnișoara Prym*

Deveniți adulți, copiii din Lumea a treia sunt marcați pentru toată viața lor de o grea soartă: rămân afectați psihic și intelectual, iar speranța de viață este inferioară celor din țările bogate. Speranța de viață este următoarea: Europa – 72 de ani; America de Nord – 73 de ani; America Latină – 64 ani; Asia – 58 de ani; Africa – 59 de ani.

***Le Monde*, 1989**

Franța nu este singurul stat industrializat de pe bătrânul continent care face apel la mână de lucru străină. La începutul secolului al XX-lea, este depășită de Elveția, cu peste un milion de emigranți, față de Franța, cu aproximativ 900 000; în Germania sunt aproximativ 870 000, în Marea Britanie aproximativ 50 000. Aceste state, care până în 1880-1890 erau țări de emigrație, au devenit în ultimii ani țări de imigrație. Acestui flux de imigrare a forței de muncă i se adaugă refugiații din străinătate ca urmare a persecuțiilor

Emigranți albanezi debarcă în Italia (1991)

politice și religioase. După al doilea război mondial, din Europa a pornit un flux de emigrare spre SUA. Europa era în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea locul unei intense emigrări; în a doua jumătate a secolului al XX-lea imigrările au devenit mai numeroase decât emigrările. Trebuie să subliniem extrema diversitate a cauzelor acestor migrații. Fiecare țară, în funcție de moștenirea colonială, de istoria sa, de apropierea sau depărtarea geografică și culturală, de raportul dintre autohtoni și străini, prezintă particularitățile sale. Istoria integrării persoanelor care migrează în diferite țări este dominată de reacțiile xenofobe ale căror număr și gravitate coincid cu situațiile de criză din aceste țări.

Pierre Milza – *Migrațiile internaționale în secolul XX*

De la intrarea în vigoare, la 1 mai 1999, a Tratatului de la Amsterdam, politica de azil și pentru migrare în țările Uniunii Europene depinde de propria pregătire. Instrumentele juridice aplicabile sunt gândite de Comisia Europeană și de Consiliul Miniștrilor. Problemele care trebuie să aibă soluții comune pentru statele membre sunt: cererea de azil, criteriile de acordare a azilului, condițiile și statutul refugiaților.

M. Jean-Daniel Gerber – *A fi imigrant în Europa*

EVALUARE FINALĂ

A. Alege varianta corectă

1. Domnul fanariot care a desființat șerbia în Țara Românească și Moldova este:
a. Grigore al II-lea Ghica; **b.** Nicolae Mavrocordat; **c.** Constantin Mavrocordat; **d.** Alexandru Ipsilanti.

2. Teritoriul Olteniei a fost cedat Imperiului habsburgic în urma păcii de la:
a. Carlowitz; **b.** Passarowitz; **c.** Belgrad; **d.** Iași.

3. Politica introdusă de Curtea de la Viena începând cu anul 1849 este:
a. absolutismul; **b.** neoabsolutismul; **c.** dualismul; **d.** liberalismul.

4. Pictorul Salvador Dali aparține curentului artistic numit:
a. romantism; **b.** impresionism; **c.** realism; **d.** suprarealism.

5. *Pactul Briand-Kellogg* a fost încheiat din inițiativa:
a. Germaniei și a URSS; **b.** SUA și a URSS; **c.** Franței și a SUA; **d.** Franței și a URSS.

6. România a devenit membră a Consiliului Europei în anul:
a. 1990; **b.** 1991; **c.** 1992; **d.** 1993.

Studiază cu atenție imaginea de mai jos. Precizează două situații în care s-au implicat trupele NATO.

Soldați din trupele NATO

B. Datează și ordonează cronologic

1. a. instalarea guvernului revoluționar la București; **b.** intervenția lui Suleiman-pașa în Țara Românească; **c.** hotărârea Dietei Transilvaniei de unire a Principatelor cu Ungaria; **d.** reprimarea revoluției din Moldova de către domnul Mihail Sturdza.

2. a. Congresul de la Viena; **b.** proclamarea imperiului în Franța; **c.** utilizarea motorului cu aburi în transportul pe apă; **d.** restabilirea domniilor pământene în Țara Românească și Moldova.

3. a. inginerul Eiffel construiește turnul din Paris; **b.** Napoleon al III-lea este arbitrul politic al Europei; **c.** Otto von Bismarck este numit cancelar al Prusiei; **d.** Benito Mussolini preia conducerea Italiei.

4. a. Stalin se impune la conducerea URSS; **b.** formarea guvernului Germaniei de către Adolf Hitler; **c.** destrămarea Imperiului austro-ungar; **d.** ridicarea Statuii Libertății în portul orașului New York.

5. a. constituirea ghetoului din Varșovia; **b.** intrarea României în al doilea război mondial; **c.** Conferința de la Wannsee; **d.** debarcarea în Normandia.

6. a. insurecția din Cehoslovacia; **b.** Conferința de la Helsinki; **c.** *Declarația universală a drepturilor omului*; **d.** Planul Marshall.

C. Completează spațiile libere

1. Adunarea Națională Constituantă adoptă la 26 august 1789... care cuprinde principiile societății moderne.

2. Mașina cu abur perfecționată de... are un rol fundamental în declanșarea revoluției industriale.

3. În urma primului război mondial, imperiile multinaționale din Europa...

4. După primul război mondial, statele europene își refac economia ajutate de...

5. Auschwitz și Maidanek au fost lagăre de...

6. Cele patru drepturi care au stat la baza *Cartei ONU* au fost formulate de...

D. Alcătuiește un text istoric coerent și corect, pe baza informațiilor

1. mai 1789; Ludovic al XVI-lea; absolutism.

2. 1793; Robespierre; republică.

3. minoritate națională; 1923; proiect de federalizare.

4. bolșevici; Gulag; Imperiul rus.

5. securitate colectivă; Mica Înțelegere; Axa Berlin-Roma.

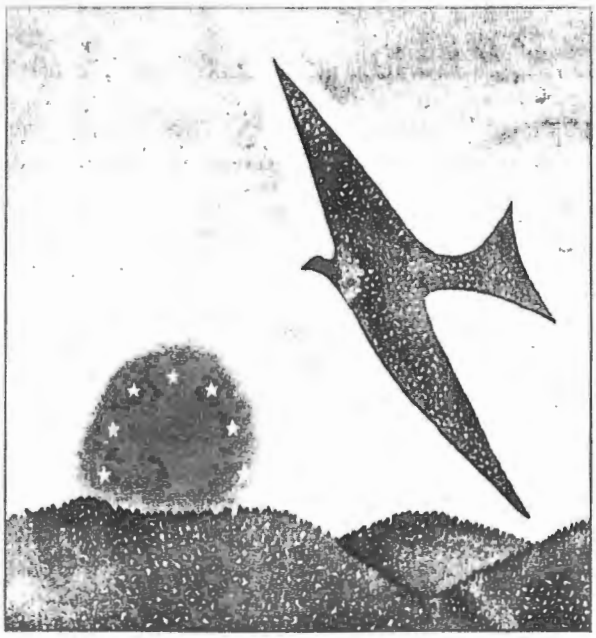
6. Charles de Gaulle; Jean Monnet; regimuri democrate.

E. Alcătuiește un eseu cu tema

1. *Iluminismul, ideologia secolului al XVIII-lea*, pe baza următorului plan:
a. principiile fundamentale ale Iluminismului;
b. reprezentanți;
c. filosofia luminilor în viziunea monarhilor luminați;
d. documentele revoluțiilor americană și franceză;
e. locul Iluminismului în gândirea politică europeană.

2. *Impactul pe care îl are modernizarea de la sfârșitului secolului al XIX-lea asupra zonelor extraeuropene*, având în vedere:
a. statutul politic al Asiei, Africii și SUA la jumătatea secolului al XIX-lea;
b. inițiativa modernizării;
c. statutul politic al Asiei, Africii și SUA la începutul secolului al XX-lea.

3. *Integrarea europeană*, pe baza următorului plan:
a. reconstrucția economică după cel de-al doilea război mondial;
b. globalizarea economică;
c. integrarea economică: Uniunea Europeană;
d. integrarea europeană a României.

Simbolurile Uniunii Europene (acuarelă de J.-M. Folon)

F. Identifică teme de cercetare pe baza următoarelor exerciții

1. Formulează cauzele generale și imediate ale Unirii Principalelor Române pe baza cunoștințelor dobândite la lecția *România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.*

2. Pe baza cunoștințelor dobândite din lecția *România și primul război mondial*, formulează consecințele generale și imediate ale intrării țării noastre în război.

3. Cu ajutorul schemelor de la lecția *Regimuri politice democratice și totalitare* (instituțiile statului francez, instituțiile statului sovietic), evidențiază asemănările și deosebirile în modul de organizare a acestor state.

4. Analizează schema de la lecția *Organizații internaționale. Războiul Rece* și evidențiază mecanismul de funcționare a ONU.

5. Pe baza cunoștințelor din lecția *Globalizare, terorism, viață cotidiană*, formulează cauzele tehnologice, economice și politice ale fenomenului de globalizare.

6. Realizează un eseu despre *Toleranță și intoleranță* folosind cunoștințele dobândite în lecția *Holocaustul.*

STUDIU DE CAZ

FĂURITORI DE ISTORIE

Pe baza cunoștințelor obținute din lecțiile de istorie, precum și a informațiilor de mai jos, răspundeți următoarelor cerințe:
- precizați timpul și spațiul istoric în care se încadrează personalitățile prezentate;
- menționați domeniul în care a activat fiecare dintre aceste personalități și formulați contribuția lor;
- scrieți un eseu despre personalitatea pe care o admirați cel mai mult și argumentați-vă alegerea.

CAROL AL II-LEA (1893-1953)
Fiul mai mare, dintre cei șase copii, al regelui Ferdinand I al României și al reginei Maria, Carol s-a născut la 15 octombrie 1893. Educația i-a fost temeinică, viitorul rege devenind un pasionat al filateliei și al științelor naturale. A făcut studii militare la Potsdam, în Germania. A renunțat de mai multe ori la calitatea de moștenitor al tronului, prima dată în timpul primului război mondial (1918), când, deși ofițer activ, își părăsește postul pentru a se căsători cu Ioana Zizi Lambrino. Familia refuză recunoașterea căsătoriei (din care a rezultat și un fiu, considerat nelegitim, Carol Mircea, recunoscut după abdicarea din 1940), anulând-o. Revenit la calitatea de principe moștenitor, s-a căsătorit cu principesa Elena a Greciei, cu care a avut un fiu, viitorul rege Mihai I (1921). A doua renunțare la tron are loc în anul 1925. Din cauze politice și sentimentale, părăsește țara și se stabilește în străinătate împreună cu noua sa pasiune, Elena Lupescu. În anul 1930, s-a întors incognito în țară, iar Parlamentul l-a proclamat rege. S-a preocupat de dezvoltarea economică și culturală a statului, a acționat pentru discreditarea partidelor politice și a instaurat în anul 1938 monarhia autoritară, în timp ce pe plan extern nu a putut evita izolarea diplomatică a României și pierderile teritoriale din anul 1940. A abdicat și a părăsit țara împreună cu Elena Lupescu (divorțase de Elena), cu care s-a și căsătorit în anul 1947. A murit în anul 1953.

GANDHI, Mohandas Karamchand, supranumit Mahatma **(1869-1948)**
Născut într-o familie înstărită din nord-estul Indiei (Gujarat), cu o educație morală hinduistă riguroasă, Gandhi urmează studii de drept în Marea Britanie și începe să practice avocatura. Între 1893 și 1914, lucrează, ca avocat, în Africa de Sud, unde militează împotriva nedreptățile rasiale la care erau supuși rezidenții indieni din regiune. În acești ani își formează gândirea socială și politică, având la bază profunde convingeri religioase atât hinduiste, cât și islamiste și creștine. În anul 1915, Gandhi revine în India și devine o personalitate influentă în Partidul Congresul Național Indian (fondat în 1885), reorganizându-l și conducându-l până în anul 1924. În 1917-1919 inaugurează tactica rezistenței pasive. După o perioadă petrecută în detenție (1922-1924), rămâne în afara acțiunilor politice, consacrându-se reformei morale. Din anul 1930 își reia lupta politică în favoarea obținerii independenței țării, însă influența sa în partid se află în declin. Decepționat de lipsa militantismului în rândurile majorității membrilor partidului, Gandhi renunță la șefia partidului, continuându-și însă demersurile pe lângă autoritățile britanice în favoarea independenței Indiei (chiar în perioada desfășurării celui de-al doilea război mondial). Acuzat de trădare (ceea ce era, în fapt, o atitudine conciliantă față de Pakistanul vecin și islamic), Gandhi este asasinat de un extremist hindus.

GARIBALDI Giuseppe (1807-1882)
Fiu al unui armator din Nisa, tânărul Garibaldi își începe ucenicia pe mare în anul 1822. În anul 1833, la Marsilia, are loc întâlnirea sa cu Giuseppe Mazzini. Întemeietorul societății revoluționare *Tânăra Italie* îl atrage pe Garibaldi în lupta pentru unitatea și independența națiunii italiene, dar eșecul insurecției de la Genova (1834) îi aduce lui Garibaldi condamnarea la moarte în contumacie. Se refugiază în America Latină (1835-1848). În 1848, revine în Italia și participă la evenimente, apărând revoluția la Milano și la Roma. Un nou conflict cu guvernul piemontez îi impune lui Garibaldi încă o dată exilul. La întoarcere în patrie, se identifică cu lupta pentru unitatea și independența Italiei. În anul 1858, se întâlnește cu Cavour și primește misiunea reorganizării armatei regulate și a formării batalioanelor de voluntari, cele în fruntea cărora va elibera o parte din Lombardia de sub stăpânirea austriacă în anul 1859. În anul următor, conduce expediția *Celor o mie* de voluntari în Sicilia și Neapole. Revoluționarul italian încearcă, fără succes, să elibereze Roma, dar este arestat de guvernul italian, care considera că acțiunile sale militare aduceau prejudicii relațiilor cu Franța. Este eliberat, la intervenția intelectualilor din toată Europa. Retragerea trupelor de ocupație în timpul războiului franco-prusac (1870) permite

eliberarea Romei și desăvârșirea unității Italiei, așa precum și-o dorise Garibaldi. Elanul care nu-l părăsise îl îndeamnă în anul 1870 să-și ofere serviciile tinerei Republici franceze, care se apăra împotriva Prusiei. Garibaldi, simbol al luptei pentru unitatea și independența Italiei, încetează din viață la 2 iunie 1882.

GRIGORE AL III-LEA GHICA

Domn al Moldovei în 1764-1767 și 1774-1777 și al Țării Românești între 1768 și 1769, Grigore Ghica provine dintr-o familie cu tradiție politică. Deși străin de țară, se face iubit de oamenii din popor, care-l consideră protectorul lor. În anul 1766, reorganizează Școala domnească din Iași, pe care o transformă în Academia învățăturilor și epistimiilor. Domnul construiește două cișmele de apă la Iași și, cu meșteri aduși din Polonia și Germania, pune să se ridice fabrica de postav de la Chiperești. În domeniul social, se face cunoscut prin *Așezămintele agrare*. Boierii nu se arată nici așa mulțumiți și complotează împotriva lui și a grecilor prezenți în țară. La 12 octombrie 1777, trimisul Porții Otomane, capugiul Ahmed bey, se înfățișează la Iași și îl decapitează pe domnitorul învinuit de trădare. Grigore al III-lea Ghica rămâne în memoria românilor ca domn martir, jertfit pentru integritatea țării.

GRIGORESCU Eremia Teofil (1863-1919)

Născut în apropiere de Galați, în familia unui învățător, urmează cursurile liceale la Iași, unde își uimește profesorii și colegii cu ascuțimea minții, puterea de muncă, sârguința și conștiinciozitatea sa. La data intrării României în primul război mondial, are grădul de general și este comandantul Diviziei a 15-a Infanterie, cu sediul la Constanța. După ce în prima bătălie de la Oituz lansase deviza *Pe aici nu se trece!*, acțiunea care l-a consacrat este marea bătălie de la Mărășești, din vara anului 1917. Aici, ofensiva feldmareșalului von Mackensen este oprită, în ordinul de zi consemnându-se: *Aici cunoscu generalul german Mackensen ce este înfrângerea. Mărășeștii fu mormântul iluziilor germane.* Pentru meritele sale, generalul Eremia Grigorescu a fost distins cu cea mai importantă decorație, *Ordinul „Mihai Viteazul"*, clasa a III-a și a II-a din partea României, distincția *Crucea Sf. Gheorghe* și *Ordinul Sf. Ana* din partea Rusiei, cel mai înalt ordin francez, *Legiunea de onoare*, decorația *Companion of The Bath* a guvernului Angliei și o sabie de onoare, cu inscripția *Voi sunteți cei care scrieți istoria țării*, din partea unei delegații din Japonia.

HEMINGWAY Ernest (1899-1961)

Prozatorul american, reprezentant al așa-numitei *generații pierdute* și un maestru al genului scurt al literaturii universale, participă la primul război mondial pe frontul italian, ca voluntar al Crucii Roșii și corespondent de presă. După o susținută campanie în favoarea sprijinirii republicanilor din Spania, devine corespondent de război în conflictul civil izbucnit în această țară (1936). Personajele scrierilor sale (schițe, nuvele și romane, multe ecranizate) sunt oameni obișnuiți, în stare să lupte cu propriul destin și să-l domine, iar stilul relatărilor este simplu, apropiat de cel jurnalistic, foarte apreciat de cititori. Este laureat al Premiului Pulitzer (1953) și al Premiului Nobel pentru literatură (1954). La vârsta de 61 de ani, doborât de ateroscleroză, își pune capăt zilelor, împușcându-se cu arma de vânătoare. Opere principale (majoritatea traduse și în limba română): *Adio arme!*, *Colinele verzi ale Africii*, *Pentru cine bat clopotele*, *Bătrânul și marea*.

IOAN PAUL Al II-LEA (1920-2005)

Karol Wojtyla, viitorul suveran pontif, s-a născut la Wadowice, lângă Cracovia, la 18 mai 1920. Era un tânăr pasionat de teatru și sport, cu o educație creștină. După terminarea liceului, s-a înscris la Facultatea de Litere din Cracovia, dar izbucnirea celui de-al doilea război mondial și invadarea Poloniei de către armatele germane l-au determinat să-și întrerupă studiile, continuate în Italia. În 1946, este numit preot paroh al bisericii Sf. Florian din Cracovia. Înaintează repede în ierarhie, iar la 38 de ani este deja arhiepiscop și ia parte la lucrările Conciliului Vatican II. În paralel cu activitatea eclezias-tică, scrie poezii, piese de tetru, face excursii în munți, schiază și înoată. Este ales papă la 16 octombrie 1978, devenind *primul papă străin* după 455 de ani de conducători italieni ai Bisericii catolice. Călătorește mult, mai ales în Lumea a treia, și se pronunță cu privire la problemele lumii actuale. Este un papă controversat, dar enoriașii îl privesc cu încredere datorită modului simplu, direct, în care li se adresează și comportamentului

din cursul vizitelor oficiale. În 1986 devine primul papă din istorie care intră în sinagoga din Roma, prilej cu care îi numește pe evrei *frații noștri mai mari*. După atentatul asupra sa din anul 1981, dar mai ales după intervenția chirurgicală din 1992, vigoarea sa fizică scade. Forța sa morală, personalitatea și angajamentul rămân însă exemplare atât pentru conducătorii politici, cât și pentru oamenii obișnuiți.

LIVINGSTONE David (1813-1873)

Doctor și misionar scoțian, David Livingstone este considerat cel mai mare explorator al Africii. Ajunge pentru prima oară în Africa (de Sud) în anul 1840, prilej cu care înființează o misiune în Botswana de astăzi, la sud de Deșertul Kalahari. Cea mai importană expediție (1866) s-a desfășurat în regiunea lacurilor Africii Orientale și în bazinul superior al Nilului, încercând să găsească izvoarele fluviilor Congo și Nil. Și-a aflat sfârșitul în cursul anului 1873, în timp ce explora o regiune mlăștinoasă din sudul lacului Bangweulu, corpul fiindu-i transportat de credincioșii săi însoțitorii africani până în portul Zanzibar, de unde a fost repatriat și înhumat la Londra, în incinta Catedralei Westminster. Este decorat postmortem cu Medalia de Aur a Societății Regale Britanice de Geografie.

METTERNICH-WINNEBURG, Klemens, prinț Wenzel von (1773-1859)

După studiile efectuate la Strasbourg și Mainz, își începe cariera diplomatică (1801), fiind numit ministru al Imperiului habsburgic la Dresda, Berlin și apoi la Paris (1806-1809). La 7 octombrie 1809, devine cancelar, ajungând astfel să conducă destinele imperiului sub Francisc I (1792-1835) și Ferdinand I (1835-1848). Pentru a salva Austria, prea slabă să se opună armatelor napoleoniene, duce o politică de echilibru, negociind căsătoria Mariei Luiza de Habsburg cu împăratul francez, dar și participând la coalițiile antinapoleoniene. Abil și inteligent, reușește în timpul desfășurării lucrărilor Congresului de la Viena (1 noiembrie 1814-9 iunie 1815) să stăvilească creșterea puterii Prusiei și reduce influența Rusiei, acceptând alianța cu Franța și cu Anglia, o înțelegere considerată de neconceput în altă situație. Metternich preia conducerea mecanismelor de apărare a Vechiului regim, câștigând pentru Austria faima de *bastion al contrarevoluției europene*, iar pentru sine pe aceea de adevărat *ministru al Europei*. Cu prilejul Congresului Sfintei Alianțe din 1819, Metternich cere utilizarea intervenției militare împotriva mișcărilor de eliberare națională și socială declanșate în statele Europei. Revoluția franceză din iulie 1830 și cea belgiană, izbucnită în același an, dau lovitura de grație sistemului conceput la Viena în anul 1815, iar Metternich își pierde prestigiul european. După moartea împăratului Francisc I, face parte din triumviratul care va conduce destinele Imperiului habsburgic. Regimul opresiv instaurat cu acest prilej nu reușește să impiedice însă în anul 1848 izbucnirea revoluției la Viena, Praga, Pressburg, Milano, Veneția și Blaj. Ministrul care condusese destinele continentului este obligat să părăsească scena istoriei, după demisie – în urma căreia este nevoit să iasă din clădirea guvernului deghizat, pentru a scăpa de furia revoluționarilor –, alegând calea exilului în Anglia și revenind în Austria abia în anul 1851.

MONNET Jean (1888-1979)

După încheierea primul război mondial, devine secretar adjunct al Societății Națiunilor (1919-1923), reprezentantul Europei la Banca de Investiții din New York, calitate în care a girat împrumuturile acordate Poloniei și României. În timpul celui de-al doilea război mondial, a fost numit de guvernul francez din emigrație (de la Londra) și de guvernul englez președinte al Comitetului de coordonare a efortului de război. Plecat la Washington, din însărcinarea lui Churchill, elaborează pentru președintele F.D. Roosevelt *Planul de apărare comună a aliaților*. Este apărătorul ideii de Europă unită și, după război, pune bazele CECO, devenind primul președinte al organismului (1952-1955). În anul 1955 înființează Comitetul de acțiune pentru Statele Unite ale Europei, cu rol esențial în elaborarea *Tratatului de la Roma* (1957).

PANKHURST Emmeline (1858-1928)

Militantă pentru obținerea dreptului de vot pentru femei în Marea Britanie, înființează în anul 1903 *Women's Social and Political Union* (Uniunea Politică și Socială a Femeilor), dar, pentru că nu obține de la guvernul liberal îndeplinirea revendicărilor, le cere membrelor organizației sale (*sufragetele*) să treacă la acțiuni violente (tăierea firelor de telefon, întreruperea discursurilor oamenilor politici, provocarea de incendii). Arestată și deținută în câteva rânduri (1908, 1909, 1911 și 1912), este eliberată de fiecare dată

pentru că recurgea la greva foamei pentru a atrage atenția asupra cauzei sale. În anul 1913, în urma unor acțiuni violente, este condamnată la trei ani de închisoare. Eliberată în anul următor, le cere femeilor să participe la efortul de război, lucrând în fabrici sau anagajându-se în serviciul auxiliar al armatei. Dreptul de vot este acordat femeilor în 1918 (femeilor măritate, în vârstă de cel puțin 30 de ani), an care coincide cu abandonarea de către Emmeline Pankhurst a conducerii mișcării de emancipare a femeii.

THATCHER Margaret (n. 1925)

S-a născut în Grantham, Marea Britanie. A urmat cursurile Universității din Oxford, unde a studiat chimia, dar a devenit și președinta Uniunii Conservatoare a Studenților. În anul 1951, s-a căsătorit cu industriașul Dennis Thatcher și și-a început cariera politică. În anul 1975, devine liderul Partidului Conservator și este aleasă în Parlament în anul 1979, când, ca șefă a majorității conservatoare, devine prima femeie prim-ministru a țării. Șef al executivului britanic în perioada 1979-1990, *Doamna de fier* este prima femeie din Europa în acest post și a patra din lume, fiind unicul prim-ministru al Marii Britanii reales de trei ori succesiv. Programul ei de guvernare, reformator și radical, s-a bazat pe sporirea rolului inițiativei particulare și reducerea intervenției statului. În politica externă, a avut o atitudine fermă în perioada crizei britanico-argentiniene cu privire la posesia Insulelor Falkland/Malvine, tranșată în favoarea Marii Britanii pe calea armelor (1982). După anul 1990, a continuat să fie membru al Parlamentului, pierzând însă șefia partidului, și a fost înnobilată de regină, pentru serviciile excepționale aduse societății (1992). Din motive de sănătate, s-a retras din viața politică în anul 2001.

VOLTAIRE, François-Marie AROUET, supranumit (1694-1778)

Se naște la Paris, iar studiile și le face la Colegiul *Louis le Grand*, acolo unde își însușește temeinic cultura clasică. Carierei de avocat pe care i-o dorea tatăl, tânărul i-o preferă pe aceea de publicist. Scrierile sale umoristice la adresa unor puternici ai vremii îl conduc însă într-una dintre celulele Bastiliei, temuta închisoare, și apoi în exil, în Anglia (1726-1728). Ajunge astfel să intre în contact cu operele lui John Locke și ale lui Isaac Newton și cunoaște sistemul liberal englez. Relațiile cu autoritățile franceze sunt oscilante: publicarea *Scrierilor filosofice* în anul 1734 îl fac să apară subversiv față de sistemul absolutist, fiind obligat să părăsească din nou Parisul, pentru ca mai târziu cariera să-l poarte către alegerea ca membru al Academiei Franceze (1764) și funcția de istoriograf oficial al regelui. Ajunge la Berlin, unde este primit cu brațele deschise de Frederic al II-lea, care-i acordă titlul de șambelan. Ruptura cu regele Prusiei îl duce spre Ferney, apropierea de granița cu Elvetia asigurându-i un refugiu oricând necesar. Moare în anul 1778, iar biserica, instituție care îi interzisese opera în timpul vieții, îi refuză acum serviciul divin. Prin autoritatea unei pene caustice și prin diversitatea operei – tragedii (*Zaira, Mahomet*), epopei (*Henriada*), povestiri și romane satirico-filosofice (*Zadig, Candid*), opere istorice (*Istoria lui Carol al XII-lea, Secolul lui Ludovic al XIV-lea*), pamflete și corespondență, participarea la elaborarea *Enciclopediei* –, Voltaire a dominat viața literară a epocii sale. Voltaire întruchipează ca nimeni altul spiritul epocii luminilor, contribuind din plin prin operă la pregătirea Revoluției franceze.

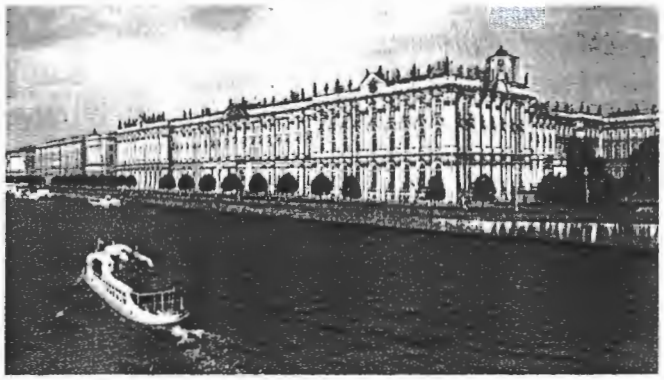

WASHINGTON George (1732-1799)

Născut într-o familie aristocratică din Virginia, își pierde tatăl la o vârstă fragedă. Educația se concentrează spre perfecționarea îndemânării practice, în spiritul cerințele militare ale vremii. Prin căsătorie, devine unul dintre cei mai bogați plantatori, ajungând să dețină 300 de sclavi: Deși considera nerentabilă munca servilă, nu atacă public această dureroasă problemă socială, dar dispune prin testament ca toți sclavii să fie eliberați. Ca delegat al statului Virginia, participă la lucrările Congresului continental convocat în anul 1774. Ciocnirile sângeroase cu armata britanică determină coloniile să riposteze, iar la 15 iunie 1775 Congresul din Philadelphia îl însărcinează în unanimitate pe Washington cu conducerea armatei. În fruntea unor trupe neinstruite și insuficient dotate, reușește totuși să obțina victoria în luptele de la Trenton (decembrie 1776) și Yorktown (octombrie 1781). După recunoașterea independenței SUA la Congresul de pace de la Paris (1783), Washington este ales în unanimitate, la 4 februarie 1789, președinte al tinerei republici federale și reales în funcție patru ani mai târziu. În anii guvernării sale, SUA și-au întemeiat structurile instituționale, juridice și economice. Washington, primul președinte al SUA, neatras de putere, moderat în concepțiile politice, a personificat unitatea și independența Americii, devenind un simbol și o legendă.

MARTORI AI ISTORIEI

Pe baza cunoștințelor obținute din lecțiile de istorie, precum și a informațiilor de mai jos
- caracterizați epoca în care au fost ridicate aceste clădiri;
- precizați ce destinație inițială au avut, precum și care este destinația actuală;
- realizați planul unei călătorii care să cuprindă toate aceste locuri istorice; argumentați călătoria și propuneți un traseu care să fie coerent din punct de vedere geografic și istoric.

Palatul Ermitaj, vedere dinspre Neva

În interiorul Palatului Ermitaj

PALATUL ERMITAJ DIN SANKT-PETERSBURG

ERMITAJUL este un ansamblu arhitectonic reprezentativ pentru Sankt-Petersburg, capitala nordică a Rusiei. Stiluri și personalități diferite au contribuit succesiv la desăvârșirea lui. La cererea țarinei Ecaterinei a II-a, între anii 1754 și 1762 au început lucrările la **Palatul de Iarnă**. Arhitectul italian B.F. Rastrelli a construit în stil baroc un edificiu în plan închis; cele patru laturi ale construcției adăpostesc o vastă curte de onoare. Exteriorul este decorat cu coloane colosale la parter, primele două etaje sunt unite de alte coloane suprapuse. Elemente specifice barocului completează decorul fațadei: statui inițial aurite, care acum păstrează numai patina vremii.

Micul Ermitaj a fost construit de Vallin de la Mothe între anii 1764 și 1767 în stil neoclasic grandios și solemn; adăpostea și o grădină suspendată. Arhitectul italian Giacomo Quarenghi a integrat fondului deja construit Teatrul (între 1783 și 1787).

Vechiul Ermitaj, ridicat între anii 1771 și 1787, este opera arhitectului I.M. von Fellten, iar **Noul Ermitaj**, care aparține arhitectului Leo von Klenze, este construit între 1839 și 1852. Interioarele distruse în incendiul din 1837 sunt realizate în conformitate cu gustul artistic al secolului al XIX-lea, distonând cu exteriorul baroc. Palatul de Iarnă a fost reședința țarilor până în 1917, fiind destinat orelor de intimitate ale familiei imperiale, dar și spectacolelor și recepțiilor oficiale. Asaltul din 7 noiembrie asupra Palatului a marcat începutul preluării puterii de către bolșevici. Transformările care au loc în societatea rusă după 1917 aduc și schimbarea statutului acestui edificiu, care intră în proprietatea statului.

Ermitajul adăpostește unul dintre cele mai valoroase muzee de artă ale lumii. Lucrări de pictură, sculptură, grafică, stampe, colecții numismatice sunt expuse în aproximativ patru sute de săli. Lucrări de artă antică europeană și orientală, medievală și modernă, dar și de avangardă oferă posibilitatea de a urmări evoluția artei universale trecând de la un curent artistic la altul.

Galeria de pictură, fondată în 1764, conținea inițial colecția particulară a împărătesei Ecaterina a II-a. În 1805, cu un fond de pânze mult îmbogățit, colecția devine muzeu imperial, deschis publicului în 1852. Maeștri ai artei universale își dau întâlnire în sălile muzeului. Leonardo da Vinci, Rafael, Caravaggio, Velasquez, El Greco, Rubens, Rembrandt, dar și Matisse sau Monet fac gloria Ermitajului, celebru prin valoarea arhitecturii sale, dar și prin colecțiile pe care le deține.

MUZEUL ORSAY DIN PARIS

Palatul Orsay a fost construit în prima jumătate a secolului al XIX-lea și a găzduit sediul Curții de Conturi și al Consiliului de Stat.

Incendiat în timpul luptelor Comunei din Paris, în 1871, a rămas în ruină. Pregătirile pentru organizarea Expoziției Universale din 1900 l-au readus în atenția edililor capitalei franceze. Atunci s-a hotărât ca pe locul palatului să fie construită o gară pe baza planurilor arhitectului Victor Laloux. La 14 iulie 1900, după doi ani de la începerea lucrărilor, Parisul asistă la inaugurarea acestei gări, în apropierea căreia este și un hotel de lux.

În anul 1973 un nou proiect vizează transformarea gării într-un muzeu care să facă legătura între colecțiile Muzeului Luvru, în apropierea căruia se află, și cele ale Centrului Georges Pompidou. Ansamblul este gândit să prezinte operele artiștilor din anii 1848-1914.

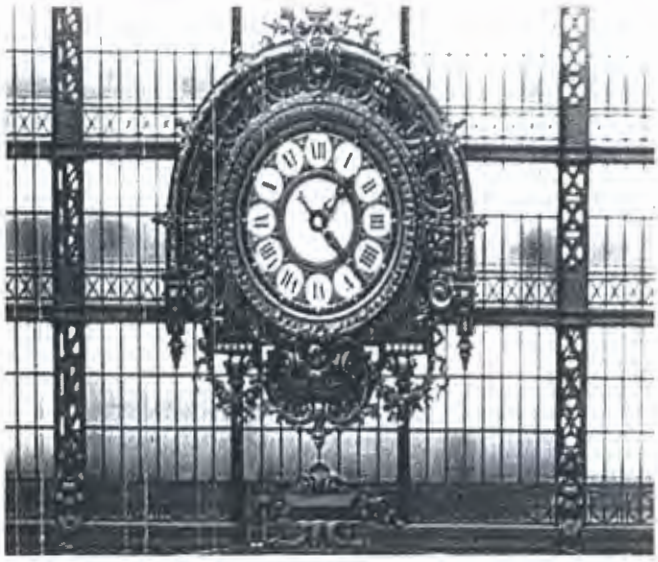
Muzeul este inaugurat în anul 1986. Transformarea structurii metalice a gării într-un muzeu care să expună sculpturi și tablouri era o mare provocare căreia i-au răspuns arhitecții R. Bardon, P. Colboc și J.P. Philippon.

La parter, în apropierea intrării, se află șase statui, reprezentând cele șase continente (America de Sud este prezentată separat). Tot aici vizitatorii pot admira lucrări ale pictorilor romantici Ingres și Delacroix. De cealaltă parte a holului, se află lucrările marilor pictori realiști Millet, Corot, Courbet.

Vizitatorul poate alege apoi între un parcurs cronologic (nivelul 5 și nivelul 2) și un parcurs dictat de preferințele sale. La nivelul 2 se află lucrări ale pictorilor naturaliști, simboliști (Gustav Klimt), precum și ale celor care aparțin curentului Art Nouveau (numit Stilul 1900 și caracterizat prin susținerea legăturii dintre social și artistic, a intervenției esteticului în viața cotidiană), reprezentat de Antonio Gaudi și de Emile Gallé.

Etajul superior este dedicat impresioniștilor Monet, Renoir, Pissaro, Sisley, Degas. Tot aici pot fi admirate capodoperele postimpresioniștilor Van Gogh, Gauguin, Cezanne și Toulouse-Lautrec.

La celelalte niveluri se află colecțiile de sculptură, artă decorativă (bijuterii, mobilă, ceramică) și fotografii.

Ceasul din fosta gară

Sala de la parter

Clădirea Parlamentului acoperită cu un material special

Fațada renovată

Sala în care se reunește Parlamentul

SEDIUL PARLAMENTULUI GERMANIEI DIN BERLIN

După reunificarea Germaniei, Bundestagul (Parlamentul), reunit la Bonn, la 21 iunie 1990, a decis ca noua capitală a statului să fie la Berlin, iar fostul sediu al Reichstagului să devină sediul Parlamentului Germaniei. La 4 octombrie 1990, imediat după reunificarea oficială, noul Parlament și-a desfășurat activitatea pentru prima dată în clădirea Reichstagului din Berlin.

Acest edificiu a fost proiectat de arhitectul Paul Wallot și construit între 1884 și 1894, pentru a găzdui Parlamentul Reich-ului german. La 9 noiembrie 1918, Philipp Scheidemann, președintele grupului parlamentar social-democrat, a proclamat din balconul acestei clădiri Republica.

După ce Adolf Hitler a preluat puterea, la 27 februarie 1933 Parlamentul a fost incendiat; acțiunea a fost pusă pe seama opoziției și, datorită politicii antisemite, și pe seama evreilor. Edificiul a fost reconstruit, dar activitatea Parlamentului a devenit formală până la dizolvare. În mai 1945, când s-a încheiat al doilea război mondial, clădirea Reichstagului, bombardată de Aliați, era în ruină, dar a fost reconstruită și a devenit sediul Parlamentului Republicii Democrate Germane. Zidul Berlinului, construit în 1961, trecea prin apropiere.

În 1993, în urma unui concurs lansat pentru modernizarea clădirii și adaptarea ei la noul rol, de sediu al Parlamentului, arhitectul englez Lord Norman Foster a realizat planurile și a coordonat lucrările pentru marile modificări. Printre aceste modificări se numără și construirea unei noi cupole din sticlă, figurarea sălii pentru ședințe în formă de elipsă pentru ca deputații și membrii guvernului să stea față în față. Edificiul are 11 000 de metri pătrați suprafață utilă funcțională, are o înălțime de 54 de metri, iar diametrul cupolei este de 40 de metri. Când au început lucrările (1995), clădirea a fost acoperită cu un material special; această imagine inedită a atras peste cinci milioane de vizitatori, iar clădirea a devenit deja cunoscută în întreaga lume. La 19 aprilie 1999, arhitectul Foster i-a predat in mod solemn cheia noii clădiri lui Wolfgang Thierse, președintele Parlamentului Germaniei. Johannes Rau este primul președinte al Germaniei ales (23 mai 1999) de către Parlamentul ale cărui activități se desfășoară în noua clădire.

PALATUL PARLAMENTULUI ROMÂNIEI

PALATUL PARLAMENTULUI, edificiu emblematic al capitalei României, este a doua clădire ca mărime în lume după Pentagon, ocupând, împreună cu zonele aferente, 508 000 de metri pătrați. Construcția, începută in 1984, a fost terminată după 1989. Este cea mai grandioasă construcție administrativă din Europa. Palatul s-a numit la început Casa Poporului, clădirea fiind concepută pentru a fi piesa centrală din planul megaloman de sistematizare a Bucureștiului.

Amplasarea în centrul capitalei a cerut sacrificii; a fost demolat cartierul de locuințe aflat în spațiul ales. Un destin aparte l-a avut mănăstirea Mihai Vodă, care adăpostea în a doua jumătate a secolului al XX-lea Arhivele Statului. Zidurile de incintă și fostele chilii au fost dărâmate. Biserica cu hramul Sf. Nicolae, unul dintre cele mai importante monumente de secol XVI din Țara Românească, a fost salvată, fiind mutată prin translație pe un alt amplasament.

Amenajări grandioase pun în valoare giganticul edificiu: în față se deschide o piață imensă, care trebuia să adăpostească manifestările populare regizate de conducerea partidului și statului comunist. Astăzi aici se află Piața Constituției. Bulevardul Victoria Socialismului, care astăzi poartă numele de Bulevardul Unirii, depășește în mărime celebrul Champs Elysées din Paris.

Istoria lucrărilor acestei construcții este specifică majorității inițiativelor „Epocii de Aur". Arhitecta Anca Petrescu a elaborat împreună cu un grup de specialiști planul giganticului edificiu, inspirat după un model coreean. Nicolae Ceaușescu a urmărit permanent evoluția lucrărilor, intervenind dictatorial cu soluții neinspirate. Rezultatul este un colos contestat ca valoare arhitectonică, dar valoros prin structura de rezistență și materialele de cea mai bună calitate, pentru care s-au cheltuit sume fabuloase.

Palatul are 6 000 de încăperi, între care 20 de saloane cu suprafața între 200 și 600 m², trei săli de 1 000-1 500 mp, două săli de ședințe cu 1 200 și respectiv 850 de locuri, între care se remarcă Sala Unirii, cu înălțimea de 16 m și o suprafață de 2 200 m². Marmura albă sculptată cu motive florale domină decorul spațiilor cu deschideri largi. Un număr impresionant de lucrări de artă – picturi, sculpturi, tapiserii – completează și pun în valoare interioarele. Astăzi Palatul este sediul Parlamentului României, dar găzduiește și alte activități cu caracter politic și cultural: conferințe naționale și internaționale, spectacole, expoziții, concerte.

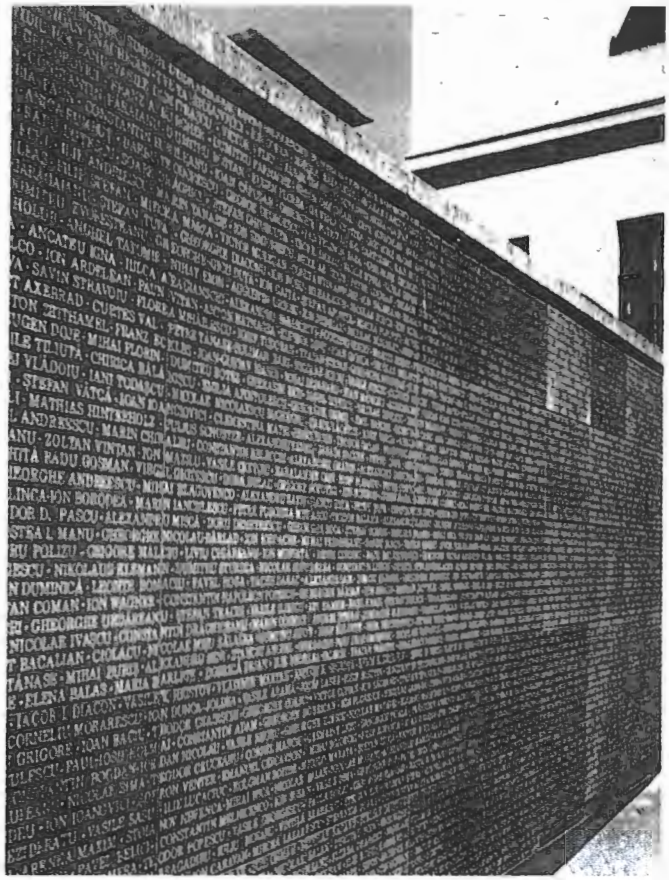

Palatul Parlamentului – exterior

Palatul Parlamentului – interior

Închisoarea din Sighet; curtea și grupul statuar în memoria victimelor comunismului.

MEMORIALUL VICTIMELOR COMUNISMULUI ȘI AL REZISTENȚEI DE LA SIGHET

Memorialul de la Sighet a fost gândit și inițiat încă din anul 1992 și realizat în următorul deceniu împreună cu o prestigioasă echipă de istorici, arhitecți, constructori și designeri.

În ianuarie 1993 proiectul este predat Consiliului Europei. După ce două delegații de experți au vizitat Sighetul, Consiliul Europei a întocmit, în 1995, un studiu-raport și a luat Memorialul sub egida sa. În 1998 Consiliul Europei îl așază printre principalele locuri de păstrare a memoriei continentului, alături de Memorialul de la Auschwitz și de Memorialul Păcii din Normandia.

Format dintr-un Muzeu, situat în fosta închisoare politică din Sighet, și un Centru internațional de studii asupra comunismului, cu sediul în București, Memorialul are ca scop reconstituirea și păstrarea memoriei poporului român, căruia timp de o jumătate de secol i s-a indus în conștiință o istorie falsă.

Deși situat departe de București, în extremitatea nordică a României, Memorialul de la Sighet are o poziție centrală în geografia Europei.

În august 1948, închisoarea Sighet a devenit, prin decizia autorităților comuniste, loc de detenție pentru un grup de studenți, elevi și țărani maramureșeni, dintre care o parte trăiesc și azi la Sighet.

În zilele de 5-6 mai 1950 au fost aduși la penitenciarul Sighet peste o sută de demnitari din întreaga țară (foști miniștri, academicieni, economiști, militari, istorici, ziariști, politicieni), unii dintre ei condamnați la pedepse grele, alții nici măcar judecați. Majoritatea aveau peste 60 de ani. În octombrie-noiembrie 1950 au fost transportați la Sighet și 50 de episcopi și preoți greco-catolici și romano-catolici. Penitenciarul era considerat „unitate de muncă specială", cunoscută sub numele de „colonia Dunărea", dar era în realitate un loc de exterminare pentru elitele țării noastre, intrată, pentru o jumătate de secol, în puterea totalitarismului comunist.

Așezat în nordul Maramureșului, Sighetul a fost ales ca loc de detenție datorită faptului că se găsea în apropierea granței cu Uniunea Sovietică. Aici au fost aduși cei care erau considerați cei mai periculoși oponenți ai regimului comunist: Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc, sau Constantin Brătianu, președintele Partidului Liberal. Aproape 180 de membri ai elitei României interbelice au fost deținuți la Sighet. S-a renunțat la această închisoare în anul 1974.

MUZEUL DE ISTORIE DE LA YAD VASHEM

Noul Muzeu de Istorie de la Yad Vashem (Israel), inaugurat în luna martie a anului 2005, reprezintă finalizarea unui amplu program inițiat de Institutul Yad Vashem din Ierusalim. Acest institut se ocupă cu studierea Holocaustului.

Construcția se află pe Muntele Memoriei (Har Hazikaron); are forma unei prisme triunghiulare, care străbate muntele de la un capăt la altul, iar cele două capete ale prismei se deschid către oraș. Intrarea în muzeu se face prin Aleea Drepților între Popoare (oameni din diferite țări care, sfidând pericolul, au ajutat evrei în timpul prigoanei).

Muzeul ocupă o suprafață de aproximativ 4 200 m^2 și, semnificativ, are și galerii subterane. Multi și interdisciplinar, el prezintă istoria Holocaustului folosind artefacte (obiecte) originale, documente, mărturii, filme, literatură, jurnale, scrisori și opere de artă. Toate acestea permit vizitatorului să cunoască evenimentele, învățând despre cei care au fost direct afectați: victime și supraviețuitori. Drept urmare, prezentarea începe cu perioada antebelică și se încheie cu mărturii ale supraviețuitorilor. Acestea îi arată pe evrei ca subiecte ale istoriei, mai degrabă decât obiecte asupra cărora naziștii au aplicat politica de exterminare. Obiectele personale, mărturiile, jurnalele și operele de artă povestesc experiențe individuale pentru a trece dincolo de statistici care, uneori, acoperă întreaga tragedie.

Vizita se încheie în Camera Numelor, unde sunt expuse pagini de mărturii, precum și fotografii ale celor dispăruți. Camera este alcătuită din două conuri: unul se înalță la aproximativ 10 m și este acoperit cu peste 600 de fotografii ale celor dispăruți în timpul Holocaustului; acestea se reflectă în oglinda apei care umple al doilea con, săpat în stânca muntelui.

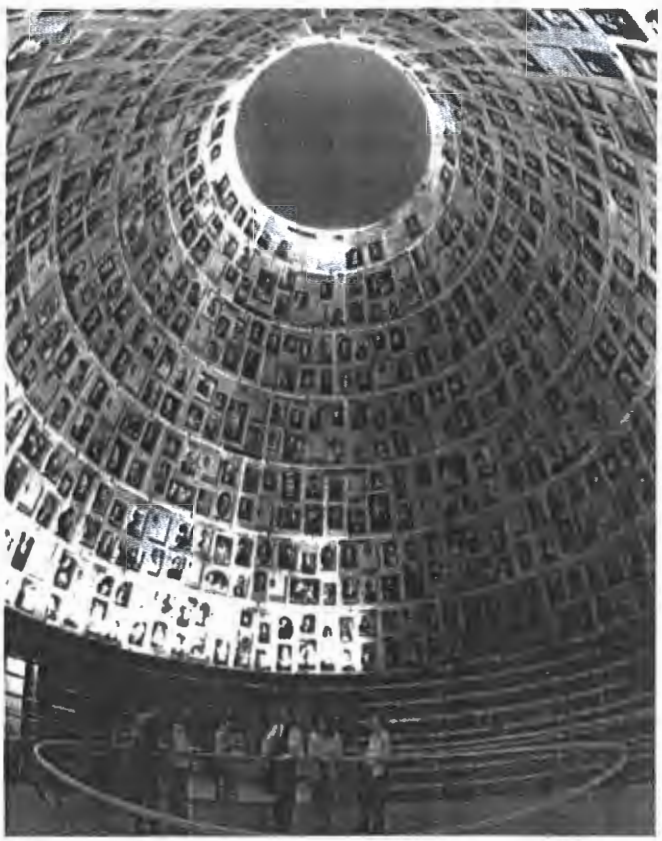
Într-o sală alăturată poate fi accesată baza de date cu numele victimelor Shoah-ului. Alcătuirea acestei liste a fost o provocare pentru cercetătorii muzeului și ai institutului, o cursă contra cronometru. Aceasta deoarece generația care poate povesti despre Holocaust pe baza propriei experiențe se stinge treptat. Baza de date poate fi folosită pentru a căuta informații despre rude sau cunoștințe, pentru a aduce detalii referitoare la victime și pentru a obține materiale educaționale despre Holocaust.

Muzeul de Istorie de la Yad Vashem – exterior

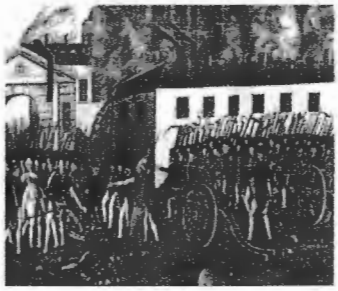

Vedere spre Zidul supraviețuitorilor

Camera Numelor

TABEL CRONOLOGIC

	EUROPA	ASIA
1688	Revoluția glorioasă (Anglia)	
1789	Revoluția franceză	
1804	Proclamarea Imperiului francezilor	
1822	În Țările Române sunt reinstaurate domniile pământene	
1839		Războiul opiului (China)
1848	„Primăvara popoarelor"	
1857		Răscoala șipailor (India)
1868		Începe era Meiji (Japonia)
1871	Proclamarea Imperiului german	
1876	Graham Bell experimentează telefonul	
1877	Proclamarea independenței României	
1885		Este fondat Partidul Congresul Național Indian
1889	Expoziția universală de la Paris	
1910		Japonia anexează Coreea
1914	Declanșarea primului război mondial	
1916	Debutul mișcării dadaiste	
1917	Revoluția comunistă din Rusia	
1918	Marea Unire (România)	
1919	Se constituie Societatea Națiunilor	
1922	Mussolini preia conducerea guvernului italian	
1923	Constituția României	
1928	În Marea Britanie este acordat dreptul de vot tuturor femeilor	
1931		Japonia atacă Manciuria
1933	Hitler preia conducerea Germaniei	
1939	Declanșarea celui de-al doilea război mondial	
1945	Constituirea ONU	Capitularea Japoniei
1948		Crearea statului Israel
1989	Prăbușirea comunismului	Masacrul din Piața Tienanmen (China)
1992	*Tratatul de la Maastricht* (Olanda)	
2004	România devine membră NATO	Căderea regimului lui Saddam Hussein (Irak)

TABEL CRONOLOGIC

AFRICA

Olandezii înființează Colonia Capului (azi Capetown) 1652

Colonia Capului intră în stăpânirea Marii Britanii 1815
Franța cucerește Algeria 1830
Liberia este proclamată republică 1847
H. Barth străbate Sahara 1849

David Livingstone caută izvoarele fluviilor Congo și Nil 1866

Inaugurarea Canalului de Suez 1869

H.M. Stanley fondează orașul Leopoldville 1884
Războaiele anglo-burе 1899-1902
Crizele marocane 1905, 1910

Italia ocupă Etiopia 1935
Anul Africii 1960

Abrogarea legilor apartheid în Republica Sud-Africană 1989-1991

AMERICA DE NORD

Proclamarea independenței SUA 1776

Constituția SUA 1787

SUA trimit o escadră în Japonia 1853
Războiul de secesiune 1861-1865
Abolirea sclaviei în SUA 1865

Inaugurarea Canalului Panama 1914

Asasinarea lui J.F. Kennedy 1963
Aselenizarea 1969

Atentatul terorist de la World Trade Center 2001

Recomandări bibliografice

• John R. Barber
Istoria Europei moderne, Ed. Lider, 1993.

• Lucian Boia
România, țară de frontieră a Europei, Ed. Humanitas, 2002.

• Vyvyen Brendon
Primul război mondial, Ed. All, 2003.

• Jean Carpentier, François Lebrun
Istoria Europei, Ed. Humanitas, 1997.

• Florin Constantiniu
O istorie sinceră a poporului român, Ed. Univers Enciclopedic, 1997.

• Gilles Ferréol
Dicționarul Uniunii Europene, Ed. Polirom, 2001.

• Vlad Georgescu
Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre, Ed. Humanitas, 1992.

• Geoff Layton
Germania: Al Treilea Reich, 1933-1945, Ed. All, 1999.

• Michel Lynch
Stalin și Hrusciov: URSS, 1924-1964, Ed.All, 2002.

• Henri Michel
Al Doilea Război Mondial, Ed. Corint, 2001.

• Marc Nouschi
Mic atlas istoric al secolului XX, Ed. Polirom, 2002.

• René Remond
Istoria Statelor Unite ale Americii, Ed. Corint, 1999.

• Nicolas Werth
Istoria URSS de la Hrușciov la Gorbaciov; Istoria URSS de la Lenin la Stalin, Ed. Corint, 2000.

• **www.ibiscom.com** pentru martori oculari ai evenimentelor.

• **www.ajcf.org** – site-ul Centrului Evreiesc de la Auschwitz, pentru studierea Holocaustului.

EVALUARE (pag. 30)

A. 1. a; 2. b; 3. c; 4. a.

B. 1. a, d, b, c. 2. c, d, b, a; 3. a, c, d, b; 4. d, a, b, c.

C. 1. clasa mijlocie; 2. monarhia constituțională; 3. pentru nobili și pentru țărani; 4. Poartă.

EVALUARE (pag. 44)

A. 1. b; 2. b; 3. c; 4. b.

B. 1. b, a, c, d; 2. b, c, a, d; 3. d, b, a, c; 4. b, c, a, d.

C. 1. inventarea telegrafului electromagnetic de către Samuel Morse; 2. eliberării și unificării statelor italine; 3. piedică; 4. Rusiei.

EVALUARE (pag. 64)

A. 1. b; 2. c; 3. d; 4. a.

B. 1. c, b, a, d; 2. a, c, b, d; 3. c, d, b, a; 4. b, a, c, d.

C. 1. diamantelor și aurului; 2. suspendarea temporară; 3. nu reușește; 4. cea mai promițătoare.

EVALUARE (pag. 100)

A. 1. c; 2. b.; 3. d; 4. a.

B. 1. b, a, d, c; 2. d, b, c, a; 3. b, d, a, c; 4. d, b, a, c.

C. 1. preeminență; 2. noua ordine politică, autodeterminarea, limitarea războiului, procedura dialogului, securitatea colectivă, arbitrajul, aplicarea sancțiunilor împotriva statului agresor. 3. aliații Germaniei: Italia, Ungaria, România, Finlanda. 4. regele Mihai I și Blocul Național Democrat (PNȚ, PNL, PSD, PCR).

EVALUARE (pag. 124)

A. 1. a; 2. c; 3. a; 4. c.

B. 1. b, a, c, d; 2. a, d, b, c; 3. d, a, c, b; 4. b, d, a, c.

C. 1. intervenționism în Europa, datorită furnizării bazei materiale pentru refacere; 2. Uniunea Europeană; 3. conflict ideologic, politic, economic, militar și cultural între regimurile democrate și cele comuniste; 4. 189.

EVALUARE FINALĂ (pag. 136)

A. 1. c; 2. b; 3. b; 4. d; 5. c; 6. d.

B. 1. d, c, a, b; 2. b, c, a, d; 3. b, c, a, d; 4. d, c, a, b; 5. a, b, c, d. 6. d, c, a, b.

C. 1. *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*; 2. James Watt; 3. dispar; 4. împrumuturi din SUA; 5. muncă și exterminare; 6. F.D. Roosevelt.

CUPRINS

Cuvânt înainte 4

EPOCA MODERNĂ 5

Organizarea statelor moderne
Revoluția glorioasă. Anglia în secolul al XVII-lea 6
Epoca luminilor
Noi principii și valori în societate 8
Absolutismul luminat 10
Organizarea statelor moderne
Constituirea Statelor Unite ale Americii 12
Revoluția franceză 14
Franța napoleoniană 16
Relațiile internaționale în secolul al XIX-lea
Congresul de la Viena 20
Țările Române și Problema orientală
Secolul fanariot. Războaiele ruso-austro-turce 22
Anul 1821 24
Regulamentul organic 26
Evaluare. Analiza unei scheme politice 28
Revoluția industrială
Știința, tehnica, economia, societatea 30
Anul 1848 în Europa
Aspirații liberale și naționale in Europa 32
Anul 1848 în spațiul românesc 34
State naționale și multinaționale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea
România 36
Germania 38
Austro-Ungaria 40
Relațiile internaționale în secolul al XIX-lea
Concertul european. Sistemul de alianțe 42
Evaluare. Analiza cauzelor 44
Lumea la cumpăna secolelor XIX-XX
Diversitatea europeană 46
Civilizațiile asiatice și modernitatea 48
Civilizațiile africane și modernitatea 52
Statele Unite ale Americii 54
Marile conflicte ale secolului al XX-lea
Primul război mondial, un nou tip de război 56
România și primul război mondial 60
Primul război mondial. Tratatele de pace 62
Evaluare. Recunoașterea consecințelor 64
Surse istorice 66

EPOCA CONTEMPORANĂ 69

Lumea în perioada interbelică
România și Marea Unire 70
Economia, viața cotidiană, mișcarea feministă 74
Regimuri politice în perioada interbelică
Regimuri democratice. Fascismul, nazismul, comunismul . . 76
Marile conflicte ale secolului al XX-lea
Relațiile internaționale interbelice 80
Lumea în perioada interbelică
România în anul 1938 – societate și cultură 84
Marile conflicte ale secolului al XX-lea
Al doilea război mondial 88
România și al doilea război mondial 92
Holocaustul 96
Evaluare. Realizarea unei sinteze 100
Lumea postbelică
Reconstrucția economică și revoluția tehnico-științifică 102
Regimuri politice postbelice
Regimuri politice democratice și totalitare 104
Relațiile internaționale postbelice
Organizații internaționale. Războiul Rece 108
Prăbușirea comunismului în Europa 112
Lumea postbelică
Drepturile omului. Minoritățile. Rolul societății civile . . 114
România și integrarea euroatlantică
România, parteneriat și integrare: Uniunea Europeană și NATO 116
Religia în lumea contemporană
Ecumenism, libertate religioasă și prozelitism 120
Evaluare. Vizitarea unui loc istoric 124
Societatea la începutul mileniului al III-lea
Globalizare, terorism, viață cotidiană 126
Surse istorice 131
Evaluare finală 136

Studii de caz: **Făuritori de istorie** 138
Studii de caz: **Martori ai istoriei** 142

Tabel cronologic 148
Bibliografie și răspunsuri 150